

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

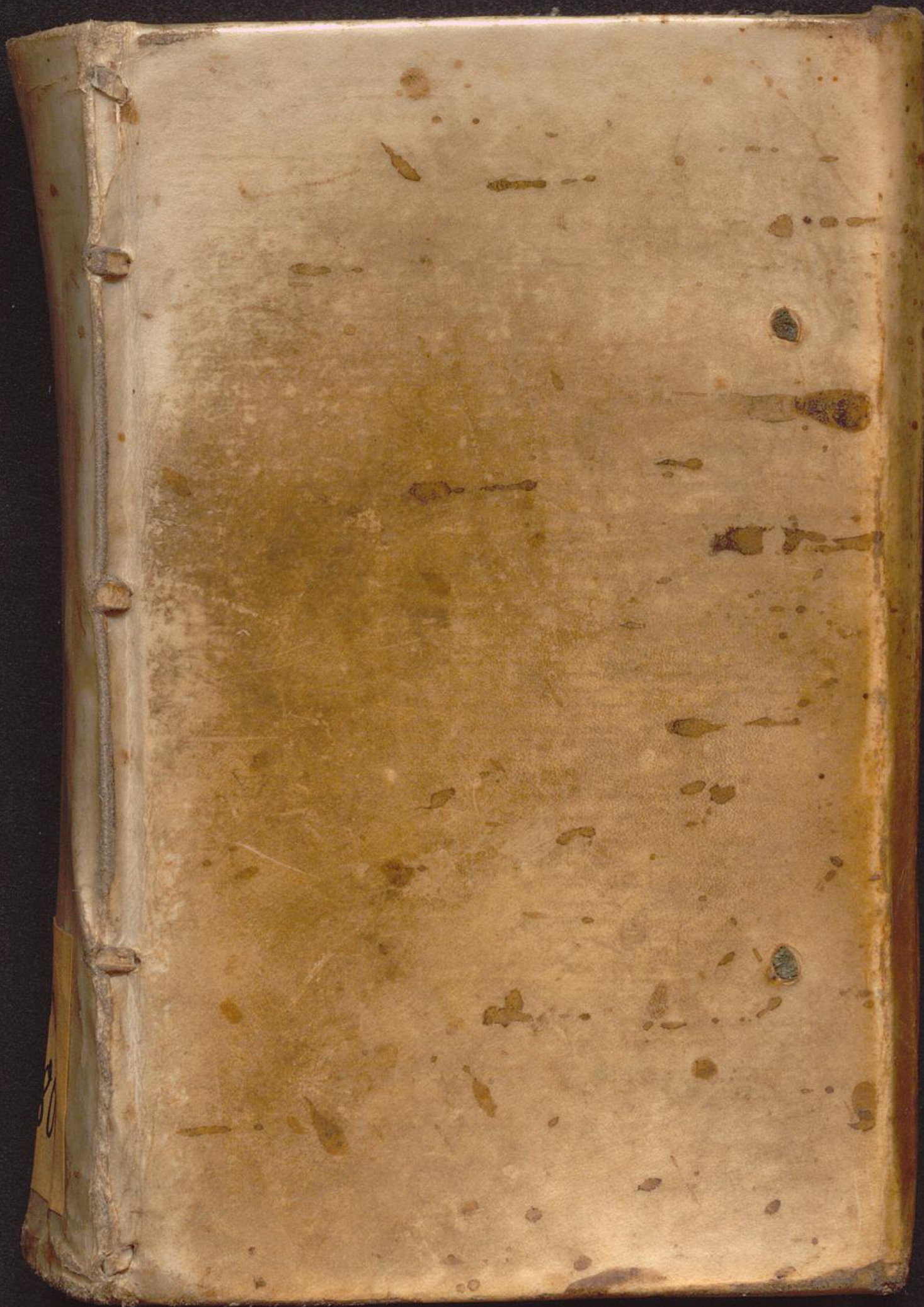
**Institutionum Juris Canonici Sive Primorum totius Sacrae
Jurisprudentiae Elementorum. Libri Quatuor**

Febeo, Francesco Antonio

Coloniæ Agrippinæ, 1704

VD18 13560743-001

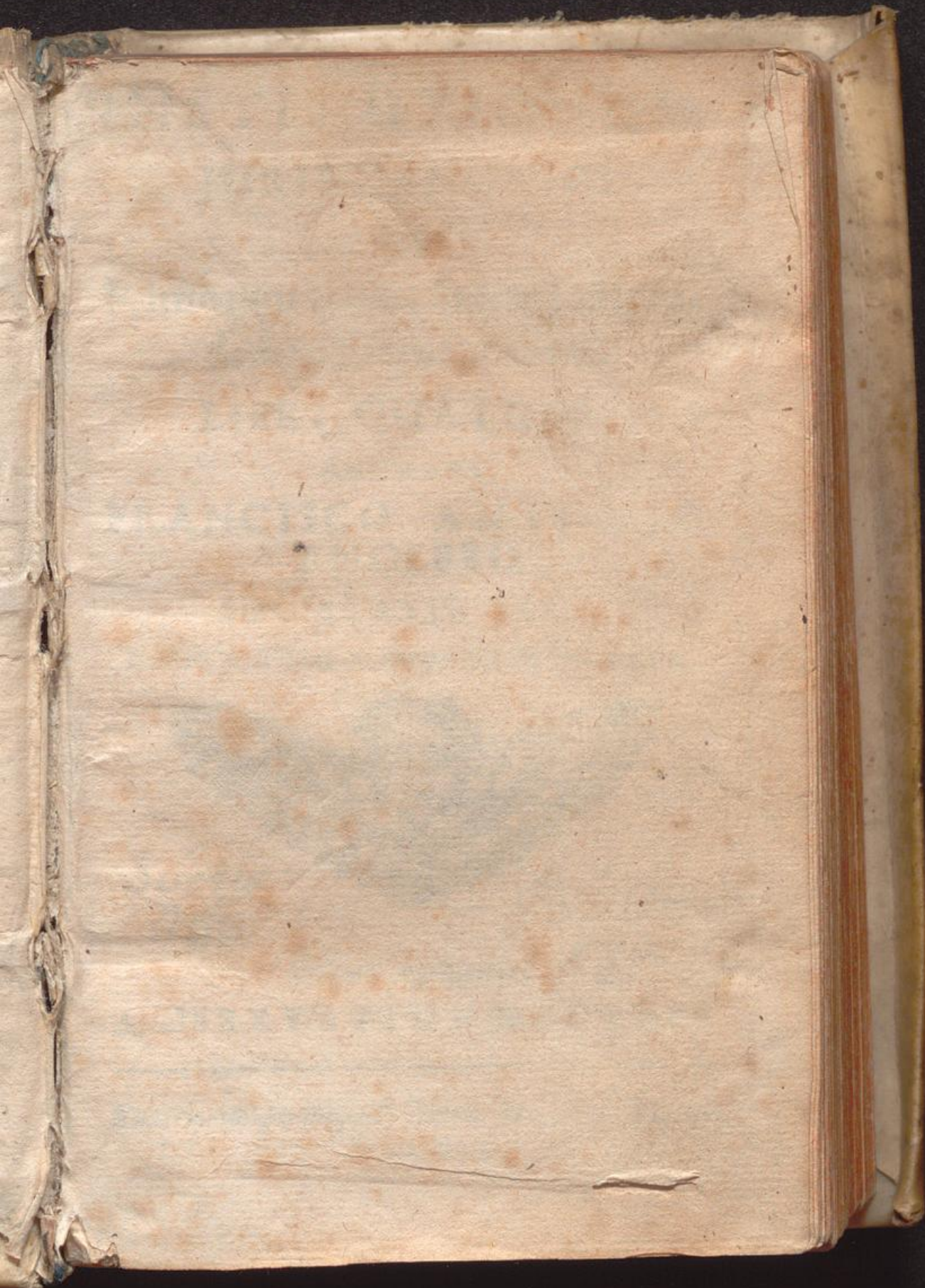
[urn:nbn:de:hbz:466:1-63052](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63052)

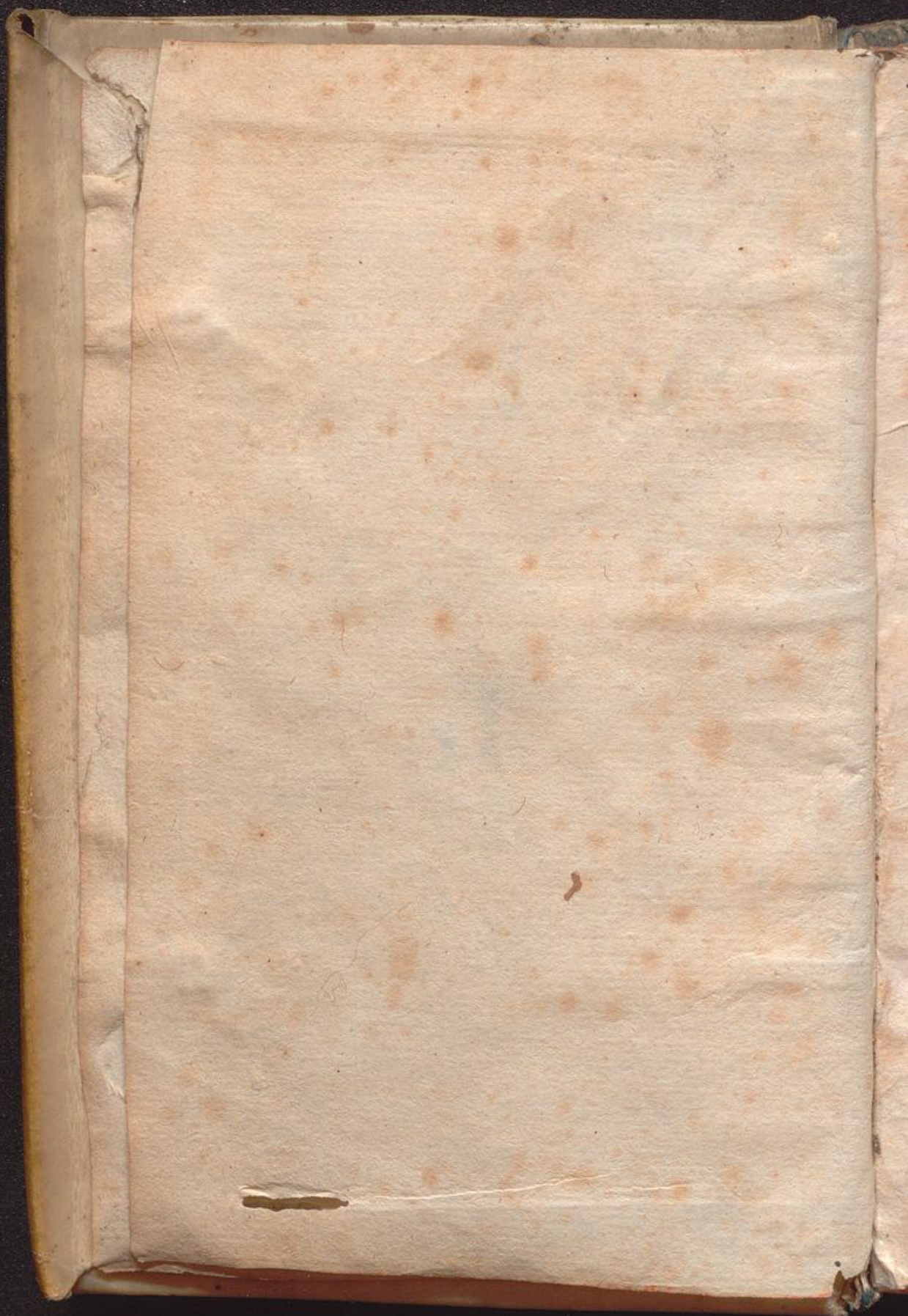

Th. 4809.

M. II
~~8~~ 8

nt

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI

SIVE

Primorum totius Sacrae Jurispru-
dentiae Elementorum.

LIBRI QUATUOR.

AUTHORE

FRANCISCO ANTONIO
PHOEBEO

SOCIETATIS JESU.

Editio post Romanam prima in Germania.

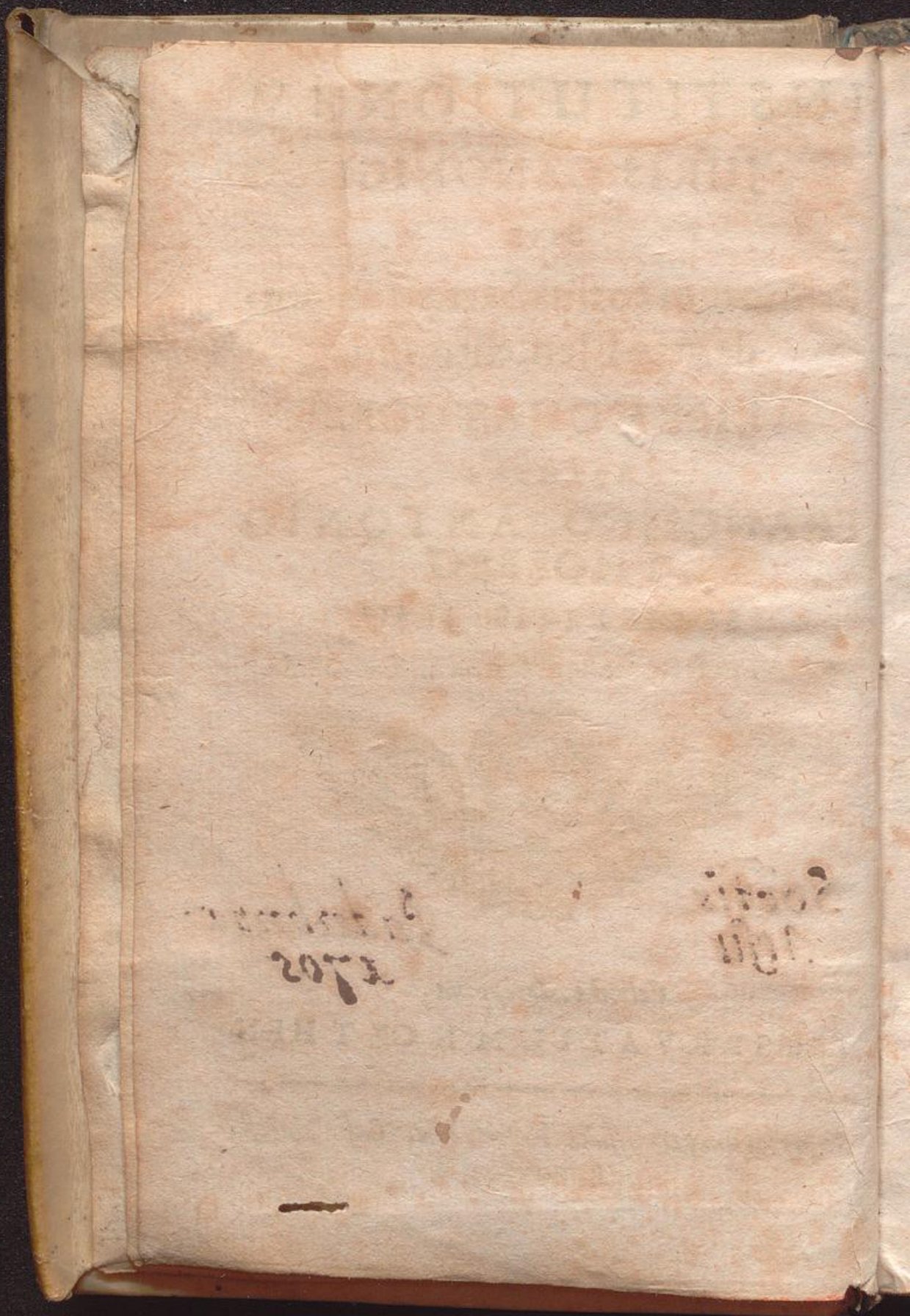
*Societis
Jesu*

*Paderbornae.
1705*

Colonia Agrippina,

Apud SERVATIUM NOETHEN

*Superiorum permissu & Privilegio Sac. Caes. Majest.
Anno 1704.*

AD LECTOREM.

EXiguum Opusculum non exiguo labore digestum accipe, amice Lector. Mens illi fuerat, inter privata scripta delitescere, publicæ lucis iudicium de sua tenuitate reformidanti; Prodeundum tamen illi vel nolenti in publicum fuit, tum eorum impulsibus, quorum nutus observare Religio ipsi est; tum pluribus postulationibus Amicorum; tum demum, ut quantum per se posset, quamvis cum nominis detrimento, Tyronum Canonistarum utilitati consuleret. Ad eum enim scopum tota ejus structura collimat, ut Juvenem in Canonica scientia prorsus rudem claritate, qua potest, erudiendum suscipiat, & à prima vocum intelligentia per omnes ferè Sacrorum Canonum rubricas ad summa quæque ordinato passu deducat. Qua in re illud etiam licentiæ confidenter usurpavit sibi, ut non contentum finibus, quos sibi Author in publica Schola religiosè præstituit, ad judicia quoque tractanda tum civilia tum criminalia prosiluerit, & ut pluries liberaliter ex Cæsareo Jure aliqua prælibaverit quæ ipsa visa sunt cum Canonicis legibus esse connexa. Cum enim disciplinam potissimum cogitaret Juvenum illorum, qui Romani Collegii Gymna-

fium frequentabant, è reputavit illa non præ-
terire, ut saltem privato studio addiscere illi
possent, quod in lectionibus publicis audire
non potuerunt. Utrum totum hoc consilium
opportune ceciderit, tuum judicium esto,
Lector amice: idemque si probaveris, ad ma-
jus aliquid moliendum animos incitabis. Il-
lud tantum te rogatum patere, ut si quos in-
veneris hujus Operis detractores (invenies
autem plures), & ejusdem paupertatem ex
doctrina, cujus divites sunt, aspernantes; in
ipsorum mentem reducere non graveris,
sermonem hic esse cum Tyroni-
bus, non cum Sapientiæ
Veteranis.

THYR-

THYRSUS GONZALEZ
Præpositus Generalis Societatis
JESU.

CUM Opus in quatuor Libros *Institutionum Juris Canonici* à P. Francisco Antonio Phœbeo nostræ Societatis Sacerdote compositum, aliquot ejusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, facultatem facimus, ut typis mandetur, si iis, ad quos pertinet ita videbitur, cujus rei gratiâ, has litteras manu nostrâ subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus Romæ 10. Septembris 1698.

Thyrus Gonzalez.

13

Qua-

Quatuor Libros Institutionum Juris Canonici,
sive Primorum totius Sacra Jurisprudencia E-
lementorum, ex commissione Reverendis. P.
Fr. Paulini Bernardini S. A. P. Magistri, legi.
In eis Sacri Juris antiqui, & recentioris doctri-
na compendiosè, & simul exactissimè tradita,
mihi ubique sana, & recta visa fuit.

Bernardinus Brusettus Cappel-
lanus SS. D. N. Innoc. XII.
J. U. Doctor, & Sedis Apo-
stolicæ Protonotarius.

Imprimatur.

Si videbitur Reverendissimo P. Mag. Sac.
Palatii Apost. B. de Bellis Episc. Melitarchiten.
Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Paulinus Bernardinius Ord. Præd. Sac.
Apost. Pal. Mag.

PRI-

PRIVILEGIUM CÆSAREUM
& Facultas R. P. Visitatoris & Vice-
Provincialis Societatis JESU
Rheni inferioris.

Ego infra scriptus Societatis JESU ad Rhe-
num inferiorem Visitator & Vice-Provin-
cialis, potestate mihi facta ab Admodum R.
P. Thyrso Gonzalez Societatis nostræ Præpo-
sito Generali, do facultatem Servatio Noë-
then Bibliopolæ Colonienſi, ejusque Hære-
dibus ad decem annos recudendi librum, cui
Titulus: *Institutiones juris Canonici auctore*
R. P. Phæbeo ejusdem Societatis.

Eidemque Servatio Noëthen Jus Cæsa-
rei Privilegii usurpandi ad decennium cate-
nus indulgeo, ut ipso invito, nemo librum
hunc recudere, nec in parte, nec in toto, ne-
que intra S. R. I. & hæreditarias Sacræ Cæsa-
reæ Majestatis Provincias importare, aut ve-
num exponere audeat. In cujus rei fidem haf-
ce litteras manu propria, & consueto officii
sigillo munitas dedi Colonix 7. Aprilis 1704.

Albertus Mecht.

IN-

INDEX TITULORUM.

TITULUS PROOEMIALIS.

DE Jure Canonico in genere, ejusque origine pag. 1.

§. I. Quid, & quod simplex sit Jus pag. 2.

§. II. De Jure gentium, & Civili. 6.

§. III. De Jure Canonico. 12.

§. IV. De Conciliis 22.

LIBER PRIMUS.

TIT. I. De Jure personarum, ac primo de Summo Pontifice, de Cardinalibus, & Legatis 33.

TIT. II. De Episcopis 38.

TIT. III. De potestate Episcoporum 45.

TIT. IV. De Episcoporum electione 59.

TIT. V. De Episcoporum confirmatione, & consecratione 66.

TIT. VI. De Autoritate, & usu Palatii 71.

TIT. VII. De officio Archidiaconi, Archipresbyteri & Vicarii Episcopi 74.

TIT. VIII. De presbyteris 85.

TIT.

TITULORUM.

TIT. IX. De reliquis qui sunt in Sacris constituti 91.

TIT. X. De iis qui sunt in minoribus Ordinibus constituti 93.

TIT. XI. De Præbendis, seu Beneficiis Clericorum 96.

TIT. XII. De ætate, & qualitate promovendorum ad Beneficia 101.

TIT. XIII. De libera collatione Beneficiorum quoad Summum Pontificem 122.

TIT. XIV. De libera collatione Beneficiorum quoad inferiores collatores 131.

TIT. XV. De Institutionibus, & Jure patronatus 136.

TIT. XVI. De renunciatione, & permutatione Beneficiorum, ac de pensionibus 149.

TIT. XVII. De Regularibus, & Abbatibus 163.

LIBER SECUNDUS.

TIT. I. De rerum Ecclesiasticarum divisione 173.

TIT. II. De Sacramentis in genere 174.

TIT. III. De baptismo, & ejus effectu 179.

TIT. IV. De Sacramento Confirmationis 186.

TIT.

I N D E X

- TIT. V. De Venerabili Eucharistiæ Sacramento 191.
TIT. VI. De Pœnitentiis & Remissionibus 198.
TIT. VII. De Extrema Unctione 208.
TIT. VIII. De Sacramento Ordinis 214.
TIT. IX. De Sponsalibus & Matrimoniiis 230.
TIT. X. De rebus Sacris , & Religiosis 261.
TIT. XI. De Immunitate Ecclesiarum , & rerum ad eas pertinentium 272.
TIT. XII. De rebus Ecclesiæ alienandis , vel non 285.

LIBER TERTIUS.

- TIT. I. De Judiciis , & illorum divisione 290.
TIT. II. De Judice , ejusque officio 294.
TIT. III. De Advocatis , & Procuratoribus 303.
TIT. IV. De in Jus vocando , & contumacia 316.
TIT. V. De Libelli oblatione 324.
TIT. VI. De exceptionibus 329.
TIT. VII. De mutuis petitionibus 337.
TIT. VIII. De Restitutione spoliatorum 343.
TIT. IX. De litis contestatione, & de juramento calumniæ 354.

TIT.

TITULORUM.

- TIT. X. De probationibus pag. 360.
TIT. XI. De Confessis 366.
TIT. XII. De Testibus & Attestationibus 369.
TIT. XIII. De Fide Instrumentorum , de Præ-
sumptionibus, & de Jurejurando 384.
TIT. XIV. De Sententia, & Re judicata 394.
TIT. XV. De Appellationibus 401.
TIT. XVI. De in integrum restitutione 415.
TIT. XVII. De Arbitris 421.
TIT. XVIII. De Pactis, & Transactionibus 430

LIBER QUARTUS.

- TIT. I. De Accusationibus 436.
TIT. II. De Denunciationibus 454.
TIT. III. De Inquisitionibus 461.
TIT. IV. De Exceptionibus criminum 475.
TIT. V. De Simonia 479.
TIT. VI. De Hæreticis, Schismaticis, & Apo-
statis 498.
TIT. VII. De Sortilegis, Maledicis, & Sacrile-
gis 508.
TIT. VIII. De Homicidio voluntario vel ca-
suali 513.
TIT. IX. De Furtis 518.
TIT. X. De Usuris 521.
TIT. XI. De Adulteriis, & Stupro 528.
TIT. XII. De quibusdam peculiaribus Clerico-
rum delictis 531.

TIT.

INDEX TITULORUM.

TIT. XIII. De Privilegiis , & Excessibus privilegiatorum 537.

TIT. XIV. De Pœnis 548.

TIT. XV. De Sententia excommunicationis 553.

TIT. XVI. De Suspensione 566.

TIT. XVII. De Ecclesiastico Interdicto 569.

TIT. XVIII. De Depositione , & Degradatione 581.

TIT. XIX. De Irregularitate 586.

Modus scribendi atque legendi citationes textuum in utroque Jure 602.

IN-

1

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI, TITULUS PROOEMIALIS.

De Jure Canonico in genere, ejusque Origine.

1. ivino implorato præsidio Institutiones Sacri Juris aggredior, hoc est brevem Sacrorum Canonum methodicamque synopsim, quam cultiori disciplinæ legali præambulam esse debere, tum præceptum Justiniani in procemio Digestorum, tum magistra rerum experientia declaravit. Mirum enim quantæ facilitatis compendium est, Tyronum mentem ordinata illa perbrevisque rerum tractatione perpolire, qua uno velut intuitu summa rerum primùm aspiciant, ac deinde ad rimanda diligentius singula operam revocent.

2. Quòd attinet ad ordinem, non aliud mihi servandus proponitur, quam quo digestæ sunt Institutiones Cæsareæ, quem sapienter quoque imitatus est Lancellottus in Institutionibus suis: diviso scilicet in quatuor libros opere, in quorum primo de personis Ecclesiasticis agatur, in secundo de rebus, in tertio de Actionibus, & Judiciis, in quarto de criminibus, & pœnis Ecclesiasticis: sub his enim re-

♠

rum

rum generibus omne jus, quo utimur, comprehenditur, ex *l. 1. ff. de statu hominum*. Sed, & his omnibus in hujus primi libri vestibulo præmittenda sunt proœmialia nonnulla circa Jus Canonicum in genere, ejusque Originem ac proprietates, quæ primò accedentibus ad legalem Disciplinam sunt cognoscenda: ne illotis quodammodo manibus (ut dicitur in *l. 1. ff. de Origine Juris*) protinus materiam ipsam interpretationis tractemus, neglectis earum rerum præfationibus, quæ & libentius nos ad propositæ materiæ lectionem invitant, & cum ad eandem materiam venerimus evidentiorẽ præstant intellectum.

§. I.

Quid & quotuplex sit Jus.

3. **J**US est generale nomen, quod in multiplici significatione sumi solet à Theologis & Juristis. Aliquando enim sumitur ut est idem quod justum seu conforme Legibus particularis Justitiæ, cujus est reddere alteri debitum & æquale. Ita sumitur in *l. Justitia 10. ff. de Just. & Jure*, ubi dicitur ad Justitiam pertinere unicuique Jus suum tribuere.

4. Frequenter quoque sumitur nomen juris pro potestate legitima seu à lege concessa, quam quis habet vel circa rem suam, vel ad rem sibi debitam; Et hoc modo dividi solet in Jus ad
rem

rem, & Jus in re, qua divisione utitur *Clem. v. in Clem. unica de sequestr. possess. & Bonif. VIII. in c. fin. de concess. preb. in 6.* Jus ad rem est, quo quis habet sibi obligatam personam in ordine ad aliquam rem; ipsam autem rem nondum habet actualiter obligatam, ut puta si quis rem emerit à venditore, à quo nondum res tradita sit, habet jus ad rem emptam, quia habet sibi obligatum venditorem, ut rem venditam tradat: ipsam autem rem nondum habet actualiter obligatam, quia rei dominium ante ipsius traditionem regulariter non acquiritur, ut habetur ex *l. 1. aliisque pluribus ff. de acquir. possess. & ff. de acquir. rer. dominio.* Jus in re dicitur, quo quis habet sibi devinctam, & obligatam ipsam rem, unde pro ea habenda, vel recuperanda contra quemcunque ejusdem rei possessorem agere potest, quale Jus habet v. g. Emptor rei post factam rei traditionem à venditore.

5. Demum omissis reliquis, quæ ad propositum minus faciunt, Jus frequenter sumitur prout derivatur à jubendo, & ut est idem quod jussum seu lex, unde per quandam metonymiæ speciem transfertur etiam aliquando nomen Juris ad ipsam legalem disciplinam, in qua Legum peritia continetur, ut videre est in *l. 1. ff. de Just. & Jure*, ubi jus definitur *Ars boni, & aequi.*

6. Jus ita sumptum pro lege dividitur in naturale ; & positivum. Jus naturale dicitur quod est unicuique hominum insitum ab Authore naturæ , atque intimatum ipso lumine rationis , quo discernimus quid agendum sit hic, & nunc, quid omittendum, etiam secluso omni alio præcepto extrinseco. Hujus generis sunt ea rationis dictamina, quibus impellimur ad bene nobis facienti benefaciendum, ad curandam vitæ conservationem, aliaque similia : Et quia plurimæ ejusdem generis inclinationes apparent etiam in brutis ; ideo in *cit. l. 1. ff. de just. & jure* dicitur Jus naturale esse quod *Natura omnia animalia docuit*, quamvis inclinationes illæ prout in brutis sunt, non dicantur propriè Jus naturale, cùm non à ratione, quæ est fundamentum Juris, sed ab instinctu quodam sensitivo proficiantur.

7. Inde fit jus naturale immutabile esse ex natura sua ; totamque mutationem, quæ aliquando contingit circa ea quæ sunt juris naturalis, oriri non ex mutatione ejusdem Juris, sed ex variatione circumstantiæ, ratione cujus definit aliquid esse objectum à Jure naturali prohibitum vel præceptum, sicut esset ea circumstantia seclusa.

8. Jus positivum vocatur, quod à libera Dei, vel hominis voluntate sancitum est, ac propterea mutabile est, in eoque differt à jure natura-

li. Subdividitur in Divinum & humanum.

9. Jus positivum divinum est quod liberè à Deo latum est, idque subdividitur in vetus & novum. Vetus est quod in Veteri Testamento Deus condidit in tria præceptorum genera distinctum, nempe in præcepta judicialia quæ ad justam Hebraicæ Reip. gubernationem spectabant; in præcepta cæremonialia, quibus speciales modi colendi Deum, Religionemque servandi præscribebantur; & in præcepta moralia quibus informabatur morum disciplina, cujus generis sunt præcepta Decalogi: quamvis hæc sint juris quoq; naturalis; unde factum fuit, ut hæc moralia perseveraverint etiam in Testamento novo, in quo cæteroquin veritate umbræ succedente per Christum Dominum, cæremonialia illa, & judicialia cessaverunt. Jus positivum Divinum novum est quod in novo Testamento condidit Christus Dominus, cujus generis sunt ea, quæ pertinent ad Sacramenta novæ Legis.

10. Jus positivum humanum dicitur, quod ab homine latum est habente potestatem legislativam, quod etiam subdividitur in Jus gentium, Jus Civile, & Jus Canonicum, de quibus juris speciebus sermo erit in sequentibus.

§. II.

De Jure Gentium & Civile.

1. **N**omen Juris gentium dupliciter sumi potest: primo lato modo, quatenus complectitur omne illud Jus, quod est omnibus hominibus proprium, atque commune, sub qua acceptione venit etiam jus naturale, solis, & omnibus hominibus competens, quod ab aliquibus vocatur jus naturale, secundarium, ad discrimen alterius juris naturalis communis cum brutis, quod vocant Jus naturale primum: atque ita sumitur in *l. 2. & 3. ff. de Just. & jure*, ubi in ejus exemplum affertur Religio erga Deum, pietas erga parentes &c. quæ tamen sunt juris naturalis, seu unicuique hominum insiti ab Authore naturæ, etiam secluso omni alio præcepto extrinseco.

2. Secundò sumi potest strictius prout adæquatè distinguitur à toto Jure naturali; & tunc nomine Juris gentium intelligitur Jus illud, quod omnibus, aut plerisque gentibus commune, & proprium est, ita tamen ut non fundetur in solo rationis instinctu, sed introductum fuerit communibus moribus, & consuetudine ad exigentiam humanæ utilitatis aut necessitatis. Hujus generis sunt plerique contractus, bella, paces, foedera, aliaque similia, quæ numerantur

tur in §. *Jus autem gentium. Instit. de Jure natur. gent. & civ. & in can. Jus gentium 10. dist. 1.*

3. Jus civile genericè sumptum est omne illud Jus, quod in qualibet humana Rep. constitutum est ab homine, vel ab ipsa Communitate pro gubernatione politica, & conservatione pacis, atque Justitiæ. Plerumque tamen nomen Juris Civilis absolutè, & sine addito prolatis intelligitur per Antonomasiam Jus commune Cæsareum, seu Romanorum, sicut cum Poëtam dicimus, nec addimus nomen, subauditur apud Græcos Homerus, Virgilius apud Latinos, quod est exemplum allatum in §. *Sed Jus quidem civile. Instit. de Jure natur. gen. & civili.*

4. Jus Civile ita sumptum aliud est scriptum, aliud non scriptum. Jus non scriptum est consuetudo, quam diuturni mores consensu utentium comprobarunt, ut dicitur in §. *Ex non scripto. Instit. eod.* Consuetudo enim est Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex c. *consuetudo 6. dist. 1.* Jus scriptum dicitur, quod à Legislatore legitimo immediatè latum est, scriptumque dicitur, non quod ad legis essentiã requiratur ejus promulgatio per scripturam, sed quia leges Principis solent plerumque per scriptum promulgari.

5. Juris Civilis scripti species plures sunt, quæ numerantur in §. *constat, & seqq. Instit.*

eod. videlicet lex specificè sumpta, plebiscita, Senatus Consulta, Magistratum edicta, edicta Prætorum, Principum placita, Responsa prudentum. Nomine legis specificè sumptæ intelligitur ea Constitutionum species, quas populus Rom. Senatorio Magistratu interrogante, veluti Consule constituebat. Plebiscitum est quod Plebs Magistratu plebeio interrogante veluti Tribuno decrevit, cuius generis decretis robur communis legis accessit per legem Hortensiam, ita dictam ab Hortensio, qui ad conciliandam pacem inter Nobiles, & Plebeios statuit, ut eorum Plebiscita vim communis legis haberent. Senatusconsultum est quod Senatus iussit, atque constituit. Edicta Magistratum, aut Prætorum, quæ iussa sunt à Magistratibus, aut Prætoribus. Principum placita, quæ Imperatores vel per rescripta, vel per sententias definitivas, vel per edicta decreverunt. Responsa demum Prudentum sunt sententiæ, & opiniones veterum quorundam Jurisconsultorum, quibus, vel permissum fuit à Principe Jura condere, vel quorum dictis ab autoritate Principis robur legis accessit. Sumuntur hæc ex cit. loco Instit. & ex l. 2. ff. de origine Juris.

6. In omnibus his Jurium speciebus tam multa olim diversis temporibus statuta sunt, ut duo penè millia librorum numerata fuerint, & plusquam tricies centena millia versuum quibus

bus Jura continerentur ex *l. 2. C. de vet. jure enucl.* non sine magno disciplinæ legalis incommodo, cui ex tam ingenti rerum multitudine plurima præterire necessarium erat. Huic malo ut mederetur Justinianus, sapienter statuit tam inconditam vastitatem brevioribus terminis restringere, rejectisque contrariis, ac superfluis, moderatum legum compendium reformare, ut factum fuit per Tribonianum, aliosque in legali facultate florentissimos viros: atque illud est quod modo habemus, & est in usu, diciturque Corpus Juris Civilis.

7. Constat autem Corpus hoc Juris Civilis pluribus partibus. Prima est Digestum in tres partes distributum, nempe in Digestum vetus constans 24. libris; in Infortiatum, ita dictum fortasse quia continet leges circa Testamenta, & ultimas voluntates, quæ sunt leges fortissimæ, & irrevocabiles, complectiturque 14. libros, & in Digestum novum constans 12. libris: unde totum Digestum universaliter continet 50. libros, diciturque etiam Pandectæ à græco vocabulo *παν* quod significat *totum* & à verbo *δέχομαι*, quod significat *continere*, seu *capere*, quasi sit volumen continens in se omnes disputationes, & decisiones legitimas, ut explicatur in *l. 2. C. de vet. Jure enucl.* Ex hoc Pandectarum nomine ortum habuit non ille communis inter Recentiores citandi Digestum per duplex ff. Nam

cùm olim citaretur per græcam litteram π , quæ est initialis in hac voce $\pi\alpha\nu\delta\epsilon\iota\kappa\tau\alpha\iota$, eademque littera habeat aliquam similitudinem duorum ff. paulatim ex errore Librariorum citari cœpit per duo ff. atque ita etiam apud Juristas consuetudine invaluit. Ita tradit *Alciatus lib. 3. Dispunct. cap. 16.* quamvis adhuc moderni Doctores non desint, qui primævum citandi morem retinent per litteram græcam π , vel latinam D.

8. Altera pars Corporis Juris Civilis est Codex, ita dictus per Antonomasiam; quia quamvis omnis liber vocari possit Codex, hic tamen dicitur Codex sine addito propter dignitatem, utpote continens constitutiones, & rescripta Imperatorum. Constat autem 12. libris, quorum primi novem positi sunt in proprio volumine, reliqui verò registrantur post volumen Authenticorum. Citatur autem per litteram majorem C.

9. Alia pars est Volumen Authenticorum divisum in 9. Collationes, ita dictas, quia in illis sunt simul collectæ Constitutiones Justiniani: dicunturque etiam Novellæ, quia à Justiniano factæ fuerunt post Codicis compilationem. Ex hoc Volumine Authenticorum translatae postea fuerunt in Codicem, & congruis titulis appositæ quædam particulae ab Yrnerio quin-

gen-

gentis annis post Codicis compilationem , ut notat *Casus Costa l. 1. variar. ambiguit. Juris c. 34.* quæ leges ita translatae vocantur ab Authoribus *Authentica* , cum cæteroquin lex ut inclusa in Volumine Authenticorum dicatur *Authenticum*. Post Authentica reperiuntur in Corpore Juris duo libri constitutionum , seu consuetudinum feudalium , ac deinde nonnulla alia Opuscula continentia quasdam Constitutiones Friderici , & Henrici Imperatorum.

10. Demum in fine ponuntur Institutiones Justiniani , quæ sunt quoddam legum compendium , ac prima scientiæ legalis Elementa , ad eandem facilius addiscendam apta methodo concinnata , ac dividuntur in 4. libros. Quod autem in Institutionibus fiat non nunquam mentio Codicis jam ante compositi , ut in §. *Sed nec hujusmodi. Instit. de Legatis* ; & vicissim in Codice fiat mentio Institutionum jam ante compositarum ut in *l. Meminimus 15. C. de Legitimis heredib.* repugnantiam non habet. Notandum enim est , ante compositionem Institutionum , imo & ante Digestum , autoritate Justiniani fuisse compilatum Codicem quendam qui Justinianeus appellatus fuit , abrogatis aliis tribus Codicibus , qui tunc temporis exstabant , nempe Gregoriano , Hermogeniano , atque Theodosiano de quibus sermo est in *l. unica C. de novo Codice faciendo*. Postea jussu ejusdem Justi-

niani ille idem Codex Justinianus emendatus fuit, & sic editus fuit alius Codex postquam editæ jam essent Institutiones, ut constat ex *l. unica C. de emendat. Cod. Justiniani*. Hic ultimus emendatus Codex est quem nunc habemus, unde mirum non est fieri in eo mentionem Institutionum compositarum, Codex autem, cujus fit mentio in Institutionibus, est ille Codex Justinianus antiquior, qui nunc non extat, ut patet ex eo quod leges nonnullæ, quæ ibi citantur ex Codice: non reperiuntur in Codice, quem habemus.

§. III.

De Jure Canonico.

1. **U**ltima, & nobilissima species Juris humani positivi est Jus Canonicum, ita dictum à græca voce *κάνων* quæ significat idem quod latine *Regula ex c. Canon. 2. dist. 3.* eoque nomine significantur Ecclesiasticæ leges ad Divinum cultum, & supernaturalem finem animarum ordinatæ, quæ per Antonomasiam sibi vindicant nomen regulæ, quia quamvis omnis lex generaliter, sive Canonica, sive Civilis, dici possit regula iusti; Lex tamen Canonica est nobilior regula, utpote procedens à potestate nobiliori, qualis est potestas Ecclesiastica.

ca, & ad nobiliorem finem hominem dirigens. Vocari quoque sæpe solet Jus Pontificium, denominatione sumpta à Summis Pontificibus ejus Authoribus, & à quibus habet auctoritatem. Item vocatur nonnunquam lato modo Jus Divinum, ut in *c. cum de diversis. 2. de Privilegiis. in 6.* tum quia Canones dictati sunt instinctu ac dono Spiritus sancti, ut dicitur in *cap. Violatores. 5. 25. q. 1.* tum quia processerunt ex auctoritatibus novi, & veteris Testamenti, ex *c. Qualiter 24. de Accusationibus*, tum demum quia Summus Pontifex accepit potestatem condendi ipsas leges à Christo Domino, tanquam ipsius Vicarius, & Successor Petri.

2. Canon ita genericè acceptus multipliciter dividi potest. Primò enim alius est universalis, seu communis; alius particularis. Universalis, seu communis dicitur qui fertur pro tota Ecclesia; particularis autem, qui fertur tantummodo pro certo particulari loco, extra quem Canon ille non obligat, cujus generis sunt leges illæ particulares, quæ statutæ sunt tantum pro hoc, vel illo particulari Episcopatu &c. Nomen tamen Canonis absolutè prolatum solet intelligi de lege Ecclesiastica universali.

3. Secundò alius est Canon scriptus, alius non scriptus, quemadmodum etiam Jus Civile paulò ante dividebamus. Canon scriptus dicitur, quem fert Ecclesiasticus Legislatores,

qui plerumque leges suas per scripturam promulgare solet. Canon non scriptus est Consuetudo longo usu firmata obligans per modum Legis.

4. Tertiò Canon scriptus genericè acceptus subdividitur in Canonem specificè sumptum, seu in significatione minus ampla, in Decretum, in Epistolam Decretalem, in Dogma, in Mandatum, in Interdictum, & Sanctionem, quæ divisio assertur à Glof. in decreto Grat. *dist. 3. v. omnes.* Nomine Canonis specificè sumpti, seu in significatione minus ampla intelligitur Constitutio, seu lex edita à Concilio generali. Decretum etiam specificè sumptum est Constitutio edita à Summo Pontificè, nulla præcedente alicujus consultatione. Epistola Decretalis dicitur Constitutio facta à Summo Pontifice ad consultationem alterius, scripto transmissa, & publicata. Dogma est Constitutio doctrinalis circa fidem. Mandatum, Constitutio circa mores. Interdictum, constitutio aliquid prohibens, nulla certa poena pro transgressoribus interposita. Sanctio demum, per quam ita aliquid prohibetur, ut simul adjiciatur certa poena transgressori. Sumuntur hæc ex *præcit. Gloss.* Omnes tamen istæ Constitutionum species sæpe veniunt, & confunduntur sub uno eodemque nomine Canonis, seu legis Ecclesiasticæ.

5. Quarto demum Canon alius dicitur Extra-

travagans", alius inclusus in Corpore Juris. Canon inclusus in corpore Juris dicitur, omnis illa Constitutio, quæ reposita est in voluminibus componentibus corpus Juris Canonici, videlicet, vel in Decretalib. Gregorii, vel in Sexto, vel in Clementinis &c. Canon Extravagans vocatur ea Constitutio, quæ nondum posita est in prædictis voluminibus, sed quasi extra vagatur, quales sunt Constitutiones Summorum Pontificum editæ post compilationem totius corporis Juris Canonici: quod nomen adhuc retinetur etiam à quibusdam Constitutionibus, quæ componunt librum Extravagantium intra corpus Juris; quia scilicet tale nomen habuerant antequam eidem corpori adnecterentur, unde factum est ut etiam postquam factæ sunt partes ejusdem corporis in ea quasi possessione ejusdem nominis perseveraverint.

6. Ad hujus rei intelligentiam sciendum est, à primis usque temporibus nascentis Ecclesiæ, totoque sequentium sæculorum cursu, plurimos Canones editos fuisse, vel ab ipsis Apostolis, vel à Conciliis, vel à Summis Pontificibus ad Ecclesiasticam disciplinam ordinatis, quorum ut facilius cognitio præ manibus haberetur, diversæ à diversis Autoribus compilationes factæ sunt. Ut antiquiores omittam, de quibus *videri potest Giball. tom. 2. de scient. Canon. lib.*

5. cap.

5. cap. 10. q. unica. & Emanuel. *Compl. tom. 1. in Decretal. in apparatu de orig. & progres. Juris Can. n. 46. & seqq.* Canonum collectio usu celebrior, & approbata ea est, quæ significatur nomine corporis Juris Canonici, constatque Decreto Gratiani, Decretalibus Gregorii, Sexto Decretalium, Clementinis, & volumine Extravagantium.

7. Decretum Gratiani dicitur volumen à Gratiano Monacho Ordinis S. Benedicti compilatum, cui operi doctas Glossas nonnulli Doctores addiderunt. Quia verò in hoc volumine, præter decreta Summorum Pontificum, & Conciliorum, quæ vim canonis procul dubio habent, intermixta leguntur alia plurima, vel ex sanctis Patribus, vel ex aliis Interpretum fragmentis, vel etiam ex jure civili petita: controvertitur inter Doctores utrum illa omnia, & singula quatenus translata sunt in hoc volumen censerì debeant canonizata, hoc est vim Canonis acquisivisse? In qua controversia affirmativam sententiam tradiderunt aliqui Canonistæ, quos refert, & sequi videtur *Pet. in cap. 2. de rescr. n. 45.* In contrarium tamen est plurium aliorum sententia, quos refert, & sequitur *Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 12. num. 5. Snar. de leg. lib. 4. cap. 5. num. 6.* alique plures, quos etiam sequitur *Rota apud Penam decis. 480.* qui docent singula apud Gratianum reper-

perta referenda esse ad Authores suos ex quibus desumpta sunt, tantumque authoritatis habere quantum ipsi Authores merentur, nisi sint à Summo Pontifice canonizata, seu approbata in aliquo Canone, ut etiam tradit *Gloss. in cap. 1. de reb. Eccl. non alienan. in 2. tractatus*. In foro tamen externo singula citari possunt, & solent ad causarum decisionem, & observari ac si essent Canones Ecclesiastici.

8. Decretum hoc Gratiani in tres præcipuas partes dividitur, quarum prima continet 101. distinctiones in plures Canones, seu capita subdivisas. Secunda pars continet 36. Causas subdivisas pariter in plures quæstiones, & Canones, seu Capita: excepta quæst. 3. causæ 33. quæ continet tractatum de poenit. in 7. distinctiones per Canones, seu capita divisum. Demum tertia pars Decreti continet quinque distinctiones divisas in Canones, vel Capita agentia de Consecratione.

9. Secunda pars corporis Juris Canonici est volumen Decretalium, quæ dicuntur Gregorii IX. quia illius jussu collectæ sunt ex variis rescriptis, & constitutionibus Summorum Pontificum, Conciliorumque decretis per sanctum Raymundum de Pennafort Ordinis S. Domini Capellanum, & Pænitentiarium ejusdem Pontificis, cujus voluminis Glossator est Bernardus Parmensis. Dividitur autem in quinque

que libros continentes Titulos, & Capita, in quorum primo agitur de Ministris Ecclesiæ, eorumque electione, ordinatione, officiis usque ad titulum 34. ac deinde sub finem ejusdem libri subnectuntur principia judiciorum. In secundo libro agitur de Jure quod præcipue est circa Judicia. In tertio libro de clericis, nec non de quibusdam quæ sunt clericis laicisque communia. In quarto de sponsalibus, & matrimonio. In quinto de criminibus, & pœnis. Quæ omnia breviter indicantur veteri illo versiculo quinque vocibus constante, quæ totidem libris Decretalium suo Ordine correspondent: *Judex. Judicium. Clerus. Sponsalia. Crimen.*

10. Tertia pars corporis Juris Canonici est sextus Decretalium, jussu Bonifacii VIII. compilatus Opera, & studio Guillelmi Archiepiscopi Ebreduensis, Berengarii Episcopi Biterrensis, & Richardi de Senis S. R. E. Vicecancellarii ex pluribus Pontificum rescriptis Conciliorumque Decretis, quæ emanaverant post editum volumen Decretalium antiquarum Gregorii IX. cujus Operis Glossator est Joannes Andreæ Bononiensis. Vocatur autem *Sextus*, quia additus fuit quinque antiquioribus libris Decretalium Gregorii, quamvis etiam ipse dividatur in quinque libros continentes similiter titulos ex Decretalibus Gregorii desumptos, & capita.

11. Quarta pars corporis Juris canonici sunt
Cle-

Clementinæ, & volumen Extravagantium. **Pri-**
mæ sunt constitutiones Clementis V. editæ in
Concilio Viennensi, quibus Glossas addidit præ-
dictus Joannes Andreas, suntque similiter divisæ
in quinque libros continentes titulos ex Decre-
talibus Gregorii desumptos, & capita.

12. **Volumen Extravagantium subdividitur**
in duas partes, in quarum prima continentur
Extravagantes Joannis XXII. quibus Glossas
addidit Zenzelinus de Cassanis; in altera autem
sunt Extravagantes diversorum Pontificum
post Sextum emanatæ, quibus Glossas apposue-
runt Joannes Monachus, Guillelmus de Mon-
te Lauduno, & Joannes Franciscus de Pavinis.
Ratio autem quare Extravagantes dicantur,
paulò superius indicata est.

13. **Istæ sunt partes ex autoritate Pontificia**
receptæ componentes corpus Juris. Aliæ Con-
stitutiones Summorum Pontificum & Conci-
liorum post illarum omnium compilationem
emanatæ vim etiam canonum habent, vocari-
que possunt Extravagantes, quia quodammo-
do vagantur extra idem corpus, utpote non-
dum in unum volumen sub congruis titulis ex
cuthoritate Pontificis compilatæ, quamvis au-
thoritate privata Petrus Matthei Jurisconsultus
Lugdunensis, earum plures compilaverit, &
sub propriis titulis in quinque libros distribue-
rit, quos vocavit septimum Decretalium.

14. To-

14. Totum hoc Canonicum corpus componitur partim ex sacrarum Litterarum præceptis, partim ex Summorum Pontificum constitutionibus Conciliorumque Decretis, partim ex Sanctorum Patrum sententiis, partim demum ex aliquibus statutis legum civilium: cum eo tamen inter hæc omnia discrimine, quod præcepta sacrarum Litterarum, Summorum Pontificum constitutiones, Conciliorumque approbatorum decreta habeant per se vim legis Ecclesiasticæ; at statuta legum civilium secundum se, quamvis obligent, & observentur etiam in foro Ecclesiastico, supposito quod neque canonicis decretis neque bonis moribus adversentur, ex *c. 1. de novi operis nuntiatione*, juncto *c. 2. §. aliisque dist. 10.* attamen vim non habent canonis Ecclesiastici, nisi quatenus in aliquam constitutionem canonicam translata sunt, & assumpta tamquam sua à Summo Pontifice, juxta illud Justiniani in *l. 1. C. de veteri Jure enucl. Omnia nostra facimus quibus auctoritatem nostram impartimur*, cui etiam consonat *c. si Apostolica 22. de præb. in 6.*

15. Idem proportionaliter dic de iis sanctorum Patrum sententiis, quæ translatae sunt in volumina Decretalium & à Summo Pontifice approbatæ: sic enim cum aliis constitutionibus Pontificiis parem Juris auctoritatem habent, quod illis non competeret, si mediante ea trans-

translationem, & approbationem Summus Pontifex illas non fecisset suas; quia tunc tantummodo post Summorum Pontificum Conciliorumque decreta secundum pro decidendis causis locum haberent, ut constat ex c. 1. dist. 20. quia scilicet ad condendam legem non tam scientia quam jurisdictio necessaria est.

16. Quod autem attinet ad Conciliorum decreta, distinguendum est utrum sint decreta conciliorum universalium, an conciliorum particularium. Decreta conciliorum universalium à Summo Pontifice approbatorum habent per se vim canonis universalis, sive reperiuntur inserta in corpore Juris canonici: sive non reperiuntur ibidem inserta: at Decreta Conciliorum particularium secundum se sunt canones particulares, eam tantum diocesim, seu provinciam obligantes, pro qua particulare concilium congregatum fuit, nisi tamen assumpta sint à Summo Pontifice, & facta tamquam sua, quemadmodum sua fecit ea quæ reperiuntur inserta in libris Decretalium, juxta illud præcitatum: *omnia nostra facimus quibus auctoritatem nostram impartimur*. Ratio istorum est: quia vis & extensio legum dependet à vi & extensione jurisdictionis, siquidem extra territorium jus dicenti non paretur impune, ex cap. 2. de constit. in 6. Vis igitur canonis universalis procedere non potest nisi ab habente jurisdictio-

ctionem universalem supra totam Ecclesiam; atqui solus Summus Pontifex, & solum concilium generale à Summo Pontifice approbatum habet jurisdictionem universalem supra totam Ecclesiam; Concilium autem particulare habet tantummodo jurisdictionem supra diocesim, vel provinciam pro qua congregatum est: ergo solum ea quæ Summus Pontifex, & quæ concilium generale approbatum decrevit, aut quæ Summus Pontifex facit sua, vim habent canonis universalis.

§. IV.

De Conciliis.

1. **A**D clariorem istorum intelligentiam, sciendum est nomine Concilii in Ecclesia nihil aliud intelligi, quàm conventum Episcoporum, aut etiam aliorum, qui de jure, vel privilegio, vel consuetudine admitti debeant, legitimè congregatum, ad statuendum collatis sententiis super rebus emergentibus, quod verum, aut utile judicaverint. Rursus sciendum est, plures esse ejusmodi conciliorum, seu conventuum species in Ecclesia. Aliud enim est concilium particulare, quod subdividitur in Diocesenum, Provinciale, & Nationale; aliud concilium generale.

2. Concilium diocesenum est quod in sua particulari diocesi congregatur ab Episcopo,

ex

ex Presbyteris sui Episcopatus, quibus ipse Episcopus præest.

3. Concilium Provinciale vocatur ad quod vocantur omnes Episcopi suffraganei unius Provinciæ, quibus præest Metropolitanus, seu Archiepiscopus, cujus generis plurima reperiuntur in voluminibus conciliorum.

4. Concilium Nationale est ad quod vocantur omnes Archiepiscopi, & Episcopi unius Regni, vel nationis, quibus præest Patriarcha, vel Primas ejusdem Nationis, qualia sunt multa concilia Romana, Toletana, & Africana, quæ nonnunquam vocantur etiam generalia, quia videlicet generalia sunt relate ad illud Regnum, seu nationem, quamvis absolutè, & quoad totam Ecclesiam non sint universalia.

5. Demum concilium generale quod etiam appellatur OEcumenicum, hoc est totius orbis christiani, est, ad quod vocantur Episcopi totius Ecclesiæ, qui possunt, & debent eidem interesse nisi legitime impediuntur, & cui præsidet Summus Pontifex per se, vel per suos Legatos. Ejus convocatio spectat unice ad Summum Pontificem, ut constat ex tota dist. 17. apud Gratianum, quemadmodum, & unice ad Summum Pontificem spectat ejusdem confirmatio, sine qua ejusdem canones nullatenus Ecclesiam obligarent, quam confirmationem requiri etiam pro conciliis Provincialibus de-

ci-

cisum fuisse à sacra congregatione in Florent. & Januen. die 24. Julii 1573. refert eruditissimus D. Pignatell. Consult. Canon. tom. 4. Consult. 132 num. 13.

6. In hac confirmationis necessitate fundatur celebris illa generalium conciliorum in Ecclesia celebratorum divisio, quorum aliqua dicuntur simpliciter approbata; alia simpliciter reprobata; alia partim approbata, partim reprobata. Primi generis sunt, quæ simpliciter confirmata fuerunt autoritate Summi Pontificis. Secundi generis, quæ ab eadem autoritate penitus sunt rejecta. Tertii demum generis, quæ partim confirmata sunt, videlicet quoad aliqua particularia, vel quoad aliquos canones; partim rejecta, sive quoad alia statuta aliosve canones non confirmata.

7. Concilia simpliciter approbata, & universaliter recepta in Ecclesia sunt 18. ut videri potest apud Bellar. lib. 1. Controv. de Concil. cap. 5. ex quo sequentem catalogum hic breviter atteximus, præscindendo ab iis, quæ celebrata sunt ab Apostolis, de quibus sermo est in libro Actuum Apostolorum.

8. Primum concilium est Nicenum, ita dictum quia celebratum fuit Nicæ in Bithinia. Incepit anno Domini 325. seu ut alii malunt anno 325. & duravit tribus annis. Convocatum fuit autoritate S. Sylvestri Summi Pontificis, qui

et

eidem præfedit per suos Legatos Osium Episcopum, Victorem, & Vincentium. Interfuere 318. Episcopi, & ipse Imperator Constantinus Magnus non tamquam Judex, sed ut sua majestate pacem conciliaret, & promoveret. Causa congregandi concilii duplex fuit. Prima ut damnaretur hæresis Arriana, quæ negabat divinitatem Verbi Divini. Secunda ut resolveretur vetus controversia de die, in quo ab Ecclesia celebrari Pascha deberet.

9. Secundum concilium est Constantinopolitanum primum celebratum 56. annis post Nicænum autoritate S. Damasi Summi Pontificis, imperante Theodosio Magno Seniore. Quamvis autem eidem concilio nullus Episcopus interfuerit ex Provinciis Occidentalibus; adhuc tamen recipitur ab Ecclesia tamquam legitimum, & universale concilium, quia eodem tempore Summus Pontifex Romæ coegerat Synodum Occidentalium, conjunctisque animis atque sententiis, quamvis loco distantes, duæ illæ Synodi tamquam unica processerunt. In hoc concilio damnata fuit hæresis Macedonii, quæ Spiritus sancti Divinitatem negabat. Interfuerunt autem Episcopi ex diversis Provinciis 150.

10. Tertium concilium est Ephesinum celebratum anno Domini 434. vel ut alii malunt, anno 431. Cœlestino I. Summo Pontifice, &

B

Theo-

Theodosio juniore Imperatore, convenerunt 200. Episcopi, quibus præfuit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, tamquam Pontificius Legatus. causa congregandi hujus concilii fuit hæresis Nestorii, quæ impiè negabat B. Virginem esse Dei Matrem, & in Christo Domino ponebat duas Personas inter se distinctas, videlicet Personam Divinam, & personam humanam.

11. Quartum concilium est Calcedonense, Leone I. Summo Pontifice, & Marciano Imperatore, anno 454. vel ut alii volunt anno 451. Interfuerunt 630. Episcopi. Congregatum autem fuit ad damnandam hæresim Eutichetis, quæ unam tantum Naturam in Christo dari asserbat.

12. Quintum concilium est Constantinopolitanum II. Vigilio summo Pontifice, & Justiniano seniore Imperatore, anno Domini 553. Interfuerunt Episcopi 165. Causa ejus congregandi fuit ad damnandas quasdam propositiones Origenis, & tres libellos editos à Theodoro Mopsuesteno, Theodoreto Cirenfi, & Iba.

13. Sextum concilium est Constantinopolitanum III. inceptum ab Agathone summo Pontifice, sed terminatum, & approbatum à Leone II. imperante Constantino IV. dicto Pogonate, anno Domini 681. Interfuerunt 289. Episcopi. In hoc concilio damnata fuit hæresis eorum, qui unam tantum voluntatem in Christo esse

esse dicebant , unde vocabantur Monothe-
litæ.

14. Septimum concilium est Nicænum II. celebratum anno Domini 781. vel ut aliis placet 787. Adriano I. Summo Pontifice, & Constantino Imperatore ac Irene ejus Matre. Interfuerunt 350. Episcopi. Causa hujus concilii fuit, ut sustineretur cultus sacrarum imaginum, quæ ab hæreticis Iconoclastis impugnabatur.

15. Octavum concilium Constantinopolitanum IV. quod celebratum fuit Adriano II. Summo Pontifice, & Imperatore Basilio, anno Domini 870. circa numerum Episcoporum variant Authores. Eidem tamquam Pontificii Legati præfederunt Donatus, Stephanus Episcopi, & Martinus Romanæ Ecclesiæ Diaconus. Congregatum autem fuit pro depositione Photii injustè intrusi in sedem Constantinopolitanam, & pro constitutione Ignatii legitimi Episcopi.

16. Nonum est concilium Lateranense I. habitum anno 1123. Calisto II. Summo Pontifice, & Henrico V. Imperatore. De numero Episcoporum non constat inter Authores. Coactum autem fuit pro recuperanda Terra sancta contra infideles, & pro componenda concordia inter Summum Pontificem & Imperatorem.

17. Decimum est Lateranense II. celebra-

B 2

tum

tum anno 1139. Innocentio II. Summo Pontifice, & Conrado III. Imperatore. Interfuerunt 1000. Episcopi. Causa ejus congregandi fuit ut rescinderentur acta cujusdam Anacleti Antipapæ, & ut sustineretur Baptisma collatum Infantibus ante usum rationis, cujus valor ab aliquibus hæreticis impugnabatur.

18. Undecimum est Lateranense III. celebratum anno Domini 1179. Alexandro III. Summo Pontifice, & Friderico I. Imperatore. Interfuerunt 300. Episcopi. Coactum autem fuit pro destruenda hæresi Albigensum, ac Valdensium, & pro destruendis Schismaticis Ordinatis per intrusos Pontifices.

19. Duodecimum est Lateranense IV. Innocentio III. Summo Pontifice, & Friderico II. Imperatore, anno 1215. Interfuerunt Episcopi 412. causa ejus fuit ad damnandum hæreticalem errorem Abbatissæ Joachim, circa Mysterium Summæ Trinitatis, qui tamen non fuit formaliter hæreticus, eo quod omnia sua scripta subjecerit judicio Sedis Apostolicæ approbanda, vel corrigenda; & ad damnandum perversissimum dogma impii Almarici, ut videri potest in cap. *Damnatus 2. de Summa Trinitate, & de Catholica*, quod est desumptum ex eodem concilio. Alia etiam causa fuit pro moribus reformandis, & pro bello ineundo contra Saracenos, qui terram sanctam invaserant.

20. De-

20. Decimum tertium est Lugdunense I. celebratum anno 1245. Innocentio IV. Summo Pontifice, & Balduino II. Imperatore Constantinopolitano. Convocatum fuit pro excommunicando Imperatore Friderico II. & pro suscipienda bellica expeditione ad terram sanctam. Interfuerunt 140. Episcopi.

21. Decimum quartum est Lugdunense II. celebratum anno 1274. Gregorio X. Summo Pontifice, & Rodulpho Imperatore. In hoc concilio fuit expressè definitum, seu declaratum id quod semper catholica Ecclesia professsa fuerat circa Processionem Spiritus Sancti, videlicet Spiritum Sanctum æternaliter procedere ex Patre, & Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione, ut videri potest in *cap. unico de Sum. Trin. & fide Cath. in 6.* quod ex hoc concilio desumptum est. Interfuerunt autem ex diversis christiani orbis partibus Episcopi circiter 500,

22. Decimum quintum est Viennense in Gallia celebratum anno 1311. Clemente V. Summo Pontifice, & Henrico VII. Imperatore. Coactum fuit ad examinandam causam militum Templariorum, qui de pluribus criminibus accusabantur; & ad extirpandas hæreses Beguardorum, & Beguinorum, &c. Ex hoc concilio extant Decreta in corpore Juris, quæ di-

B 3

cun-

cuntur Clementinæ. Adfuerunt Episcopi 300.

23. Attento ordine temporis, numerandum hic esset concilium Constantiense, & concilium Basileense; sed quia neutrum est simpliciter, & adæquatè approbatum, ideo de utroque sermo erit postea, quando omnia generalia concilia adæquatè approbata numeraverimus.

24. Decimum sextum concilium est Florentinum, anno 1438. Eugenio IV. Summo Pontifice, & Imperatore Constantinopolitano Joanne Paleologo, qui eidem concilio interfuit. Episcopi fuerunt 141. coactum fuit pro componenda unione inter Ecclesiam Latinam, & Græcam.

25. Decimum septimum est Lateranense V. celebratum anno 1512. quod inceptum fuit à Julio II. Summo Pontifice, & terminatum à Leone X. Maximiliano Imperatore. Numerus Patrum, qui huic concilio interfuerunt, fuit minor quàm fuerit in ullo alio concilio generali; numquam enim ad 120. pervenit. Congregatum fuit pro destruendo conciliabulo Pisano, quod absque authoritate legitima coactum fuerat, & in schismatica acta procedebat. Definita seu explicata fuit in eodem concilio catholica veritas, qua docemur animam rationalem esse immortalem, nec unam esse in pluribus hominibus, sed totidem numero quot sunt homines. In eodem concilio statuta sunt con-

concordata inter Rom. Pontificem , & Gallia
Regem, spectantia præsertim ad præsentionem,
& collationem Beneficiorum.

26. Decimumoctavum, & ultimum genera-
le concilium est Tridentinum inchoatum anno
1545. & terminatum anno 1563. tempore sum-
morum Pontificum Pauli III. Julii II. Pii IV. &
Imperatorum Caroli V. ac Ferdinandi I. ad de-
struendos Lutheri , aliorumque ejus temporis
hæreticorum errores , necnon pro morum re-
formatione.

27. Ista sunt OEcumenica , seu generalia
concilia auctoritate Sedis Apostolicæ simplici-
ter approbata atque communiter recepta. In-
ter concilia verò , quæ dicuntur partim appro-
bata, & partim non approbata, numerantur po-
tissimum ista tria, videlicet Francofordiense,
Constantiense, & Basileense.

28. Francofordiense coactum fuit anno 794.
Adriano I. Summo Pontifice , in civitate Fran-
cofurti ad Mænum. Hoc concilium confirma-
tum fuit ab Adriano quantum ad eam partem,
in qua definiverat Christum non esse Filium
Dei adoptivum ; sed reprobatum fuit quan-
tum ad alteram partem, in qua ex errore dam-
naverat Septimam Synodum.

29. Constantiense congregatum fuit anno
1414. tempore Schismatis , quo tres se gerebant
tamquàm Pontifices in Ecclesia. Imperatore Sigis-

32 *Titulus Proamialis de Jure Can. in gen.*
mundo. Causa ejus celebrandi fuit ad extin-
guendum idem Schisma , & damnationem
Wicleffi, Joannis Hus , ac Hieronymi de Pra-
ga. Fuit autem approbatum à Martino V. so-
lum quoad ultimas Sessiones, & Decreta in ma-
teria fidei, conciliariter statuta , secundum quæ
recipitur ab omnibus catholicis.

30. Basileense fuit inchoatum anno 1431. &
per 18. ferè annos continuatum. Hoc conci-
lium utcumque in prima sui convocatione legi-
timum fuerit , statim tamen ac indebitam au-
thoritatem sibi arrogavit supra Rom. Ponti-
ficem, desit esse legitimum , & habitum fuit
tamquam Schismaticum conciliabulum, unde
omnia ejus decreta rescissa sunt , exceptis tan-
tummodo quibusdam dispositionibus circa
Beneficia Ecclesiastica, quæ dispositiones
approbatæ fuerunt à Nicolao V.
Summo Pontifice.

IN-

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER PRIMUS.

TIT. I.

De Jure Personarum, ac primo de Summo Pontifice, de Cardinalibus, & Legatis.

1. Ræjactis in præcedenti titulo generalibus fundamentis, aggredimur singulariter Institutiones partium Sacri Juris; & cum hoc ver-

setur potissimum circa personas, circa res, circa judicia, circa crimina, & poenas, ut diximus ab initio; exordimur à Jure Personarum: quia, ut dicitur in §. *fin. instit. de jure nat. gent. & civ.* parum est Jus nosse, si personæ quarum causa constitutum est ignorentur.

2. Duo sunt universalia genera personarum pertinentium ad Ecclesiam unum laicorum, alterum clericorum, ex cap. *Duosunt* 7. 12. q. 1. clerici dicuntur, qui Ecclesiasticis officiis sunt destinati per primam Tonsuram, aut per Ordines Ecclesiasticos: eamque denominationem accipiunt à græca voce κληρος. quæ idem significat quod latine *Sors*, vel *hereditas*, eo quod in sui Ordinatione, vel assumuntur in hereditatem Domini, vel assequuntur hereditatem in ipso, ut dicitur in c. *Cum secundum* 16. de *præb.* Laici vocantur, qui nullo Ordine Ecclesiastico,

neque prima Tonsura sunt Ecclesiasticis muneribus deputati, unde negotiis sæcularibus vacant: hanc autem denominationem desumunt à græca voce λαός, quæ significat idem quod latinè *Populus*.

3. Totius Ecclesiæ Christi supremum in terris visibile caput est Summus Pontifex, ejusdem Christi Vicarius, & Successor Petri Apostolorum Principis. Ejus summa dignitas, atque potestas sicut orta est immediate de Jure Divino ex *can. Sacrosancta 3. dist. 22. & ex can. quamvis, universa 4. dist. 21.* ita etiam ab infallibili Spiritus sancti lumine semper regitur, ne unquam errare possit quotiescumque vel tamquam publicus Ecclesiæ Doctor, vel tamquam supremus Ecclesiæ Legislatores aliquid definiat sive circa veritates fidei, sive etiam circa morum decreta, ut post antiquiores Patrum latè tradit *Bellar. lib. 4. de Rom. Pont. cap. 3. & seq.* Hinc Ecclesia Romana, quæ ab ipso immediate regitur, dicitur mater, & magistra omnium aliarum Ecclesiarum, ex *c. fin de fore compet.* ita ut qui se ab illa separaverit vel sectando falsa dogmata, vel Ecclesiasticam unitatem scindendo, habendus sit tanquam hæreticus, aut schismaticus, & ab electorum numero prorsus extraneus, quemadmodum extra arcam Noe inventi, diluvii vastitate consumpti sunt.

4. Sicut autem Christus Dominus Apostolos

los habuit, & Petrus Coapostolos, &que Presbyteros, quorum opera Ecclesiam propagavit, & gubernavit: ita Summus Pontifex pro universali regimine totius Ecclesiae habet adjuutores suos, & assessores, qui vocantur Cardinales Sanctae Romanae Ecclesiae, eo quod sint veluti cardines ejusdem Ecclesiae, vel quia specialiter inserviunt Sedi Apostolicae, quae Axis est, & Cardo aliarum Ecclesiarum, ut explicat *Glos. in Extrav. Execrabilis 4. de Prab. inter. commun. v. Cardinalibus.* Illorum gradus & ordo triplex est. Alii enim sunt Episcopi Cardinales: alii Presbyteri: alii Diaconi. Episcoporum Cardinalium tituli olim 7. fuerunt, nempe Ostiensis, Silvae candidae alias S. Ruffinae, Portuensis, Sabinus, Praenestinus, Albanus, Tusculanus, ad hunc finem primitus instituti ut singulis hebdomadae diebus super altare Beati Petri Missarum sollemnia celebrarent, unde vocati quoque fuerunt Cardinales hebdomadarii, ut refert *Eman. Gonz. in c. His quae XI. de Majorit. & Obed.* Nunc sex sunt, quia Titulus S. Ruffinae auctoritate Callisti II. unitus fuit Episcopo Portuensi. Tituli Presbyterorum Cardinalium sunt 50. Diaconorum autem sunt 14. ex *Constit. 50. Sixti V. quae incipit Postquam verus ille.* Cardinalium dignitas est maxima infra Summum Pontificatum ex 15. *constit. Eugenii IV.*, quae incipit *Non me-*

~~diocesi~~ : faciunt enim quasi unum corpus cum summo Pontifice, eo proportionaliter modo quo canonici cum Episcopo, ejusque coadjutores existunt in executione muneris sacerdotalis. Vacante autem Sede sunt Pontificis Electores ex *c. Licet 6. de elect.* Et *c. ubi periculum 3. eod. in 6.* Plura circa dignitatem cardinalitiam si quis scire desiderat, consulat *Cobell. in suo tract. de notitia Cardinalatus*, *Barb. Juris Eccl. lib. 1. cap. 3. & 4.* aliosque ab ipsis relatos.

5. Summo Pontifici in gubernanda Ecclesia, præter Cardinales, inserviunt etiam Legati, & Nuncii, quo nomine ii veniunt, quibus committitur aliqua certa civitas, vel provincia, ubi personam Pontificis repræsentant, & ordinariam Jurisdictionem exercent, ut constat ex toto Decretal. tit. *De off. Legati*. Multiplex autem est talium Legatorum species. Aliqui enim sunt qui dicuntur Legati de Latere, de quibus sermo est in *c. Decreto 11. Si quis Episcopus 35. 2. q. 6. c. volentes 8. de off. Legati*, aliisque Juribus. Hoc nomen tribuitur tantum Cardinalibus quando mittuntur, quia scilicet cum Cardinales ex suo munere assistant Summo Pontifici, si contingat ipsorum aliquem mitti, dicitur mitti quasi de latere Summi Pontificis, ut explicat *Glos. in c. 1. de Off. Legati v. Legationis*, & *Glos. in cap. Excommunicatis 9. eod. tit. v. commissam*.

6. Alii sunt qui dicuntur simpliciter Nuncii, quod

quod nomen tribui solet iis, qui mittuntur à Summo Pontifice ad aliquam Provinciam, seu ad aliquod negotium *cum potestate Legationis*, & non sunt Cardinales, de quibus sermo est in *c. Excommunicatis 9. & c. volentes 8. De Off. Legati*, eorumque exemplum est in Præsulibus qui mittuntur ad Principes. Non dicuntur autem mitti de latere, quia cum non sint Cardinales, non habent ex suo munere assistere Summo Pontifici. Si tamen de facto contingat, aliquem à Summo Pontifice ex Aula Romana mitti & mandatum ab eodem recipere vivæ vocis Oraculo, mitti solet cum potestate Legati à Latere. Dixi *cum potestate Legationis* : quia si aliquis mittatur ad Urbem aliquam seu Provinciam Ecclesiæ cum sola jurisdictione ordinaria quoad temporale regimen ejusdem Urbis, seu Provinciæ, & Cardinalis non sit; is non dicitur Nuncius, sed Gubernator.

7. Alii demum Legati sunt, qui habent munus Legationis annexum suæ dignitati, & dicuntur Legati nati, quia scilicet per hoc ipsum quod illam dignitatem acquirunt, absque alia speciali destinatione fiunt ipso Jure Legati, ut est exemplum in quibusdam Archiepiscopis, qui habent sibi annexam dignitatem Legationis, ut videre est in *c. 1. De Off. Legati c. 1. De appellat. & c. 1. ut lite pendente*.

8. Inter omnes istas Legatorum species, au-

thoritas , & jurisdictio Legatorum de Latere maxima est , Non solum enim possunt in sua Provincia id quod Episcopi in suis Diæcesibus; sed amplioribus quoque privilegiis potiuntur, ut fuse tractant Canonistæ in *tit. de Offic. Legati*, atque etiam colligi potest ex litteris Apostolicis, quæ Legatis, aut Nunciis dari solent cum mandato Legationis, & cum expressione potestatis, quæ ipsis comunicatur. Videri potest Barb. lib. 1. Jur. Eccl. cap. 5.

T I T. II.

De Episcopis.

1. **P**ost S. R. E. Cardinales, Legatos, & Nuncios qui Sedis Apostolicæ auctoritatem repræsentant, considerata venit dignitas Episcopalis, cujus Ordo maximus est in Ecclesia, unde ipse Summus Pontifex sese appellat Episcopum, quando ab Ordine se denominat, ut notat Glos. in proemio sexti Decretalium *v. Episcopus*.

2. Multiplex autem est Episcoporum gradus in Ecclesia. Alii enim sunt qui dicuntur simpliciter Episcopi; alii Archiepiscopi, alii Prælati, alii Patriarchæ. Episcopi vocantur qui pro spirituali regimine Civitatibus præsunt, ita dicti à græca voce, quia sunt quasi superintenden-

dentes seu speculatores super populi , & Gregis sibi commissi mores, vitamque invigilantes, ut explicat Isid. relatus à Gratiano in *c. Cleros 2. dist. 21. vers. Episcopus autem.*

3. Archiepiscopi sunt qui & habent gregem sibi subiectum, & præterea præsunt Episcopis unius Provinciæ, ita dicti à græca voce quia sunt quodammodo Principes Episcoporum, ut explicatur in cit. *c. Cleros vers. Inde Archiepiscopus.* Dicuntur etiam Metropolitani, ut constat ex *c. 2. 6. 9. 3.* quia Sedem habent in civitate capite unius Provinciæ, qualis civitas vocari solet Metropolis, quasi mater Civitatum. Episcopi autem ejusdem provinciæ subiecti Archiepiscopo dicuntur ejusdem suffraganei ut videre est in *cit. c. 2. & in c. suffraganeis 11. de Elect.*

4. Patriarchæ, & Primates si solam vocum significationem consulas, parum vel nihil inter se differre videntur: utroque enim nomine significantur, qui & supra gregem sibi subiectum, & supra Episcopos, atque Archiepiscopos plurium provinciarum potestatem habent, ut per se satis indicat ipsa nominum derivatio: *Patriarcha* enim græcè idem significat, quod latine *Patrum Princeps*, ut explicatur in cit. *c. Cleros vers. Patriarcha.* *Primas* autem est idem quod sedem habens in prima civitate, ex *c. Nulli 2. dist. 99.* quo nomine civitates illæ appellatæ sunt, quæ reliquis plurium provinciarum

tum civitatibus dominabantur, in quibus sicut pro regimine sæculari instituta fuerat Præfectura, quæ ad plures provincias jurisdictionem extenderet; ita & pro gubernatione Ecclesiastica posita fuit Sedes Episcopalis, cui reliquæ plurium provinciarum sedes subderentur, ut constat ex c. *Provincia* 1. dist. 99.

5. Non obstante tamen ea vocum in significando similitudine usus obtinuit, ut Patriarchæ nomen quibusdam tantum specialibus Primatibus tribuatur, relicto reliquis solo nomine Primatis. Præcipui autem illorum sunt Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, infra Romanum Pontificem, qui non solum est Supremum in terris visibile caput totius Ecclesiæ; sed est præterea specialis Episcopus Romanæ Urbis, & Occidentalium Provinciarum Patriarcha, quo nomine specialiter ipsi subditur Italia tota cum Insulis, Gallia, Anglia, Scotia, & Hybernia, Hispania cum Insulis fortunatis, & Balearibus, tota Germania Superior, & Inferior, Dalmatia, Illiricum, Bohemia, Polonia cum Livonia, & Lituania, item Dania Norvegia, & Suetia cum Insulis Scandiæ, Islandiæ, Gothiæ, aliarumque septentrionalium, item Pannonia cum Transilvania, Bessina, & aliis, Africa, Numidia, & utraque Mauritania, Cæsariensis, & Tingitana.

6. Infra Romanum Pontificem antiquitus fuit primus Alexandrinus, & secundus Antiochenus, ut patet ex *can. Sacrosancta 3. dist. 22.* satisque innuit canon concilii Niceni relatus in *c. Mos antiquus 6. dist. 65.* Utraque enim illa sedes fundata fuit à S. Petro, qui Antiochiæ per aliquod tempus personaliter sedet, & Alexandriam nomine suo Marcum misit; ac præterea in utraque civitate tunc temporis erant pro sæculari regimine Præfecturæ præcipuæ, circumjacentium regionum provinciis jus dicentes, ad cujus regiminis similitudinem instituta fuit, ut diximus, Ecclesiarum Patriarchalium hierarchia. Ex qua etiam ratione factum est ut sedes Alexandrina Antiochenam præcederet, non obstante quod Antiochena fuerit à Petro personaliter instituta, & Alexandrina per Marcum; quia scilicet Præfectura Alexandrina erat Augustalis, & majoris dignitatis, quam Antiochena, ut habetur ex *ff. & C. de Offic. Præf. Augustal.*

7. Patriarchæ Alexandrino subdita fuit Ægyptus, Lybia, Pentapolis, & Ethiopia. Antiocheno autem Orientalis Ecclesia, quæ complectebatur Syriam, Assyriam, Mesopotamiam, Mediam, Parthiam, Persiam, reliquasque Asiæ partes usque ad Indiam Orientalem.

8. Sedes Hierosolymitana, quamvis esset Apostolica, utpote fundata per S. Jacobum,
jura

jura tamen Patriarchatus ab initio non habuit, imo subdita fuit Cæsareæ Metropoli Provinciæ Palestinæ, ut constat ex *can. 7. Concilii Niceni*, quamvis in signum honoris, eo quod in ea Urbe jacta fuissent prima Christianæ Religionis fundamenta per Christi Domini Passionem, & mortem, prædicationemque Apostolorum, ibidemque Sedem fixisset Jacobus Apostolus suoque sanguine consecrasset; concessum fuerit, & cit. *can. 7. Concilii Niceni* confirmatum Hierosolymitano Antistiti, ut in conciliis generalibus primum locum haberet infra Alexandrinum, & Antiochenum supra omnes Metropolitans.

9. Intra hos honorariæ præminentiae fines se cohibuit Hierosolymitanus usque ad concilium Ephesinum, à quo impetrare curavit jura Patriarchatus, productis insignibus suæ Ecclesiæ prærogativis; irritò tamen conatu, resistente præsertim Cyrillo Alexandrino, ne aliquid decerneretur contra Canonem concilii Niceni, ut tradit S. Leo Papa in sua Epistola 62. ad Maximum Antiochenum: ex qua etiam ratione idem S. Pontifex reprobavit decretum editum à Patribus Concilii Calcedonensis post 20. annos subsecuti, quo Sedes Hierosolymitana, declarata fuit Patriarchalis, attributis ei tribus Palestinis, ab Antiocheno Patriarchatu detractis. & quamvis idem Calcedonense decretum fuerit approbatum in quinta Synodo: attamen

men nec eam approbationem confirmatam fuisse à Summo Pontifice clare colligitur ex responsis Nicolai 1 ad quæsitæ Bulgarorum *cap. 92.* ubi Sedes primarias verè Patriarchales dicit esse tantum Romanam, Alexandrinam, & Antiochenam; Hierosolymitanam autem esse solo nomine, & quoad signa honoris Patriarchalem, servata propria dignitate Metropoli, juxta canonem concilii Niceni. Tandem successu temporis, cum aliud circumstantiæ suaderent, in concilio Lateran. IV. confirmata fuit ea dignitas ab Innocentio III. ut constat ex *c. Antiqua 23. De privilegiis*, quod est ex eo Lateran. concilio desumptum, ubi etiam decernitur, ut Sedes Hierosolymitana sit quarta Patriarchalis infra Constantinopolitanam, Alexandrinam, & Antiochenam.

10. Similibus fere gradibus ad Patriarchatum ascendit Episcopus Bizantinus, qui fuit ab initio suffraganeus Metropolitani Heracliensis in Thracia, ut constat ex Gelasii *epist. 13. ad Acarium*. Sed cum postea Bizantio facta esset ingens accessio dignitatis, translatione Imperii per Constantinum, à quo Constantinopolis vocatum est; multum etiam præcellentiæ accessit ejus urbis Episcopatui, ita ut in concilio Constantinopolit. 1. decretum illud editum fuerit: *Episcopus Constantinopol. habeat priores honores partes post Romanum Episcopum, eo quod Constantinopolis*

rinopolis sit nova Roma. Huic tamen decreto (sive per illud vere tribuerentur jura Patriarchatus, sive solum concederetur honoraria præeminentia, quemadmodum olim concessa fuerat Hierosolymitano) restitit Romana Sedes, quæ illius Concilii ea solum approbavit, quæ contra Macedonium definiverat, ut constat ex *epist. 31. S. Gregorii lib. 6.*

II. Similem quoque exitum sortita est constitutio concilii Calcedonenfis, qua, & Patriarchalis potestas, & supra reliquos Patriarchas infra Romanum Pontificem præeminentia Constantinopolitanæ Sedi concessa fuit, attributis ei Diocæsesibus Thraciæ, Ponti, & Asiæ, cui constitutioni constanter quoque obstitit S. Leo Canonum Nicenorum fortissimus Custos, ut pater ex ejusdem litteris 53. & 54. datis ad Imperatorem, & ad Anatolium Constantinopolitanum Antistitem, qui voluntati Sancti Pontificis acquieverunt. Successu tamen temporis, quidam Anatolii Successores, quod hætenus per conciliorum decreta firmatum non fuerat, obtinuerunt per Imperatorum leges, quibus, adhærendo prædictis decretis concilii Constantinopolitani, & Calcedonenfis, statutum fuit, ut Episcopus Constantinopolitanus primus esset inter Patriarchas infra Summum Pontificem, ut videre est in *Authent. de Ecclesiast. titulis §. Ideoque sancimus. collat. 9.* quod statu-

statutum utcumque fuerit omni validitate vacuum, ansam tamen præbuit pluribus Constantinopolitanis Præsulibus jura sibi Patriarchalia conservandi. Tandem post omnes istos irritos conatus, variatis post aliquot sæcula circumstantiis, Constantinopolitanæ Sedi primus ille, infra Romanum Pontificem, Patriarchalis dignitatis gradus indultus fuit à legitima Potestate. decreto Innoc. III. in concil. Lateran. IV. quod refertur in supra cit. c. *Antiqua 23. de privilegiis*, ubi etiam specialia quædam Patriarchalium quatuor Sedium privilegia recensentur.

12. Præter hos quatuor primarios Patriarchas, dantur etiam in Ecclesia Primates aliqui, quibus ex recepta loquendi consuetudine nomen Patriarchæ tribuitur. Quinam autem illi sint, & in quibus regionibus, videri potest distincte narratum, apud *Azor. Inst. moral. p. 2. lib. 3. cap. 35.*

T I T. III.

De potestate Episcoporum.

1. **H**is circa varios Episcoporum gradus prælibatis, ut nonnihil etiam circa ipsorum jura, & potestatem breviter explicetur; notandum est eos omnes differre in aliquibus, in aliquibus

quibus convenire. Pro quibus sciendum est, Episcopalem potestatem in universum reduci ad tria membra. Quædam enim Episcopo competunt ratione Ordinis: quædam ratione jurisdictionis: quædam ratione dignitatis. Ita *Ant. de Butr. in cons. 19.* quod fuisse sæpius approbatum à supremis Urbis Tribunalibus testatur *Fagnan. in c. dilectus 18. de off. Ord. n. 5.*

2. Ratione Ordinis ea competunt, quæ numerantur in *c. quamvis 4. dist. 68.* videlicet, esse Ordinarium Ministrum Sacramentorum Confirmationis, & Ordinis, Chrisma conficere, sacrare Oleum Infirmorum, quæ sunt de Jure Divino, seu ex Institutione Christi Domini annexa Ordini Episcopali: item competit Virgines consecrare, Tempia, Altaria, Sacella, Vasa, & Vestes; quæ de Jure Canonico sunt Episcopis reservata.

3. Ratione Jurisdictionis omnia reliqua competunt, quæ spectant ad regimen subiecti Gregis, qualia sunt v. g. beneficia conferre, causas audire, punire delicta, Synodum cogere, aliaque similia. Ubi obiter pro intelligentia Sacrorum Canonum notandum est, inter hujusmodi spectantia ad Jurisdictionem Episcopalem genericè acceptam aliqua dari, quæ speciali vocabulo dicuntur pertinere ad legem Diæcesanam; aliqua autem, quæ specialiter quoque pertinere dicuntur ad legem jurisdictiona-

tionalem, de qua divisione sermo est in *cit. c. Dilectus* 18. *de off. Ord.* aliisque Juribus. Ad legem Diocesanam spectare dicuntur, quæ non extenduntur ad Regulares quamvis cæteroquin non exemptos à potestate Episcopi, seu in quibus Episcopus obligare non potest Regulares, sed Clericos tantum sæculares, ut tradunt Doctores ex *c. 1. 10. q. 1.* Quæ autem extenduntur etiam ad Regulares non exemptos, dicuntur pertinere ad legem jurisdictionalem. Videatur *Azor. p. 2. Inst. mor. lib. 3. cap. 32.* ubi exponit in particulari quænam sint in quibus Episcopus possit aut non possit Regulares non exemptos obligare.

4. Demum ratione dignitatis Episcopo convenire dicuntur ea, in quibus nec Episcopalis Ordo, nec ulla Jurisdictio exercetur; sed sunt potius quædam signa honoris, aut privilegia dignitatis Episcopalis.

5. Circa potestatem Ordinis, eidemque Ordini annexa de Jure Divino, unus alio Superior Episcopus esse non potest, quemadmodum circa potestatem Presbyteratus unus Presbyter alio superior esse nequit: Omnes enim æqualiter possunt valide ministrare ea Sacramenta, quorum sunt Ordinarii Ministri, puta omnes presbyteri æqualiter valide consecrare, omnes Episcopi æqualiter valide ministrare Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, & sic de reliquis

Jure

Jure Divino annexis Ordini Episcopali, quæ per potestatem mere humanam à nemine auferri possunt, nec ullatenus limitari quoad actus validitatem. Dixi quoad actus validitatem; secus enim est quoad licitum potestatis usum, qui per potestatem humanam coarctari potest, imo & in totum suspendi, ut accidit quando infligitur pœna suspensionis, de qua sermo est in pluribus juribus sub *tit. de sent. excomm.* & etiam extra casum suspensionis limitatur in particularibus Episcopis quoad subditos suos, quibus tantummodo regulariter ministrare licite possunt Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, ut suis locis infra notabitur, ubi de his Sacramentis sermo erit. Quare quoad hoc unus Episcopus ampliorem habet potestatem quam alius, pro majori amplitudine Diœcesis, & numero subditorum. Idem procedit in reliquis ex Institutione Canonica pendentibus à potestate Ordinis Episcopalis, quæ illud insuper habent, ut pendeant ab humana potestate Ecclesiastica etiam quoad actus validitatem, quia Ecclesia posset Episcopum privare facultate validè consecrandi Templum ut probat *Barb. Jur. Eccl. lib. I. cap. 11. n. 107. ex c. Ecclesiis 3. dist. 68. & ex c. Ecclesiis 18. cum duobus seqq. de consecr. dist. 1.* ubi Ecclesias ab Arrianis Episcopis consecratas, iterum consecrari præcipitur. Idem dic de reliquis similibus.

6. Cir

6. Circa potestatem jurisdictionis major est in supradictis Episcoporum gradibus inæqualitas. Id ut clarius elucescat, notandum est totam ejusmodi potestatem Episcopalem considerari posse, vel in ordine ad personas, vel in ordine ad res, super quibus exercetur.

7. Personæ eidem potestati subjæctæ sunt quotquot existunt intra fines Diæcesis Episcopalis, nisi per speciale privilegium sint exemptæ, sive sint Clerici, sive Laici: cum eo tamen inter utrosque discrimine, quod Laici subdantur tantum in iis, quæ concernunt Animæ forum, & quoad causas, & delicta spectantia ad Tribunal Ecclesiasticum, à quo puniri possunt Ecclesiasticis pœnis atque censuris; at Clerici subjecti sint etiam quoad causas civiles, & omnia crimina, pro quibus judicari non possunt à potestate laica, ut inferius exponetur, ubi de Immunitate sermo erit.

8. Res eidem Jurisdictioni subjæctæ sunt Ecclesiæ, Parochiæ, Monasteria, Xenodochia, aliæque pia loca, nisi specialiter exempta sint, ut constat ex toto tit. de religiosis domibus in 3. Decretal. Item res, & jura eorundem locorum: nec non beneficia omnia intra propriam Diæcesim existentia, quorum institutio, & destitutio, hoc est collatio, & privatio de jure communi ad Episcopum pertinet. exceptis iis, quæ Summo Pontifici reservata sunt, aut ex consuetudine,
C vel

vel privilegio alteri inferiori Collatori, juxta
textum *in c. nullus omnino* 11. 16. q. 7. de qua
etiam infra recurret sermo in hac prima parte
Institutionum, ubi de Ecclesiasticis beneficiis
tractabitur, & in secunda parte, ubi agetur de re-
bus Ecclesiasticis.

9. In his omnibus omnes Episcopi conveni-
unt quoad propriam Diocesim. Illud tamen di-
criminis est inter ipsos, quod simplices Episcopi
eam totam jurisdictionem habeant limitatam
finibus Diocesis, extra quam jus dicentibus
non paretur impune, *ex c. 2. de constit. in 6.* A
Archiepiscopi jurisdictione pluribus in casibus
expressis in jure extenditur etiam extra pro-
priam Diocesim, tum super Episcopos suffra-
ganeos, tum super subditos Suffraganeorum
suorum, tum super res Suffraganeorum potesta-
ti subjectas.

10. Quod attinet ad Episcopos Suffraganeos
potestatis est Archiepiscopalis ipsos cogere ad
Provinciale Concilium quolibet saltem trien-
nio, juxta præscriptum. *Trident. sess. 24. de re-
form. cap. 2.* eidemque præesse, ut colligitur ex
c. 1. dist. 34. Item curare debet Archiepiscopus
ut Suffraganei apud suas Ecclesias resideant, &
super eorum absentiam inquirere, ita ut si eos
absque legitima causa non residere repererit,
debeat applicare fructus fabricæ Ecclesiæ, aut
pauperibus loci, & crescente contumacia de-

nun-

nunciare Summo Pontifici, ut decernitur à Trident. sess. 23. de reform. cap. 1. & à Pio IV. in Constit. 10. quæ incipit. *De salute Gregis*. Præterea ad Archiepiscopum spectat curare, ut Suffraganei suo munere ritè fungantur; debitamque justitiam suis subditis administrent, de quibus juribus aliisque plurimis videri potest *Quaranta in summa Bullarii v. Archiepiscopi auctoritas*, ubi plures casus enumerat, in quibus Archiepiscopi auctoritas extenditur supra Suffraganeos.

11. Unum inter reliqua notandum est, de jure recentiori aliqua esse derogata à potestate, quæ antiquitùs Archiepiscopo competeat. Ejus generis est potestas confirmandi Electum in Episcopum, de qua sermo est in *c. cum dilectus* 12. de elect. aliisque juribus. Ejusdem quoque generis est auctoritas eligendi Episcopum pro casu, in quo ab inferioribus electoribus celebrata non fuisset electio intra tres menses justo impedimento cessante, quæ auctoritas concedebatur in *c. ne pro defectu* 41. de elect. & in *c. Quamquam* 18. eod. in 6. quamvis non ita semper in more fuerit, antiquiori siquidem tempore in prædicto negligentia casu potestas eligendi non devolvebatur ad Archiepiscopum, sed ad Papam, ut constat ex *c. dilectus filius* 12. de concess. præben. Nunc tamen universaliter neq; potestas confirmandi electum in Episcopum, neq;

potestas ipsum eligendi in ullo casu Archiepiscopo competit: nam provisio omnium Ecclesiarum Cathedralium de jure communi est Summo Pontifici reservata, ut videre est in Regulis Cancellariæ Apostolicæ; & etiam pro iis locis, in quibus adhuc servatur antiquus modus eligendi Episcopum per suffragia capitularium, ut in pluribus Germaniæ Civitatibus electionis factæ confirmatio unicè spectat ad Summum Pontificem, ut patet ex Bulla 1. Nicolai V. *ad Sacram*, in qua continentur concordata Germaniæ.

12. Ejusdem demum generis, omiſſis reliquis, est potestas jurisdictionis Ordinariæ, quæ de jure antiquo habebat Archiepiscopus cognoscendi, & judicandi causas etiam criminales Suffraganeorum suorum, exceptis quibusdam causis reservatis, ut colligitur ex *c. quia cognovimus* 6. 10. q. 3. at de jure recentiori statuto à Trident. sess. 24. *De reform. cap. 5.* causæ majores criminales contra Episcopum, quæ depositione aut privatione dignæ sint, ab ipso tantum Summo Pontifice cognoscuntur, & terminantur; causæ autem criminales minores in concilio tantum Provinciali, vel à deputandis per concilium Provinciale.

13. Quod attinet ad subditos Suffraganeorum, quamvis non sint propriè subditi Archiepiscopo, adhuc tamen in quibusdam articulis
potest

potest Archiepiscopus super ipsis jurisdictionem aliquam exercere, ut habetur in *c. Pastoralis* 11. de off. Ordin. Ejusmodi autem articuli ad quatuor potissimum capita reducuntur. Primum est in concernentibus totam Provinciam, ut ex pluribus juribus probat. *Quaranta in cit. summa Bullarii ver J. 20. nu. 23.* Alterum est in casu appellationis, quam subditi Episcoporum interponere possunt ab Episcopis ad Archiepiscopos, ex *c. Romana* 3. de appellation. in 6. c. duo simul 9. & *c. Pastoralis* 11. de off. Ordin. exceptis quibusdam causis gravioribus, qualis est v. g. causa Sanctæ Fidei, in qua appellatur ad Papam, ut sumitur ex *e. majores* 3. de Baptis. ac decisum fuisse à Sacra Congregatione Cardinalium negotiis Episcoporum, & Regularium præpositorum die 23. Novemb. 1582. refert *Barb. Jur. Eccl. lib. 1. cap. 7. nu. 65.* Tertium est in casu visitationis, in quo potest exigere procuracionem à subditis Suffraganeorum, ex *c. cum ex officio* 16. de præscrip. eorumque confessiones audire, ex *c. fin. de censib. in 6.* non tamen dispensare juxta aliquos Authores, nec ordinare, aut concedere litteras dimissorias, nec exercere in subditos Episcoporum jurisdictionem fori contentiosi, præterquam in criminibus notoriis, & contra impediētes ejus jurisdictionem, ut tradit *Bdrb. in cit. cap. 7. n. 88. & seqq.* Ultimum est in casu vacantis Ecclesiæ suffraganeæ si quan-

do eadem administrari non possit, aut negligenter non administretur per Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, aut per ullum alium, de quibus aliisque pluribus videatur idem *Quaranta in summa cit. v. Archiepiscopi authoritas, & Barbos. in cit. cap. 7. lib. 1. Jur. Eccl.*

16. Quod pertinet ad res potestati Episcoporum subjectas, quales sunt Ecclesiæ &c. habet etiam nonnumquam Archiepiscopus aliquam jurisdictionem in ipsas, ut puta in prædicto casu vacantis Ecclesiæ legitimis administratoribus destitutæ; nec non in casu visitationis, quam tamen ab Archiepiscopo faciendam non esse, nisi causa cognita, & probata in concilio Provinciali, statutum est à *Trid. sess. 24. de reform. cap. 3.* Vide prædictos Authores in locis citatis, aliosque ab ipsis relatos.

15. Ex hætenus dictis efficitur Archiepiscopos præminere simplicibus Episcopis etiam quoad signa honoris, & privilegia dignitatis, quod est tertium ex iis, ad quæ supra diximus reduci quidquid Episcopis competit. Quæ autem sint in particulari talia honoris signa ac privilegia, videri potest fusè narratum apud cit. Barb. ibid n. 103. & seqq. aliosque ab ipso citatos.

16. Hætenus dicta de Archiepiscopis relate ad Episcopos Suffraganeos, intelligenda proportionaliter sunt etiam de Primatibus, seu Patriarchis relate ad Archiepiscopos, eorumque suffraga-

suffraganeos Provinciarum suarum : habent enim similem respectu omnium ipsorum jurisdictionem Ordinariam , unde præsumunt illis omnibus in Nationali Concilio, eorundem negligentiam suppleant, jus habent visitandi, appellationes admittunt, & cognoscunt, quas subjectorum Archiepiscoporum, & Episcoporum subditi ab ipsis Archiepiscopis, & Episcopis interponere possunt ad ipsos. Quinimo hac in re multi Doctores asserunt, illud insuper privilegii competere Patriarchis, quod quamvis cæteroquin de jure communi appellatio non interponatur omisso medio, sed gradatim, hoc est ab Inferiori ad immediatum Superiorem, puta ab Archidiacono, seu alio inferiori Judice ad Episcopum, ab Episcopo ad Archiepiscopum &c. at tamen appellatio ad Patriarcham interponi possit, etiam omisso medio, in omnibus suarum Provinciarum locis, de qua re videri potest *Abb. in c. antiqua 23. de privileg. n. 7. & 8. & Barb. Jur. Eccl. lib. 1. cap. 6. n. 39.* salvis tamen appellationibus ad Sedem Apostolicam interpositis, quibus est ab omnibus humiliter deferendum, ut dicitur in *eod. c. antiqua*, ubi etiam in signum dignitatis conceditur quatuor primariis Patriarchis, ut ubique antè se Crucem elatam facere possint deferri, præterquam in Urbe Romana, & ubicumq; Summus Pontifex præsens extiterit, aut ejus Legatus utens insignibus Apostolicæ

potestatis. Reliqua videri possunt apud *Barb. in cit. cap. 6.*

17. Illud tamen notandum hic quoque est, quod paulo ante de Archiepiscoporum potestate notabamus, videlicet aliqua teperiri in antiquis canonibus Patriarcharum potestati concessa, quæ nunc ipsis prohibita sunt, & recentioribus juribus derogata. Ejus generis est confirmare electos in Archiepiscopos Provinciarum suarum, necnon ipsos eorumque Suffraganeos ex causa deponere, ut videre est in *c. quod suspecti 15. 3. q. 5.* item Pallium largiri Archiepiscopis sibi subjectis, ex *cit. c. antiqua 23. de privileg. & c.* quæ tamen nunc in usu non sunt: quia institutio, & confirmatio omnium Ecclesiarum Episcopaliū est Summo Pontifici reservata per secundam regulam Cancellariæ; quemadmodum eidem reservata quoque est potestas deponendi Episcopos per statutum *Trident. sess. 24. de reform. cap. 5.* & Pallium Archiepiscopis à Summo tantum Pontifice conceditur, ut notat *Azor. inst. mor. p. 2. lib. 3. cap. 34. q. 4.* Reliqua de Patriarcharum dignitate, & privilegiis videri possunt apud *cit. Barb. lib. 1. Jur. Ecc. cap. 6.* & apud *Azor. in cit. p. 2. lib. 3. cap. 35. & 36.*

18. In tanta tamen potestatis diversitate, quam supradictis Episcoporum gradibus competere visum est, illud omnibus, & singulis est commune, ut in Ecclesia sibi commissa eam pasto-

pastoralem sollicitudinem habeant, quæ decet positos à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, ex cap. 20. *Actuū Apost.* Ejusmodi autem sollicitudo ad duo potissimum generalia capita reduci potest. Primum est in iis, quæ pertinent ad Divinum cultum, Religionemque Christianam conservandam, & augendam. Alterum est in regendis, & pascendis Ovibus sibi commissis, & ad æternam salutem perducendis, Videri potest *Barb. in cit. lib. 1. Jur. Eccl. cap. 11.* ubi fuse numerat in particulari ea, in quibus hoc utrumque sollicitudinis pastoralis caput ab Episcopis exercendum est.

19. Quod si contingat Episcopum aliquem vel senectute impediri, vel infirmia corporis valetudine ab executione prædicti muneris pastoralis, solet frequenter ex causa ejusmodi impediti dari Episcopo Coadjutor, per quem populo consulatur in iis quæ pertinent ad regimen Episcopale. Ejus tamen Coadjutoris institutio non potest fieri sine autoritate Sedis Apostolicæ, etiam si ad tempus fiat, cum pertineat ad causas majores Summo Pontifici reservatas, juxta textum expressum in c. *Unico. de Clerico egrotante in 6.* Quod multo magis locum habet si dandus sit Coadjutor cum futura successione, quod non aliàs fieri decernitur à *Trid. sess. 25. de refor. cap. 7.* quam ea causa prius diligenter à Sanctissimo Rom. Pontifice sit cognita, & qua-

litates omnes in illo concurrere certum sit, quæ à Jure, & decretis ejus Sanctæ Synodi in Episcopis, & Prælati requiruntur; aliàs concessionem super his factæ subreptitiæ esse censeantur. Quam autem potestatem, & auctoritatem habeat Coadjutor datus Episcopo cum futura successione, videri potest in Decreto Sacræ Rituum Congregationis die Jovis 31. Januar. 1561. quod refert Prosp, de Augustino in addition. ad *Quaran. in Summa Bullarii V. Archiepiscopi auctoritas* post num. 12.

20. Ut per prædictam pastorem sollicitudinem omnibus populis, quantum fieri posset, consuleretur, cum cæteroquin Episcopalis Sedes non nisi in majoribus Civitatibus esset, ex *cap. 1. de Privileg.* ideo consuetudo fuit antiquitus in Ecclesia, ut in reliquis pagis, & Oppidis præficerentur Sacerdotes cum potestate quadam Episcopali, limitata tamen; unde nec confirmare poterant, nec Chrisma conficere, nec Ecclesias Altaria aut Virgines consecrare, nec Ordines majores conferre, nec poenitentes publice in Missa reconciliare, nec formatas cuilibet Epistolam mittere, ut probat textus in *cap. Quamvis 4. dist. 68.* Cætera autem Episcopalia munia obire poterant, unde vocati fuerunt Chorepiscopi, appellatione desumpta à græca voce *χωρη*, quæ idem significat, quod latine Pagus, vel Oppidum, quasi essent quidam Pagorum Episcopi-

piscopi, cum ea potestate, de qua dictum est, constituti. Successu tamen temporis, ambitione crescente, cum non contenti finibus suis etiam ad ea Episcoporum Officia, quæ sibi concessa non erant, manus immitterent; ideo meritò eorum usus ab Ecclesia sublatus est, ut constat ex c. *Chorepiscopi* 5. dist. 68. aliterque consultum populis illis per Vicarios, aut Archipresbiteros, aliasve Dignitates Episcoporum potestati subordinatas.

T I T. IV.

De Episcoporum Electione.

1. Ingressus ad Episcopale munus, de quo in præcedenti tit. dictum est, habetur per Electionem, Confirmationem, & Consecrationem, de quibus singulis multa in Sacris Canonibus statuta sunt.

2. Quod attinet ad electionem, diversimode ea diversis temporibus in Ecclesia celebrata fuit. Primi enim Episcopi, post Apostolos, immediatè fuerunt ab ipsis Apostolis constituti, quibus vita functis, expresso vel tacito Romanorum Pontificum consensu, ad quos jus eligendi Episcopos pertinebat, exerceri cæpit electio à Clericis cujusque Ecclesiæ Cathedralis convenientibus in unum. Qua etiam in re non semper idem mos servatus fuit. Aliquando

C 6

enim

enim pro electione à clericis facienda requisitum fuit populi testimonium de vita, & moribus eligendi, unde est illud Tertulliani in *Apolo.* c. 39. *Præsunt probati quique seniores honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Aliquando electio pertinuit ad solum clericorum conventum, laicis prorsus exclusis, ex c. *Nullus* 1. c. *Adrianus* 2. c. *Non est permittendum* 6. aliisque dist. 63.

3. Ad extremum tota eligendi potestas devoluta fuit ad collegium canonicorum cathedralis Ecclesiæ, exclusis reliquis non solum laicis, sed etiam clericis quamvis Beneficiariis ejusdem Ecclesiæ, isque modus eligendi diu duravit in Germania, Anglia, Polonia, Italia, Gallia, & Hispania, donec Summi Pontifices justis de causis reservaverunt sibi provisiones omnium Ecclesiarum Patriarchalium, & Episcopaliū, ut supra dictum est ex 2. *Reg. Cancellar.* relicto tantum ex concessione Pontificia pluribus Principibus jure seu potestate nominandi Episcopos in suis regnis: exceptis tamen iis Germaniæ civitatibus, pro quibus vigent concordata Germaniæ statuta in Bulla i. *Nicolai V. Ad Sacram*, quorum vigore adhuc servatur ibidem modus eligendi Episcopum per suffragia canonicorum capitularium, circa quæ modum procedunt plerique canones, qui sunt in libris *Decretal.* sub tit. *De electione.*

4. Ubi

4. Ubi igitur servandus sit ille modus eligendi, ex eorundem sacrorum canonum præscripto, canonici electores procedere possunt ac debent in electione Episcopi, vel per inspirationem, vel per compromissum, vel per scrutinium, ex c. *Quia propter* 42. de elect. Per inspirationem dicitur electio fieri, quando nullo præcedente tractatu, quasi Spiritus Sancti impulsu electores omnes in unum conveniunt, eundemque concorditer nominant in sponsum Ecclesiæ. Per compromissum celebratur electio, quando à toto electorum collegio eligitur unus, aut plures viri idonei tamquam arbitri, in quos tota eligendi potestas transferatur, ita ut quem illi elegerint sit ab omnibus acceptandus, ex c. *Causam* 8 & cit. cap. *Quia propter* 42. de elect.

5. Per scrutinium quoque fit, cum præsentibus omnibus, qui debent, & volunt, & possunt commodè interesse, assumuntur tres de collegio fide digni, qui secretè, & figillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent in communi: quo facto, & collatione habita ille censeretur electus, in quem omnes, vel major, & sanior pars electorum consentit, ex eod. c. *Quia propter*: consensus enim majoris, & sanioris partis capituli censetur consensus totius capituli, ex cap. 1. de his que fiunt à majori parte Ca-

pituli , & l. quod major 19. ff. ad Municipal.

6. Quod si contingat aliquem illorum , qui jus eligendi habent , absentem esse , is vocandus est , si commodè possit , ex c. in Genesi 55. aliisque de elect. Quod si ea vocatio sine legitima causa omissa fuerit , & electio celebretur aliquo electore contempto , poterit ille agere ut annulletur talis electio à Superiore , ad quem ejus confirmatio pertineret , ut expressè desumitur , ex cap. Quod sicut 28. de elect. & cap. Bona memoria 36. eod. Debet enim unicuique jus suum servari ad regulas æquitatis , cui mirum in modum Ecclesiasticæ leges studuerunt. Potest tamen elector ille non vocatus renunciare contemptui , & propter bonum pacis consentire electioni jam factæ ; in quo casu electio à Superiore annullanda non erit , si cæteroquin sit Ecclesiæ utilis , & canonica , ex cit. c. Quod sicut.

7. Huic eidem singulorum juri servando , quantum Ecclesiæ utilitas patitur , datum est , ut si quando elector aliquis absens sit in loco , unde commodè possit debeatque vocari , sed iusto aliquo impedimento detineatur ne venire possit ; jus habeat constituendi Procuratorem , qui ejus nomine suffragium det in scrutinio , ita tamen ut (saltem sine consensu Capitularium) in Procuratorem non assumatur nisi unus aliquis

quis de Capitulo, juxta textum expressum in cit. cap. *Quia propter 42. de elect. & c. Si quis 46. eod. in 6.* In quo casu Procurator ille duo suffragia dabit, unum nomine proprio, alterum nomine procuratorio, uni eidemque personæ, ut præcipitur in eod. c. *Si quis*, quia utroque nomine tenetur eligere quam indicat digniorem: nisi tamen constitutus sit Procurator cum speciali mandato dandi suffragium certæ personæ; tunc enim suffragia licitè dividet, unum tamquam Procurator illi certæ personæ pro qua habuit speciale mandatum, alterum alteri nomine suo, ex eod. c. *Si quis* §. *Porro cum unus.*

8. Circa qualitatem personæ eligendæ, illud specialiter attendendum est, ne aliqua eligatur, quæ laboret impedimento Canonico. Duplicis autem generis numerantur ejusmodi impedimenta. Aliqua enim sunt in quibus, nec solet, nec debet dispensari, quia impediunt utilem, & honestam administrationem Prælaturæ, qualia sunt imperitia litterarum, infamia nominis, aliaque multa quæ recensentur in cap. *Qui in aliquo ult. dist. 51.* Alia autem sunt, quæ eandem administrationem non impediunt, unde potest in illis, ac solet à Superiore dispensari, ut v. g. defectus natalium cap. *Innotuit 20. de elect.* vinculum aherius Episcopatus, c. *ult. de postul. Pralat.* aliaque plura, quæ videri possunt apud *Joan. Andr. in eod. c. ult.*

9. La-

9. Laborans aliquo primi generis impedimento nullatenus nominari potest ad Prælatu-ram : laborans autem impedimento secundi generis, eligi non potest, sed postulari, hoc est non potest ab electoribus nominari cum verbo *Eligo*, sed solum cum verbo *Postulo*, ex cap. unico de postulat. Prælat. in 6. Debet enim à Superiore peti dispensatio pro impedimento canonico, quo laborat persona nominata, quæ petitio dispensationis indicatur per verbum *Postulo*.

10. Quemadmodum autem cum per viam electionis proceditur, ille censetur legitimè electus, in quem omnes, vel saltem major & sanior pars electorum consenserit ; ita pariter cum proceditur per viam postulationis, ille censetur legitimè postulatus in quem major & sanior pars totius capituli convenerit : nisi tamen electio cum postulatione concurrat, hoc est ita ut una pars suffragiorum capituli postulet unam personam, & alia pars eligat aliam : in quo casu ut prævaleat postulatio postulatio requiritur ut postulantes sint tantum duæ tertiæ partes capituli, sicut contingeret v. g. si ex 15. Canonicis 10. postularent unam personam, & 5. eligerent aliam. Si enim postulantes talem numerum non adqueant, & eligentes excedant unam tertiam partem capituli, præfertur electio, ut decernitur in c. scriptum 40. de Elect. qui casus est specia-

specialis, in quo præfertur id quod fit à minori parte capituli, cum in cæteris communiter actus capitularis non valeat, nisi qui à majori capituli parte decretus est. Cujus ratio esse potest: quia postulatio est modus providendi extraordinarius qui nititur gratia ex *c. Bona memoria 3. & c. Postulationem 5. de postulat. Prælat.* Electio autem est modus providendi ordinarius, & magis in Jure fundatus: minus igitur requiritur, ut electio prævaleat contra postulationem, quam ut una electio prævaleat contra aliam electionem: atqui ut una electio prævaleat contra aliam electionem requiritur, & sufficit ut illi consentiat major pars capituli: ergo ut electio prævaleat contra postulationem sufficit minus quam major pars capituli, & ideo statutum fuit ut in tali casu sufficiat eligentes excedere unam tertiam partem capituli,

II. Electio, de qua hætenus dictum est, consistens in suffragiis expressis per verbum *Eligo*, est electio lato modo sumpta. Cæterum electio propria, & Capitulae habetur per decretum electionis, quod ab eo qui præest capitulo, vel qui fuerit ad hoc à capitulo deputatus, ferri debet, & promulgari nomine omnium Capitularium statim ac publicata fuerint suffragia scrutinii, factaque illorum collatione repertum pro una, eademque persona sufficientem suffragiorum numerum convenire, ut desumitur ex *c. cum post petitam 46. & c. Publi-*

cato

cato 58. de elect. Quod idem pariter servandum est, cum processum est per formam compromissi, juxta textum expressum in *cap. sicut 21. eod. in 6.*

12. Haftenus dicta, quemadmodum & dicenda, procedunt circa electionem Prælatorum inferiorum: non enim omnia locum habent in electione Summi Pontificis, pro qua aliqua specialia statuta sunt, quæ videri possunt in *c. Licet 6. de elect. c. ubi periculum 3. eod. in 6.* aliisque constitutionibus relatis in *Carimoni di continenteritus electionis Romani Pontificis edito jussu Gregorii Papæ XV.* ac præsertim in duplici constit. ejusdem Gregor. XV. quarum una incipit *Æterni Patris*, & altera *Decet Romanum Pontificem.*

T I T. V.

De Episcoporum Confirmatione, & Consecratione.

1. Electionem capitulariter factam sequitur Confirmatio, quæ à Superiore petenda est, hoc est de Jure recentiori à Summo Pontifice, cui quemadmodum in reliquis regionibus reservata est omnium Ecclesiarum Cathedralium provisio; ita & pro iis locis ubi adhuc electio fit per suffragia Capitularium, reservata est confirmatio factæ electionis, ut supra dictum est in tit. 3 n. 11.

2. Ea

2. Ea confirmatio de jure antiquiori statuta in c. *Quam sit* 6. de elect. in 6. intra tres menses à die qua electus consensit electioni suæ, si nullum impedimentum obfisteret, peti debebat vel ab ipso electo, vel saltem ab electoribus, aut à Procuratore electi, ut explicat Gloss. in cit. cap. *quam sit*, v. *petore*, ubi etiam asserit satis fuisse, si amicus electi, quamvis sine ejus mandato, ejus nomine peteret, & electus ipse eam petitionem ratam haberet intra tempus illorum trium mensium, quia *ratihabitionem retrahi*, & *mandato non est dubium comparari* cap. 10. de reg. Jur. in 6. Quod si nihil horum intra tale tempus factum esset, electio penitus irritabatur. At de Jure recentiori, cum aliquorum locorum vicinitas minus temporis exigat, & aliorum distantia plus exposcat; decretum fuit à Nicolao III. in c. *Cupientes* 16. de elect. in 6. ut electus, cujus confirmatio ad Romanum Pontificem pertinet, intra unum mensem à die consensus præstiti suæ electioni, ad Apostolicam Sedem iter arripiat, & quo citius commodè potest, attenta locorum distantia, cum omnibus actis, juribus, & munimentis suis & processibus suos contingentibus, coram Rom. Pontifice se sistat confirmationem petiturus. Qui tamen immediatè à Summo Pontifice in Episcopos sunt creati absque ulla prævia Capituli electione, aut designatione &c. nulla alia confirmatione

tione opus habent , quia ea Episcopatus collatio vim habet electionis , institutionis , & confirmationis. ut post Panor. notat *Azor. instit. mor. part. 2. lib. 3. cap. 29. q. 6.*

3. Impetrata confirmationis effectus est , ut electus acquirat jus in re , & perfectum quasi dominium in Prælatura , fiatque ratum spirituale conjugium inter ipsum , & Ecclesiam , quod prius per electionem erat tantummodo initiatum , ut dicitur in *c. fin. de translatione Episcopi*. Sine litteris tamen Sedis Apostolicæ de sua promotione , & confirmatione testantibus ad suam Ecclesiam accedere prohibetur , bonorumque Ecclesiasticorum administrationem accipere , sub gravibus poenis expressis in *extrav. 1. de elect. inter commun.* adjecta in super omnibus prohibitione , ne ipsum absque talium litterarum ostensione recipiant , aut ei pareant vel intendant.

4. Sed neque acceptis ejusmodi litteris , & ostensis potest eo ipso quidquid est potestatis Episcopalis ab electo , & confirmato administrari : non enim potest ante consecrationem exercere ea quæ sunt Ordinis , puta fideles confirmare , clericos ordinare , sacrum chrisma conficere , virgines , templa , altaria , vestes consecrare ; sed solum ea quæ sunt Jurisdictionis , qualia sunt excommunicare , suspendere , interdicere , corrigere , punire , visitare , Synodum

dum congregare, beneficia conferre, causas audire, & cognoscere, leges ferre, aliaque similia, quæ consecrationis ministerium non desiderant, juxta textum in *c. Transmissam* 15. de elect.

5. Ut igitur quis pleno jure suscepti Episcopatus fruatur, consecratur necesse est, per quod consumatur spirituale conjugium inter ipsum, & Ecclesiam, quod prius per electionem, & confirmationem erat tantummodo initiatum & ratum, ex cit. *c. fin. de translat. Episc.* Debet autem ea consecratio fieri intra tres menses, nisi fortè inexcusabilis necessitas coegerit Ordinationis tempus amplius prorogari, ut ex Conc. Calcedon. decernitur in *c. Quoniam* 2. dist. 75. & recentius à *Trid. sess. 23. de refor. cap. 2.* ubi insuper in pœnam adjicitur, ut si electus, & confirmatus munus consecrationis intra illud tempus non susceperit; ad fructuum perceptorum restitutionem teneatur, & si intra totidem menses postea id facere neglexerit, sit ipso jure privatus Ecclesia, quod statutum ibidem extenditur etiam ad S. R. E. Cardinales.

6 Huic consecrationi tres Episcopi interesse debent de Jure ab Apostolis constituto ex *cap. Perro* 2. dist. 66. ubi Anacletus Papa asserit Jacobum Apostolum fuisse ordinatum in Hierosolymitanum Antistitem à Petro, Jacobo, & Joanne Apostolis formam dantibus successoribus suis.

suis, ut minus quam à tribus Episcopis nullatenus Episcopus ordinetur. Ex Apostolica quoque traditione dimanavit, quod ea consecratio non nisi die Dominico perficiatur, ut testatur *S. Leo Papa 1. in cap. Quod die Dominicos, dist. 75.* Tribus igitur Episcopis die Dominico congregatis, hora tertia Divinum Sacrificium fieri debet, & scrutinio seu examine præmisso, prout præscribitur in *cap. Qui Episcopus 3. dist. 23.* celebrari preces, ex *cap. Ordinationes Episcoporum 1. dist. 75.* Inde ad ordinationem proceditur, in qua debent duo Episcopi manus imponere, & tenere Evangeliorum codicem super caput, & verticem Ordinandi, & uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangere, ex *cap. Episcopus 8. dist. 23.* proferendo illa verba: *Accipe Spiritum sanctum, &c.*

7. Debet etiam Consecrator caput, & manus ordinati sacro chrismate inungere, ut per unctionem in capite indicetur spiritualis animæ unctio balsamo charitatis, per quam Episcopus diligat Deum ex tota anima, & proximum sicut se ipsum; per unctionem autem in manibus spiritualis unctio oleo pietatis, per quam Episcopus operetur bonum ad omnes, maximè ante ad domesticos fidei, ex *c. unico de sacr. unct.* ubi etiam forma narratur à consecratoro

core inungente proferenda. His peractis Episcopus consecratus Rom. Ecclesiæ, ejusque Pontificibus fidelitatis juramentum præstare debet, juxta formulam præscriptam in *c. Ego 4. de Jur. jur.*

8. Effectus peractæ consecrationis, ex supradictis, est quod Episcopus possit in posterum non solum ea, quæ sunt Jurisdictionis sed & ea, quæ sunt Ordinis. Si quæ autem inferiora beneficia antecederet habebat, elapso tempore de consecrandis Episcopis à sacris Cænonibus definito, & adepta Ecclesiasticorum bonorum administratione, ipso jure vacant, ex *c. Cum in cunctis 7. §. Cum vero. de elect.*

T I T. VI.

De Authoritate, & usu Pallii.

1. **Q**Uod tamen dictum est, per consecrationem concedi Episcopo potestatem ad omnia suæ Dignitatis officia, limitationem patitur in Archiepiscopis, & Patriarchis, in quibus illud est peculiare ut plenitudinem Officii sui non assequatur, nisi Pallium receperint à Summo Pontifice ex *c. nisi specialis 3. de author. & usu Pallii*, unde eo nondum accepto, non possunt convocare Concilium, conferre Chrisma, dedicare Basilicas, Ordinare Clericos, Episcopos consecrare; ex *c. Quod sicut 28. §. super eo. de elect.* & juxta doctrinam *Ostiensis in Sum-*

Summa de author. & usu Pallii omnia reliqua, quæ sine Sacrificio Missæ non perficiuntur.

2. Est autem Pallium insigne quoddam Archiepiscopi, vel Primatis ornamentum, de Beati Petri corpore sumptum, ex *c. significasti* 4. circa finem *de elect.* vel quia super altare B. Petri benedicitur, vel quia à Rom. Sede conferitur, figuratum ad modum torquis, crucibusque distinctum, per quod significatur Pontificalis officii plenitudo, cit. *c. nisi* 3. *de author. & usu Pallii.*

3. Debet igitur illud petere Archiepiscopus, & Primas (quibus solis de Jure communi tribuitur, quamvis etiam ex privilegio quibusdam Episcopis concedatur) à Romano Pontifice, qui de prisca consuetudine illud nisi fortiter postulanti non confert, *c. Prisca* 2. *dist.* 100. Et ut in hac re nimix dilationis periculum caveatur, ex qua damnum aliquod in Ecclesiam redundaret, per sacros Canones statutum est ut petere illud debeat intra tres menses à die consecrationis, si non fuerat antecederet consecratus, aut à die confirmationis si fuerat antecederet consecratus, alioquin in poenam commissæ sibi dignitate cariturus ex *c. Quoniam* 1. *dist.* 100. Impetratum autem suis petitionibus Pallium antequam accipiat, præstet necesse est Rom. Pontifici fidelitatis, & obedientix juramentum, fidei-

deique professionem , c. Optatum 4. dist. 100. & c. Significasti 4. de elect.

4. Cum autem significetur per Pallium Pontificalis officii potestas , & plenitudo (ut dictum est) , quæ Archiepiscopis , & Primatibus non communicatur personaliter , & in ordine ad certam Ecclesiam ; inde fit conctssionem Pallii esse personalem , & in ordine ad eandem Ecclesiam : quare unus Archiepiscopus ^{non} potest Pallium suum alteri cedere , aut commodare , nec Successor uti potest Pallio sui Antecessoris , sed unusquisque cum suo Pallio sepeliendus est , ex c. 2. de Author. & usu Pallii, Item ex eadem ratione non potest uti Pallio , etiam inter Missarum solemniam , extra provinciam suam , c. Ex tuarum 5. eod. Et si contingat Archiepiscopum ab una Ecclesia Metropolitana ad aliam transferri , Pallio prioris Ecclesiæ , (quod penes se conservare debet) amplius non utetur ; sed aliud impetrabit , ac postea suo tempore cum utroque defunctus sepelietur , ut colligitur ex c. bonæ memoriæ 4. in fine de postulat. Pralat. & ex c. 2. de author. & usu Pallii.

5. Præterea quia Archiepiscopi , & Primates vocati sunt in partem sollicitudinis , non in plenitudinem potestatis , c. Ad honorem 4. de author. & usu Pallii ; ideo etiam in provincia sua nec semper nec ubique uti possunt Pallio , sed tantummodo intra Ecclesiam , certis quibus-

D

dam

dam diebus solemnibus, ut desumitur ex *c. cum sis 6. & cit. c. Ad honorem 4. eod.* juncta ibidem Glossa, ubi eos dies enumerat. Solus enim Rom. Pontifex cum sit assumptus in plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis, in Missarum solemnibus Pallio semper utitur, & ubique ex *eod. c. Ad honorem.*

T I T. VII.

De Officio Archidiaconi, Archipresbyteri, & Vicarii Episcopi.

1. **A**mplitudo muneris Episcopalis, cui adæquatè per se ipsos obeundo ipsi Episcopi pares esse non possunt, exigit adjuutores aliquos, qui sollicitudinis partem in se suscipiant, vicariamque Episcopis operam administrent. Propterea in Jure Canonico plures ejusmodi Adjuutores concessi sunt, qui generali vocabulo appellari possunt Episcoporum Vicarii, de quibus in hoc titulo sermo erit.

2. Multiplex igitur est in ecclesia Vicariorum Episcopaliū genus. Aliqui enim sunt Vicarii ab ipso Jure constituti, quia scilicet dignitatem habent, cui de Jure communi annexum est munus Vicariæ, unde per hoc ipsum quod eam dignitatem obtineant, ejusdem quoque muneris potestatem sortiuntur, quamvis communiter non nomine Vicarii, sed ejus dignitatis, quam habent, appellentur. Hujus generis Archidiaconus,

nus, & Archipresbyter. Alii sunt Vicarii constituti ab homine, qui videlicet munus habent Vicariatus non in consequentiam alicujus dignitatis quam habeant, cui de Jure communi munus illud annexum sit; sed immediatè & directè ex speciali commissione facta ab homine, nempe ab Episcopo: atque isti sunt, qui simpliciter, & sine addito appellari solent Vicarii, & aliquando etiam dicuntur Officiales Episcoporum *c. 2. de consuet. in 6.*

3. Inter utrumque hoc Vicariorum, genus illud inter reliqua discrimen est quod constitutum à Jure deserviunt ecclesiæ nomine proprio, habentque tribunal distinctum à tribunali Episcopi, unde ab ipsis ad Episcopum appellari potest. Secus accidit in iis, qui sunt ab homine constituti Vicarii generales, qui ecclesiæ serviunt alieno nomine, Episcopi videlicet, à quo Vicarii facti sunt, eorumque tribunal est idem ac tribunal Episcopi; ac propterea ab ipsis ad Episcopum non appellatur, quia appellatio non nisi ad tribunal distinctum interponitur, *c. 2. de consuet. in 6.*

4. Inter Vicarios à Jure constitutos, primus dignitate de Jure communi est Archidiaconus, cujus institutio à primis usque ecclesiæ temporibus nata est. Tempore enim Apostolorum constituti sunt Hierosolymis septē Diaconi ipsis Apostolis subordinati, quorum cura esset elemosynas fidelibus distribuere, aliaque præstare,

quæ recensentur in libro Actuum Apostolorum : illorum autem primus , qui reliquis antiquitate præiret , vocari cœpit Archidiaconus. Ad hujus similitudinem in reliquis quoque urbibus statutus postea fuit totidem Diaconorum numerus subordinatus Episcopis , & Archidiacono eorum primo fuit specialiter cura commissa invigilandi , ut reliqui Diaconi ritè quæ sui muneris erant exequerentur. Progressu tamen temporis ejus potestas longè major effecta est , cum ei attributa fuerit generalis auctoritas tum supra inferiores clericos , tum etiam supra Presbyteros , atque Archipresbyteros , quamvis eisdem inferior sit in Ordine , unde major post Episcopum , & ipsius Episcopi Vicarius haberi cœpit , & Episcopi oculus appellari , eo quod ad ipsum spectare cœperit loco Episcopi per Episcopatum prospicere , & quæ corrigenda viderit emendare *c. ad hæc 7. aliisque de off. Archid.*

5. Quod autem hæc tanta potestas , & jurisdictionis potius Archidiacono concessa fuerit , quam Archipresbytero in superiori Ordine constituto , inde ortum habuit , quod presbyteri per Sacramentorum administrationem paciscendis populis essent destinati , à qua cura sine populorum detrimento removeri non poterant , quare congruentius fuit , ut Archidiacono

no ab ea obligatione soluto generalis illa jurisdictionis mandaretur.

6. Quod attinet ad particularia, ad quæ de Jure communi Archidiaconi jurisdictionis extentur, videri possunt distinctè numerata in toto tit. de off. Archid. in Decretalibus, vel inter cætera ejus curæ committitur præesse clero, & invigilare ejus conversationi, executioni officiorum, atque doctrinæ c. 1. Paræciarum sollicitudinem habere easque ordinare, c. 7. audire jurgia singulorum exceptis causis gravioribus, quæ ab Episcopo cognosci debent, *cod. c. 7.* de tertio in tertium annum, si Episcopus non potest, imo & semel in anno, eoque frequentius, sed necessitas exigat, Ecclesias sui Archidiaconatus visitare, & cuncta, quæ emendatione indigent ad vicem sui Episcopi corrigere, & emendare, c. 1. & 6. repræsentare Ordinandos Episcopo, eosque examinare necnon promovendos ad Beneficia, quorum etiam corporalis institutio ad Archidiaconum pertinet, c. 7. & 9. item custodire vasa Ecclesiæ c. 3. ea demum quæ ad publicam Evangelii lectionem, totiusque Ecclesiastici Officii recitationem pertinent, providere, c. 2.

7. Sed & ibidem numerantur etiam aliqua, quæ à potestate Archidiaconi sunt excepta eisdemque prohibita. Hujus generis sunt, dare litteras commendatitias ad Ordines, c. 8. com-

mittere alicui curam animarum, c. 4. excommunicare, c. 5. jurisdictionem exercere in monasteria intra sui Archidiaconatus terminos constituta, c. fin. negotia demum expedire adeo ardua, ut absque majoris sui presentia nequeant terminari, c. 7.

8. Haftenus dicta de Archidiaconi potestate procedunt de Jure communi, ut indicatum est. Ceterum pro particularibus ecclesiis consulenda est praescripta singularum consuetudo, per quam augeri potest, vel imminui, vel etiam prorsus auferri jurisdictionis potestas, ut colligitur ex c. fin. eod. tit. de off. Archid. Quod idem intelligendum quoque est de officio, & potestate Archipresbyteri, ad cujus considerationem tunc est procedendum.

9. Alter igitur Episcopi Vicarius à Jure constitutus est Archipresbyter, quo nomine venit primus inter Presbyteros, nonnunquam etiam Decanus appellatus, c. ad hac 7. de off. Archid. Sicut enim Archidiacono de Jure communi commissa est jurisdictio in iis, quae pertinent ad forum externum, ut explicatum est; ita Archipresbytero de Jure communi concessa est cura pro iis quae concernunt Divinorum celebrationem, officium sacerdotale, ac forum poenitentiale.

10. Est autem duplex Archipresbyter: alter Urbanus; alter foraneus sive ruralis. Urbanus

nus

nus est, qui in urbe degens præest in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata. ruralis seu foraneus, qui extra civitatem præest in Ecclesia parochiali, seu plebania.

11. De officio Archipresbyteri urbani sermo est in c. *Officium*. & in c. *Ministerium* 2. de *Offic. Archipresb.* ubi in eo constituitur ut diligenti cura provideat vitam Sacerdotum, & Ministerium in communicatione corporis, & sanguinis Christi Domini curet ut in sacrario Eucharistia Christi propter infirmos non desit, quibus etiam provideat, & providendo præcipiat sacerdotibus, ne fortè sine confessione, vel confirmatione corporis & sanguinis Christi Domini moriantur; confessiones peccatorum excipiat (quamvis nunc ad hunc finem sit institutus in Cathedralibus proprius pœnitentiarius ex decreto Trid. sess. 24. de refor. c. 8.) item Baptismum ritè conferri curet, aliaque præstet, quæ in citatis capitibus recensentur. Absente autem Episcopo, ad ipsum spectat ejus vice officium inchoare, benedictiones presbyterales dare in Ecclesia, Fontes benedicere, cuncta demùm providere, quæ sacerdotum ministerio perfici debent, exceptis his quæ ipsi prohibita sunt, seu reservata potestati Episcopali.

12. De Officio Archipresbyteri ruralis agitur in cap. ult. de *Off. Archipresb.* ubi præcipitur, ut non solùm imperiti vulgi sollicitudinē gerat,

sed etiam Presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspeditione custodiat, & qua unusquisque industria Divinum Opus exerceat, Episcopo suo renunciaret, ad quæ etiam cuncta referre debet, nec aliquid contra ejus decretum ordinare.

13. De jure autem recentiori statuto à Trid. sess. 5. de refor. cap. 2. Omnes Archipresbyteri, Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias, quocumque modo obtinent, tenentur per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltē Dominicis, & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pacificare salutaribus verbis, docendo ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem; annuntiandoque eis cum brevitate, & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat; ut pœnam æternam evadere, & cælestem gloriam consequi valeant. Adjecta transgressoribus gravi pœna per Episcopum imponenda.

14. Alterum Vicariorum genus, ut indicatum est ab initio hujus tituli, est quod completitur ab homine constitutos, qui simpliciter, & sine addito appellari solent Vicarii, ac de ipsis sermo est in toto tit. de Offic. Vicarii, qui reperitur in Decretalibus Gregorii, in Sexto, & Clementinis; ac præsertim de illis, qui consti-
tuti

tuti sunt cum generali administratione quoad spiritualia simul, & temporalia pro tota diœcesi, qui vocari solent Vicarii generales; ad discrimen illorum, quibus demandata tantum est administratio quoad spiritualia, qui appellantur Vicarii in spiritualibus; & ad discrimen aliorum, quibus quoad sola temporalia potestas commissa est, qui communiter appellari solent non Vicarii, sed OEconomi. Dixi *qui constituti sunt cum ea potestate pro tota diœcesi*: qui enim cum ea potestate constituitur pro aliqua tantum parte diœcesis, non appellatur in Jure Vicarius generalis, sed foraneus.

15. Officium igitur Vicarii generalis extenditur ad omnes causas Episcopali jurisdictioni subjectas, exceptis iis quæ speciale mandatum requirunt, aut quæ vel ex jure scripto, vel ex recepta consuetudine cognoscendæ sunt immediate ab Episcopo, c. *Licet 2. de off. Vicarii in 6.* sub quo genere excepto numerantur causæ criminales, potestas deponendi à Beneficiis, Officiis, Administrationibus, facultas visitandi diœcesim, Synodum congregandi, dandi litteras dimissorias Clericis præsentem Episcopo, dispensandi in casibus, in quibus Episcopus potest, conferendi Beneficia, aut admittendi resignationes Beneficiorum & juxta aliquorum sententiam causas matrimoniales cognoscendi: circa quæ aliaque plura sine speciali mandato

Vicariis prohibita, videri potest Rebuff. in *praxi benefic. tit. de Vicar. Episc.* Azor. p. 2. lib. 3. c. 43. cum tribus seqq. Barb. *de off. Episc.* p. 3. alleg. 54. & liique ab ipsis citati.

16. Forma instituendi Vicarium refertur à Rebuff. in cit. tit. *de Vicar. Episc.* tum ea per quam committitur generalis potestas; tum etiam ea per quam insuper aliqua specialia particulare mandatum requirentia demandantur, quæ ut in effectu sint concessa, debent specialiter exprimi, ita ut non sufficiat generalis clausula, per quam dicantur communicari etiam ea, quæ requirunt speciale mandatum, nihil tamen in particulari exprimendo, ut docet *Glos. c. 2. de off. Vicar. in 6. v. committantur*, arg. *c. Qui ad agendum 4. de Procurat. in 6.* ubi Procurator generaliter constitutus ad omnia etiam si mandatum exigant speciale, ex vi generalitatis huiusmodi non admittitur ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigatur. Quod si aliquis, vel aliqui de articulis speciale mandatum exigentibus exprimantur, adjecta clausula generali etiam de aliis specialem commissionem postulantibus; tunc vigore talis commissionis poterit etiam alia, quæ vel minora, vel æqualia sint expressis, non autem quæ majora, ut docet cit. *Glos. in c. 2. de of. Vicar. in 6. v. committatur* juncta ibid. *Glos. marginali.* Vox enim *alius*, vel *alia* non comprehendit majora expressis, sed solum

lum, vel æqualia, vel minora, ex Clem. 2. de Procur. & c. Sedes 15. de rescript. nisi tamen aliud constet de mente committentis, ut notat Layman in cit. c. Sedes n. 4.

17. In constituendo autem Vicario illud specialiter attendendum est ab Episcopo, ut idoneum eligat, & requisitis à Jure qualitatibus exornatum. In particulari, hominem eligat necesse est maturæ ætatis, nempe 25. annorum, ut colligitur ex c. Cum in cunctis 7. §. Inferiora de elect. forensium rerum causarumque peritum, & saltem in Jure Canonico Doctorem, vel Licentiatum, ex Trid. sess. 24. de resor. c. 16. item Clericum non conjugatum, ex c. In nona 22. 16. quæst. 7. c. 2. de judiciis, & c. 21. de clericis conjug. demum probatis moribus, qualem esse decet, qui vices Episcopi tenet in administratione ecclesiasticæ jurisdictionis.

18. Vicarius est pro libito Episcopo revocabilis, ex Glos. in Clem. 2. de resc. v. per electionem. Debet tamen revocatio denunciari Vicario: si enim illam ignoret, ejus gesta sunt valida, ut cum communi sententia docet Azor. part. 2. lib. 3. cap. 45. q. 14. Nam universim non cessat jurisdictio Judicis, donec certior de revocatione reddatur ex l. Si forte 17. ff. de off. Præsidis.

19. Sed & revocatur ipso Jure Vicarius per mortem, sive naturalem, sive civilem Episcopi,

ficut & per ipsius Episcopi translationem ad aliam Ecclesiam, ita ut nec perficere possit causas, quas ante eam mortem, vel translationem inceperat, ut post Ostiens. notat Gloss. fin. in *Clem. ult. de Procurator.* in eoque differt Vicarius à Judice delegato, cum potestas delegati per mortem delegantis re non integra non expitet, *cap. Relatum 19. & cap. Gratum 20. de Offic. Deleg.* Ratio disparitatis est: quia potestas, & tribunal Vicarii est idem, ac tribunal Episcopi, unde (ut supra dictum est num. 3.) ab uno ad alterum appellari non potest: impossibile igitur est, cessante potestate Episcopi, perseverare Vicarii potestatem. At potestas, & tribunal Delegati est distinctum à Tribunali Delegantis, unde ab uno ad alium appellatio admittitur, ut inferius explicabitur in tit. *De appellationibus.* Ex eadem quoque ratione descendit, Episcopo excommunicato, interdicto, vel suspenso, suspensam etiam esse Vicarii jurisdictionem.

20. Cum autem vacante Sede Episcopali jurisdictionis devolvatur ad Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, ex *c. Si Episcopus 3. & c. ult. de supplenda neglig. Prælator. in 6.* inde fit, post Episcopi mortem ad idem Capitulum pertinere constituere Vicarium iis qualitatibus prædictis, de quibus supra dictum est nu. 17. aut constitutum ab Episcopo confirmare, quod ut fiat intra 8. dies post mortem Episcopi, statutum est à Trid.

sess.

sess. 24. De refor. c. 16. Vicarius ita constitutus vocari solet Vicarius Capitularis, cujus officium tamdiu durat, quamdiu provisum non fuerit Ecclesiae per alium Sponsum, quo electo, & confirmato possessionemque Episcopatus accipiente, cessat ipso jure ejus potestas. Debet tamen Episcopus ab eodem Vicario capitulari, sicut & ab aliis Officialibus vacantis Ecclesiae (etiamsi fuerint ex eodem capitulo) rationem administrationis, & officiorum exigere, eosque punire poterit si in Officio, seu administratione deliquerint, quamvis redditis rationibus, à Capitulo vel à Deputatis ab eodem, absolutionem, aut liberationem obtinuerint, ut expresse statutum est à Trid. in cit. c. 16. *De refor. sess. 24.*

T I T. VIII.

De Presbiteris.

1. **Q**uemadmodum Christus Dominus præter Apostolos sub Petro ipsorum Principe alios septuaginta duos Discipulos elegit qui infra Apostolos Ecclesiae inservirent; ita & nunc in Ecclesia præter Episcopos, qui in locum Apostolorum successerunt, sub Romano Pontifice Petri successore, sunt alii Ministri in locum Discipulorum suffecti, qui Presbiteri dicuntur, denominatione desumpta à senectute, ut explicatur

catur in *c. Cleros 2. v. Presbiter græce dist. 21.* quia scilicet in ipsis requiritur maturitas morum, & sapientiæ, quæ frequentius in senibus reperitur.

2, Ad eum ministerii gradum assumuntur per sacram Ordinationem, quæ est Cœremonia sacra, per quam Ordinatis firmiter, & stabiliter confertur potestas offerendi Deo verum, & propitiatorium Sacrificium Corporis, & Sanguinis Christi Domini: unde etiam appellantur Sacerdotes, quasi Sacrum dantes, ut explicat Isid. relatus in *c. Cleros 2. v. Sacerdos autem dist. 21.* in eoque Sacerdotalis dignitas Testamenti veteris, quæ ad Victimarum Sacrificia ordinabatur, cum multa novæ dignitatis accessione translata est, quemadmodum Sacrificiis illis mortuarum Victimarum successit in Hostiam Deus vivus, & verus, qui simul est Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech peccatorum propitiatio, Gratiæ donorumque fons, & præmium beatissimum, ex *Trid. sess. 22. c. 1. & 2.*

3. Inde fit, multo perfectiores animæ corporisque dispositiones requiri, tum de Jure Divino, tum etiam de Jure Canonico in Sacerdotibus novæ legis, ut suo munere rite fungantur, quàm in Sacerdotibus legis veteris exigita fuerint. Quare quod omnibus Clericis præcipitur à *Trid. ead. sess. 22. c. 1. De refor.* id à fortiori locum habet in sacerdotibus, ut scilicet vitam

vitam moresque suos omnes ita componant, ut habitu, gestu incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nil nisi grave, moderatum, ac Religione plenum præferant: levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Item fervent, quæ à Summis Pontificibus, & à Sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, commensationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, necnon secularibus negotiis fugiendis copiosè, ac salubriter sancita fuerunt.

4. In immolanda autem super Altare vivifica illa Hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, omnem operam, & diligentiam ponant, ut quanta maxima fieri potest interiori cordis munditia, & puritate, atque exteriori devotionis, ac pietatis specie peragatur. Quod si conscientiam habeant peccati mortalis, quantumvis sibi contriti videantur, attamen ad celebrandum non accedant, nisi præmissa Sacramentali Confessione, modo ipsis non desit copia Confessoris: & si quispiam necessitate urgente, absque prævia confessione contritione præmissa celebraverit, quamprimum confiteatur. Abstineant demum à cujuscvis generis mercedum conditionibus, & pactis, necnon ab importunis atque illiberalibus eleemosynarum exactionibus, potius quam

quam postulationibus, aliisque hujusmodi, quæ à Simoniaca labe, vel à turpi quæstu non longe absunt, de quibus aliisque similibus videatur Trid. in cit. sess. 22. tum in Decreto *De observandis, & evitandis in celebratione Missæ*, tum *De refor. c. 1. & in sess. 13. c. 7.*

5. Huic eidem animæ corporisque puritati servandæ consultum est per cœlibatum, quem de Jure Divino annexum esse Sacerdotio graves aliqui Authores tradiderunt citati ab Azor *tom. 1. lib. 13. cap. 12. q. 1.* aliis contra probabilius sentientibus, annexum esse solum de Jure Canonico ab Apostolorum tempore. Mos iste servatus semper fuit ad hæc usque tempora in Ecclesia latina, ut constat ex pluribus, quæ late congerit Bellar. *lib. 1. de Clericis c. 19.* Quin & in ipsa Sacra Ordinatione votum solemne castitatis implicite annexum est, quod est impedimentum dirimens matrimonii contrahendi, ut constat ex *c. unico de Voto ex Voti redempt. in 6.* cujus meminit etiam Trid. *sess. 24. can. 9.*

6. Idem Juris servatur etiam in Diaconis, & Subdiaconis, de quibus in sequenti titulo sermo erit: tenentur enim & ipsi ad cœlibatum tum ratione legis, tum etiam ratione Voti solemnis, quod pariter eorum Ordinationibus implicite annectitur, & est impedimentum dirimens matrimonii contrahendi, ut constat ex *c. 1. & 2. Qui Clerici vel voventes & c. c. 1. De Clericis conjug.*

jug. cit. c. unico de voto, & voti tedempt. in 6. & ex cit. can. 9. Trid. sess. 24. Inde est quod Ordo Presbiteratus, sicut etiam Diaconatus, & Subdiaconatus, appellatur specialiter Ordo Sacer ad differentiam aliorum minorum Ordinum, quia scilicet est castitatis voto sacratu: quidquid sit utrum Subdiaconatus in Ecclesia semper fuerit eo modo Sacer, de quo videri potest Azor. tom. 1. l. 13. c. 13. q. 2.

7. Quod si contingat aliquem contracto antecedenter Matrimonio alligatum ad Sacrum Ordinem promoveri, si id fiat annuente uxore, tenebitur & ipse obligatione perfectæ continentia, ita ut nec petere possit, nec reddere debitum conjugale, ut expresse declarat Leo I. *Epist. 84.* per ea verba *ubi promovendi sunt aliqui si habent uxores, sint tanquā non habentes; & si non habent permaneant singulares,* quod idem etiam expresse decernitur in pluribus capitibus *dist. 31. & 32.* ac propterea in *c. conjugatus 5. de convers. conjugator.* præcipitur ut nullus conjugatorum ad Sacros Ordines promoveatur, nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus. Si tamen aliquis de facto promoveatur uxore non consentiente, adhuc tenebitur obligatione non petendi debitum, sed non erit à reddendi obligatione solutus, ut docet communis sententia cum S. Th. in *additionib. ad 3. part. q. 53. art. 4. ad 1.*

Hæc

8. Hæc dicta procedunt quoad ordinatos in Ecclesia latina. Quod autem attinet ad ordinatos in Ecclesia græca, prohibentur & ipsi matrimonium contrahere post susceptionem Ordinis Sacri, ut constat ex *c. Si quis eorum* 8. *dist.* 32. desumpto ex 6. Synodo generali, quod consuetudo communis etiam apud Grecos ita interpretatur, ut ea Ordinis Sacri susceptio sit impedimentum dirimens matrimonii contrahendi; at matrimonio ante Sacrum Ordinem contracto permittuntur uti, ex *c. cum olim* 6. *de Clericis conjug.* *c. Quasitum* 7. *de pœnit. & remission.* *c. Ut Clericorum* 13. *de vita, & honestate Clericorum.*

9. Præter potestatem sacrificandi Deum verum Deo vero Sacerdotibus competentem, cui potissimum per sacros canones tanta animi corporisque puritate consultum est; alia etiam sunt officia, quorum vel ordinarius Minister est Sacerdos, vel saltem Delegatus esse potest. Ejus generis est post acceptam ab Ordinario approbationem, Sacramentum Pœnitentiæ ministrare, ex *Trid. sess.* 14. *c.* 6. Infantes baptizare, ex *cap. Constat* 18. *de Consecr.* *dist.* 4. sanctificato Oleo ægrotantes injungere, *Trid. sess.* 14. *de Sacr. Extrema Unctionis* *c.* 3. benedicere dona Dei, *c. Perlectis* 2. *vers. ad Presbyterum* *dist.* 25. In casu autem extremæ necessitatis posse etiam delegari à Summo Pontifice Sacerdotem ad ministrandum

dum Sacramentum Confirmationis (cujus cæteroquin ordinarius Minister est Episcopus) clare desumitur ex *c. Pervenit 1. dist. 95.* Sed de his inferioribus suo loco sermo erit, quando tractabitur de Sacramentis Ecclesiæ, ubi etiam exponentur tū ea quæ pertinent ad materiam, & formam Ordinis Sacerdotalis, Ordinumq; reliquorum; tum quæ ad qualitates requisitas in Ordinandis. &c.

T I T. IX.

De reliquis qui sunt in Sacris constituti.

1. Infra Presbiterum ratione Ordinis immediate Diaconus subsequitur, & infra Diaconum Subdiaconus, qui ambo dicuntur esse in Sacris, quia Ordinem habent castitatis voto sacramentum, unde tenentur ambo ad cælibatum, ut paulo ante dictum fuit.

2. Diaconus græcè idem est ac latinè Minister: quia sicut in Sacerdote consecratio ita in Diacono ministerii dispensatio habetur *c. Cleros 2. vers. Hi græcè dist. 21. 21.* Ejus enim officium est assistere Sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi, in Baptismo, sive in Chrismate, & Patena, & Calice: oblationes quoque inferre, & disponere in Altari: componere etiam mensam Domini, atque vestire: Crucem ferre: tempore Sacrificii legere.

legere ad Populum Evangelium ; & etiam Apostolum seu Epistolam cum abest Subdiaconus. Nam sicut Lectori vetus Testamentum ; ita Diacono novum publice legere præceptum est.

3. Ad ipsum quoque pertinet Officium precum, dicendo Litanias, & recitatio nominum Ordinandorum, & baptizandorum, & mortuorum, & excommunicatorum. Ipse præmonet aures habere ad Deum, dicendo *humiliate capita &c.* Ipse hortatur clamare, cum dicit *Kirie eleison* in Rogationibus. Ipse donat pacem. Ipse annuntiat festivitates. Sumuntur hæc ex *c. perlectis 2. vers. ad Diaconum dist. 25.* juncta Glos. ibid. Item in absentia Episcopi, & Presbyteri potest licite ministrare Baptismum, & Sacram Eucharistiam populo distribuere si extrema necessitas id exigat, *c. Diaconus 13. &c. Prasente 18. dist. 93.*

4. Inde est, quod Diaconi appellentur etiam ex hæbraica lingua Levitæ: quia scilicet sicut in lege veteri de Tribu Levi assumebantur homines, qui in Templo Dei Sacrificiis ministrarent; ita in lege Evangelica assumuntur Diaconi ad ministrandum Sacerdotibus in administratione Sacramentorum ex cit. *c. Cleros vers. Levitæ dist. 21.*

5. *Subdiaconus* latinè idem est ac *Hypodiaconus* græce, ideo ita dictus, quia subjacet præceptis, & officiis Levitarum, ex eod. *c. Cleros vers.*
Hypo-

Hypodiaconos. Ejus officium est Calicem, & Patenam ad Altare Christi deferre, & Levitis tradere, eisque ministrare: Presbiteris, & Levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere: oblationes in Templo Domini à Fidelibus ipsis suscipere, & Levitis superponendas Altaribus deferre: Pallas demum, & Corporalia abluere. Sumuntur hæc ex c. *Perlectis 2. vers. Ad Subdiaconum dist. 25. c. Cleros v. Hypodiaconos. dist. 21. c. non oportet 31. &c. Non liceat 32. dist. 23.*

T I T. X.

De iis qui sunt in minoribus Ordinibus constituti.

1. Infra Ordinem Diaconatus, & Subdiaconatus, subsequuntur quatuor Ordines, nempe Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus, & Ostiarius, qui dicuntur minores, & non Sacri, non quod sint sæculares, & prophani, sed quia illis prohibitum est Sacra Vasa contingere, & ad Altare deferre ex cit c. *Non liceat &c. Non oportet;* ac præterea quia non sunt castitatis voto sacrari. Clerico enim in iis Ordinibus constituto permixtum est matrimonium contrahere, ut aperte declarant plures textus tit. *De Clericis conjug.*

2. Illud tamen Juris in ejusmodi Clericis matrimonium contrahentibus servandum est, ut si quod beneficium Ecclesiasticum habuerint, sint

sint ipso facto eo Beneficio privati, omnique jure quod habuerint ad quodlibet Beneficium, juxta Textum in c. 1. aliisque Juribus *De Clericis conjug.* Cum enim vir cogitet quomodo placere possit Uxori, & quasi divisus in duo plenam sui non habeat potestatem, minus quæ Dei sunt valet cogitare quàm in Clerico beneficiato requiratur, c. *Diversis* 5. eod. tit. Quod statutum de stylo Curia extenditur etiam ad pensiones Clericales, ut cum pluribus testatur Azor. *to. 1. lib. 13. c. 13. q. 8.* Ad id autem satis est si Matrimonium sit rantummodo tatum non consummatum, ut docet communis sententia canonistarum in cit. c. 1. Unde etiam si sponsa ante consummationem matrimonii Religionem profiteatur, Maritus Beneficium non recuperat, quia fuit amissam, nec iterum reperitur nisi iterum conferatur, cum Beneficium Ecclesiasticum sine canonica institutione obtineri non possit, *reg. 1. de reg. juris in 6.*

3. Acolythus olim Acoluthus vocabatur, ita dictus quasi pedissequus ab εἰκολονχέω quod est *sequor.* Ejus enim munus est sequi Diaconum ad locum Evangelii cum cero accenso (unde etiam Ceroferarius appellatur) & præparare, ac Subdiacono porrigere vinum & aquam ad Eucharistiam Sanguinis Christi, ex c. *Acolythus* 17. dist. 23. c. *Cleros* 2. vers. *Acolythi* dist. 21. & c. *Perlectis* 2. vers. *Ad Acolythum* dist. 25.

4. Ex-

4. Exorcistæ ex græco in latinum adjurantes five increpantes vocantur: invocant enim super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Jesu, adjurantes per Eum ut egrediatur ab eis, ex cit. c. *Cleros v. Exorcista*. Ipsorum etiam est aquam in Ministerium Baptismi præparare, locumque communicaturis distribuere.

5. Lector à legendo dicitur: ad ipsum enim pertinet lectiones pronunciare, & ea quæ Prophetæ vaticinati sunt publicè legere c. *Perlectis 2. v. ad Lectorem d. 25.*

6. Ostiarii demum dicuntur ex eo quod præsent ostiis Templi. Ipsi enim tenentes claves omnia intus extraque custodiunt, atque inter bonos & malos habentes Judicium, fideles recipiunt, & respuunt infideles, cit. c. *Cleros in fine.*

7. Omnibus istis Ordinibus præmittetur prima Tonsura, quam non esse rigorose, & stricto modo Ordinem tradunt communiter Theologi apud Vasq. aliosque relatos à Castrop. *part. 4. tract. 27. De Sacramento Ordinis puncto 2. n. 4.* Ea enim non confert aliquod particulare officium relate ad ministerium Altaris; sed tantummodo disponit proxime hominem ad recipienda eadem officia, segregando illum à statu laicali, & admittendo ad clericalem. Vide etiam quæ dicuntur infra l. 2. t. 8. n. 7.

TIT.

T I T. XI.

De Præbendis, seu Beneficiis Clericorum.

1. **A**bsolutis iis, quæ pertinent ad varios status Clericorum, postulat ordo doctrinæ, ut de eorum præbendis beneficiisque tractetur. Quamvis enim ista pars Juris videatur esse extra propositam materiam hujus libri, in quo agitur de Jure Personarum; attamen non habet hic locum incongruum: quia Beneficia sunt annexa statui Clericali; ea autem quæ sui natura junguntur, debent quoque conjunctis tractatibus comprehendi, ut colligitur ex §. 1. *Inst. De Legatis*, & l. *Eum actum* 17. ff. *de negotiis gestis*.

2. Beneficium in genere, & late acceptum significat gratiam, seu munus alteri collatum in ejus utilitatem, ut explicat Rebuff. in *Praxi tit. 1. Quid sit Beneficium num. 2. & 3.* Ex hac generalitate significationis derivata est appellatio Beneficii in ea genera gratiarum, seu munerum, quæ ab Ecclesia conferuntur Clericis, quando ipsis jus concedit percipiendi redditus annuos ex Ecclesiasticis bonis propter aliquod spirituale ministerium, ut qui Altari serviant de Altari vivant, & qui Divinis adscribuntur obsequiis, Ecclesiæ stipendiis sustententur, c. *Cum secundum* 16. *de Præben.* Atque ea sunt, de quibus hic nobis sermo est.

3. Be.

3. Beneficium Ecclesiasticum eo modo acceptum definiri potest: Jus autoritate Ecclesiastica constitutum percipiendi fructus annuos ex bonis Ecclesiæ collatum in perpetuum Clerico ob sacrum, & Ecclesiasticum ministerium. Ita Azor. p. 2. lib. 3. cap. 1. q. 2. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. glos. 5. in princip. aliique relati à Castrop. p. 2. tract. 13. puncto 1. nu. 1. In idem recidit nomen Præbendæ prout plerumque ab Authoribus usurpatur, & ut etiam sumitur in Decretalibus tit. De Præbendis, ubi generaliter intelligitur de omni Beneficio Ecclesiastico: quamvis etiam aliquando sumatur contractius pro canonica portione, ea videlicet, quæ de communi reddituum Ecclesiasticorum massa capitur, & præbetur singulis pro sua portione, ut in c. Cum M. Ferrariensis 9. De Const. & c. Dilectus 27. De Præben.

4. Dicitur Jus. Beneficium enim Ecclesiasticum non est proprie actualis perceptio fructuum, sed Jus ipsos percipiendi. Dicitur *autoritate Ecclesiastica constitutum*: quia Beneficium Ecclesiasticum proprie non censetur, nisi per Episcopum sit ordinatum, ut docet Glos. communiter recepta in Clem. 2. De Decimis v. Si Beneficiorum circa finem. Dicitur *ex bonis Ecclesiæ*: quia bona illa, unde redditus colliguntur permanent sub dominio Ecclesiæ, nec alienari possunt à Beneficiato, eoque mortuo ad Eccle-

E

fiam

fiam revertuntur. Dicitur collatum in perpetuum Clerico: quia Beneficium non nisi Clerico dari potest, c. *Ex litteris* 6. *De Transactionib.* & c. *Cum adeo* 17. *De rescr.* eidemque confertur in perpetuum, hoc est quamdiu vivit ipse Clericus, c. *Sanctorum* 2. *dist.* 70. Ea enim, quæ conferuntur ad certum tempus, seu revocabiliter ad nutum conferentis, non dicuntur simpliciter, & sine addito Beneficia, sed solum minus proprie, & cum addito, videlicet Beneficia manualia. Dicitur demum *ob sacrum, & Ecclesiasticum ministerium*, cujus generis est cura Animarum, Chorus, recitatio Horarum Canoniarum, &c. ex c. *Quia per ambitiosam* 15. *de rescr. in* 6. ubi dicitur beneficium Ecclesiasticum dari propter officium: ac propterea beneficium, seu illud Jus percipiendi redditus, est jus spirituale, utpote fundatum in officio spirituali, eidemque annexum.

5. Tria igitur in quolibet beneficio Ecclesiastico attendenda sunt, Primum est ipsum officium, seu obligatio ad aliquod spirituale ministerium; & hoc non tam beneficium, quam beneficii fundamentum, & causa vocari debet. Alterum est Jus percipiendi redditus ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale; & in eo Jure proprie consistit ratio beneficii. Tertium sunt ipsi fructus ex bonis Ecclesiasticis prove-

provenientes, qui sunt quid consequens ad beneficium.

6. Beneficia Ecclesiastica multipliciter dividuntur. Primo enim alia sunt Curata; alia non curata. Beneficia Curata dicuntur, quibus cura Animarum annectitur, sive sit cura Animarum proprie dicta, & quoad forum internum, qualem habet Parochus respectu Parochianorum suorum, de quo sermo est in *Clem. 8. §. Verum de Sepulturis*; sive sit cura Animarum improprie dicta, & quoad forum externum, & contentiosum, qualem habet de jure communi Archidiaconus, ut supra explicatum est *tit. 7.* beneficia non curata sunt, quibus nulla ejusmodi cura annexa est.

7. Secundo alia sunt simplicia, alia duplicia, seu majora. Duplicia sunt, quæ specialem aliquam, ac solemnem Juris qualitatem annexam habent: Simplicia, quæ nullam. Cum autem speciales, ac solemnes beneficiorum qualitates numerentur communiter, Cura Animarum, Jurisdictio, Præeminentia, Administratio rerum Ecclesiasticarum; inde est totidem quoque numerari duplicium, seu majorum beneficiorum genera, ex quibus ea quæ qualitatem habent curæ Animarum vocantur Curata, ut dictum est; quæ habent annexam jurisdictionem simul cum administratione rerum Ecclesiasticarum, seu cum præeminentia supra reliquos

E 2

quoad

quoad locum magis honorificum, dicuntur habere Dignitatem, qualia sunt Abbatis, Archidiaconatus; &c. quæ habent annexam solam præminentiam quoad locum magis honorificum absque ulla jurisdictione rerumque administratione, dicuntur habere Personatum; quæ demum habent annexam solam rerum Ecclesiasticarum administrationem absque ulla jurisdictione in clericos, & absque gradu eminentiore, habere dicuntur Officium, cujus generis est munus Sacristæ, Custodis, seu Thesaurarii, &c. Sumuntur hæc ex Glos. in cap. 1. *De consuetud.* Ubi etiam notat, non obstante eo inter Dignitatem, Personatum, & Officium discrimine, aliquando Jura uti promiscue illis nominibus, ut in c. *Cum accessissent* 8. *de constitut.* in quo idem Primicerius circa initium textus vocatur Personatus, postea appellatur Dignitas, ac deinde circa finem capitis nominatur Officium.

8. Tertio alia sunt Beneficia sæcularia, alia Regularia, quæ divisio desumitur ex c. *Cum de Beneficio* 5. *de Præben. in* 6. Beneficium sæculare dicitur, quod conferri debet sæcularibus Clericis, ex fundatione, vel saltem ex consuetudine legitimè præscripta, eod. c. *cum de Beneficio.* Regulare Beneficium est quod conferri debet Religioso, idque pariter ex fundatione, vel ex institutione Superioris, vel ex prescriptione legitima.

9. Quarto

9. Quarto ex supradictis Beneficium latius acceptum aliud est manuale, aliud non manuale, quæ divisio desumitur ex Glos. in *clem. unica de supplen. neglig. Prælator.* Manuale dicitur, quod confertur revocabiliter ad nutum conferentis: non manuale, quod confertur in perpetuum dum vivit Beneficiarius, ita ut à tali Beneficio amoveri non possit, nisi certis de causis à Jure concessis, vel permissis; atque illud est, quod magis proprie Beneficium appellatur, ut supra dictum est.

10. Quinto demum alia sunt Beneficia collativa, quæ scilicet conferuntur pro libera voluntate eorum, ad quos collatio pertinet: alia electiva, quæ conferuntur mediante electione à clericis, seu canonicis facta, legitime confirmata à Superiore: alia Patronata, seu mixta, quæ nominante & designante Patrono cujus est clericum promovendum præsentare, & iustituentem Episcopo conferuntur.

T I T. XII.

De ætate, & qualitate promovendorum ad Beneficia.

1. COgnita natura, & divisionibus Beneficiorum, consequens est ut agatur de iis, quæ requiruntur ad legitimam eorundem

E 3

colla-

collationem, tum ex parte eorum, quibus conferenda sunt, tum etiam ex parte Conferentium, quorum primum tractabitur in præsentititulo, alterum in sequentibus.

2. Quod igitur attinet ad eos quibus conferri Beneficia debent, certi Juris est eos nonnisi Clericos esse debere prima saltem Tonsura initiatos, ut in præced. tit. dictum est num. 4. ex *c. Ex litteris 6. de Transactionib.* eosque idoneos, qui Deo, & Ecclesiis velint, & valeant gratum impendere famulatum *c. Grave 29. De Præben.* Huic Juri servando cautum est à Trid. *sess. 7. de refor. c. 13.* ubi decernitur, ut præsentati, seu electi, vel nominati à quibusvis Ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apostolicæ Nunciis, ad quævis Ecclesiastica beneficia, non instituuntur, nec confirmantur, neque admittantur, etiam prætextu cujusvis privilegii, seu consuetudinis etiam ab immemorabili tempore præscriptæ, nisi fuerint prius à locorum Ordinariis examinati, & idonei reperti. Et nullus appellationis remedio se tueri possit, quominus examen subire teneatur; Exceptis tamen præsentatis, electis, seu nominatis ab Universitatibus, seu Collegiis generalium studiorum.

3. Idoneitas autem ejusmodi ex pluribus attendi debet, quorum aliqua numerantur in cit. *c. Grave 29. De Præben.* & in Trid. *sess. 24. de refor. c. 1.* suntque potissimum morum honestas, scien-

scientia litterarum, ætas legitima, de quibus etiam sermo est in c. Cum in cunctis 7. de elect. Clem. I. de atate, & qual. Quæ omnia fortiori Jure requiruntur pro Beneficiis curatis, multoq; adhuc fortiori pro provisionibus Cathedralium Ecclesiarum, in quibus majus Animarum periculum vertitur, si per inhabiles ministrentur: quia, ut loquitur Trid. sess. 24. de refor. c. 1. totius familiæ Domini status, & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.

4. Inde factum est, ut non ea sola Juris remedia pro legitime conferendis iis majoribus Beneficiis servanda sint, quæ sufficiunt pro minoribus; sed alia insuper specialia circa examen, & inquisitionem de promovendis habendam aliaque similia, quæ pro conferendis Beneficiis curatis sancita leguntur in Trid. cit. sess. 24. de refor. c. 18. & in Bulla 33. B. Pii V. quæ incipit *In conferendis*, quam refert Quaran. in *Summa Bullarii v. Beneficiorum Parochialium collatio*; pro conferendis autem Ecclesiis Cathedralibus, aliisque Superioribus, seu Monasteriis, ac cæteris Dignitatibus, quæ in Consistorio providentur, in ead. sess. 24. de refor. c. 1. & in Constit. 6. Gregorii XIV. quæ incipit *Onus Apostolica* edita anno 1591. apud eundem Quaran. in cit. *Summa Bullarii v. Electio*.

5. Sed neque satis est eadem Beneficia di-

gnis, & idoneis provideri: requiritur enim, ut in concursu plurium dignorum dignioribus conferantur, quod de Episcopatibus aliisque Beneficiis curatis expresse definitum est à Trid. in cit. c. 1. & 18. de refor. sess. 24. cum præsertim tales Dignitates conferri soleant mediante concursu & examine competitorum, ex quo oritur quidam quasi contractus, & obligatio naturalis, ratione cujus peccatur etiam graviter contra Justitiam, si inventus in examine dignior negligatur.

6. Circa Beneficia simplicia controversi Juris est, utrum idem servandum sit, aliis opinantibus ad eadem non extendi illud grave præceptum de dignioribus præferendis; aliis in contrarium affirmantibus extendi, inter quos citatur S. Th. 2.2. qu. 63. art. 1. & 2. & q. 185. art. 3. Valent. to. 3. disp. 5. quæst. 7. puncto 2. qu. 2. aliique plures quos refert Garz. 7. par. de Beneficiis c. 16. Castrop. par. 2. tract. 13. disp. 2. puncto 11. num. 8. Azor. to. 2. lib. 6. c. 15. quæst. 1. Hæc secunda sententia videtur probabilior, tum quia magis est Sacris Canonibus conformis, in quibus supponi videtur illud generale præceptum pro omnibus Beneficiis etiam simplicibus, ut in c. unico. Ut Ecclesiastica Beneficia, &c. in iis verbis: non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti Ecclesiasticum Officium, & Beneficium in persona magis idonea dispensare: sermo

mo autem ibi est de Beneficio non curato, sed simplici, ut patet ex contextu: tum etiam quia prætermisio dignioris haberi non potest sine aliqua acceptione personarum, quæ prohibita est in *c. In judiciis 12. de reg. Juris in 6.*

7. Dignior autem pensatis omnibus ille censendus est, qui habito respectu ad doctrinam, & mores utilior Ecclesiæ futurus esse judicatur. Quare si contingat aliquem præditum esse minori doctrina, quam alium, sufficienti tamen ad Beneficium, sed multum in probitate morum, atque prudentia prævalere, ratione cujus censeatur multo utilius Ecclesiæ administraturus; præferendus erit doctiori, quia sic utilius Ecclesiæ providetur. Qua ratione tradunt etiam Authores nonnulli apud Azor in *cit. cap. 15. q. 3. & 4.* posse nonnumquam ignobili doctiori, ac sanctiori præferri nobiliorem, & potentior rem sufficienti doctrina, ac probitate dotatum, quando scilicet Beneficium indiget defensore, vel protectore administrante: item præferri posse qui certo cognoscitur esse dignus seu sufficienter doctus, & probus, relicto doctiori cujus vita ignoratur, de qua re extat etiam declaratio Cardinal. Concilii citata à Pialec. in *praxi p. 2. c. 5. art. 3. num. 10.* Ex eadem quoque majoris utilitatis Ecclesiæ ratione descendit, externo magis idoneo præferri debere idoneum, qui sit ex eadem civitate, vel de gre-

mio Ecclesiæ, ex c. Nullus 13. dist. 61. Præsumitur enim utilius, & cum majori peritia administraturus res Ecclesiæ, qui in eadem suam transegit ætatem: & ita Sacrum Cardinalium Collegium ex ipsis Cardinalibus digniorem eligit, ut præscribitur in c. Oportebat. 3. cum seq. dist. 79. quamvis extra Collegium alius ipso dignior inveniatur.

8. Utrum autem ad eam prælationem dignioris teneatur etiam Patronus in præsentando, & renunciando in renunciando, seu permutando Beneficio, indicabitur infra, ubi de Jure patronatus, & ubi de Renunciatione, ac permutatione Beneficiorum.

9. Quod si de facto contingat aliquem idoneum ad Beneficium promoveri digniore prætermisso, quamvis ejusmodi promotio sit illicita, erit tamen valida, ne litibus occasio aperiatur, & Christiana Resp. perturbetur, juxta communem sententiam, ut videre est apud Covarr. in reg. peccatum p. 2. §. 7. num. 3. aliosque relatos à Vasq. de Beneficiis cap. 2. §. 3. dub. 17. in fine, & à Castrop. p. 2. tract. 13. disp. 2. pun. 11. §. 3. ubi tamen rectè excipit Beneficia curata per concursum provisæ, quia Trid. sess. 24. de refor. cap. 8. mandat ea conferri dignioribus ex approbatis ab Examinatoribus, & postea subdit: provisiones omnes, seu institutiones præter supradictam formam factæ, subreptitiæ esse censeantur, quod

quod idem præcipit B. Pius V. in supracit. Constit. In conferendis super collatione Ecclesiarum Parochialium edita anno 1567. quæ in Bulario est 33. inter Constitutiones ejusdem Pontificis, ubi inter reliqua digniori prætermisso dat facultatem appellandi à mala electione: ita tamen, ut ea appellatio interposita, interim non impediatur aut suspendatur quo minus electio per Ordinarium primo loco facta interim debitæ demandetur executioni & provisus ab eadem Ecclesia causa appellationis hujusmodi dependente non amoveatur.

10. Utrum autem in eodem casu promotionis ad Beneficium minus digni præ magis digno, & à fortiori in casu promotionis indigni, detur in promovente aliquo obligatio restituendi sive Ecclesiæ, sive digno aut digniori prætermisso videri potest fuscè tractatum à Theologis, inter quos Vasq. De Beneficiis in cit. cap. 2. §. 3. dub. 17. Castrop. in cit. pun. 11. §. 4. aliisque ab ipsis citati.

11. Quod attinet in particulari ad ea, quibus dictum est constitui idoneitatem Clerici promovendi, prima est morum honestas, ex cujus defectu Clerici criminosi, c. inter dilectos 11. de exces. Pralat. Excommunicati. c. postulasti 7. de Clerico excommunic. Suspendi, c. cum dilectus 8. de consuet. & c. cum bona 8. de etat. & qual. Interdicti,

terdicti, *c. 1. de postulat. Pralat.* juncta communi sententia Canonistarum: Infames demum five infamia juris, five infamia facti, *c. infamibus 87. de reg. jur. in 6.* juncto cit. *c. inter dilectos 11. de excess. Pralat.* ad Beneficia sunt inhabiles. Cum enim Beneficium detur propter officium, æquum est, ut qui crimine, vel censura ab Officio, seu Ordinis executione sunt prohibiti, etiam à Beneficii asssecutione prohibeantur.

12. Hæc ratio extenditur etiam ad clericos in prima tantum Tonsura constitutos, qui pariter compræhenduntur sub generali prohibitione ne Beneficia criminosis, aut censura ligatis conferantur. Quamvis enim ii per censuram aut crimen à nullius Ordinis executione prohibeantur cum nullum Ordinem habeant, & ex altera parte non reddantur inhabiles ad recitandas privatim Horas Canonicas, quæ sunt unicum Officium quibusdam Beneficiis annexum; adhuc tamen ab iisdem Beneficiis obtinendis per criminositatem, vel censuram removentur, quia per eandem prohibiti sunt Ecclesiastico Ordine initiari, & Sacramenta percipere, quæ ratione sui muneris, & officii suscipere debet qui ad Beneficium promovetur, ut colligitur ex *c. si celebrat. ult. de clerico excom.* ubi ex eadem ratione decernitur, excommunicatum excommunicatione minori eligi ad Beneficia non posse, & si de facto

facto eligatur, electionem irritandam esse, pro eo quod ad susceptionem eorum electus sit, quorum perceptione à Sanctis Patribus est privatus.

13. Hæc dicta procedunt etiam si excommunicatus aut alia censura ligatus toleratus sit: constitutione enim Concilii Constantiensis *Ad evitanda*, per quam cæteroquin permittitur communicare cum excommunicato tolerato nullus favor excommunicato indulgetur, sed tantummodo consulitur reliquorum Fidelium conscientia.

14. Item dicta procedunt etiam si censura aut excommunicatio sit penitus, & invincibiliter ignorata. Talis enim ignorantia quamvis excuset à culpa juxta *c. Apostolica 9. de cler. excomm.* non tamen dat valorem actui aliàs invalido, neque impedit effectum proveniente ex censura contracta. Quod circa excommunicationem majorem convenit inter Authores, ut tradit Covarr. in *c. Alma p. 1. §. 7. n. 3.* Circa minorem autem excommunicationem, negatum id fuit à quibusdam tacito nomine citatis ab Azor *p. 2. lib. 6. cap. 7. q. 7.* ea ratione ductis quod in *cit. c. si celebrat* dicatur irritanda electio excommunicati excommunicatione minori, *si scienter talis electus fuerit*; at alii passim, & multo probabilius cum communi sententia docent

irritandam quoque esse ejus electionem, etiam si ejus excommunicatio sive solum ab Electo, sive ab Electoribus, sive ab utrisque sit invincibiliter ignorata. Irritatur enim ea electio non propter peccatum quod Electus committat acceptando eam electionem, aut propter peccatum, quod committant Electores, sed propter incapacitatem personæ, ut satis indicant ea verba textus: *pro eo quod ad susceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à S. Patribus est privatus* quæ ratio locum habet sive excommunicatio cognoscatur, sive invincibiliter ignoretur. Neque obstant illa verba Textus *Si scienter talis electus fuerit*. Nam ut explicat Suar. *De cens. disp. 24. sect. 2. n. 18.* illa particula *scienter*, posita videtur potius ad augendum, quam ad limitandum, ita ut sensus sit *etiam si scienter*, ne videretur irritari solum debere talis excommunicati electio quasi subreptitia, & involuntaria electoribus, quando ejus excommunicatio ignoratur; sed etiam quando est electio omnino voluntaria cum notitia minoris excommunicationis.

15. Quod si de facto contingat Beneficium excommunicato conferri præterquam quod ea collatio nulla est, debet etiam Collator, qui scienter ita contulerit, tamdiu à Beneficiorum collatione suspendi, donec super hoc veniam con-

consequi mereatur, ut puniatur in hoc in quo peccare præsumpsit, juxta textum expressum in *c. postulastis 7. De Cler. excom.* Ejusmodi poenam Glos. in *c. Si celebrat ult. eod. tit. v. scienter* extendit etiam ad eum, qui scienter conterat Beneficium excommunicato excommunicatione minori. Contrarium tamen sequitur Panor. in cit. *c. Si celebrat num. 7. Suar. De cens. disp. 24. sect. 2. num. 22.* & ut ipsi testantur, alii communiter.

16. Quæstionis est utrum collatio Beneficii facta habenti censuram sit ipso jure irrita, an solum per sententiam irritanda? Hac in re conveniunt Authores collationem factam ligato excommunicatione majori, esse ipso jure nullam, ut videre est apud Covarr. in cit. *§. 7. nu. 1.* satisq; probat textus in cit. *c. Postulastis 7. de cler. ex com.* Idem Juris servandum esse etiam in suspenso, vel interdicto asserit communis sententia, quam ex variis Rotæ decisionibus firmat Garz. *De Benef. p. 7. cap. 14. n. 1.* aliique passim tradunt, quos citat, & sequitur Castrop *de cens. disp. 2. pun. 10. n. 25.* quamvis in contrarium sentiat Suar. *de cens. disp. 26. sect. 3. n. 8. & disp. 27. sect. 1. n. 26.* circa excommunicatū excommunicatione minori controversia major est, asserentibus Beneficii collationem ipsi factam esse ipso jure nullam, inter quos citatur ab Azor. *p. 2. l. 6. c. 7. q. 7. Innoc. Host. And. Joan. Panor. in cit. c. Si celebrat*

lebrat ; aliis in contrarium affirmantibus eam collationem validam esse , sed irritari debere, quos abundè citat Castrop. *disp. 2. Decens. pun. 2.1.15*

17. Quæstionis etiam est utrum ad Beneficium ante excommunicationem electus illud valide acceptet postquam est excommunicatione ligatus ? In qua duplex est sententia, quarum prima asserit eam acceptationem validam esse atque ita tradit Covar. in c. *Alma p. 1. §. 7. n. 4.* aliique ab ipso citati , quos etiam sequitur Azor. *p. 2. lib. 6. cap. 7. q. 9. & Garz. de Benef. p. 7. c. 13. n. 35.* Altera sententia , quam sequitur Suar. *de cens. disp. 13. sect. 1. n. 17.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 4. dub. 2. n. 245.* aliique, eam validitatem negat : quia per acceptationem acquiritur perfectum jus in Beneficio, ut colligitur ex c. *Si tibi absenti 17. de prab. in 6.* adeoque supponitur ejusdem juris capacitas in acceptatione : quare ubi ea capacitas non datur , acceptatio nihil facit.

18. Quæstionis demum est utrum collatio Beneficii alicui facta quando erat excommunicatus, aut alia censura ligatus , per absolutionem à censura validetur ; an contra opus sit post absolutionem alia collatione ? Hanc difficultatem , in qua sunt divisi Doctores , latè tractat Sanc. *de matrim. l. 8. disp. 7. n. 12. & seq.* Castrop. *de cens. disp. 2. pun. 10. n. 21.* aliique ab
 ipis

plis citati. Sententia autem reliquis probabilior ea videtur, quæ docet prædictam collationem per solam absolutionem à censura regulariter non validari, sed sicut si matrimonium contrahatur à persona inhabili, per solam ablationem impedimenti dirimentis non validatur prior ille contractus, sed debet iterum contractus celebrari; ita pariter per solam absolutionem à censura prior collatio Beneficii, quæ nulla fuit ipso jure, non convalescit, sed opus est eam iterum fieri, quod est exemplum allatum à Suar. de cens. disp. 13. sect. 1. n. 29. Videri potest idem Sanch. in loco cit. ubi aliquas pro hac re limitationes adducit.

19. Haftenus dicta de invaliditate electionis excommunicati, aut alia censura ligati ad Beneficia, Dignitatesque Ecclesiasticas, limitationem patiuntur quoad electionem Summi Pontificis, quæ nullatenus invalidatur per ullam censuram, qua antecederet ad electionem in-nodatus electus existeret, ut colligitur ex cap. Licet 6. de elect. ubi dicitur electus à duabus partibus Cardinalium, absque ulla exceptione pro legitimo Pontifice habendus, & expressius in const. Greg. XV. *Æterni Patris* §. *Volumus etiam*, ubi decernitur nullius censuræ prætextu Cardinales excludi posse ab electione activa & passiva, quod statutum fuit ad tollenda pericula fraudum aut schismatum, quæ sequi possent,
fi

si ejus generis exceptionibus locus esset.

20. Alterum, per quod supra dictum est constitui idoneitatem Clerici ad Beneficia, est litterarum scientia, quæ ex Innoc, in *c. cum in cunctis De elect.* distinguitur in eminentem, mediocrem, & eam quæ sufficit tanquam idonea: ex quibus & si eminens desideranda sit in Beneficiariis omnibus, attamen etiam competens toleratur, quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio Charitatis, *c. Nisi cum pridem 10. de renunc.* Quod præsertim locum habet in iis Beneficiorum generibus, quæ officium habent annexum, pro quo non ita eminens scientia necessaria est. In hac enim re est generalis regula, eam litterarum peritiā idoneam censendam esse & ad Beneficia necessariam, quæ necessaria est ad exercendum officium Beneficiis annexum, cum Beneficium datur propter officium *c. fin. De rescr. in 6.*

21. Inde fit promovendum ad Episcopatum aliasve Superiores Prælaturas, cum assumatur in Pastorem Populorum, talis doctrinæ esse debere, ut potens sit exhortari alios in doctrina sana, & eos qui contradicuntur arguere, ut præcipit Apostolus in Epist. ad Titum cap. I. Ex eadem quoque ratione præscriptum est à Trid. *sess. 22. de refor. c. 2.* ut antea in Universitate Studiorum Magister sive Doctor, aut Licentiatus in sacra Theologia vel Jure Canonico merito fit promotus,

motus, aut publico alicujus Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quod si Regularis fuerit, à Superioribus suæ Religionis similem fidem habeat.

22. Idem gradus Doctoratus aut Licentiaturæ in Sacra Theologia, aut Jure canonico requiritur pro canonico Pœnitentiariorum Ecclesiæ Cathedralis, ex præscripto ejusdē Trid. *sess. 24. de refor. c. 8.* & pro Archidiacono, ead. *sess. 24. de refor. c. 12.* Demum in *sess. 23. de refor. c. 18. vers. de cætero* universaliter præcipitur, ut Officia, vel dignitates illæ, quæ scholasteriæ dicuntur, non nisi Doctoribus, vel Magistris, aut licentiatis in sacra Pagina, aut in Jure canonico, & alias personis idoneis, & qui per se ipsos id munus explere possit, conferantur, & aliter facta provisio nulla sit, & invalida.

23. Non dissimili ratione determinatur pro aliis Beneficiorum generibus quanta, & qualis scientia necessaria sit, habito scilicet respectu ad Officium in quo fundata sunt. Quotquot igitur Beneficia jurisdictionem habent annexam, causarumq; judicium, hominē exigunt in utroque jure peritū, ut legitimum causis finem, justamq; sententiam imponere valeat, ut tradit Menoch. *de arb. casu. 425. n. 42.* & Gonz. *ad reg. 8. cancell. glos. 4. n. 68.* Quod attinet ad Beneficia omnino simplicia, vel annexū habent aliquē Sacrum Ordinem, puta Presbiteratum, aut Diaconatum, vel

Sub-

diaconatum, ut sunt Canonici Cathedralis ecclesiæ ex præscripto Trid. *sess. 24. de reform. c. 12.* vel nullum ejusmodi sacrum Ordinem annexum habent, sed tantummodo horarum Canoniarum recitationi destinantur. Primi generis Beneficia eam scientiam postulant, quæ pro talibus Ordinibus suscipiendis necessaria est, quæ qualis sit videri potest in Trid. *sess. 23. de refor. c. 4. 11. 13. & 14.* quibus adde *c. 12. de refor. sess. 24.* ubi sacrum Concilium hortatur ut in Provinciis, ubi id commodè fieri potest, dignitates omnes & saltem dimidia pars canonicatum in Cathedralibus Ecclesiis, & Collegiatis insignibus, conferantur tantum magistris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Jure Canonico. Ad alterius autem generis Beneficia ea scientia per se necessaria est, quæ ad Horarum canonicarum recitationem exigitur, puta ut sciat latine legere, & intelligere, &c. ut tradit expresse Flamin. Parisius *De resignat. lib. 4. q. ult. n. 30.* Gonz. in cit. *gloss. 4. n. 73.* Garz. *de Benef. p. 7. c. 7. n. 8.* & Azor. *par. 2. lib. 6. c. 6. q. 2. & 3.*

24. Quæstionis est utrum Collatio Beneficii facta illitterato sit ipso jure irrita? In hac re conveniunt Doctores, esse ipso jure irritam si fiat penitus illitterato, puta qui legere, & scribere latine nesciat, ut sumitur ex *c. Illitteratos 2. dist. 36.* Si autem collatio fiat ei, qui aliquam scientiam

entiam habeat, unde non sit penitus inhabilis ad suum Officium peragendum, irritam ipso jure non esse, sed irritari debere, Authores aliqui docuerunt, quos citat, & sequitur Castrop. tract. 13. de Beneficiis disp. 4. pun. 6. num. 8. quibus etiam adhæret Less. lib. 2. de Justit. c. 34. dub. 24. in fine, cum limitatione, nisi qui ita ad Beneficium promotus est, brevi putaretur habiturus scientiam sufficientem.

25. Tertium quo dictum est Clericorum idoneitatem ad Beneficia constitui, legitima ætas est, quæ pro diversis Beneficiorum generibus diversa requiritur. Ad Episcopatum enim opus est ætate 30. annorum completorum, ut præscribitur in cap. cum in cunctis 7. de elect. Ad dignitates Episcopatu inferiores, puta Decanatum, Archidiaconatum, aliaque quæ curam Animarum annexam habeant, necesse est saltem vigesimum quintum ætatis annum attigisse, ex eod. c. cum in cunctis §. Inferiora, & Trid. sess. 24. de refor. c. 12. Pro reliquis dignitatibus, vel Personatibus, quibus nulla Animarum cura subest, satis est viginti duobus annis non esse minorem, ex eod. c. 12. Trid. Beneficia demum simplicia, etiam ea quæ olim post septimum ætatis annum conferri pueris poterant, ut tradit Sylvester. v. Ætas q. 1. de jure recentiori statuto à Trid. sess. 23. de refor. c. 6. obtineri non possunt ante annum decimum quartum; præter-

præterquam quod si Beneficia ejus generis sint quæ annexum habeant aliquem Ordinem Sacrum, quales dictum est supra esse Canonatus Ecclesiæ Cathedralis ex statuto Trid. *sess. 24. de refor. cap. 12.* pro iis ætas illa requiritur, quæ satis est, ut intra annum possit Beneficiarius eo Ordine initiari: quemadmodum, & si alicui Præbendæ sit annexum munus Pœnitentiarii in Ecclesia Cathedrali, ætas exigitur ad id muneris requisita, nempe annorum quadraginta, ex Trid. *sess. 24. de refor. c. 8.*

26. Præter hætenus dicta, alia quoque in promovendis ad Beneficia requiruntur ex præscripto Sacrorum Canonum, ut eorum promotio sit legitima. Opus enim est, eos esse ex legitimo matrimonio natos, aliàs ad Beneficia, sicut & ad Ordines sunt inhabiles, & irregulares, ex c. *Innotuit 20. de elect. c. Litteras 14. de filiis Presb. totoque eod. tit. in 6.* sive nati sint ex parentibus non solum non conjugatis, sed etiam tunc inhabilibus ad matrimonium inter se contrahendum, quales sunt qui concipiuntur ex adulterio, in quo casu appellantur Spurii, sive sint nati ex parentibus tunc cætetoquin habilibus ad Matrimonium, in quo casu generale nomen retinent illegitimum.

27. Id tamen discriminis pro re præsentis inter ipsos est, quod filii illegitimi, qui ex parentibus ad matrimonium tunc habilibus nati sunt,

per

per subsequens matrimonium legitimantur, adeoque per idem redduntur habiles ad Ordines, & Beneficia, perinde ac si constante matrimonio nati essent; secus autem Spurii, qui semper spurii remanent, adeoque semper ad Ordines, & beneficia sunt inhabiles, etiam si postea contingat cessante impedimento ipsorum parentes legitimo matrimonio copulari, ut expresse decernitur in *c. Tanta 6. Qui filii sint legitimi*. Ratio disparitatis est: quia beneficium legitimationis per subsequens matrimonium habetur ex concessione legis quodammodo fingentis, & retrotrahentis celebrationem matrimonii ad tempus in quo filius conceptus aut natus est: fictio autem Juris, & retrotractio non procedit, ubi non datur capacitas, & habilitas in termino fictionis, & retrotractionis, quia super impossibili lex fictionem non admittit, ut pluribus confirmat Panor. in *c. 1. De convers. infidel. num. 10.* & Bart. in *l. Si is qui pro Emptore ff. de Usucap.*

28. Quod tamen dictum est habentes defectum natalium promoveri ad Beneficia non posse, non ita obtinet ex insolubili necessitate, ut in nullo unquam casu possit cum illis rationaliter dispensari, sive à Summo Pontifice cujus autoritas necessaria est, ut Illegitimus Beneficio curato potiatur, aut Dignitate, aut Personatu, ex *c. fin. de filiis Presb.* sive ab Episcopo, cujus dispen-

dispensatio, satis est pro simplicibus Beneficiis, sicut & pro minoribus Ordinibus suscipiendis, ex c. 1. eod. in 6. si cæteroquin Beneficia talis generis non sint, quæ limites excedant dispensationis Episcopalis, qualia sunt, quæ vel secundum jus commune, vel secundum consuetudinem Curia, vel secundum statutum Ecclesiae particularis juratum, aut à Sede Apostolica confirmatum negantur speciali ratione illegitimis sub quo genere reperitur Beneficium quodlibet in ea Ecclesia, in qua Pater illegitimi est, aut fuit Beneficiatus, de quo expresse cavetur in Trid. sess. 25. de refor. c. 15. ubi jus antiquum immutatur, à quo non erat speciali ratione prohibitum, Illegitimum in ea Ecclesia Beneficium saltem dissimile accipere, in qua Pater de præterito Beneficiarius fuit, quæ mutatio non procedit circa natos ex legitimo matrimonio, adeoque in his servandum est Jus antiquum expressum in c. Ad extirpandas 11. c. Dilectus 17. & c. Ex transmissa 7. de filiis Presb. ut scilicet prohibeantur tantummodo immediate succedere Patribus suis in Beneficio ad vitandam imaginem successionis hæreditariae; at mediate succedere permittantur, ut pluries fuisse decisum refert Barb. de off. & potest. Episc. p. 3. alleg. 65. num. 16.

29. Alterum etiam quod requiritur ad legitimam Beneficiorum collationem est ex supradictis

dictis cælibatus & clericatus, unde si quis clericus in minoribus Ordinibus constitutus matrimonium contrahat, eo ipso beneficium amittit, quod habebat, ut dictum est *tit. 10. n. 2.* Sed & pro quibusdam dignitatibus, seu beneficiorum generibus certus aliquis Ordo prærequiritur, ut patet ex *c. Nullus 1. & 2. dist. 60. & ex Trid. sess. 22. de refor. c. 2.* ubi dignitates aliquæ numerantur quibus sacer Ordo Sacerdotii, aut Diaconatus præmitti debet, & pro Episcopatu decernitur, ut Ordo sacer acceptus sit ante sex menses.

30. Hæc dicta procedunt quoad Ordinem in beneficiorum collatione prærequisitum. Cæterum pluribus beneficiorum generibus, illud etiam speciale est, ut ulteriorem aliquem Ordinem exigant si non antecedenter acceptum, saltem postea intra terminum certi temporis accipiendum. Sic ad Episcopatum assumptus tenetur intra tres menses munus Episcopalis Consecrationis accipere, ex *Trid. sess. 23. de refor. cap. 2.* Adepti Ecclesiam parochialem tenentur intra annum ad Sacerdotium promoveri, *c. Commissa 35. de elect. in 6.* Affecuti Dignitates, Personatus, aut alia Beneficia, quibus annexa sint aliqua munia, obligantur etiam intra annum ad suscipiendum Ordinem ei muneri convenientem, *Trid. sess. 22. de reform. c. 4.* Adepti demum Canonatus Cathedralis Ec-

clesiæ, quibus ex statuto Trid. sess. 24. de reformatione cap. 12. annexus esse debet aliquis Ordo Sacerdotum, tenentur intra annum ad Sacrum Ordinem promoveri.

31. Demum generaliter illud pro legitima beneficiorum concessione attendendum est, ne ulli conferantur, qui quomodolibet arceantur à Sacro Ministerio ratione alicujus irregularitatis, aut infamiæ, utcumque contractæ, ex quo capite non solum hæretici, illorumque fautores, sed etiam eorum filii à beneficiis excluduntur: usque ad secundam generationem inclusive in linea paterna, ad primam autem dumtaxat in linea materna, supposito quod hæretici ipsorum parentes ante mortem poenitentes non fuerint, ex c. Statutum 15. de hæreticis in 6.

T I T. XIII.

De libera collatione Beneficiorum quoad Summum Pontificem.

1. Absolutis iis quæ pertinent ad qualitates promovendorum, consequens est ut ad promoventes tractatio dirigatur, sive sint promoventes omnino liberi in determinanda personæ promovenda, de quibus primò sermo erit, sive dependeant à præsentatione Patroni, de quibus postea tractabitur.

2. Fa-

2. Facultatem omnium Beneficiorum liberè collativam, etiam illorum, quæ cæteroquin sive de Jure scripto, sive de privilegio, sive de legitima consuetudine conferri possunt ab inferiori Collatore, plenissimè competere Summo Pontifici, manifestissimi Juris est, ex *cap. 2. de præben. in 6.* Si quid enim ejusmodi facultatis alicui concessum sit, id respectu Pontificis non privativè, sed cumulativè, & conservata Pontifici majori potestate, concessum dicendum est, ut habetur ex *cap. dudum 14. eod. in 6.* Inde fit, si contingat unum idemque Beneficium tum à Pontifice, tum ab inferiori Collatore conferri, prævalere collationem à Pontifice factam, ex eod. *c. dudum* nisi tamen Inferioris collatio legitimis documentis anterior fuisse demonstratur, in quo casu prævalet jus Inferioris, ut expressè deciditur in *cap. si à Sede 31. eod. in 6.* cum in ea causa potior sit conditio possidentis, *reg. 65. de reg. jur. in 6.* In praxi tamen Summus Pontifex rarè utitur eo jure præventionis sive concursus, ut vitetur confusio.

3. Sed & præter eam liberæ facultatis universalitatem, aliqua sunt Beneficiorum genera, quorum collatio privativè pendet à potestate Pontificis: sive ratione devolutionis, quando scilicet jus, & potestas tota conferendorum Beneficiorum, ob negligentiam, vel delictum

lictum inferiorum Ordinariorum devoluta est ad Pontificem: sive ratione affectionis, quando videlicet Summus Pontifex suam Jurisdictionem exercere cœpit super aliquo beneficio ad effectum illud conferendi, in quo casu inferior Ordinarius, cui cætroquin facultas illius conferendi competeret, manus in illud immittere prohibetur: sive demum ratione reservationis super aliquibus dignitatibus, seu beneficiis de Jure Canonico statutæ, ut eorum conferendorum facultas cuilibet alteri Ordinario stabiliter, & perpetuo sit negata, tum pro majestate Sedis Apostolicæ, tum etiam pro majori unionem, & communicatione servanda particularium Ecclesiarum toto orbe existentium cum Ecclesia Romana.

4. In particulari autem Beneficia Summo Pontifici reservata censentur primò quæ in Curia sive apud Sedem Apostolicam vacare contingat, juxta textum expressum in *c. licet 2. de preben. in 6.* quod declaratur in *cap. presenti 34. eod. in 6.* ita ut intelligendum sit de omnibus iis Beneficiis, quæ venientes ad Rom. Curiam, vel etiam recedentes ab ipsa obtinere noscuntur, si eos mori contingat in loco, ubi est Curia, vel in locis vicinis, hoc est intra duas dietas legales, seu intra 40. milliaria, ut ibidem explicat *glos. v. legales ex l. Vicena millia 1. ff. si quis cautionib.* Idem juris servandum esse si quis illorum

rum moriatur in loco, ubi transeunter etiam absque sua Cancellaria, & Audientia est Rom. Pontifex, expressè decernitur in Constit. 54. Clementis VIII. ubi declaratur in casu absentiae Pontificis ab urbe, tum locum ubi ipse moratur, tum Romanam urbem pro una, & eadem Curia censendam esse quoad Beneficia, quæ si- ve in dicta urbe, five in civitate ad quam Papa se contulit, vacare contingat.

5. Quamvis autem hujus reservationis decretum temperatum olim fuerit in *c. statutum 3. de preb. in 6.* ut ea reservatio locorum haberet intra mensem à die vacationis, quo mense transacto, si Pontifex non providisset, possent ii ad quos de jure ordinario provisio pertinebat, providere; attamen hoc ipsum temperamentum esse nunc revocatum per *extrav. pie sollicitudinis 1.* aut per *extrav. ad regimen. 13. de preb. inter comm.* adeoque etiam mense transacto manere reservata Pontifici beneficia, quæ in Curia vacaverunt, tradunt Gonz. *de mensib. & alternativis §. 5. proæm. an. 148.* Garz. *de beneficiis p. 5. cap. 5. §. 1. à n. 98.* Castrop. *tract. 13. de benef. disp. 2. pun. 16. n. 5.* ubi testatur hanc esse consuetudinem, & stylum Curiae.

6. Excipienda tamen sunt ab hac generali regula Beneficiorum in Curia vacantium nonnulla, quæ etsi in Curia vacare contingat, non propterea censentur Pontifici reservata. Hu-

jus excepti generis sunt Beneficia Jurispatronatus laicalis , ut tradit Gloss. in *cap. licet 2. de præb. in 6. v. collatio* quia illis non solet Papa facile derogare, ut colligitur, ex *reg. 42. cancellariæ*. Item Beneficia regularia, ex eadem gloss. ibid. Item Beneficia parochialia vacantia Sede vacante, ne ipsorum vacatio diutina periculum valeat animabus afferre; imò ex eadem ratione, & vacantia vivente Pontifice, si de ipsis per eum ante ipsius obitum non fuerit ordinatum, ex textu expresso in *cap. si Apostolica 35. eod. in 6.* quam exceptionem pro eadem circumstantia locum habere etiam in iisdem parochialibus Beneficiis ex alio quolibet capite reservatis, quamvis non in devolutis, tradiderunt Gonz. *de mensib. & alternat. §. 5. procem. à n. 138.* & Garz. *de ben. p. 5. §. 1. nu. 104.* Demum ejusdem generis excepti sunt illorum Beneficia, qui in loco, ubi degit Curia, originem, seu domicilium habentes moriuntur, ita ut ibidem non morarentur occasione Curia, & Curiales non essent, ut habetur expressè in *c. presenti 34. eod. in 6.*

7. Secundò alia plures reservationum species continentur in regulis Cancellariæ, quas singuli Pontifices initio Pontificatus sui edere solent, in quas fusè scripserunt Mandosius, Gonzal. Joann. à Chokier, Garz. *p. 5. de beneficiis.* Castrop. in *tract. 13. de benefic. disp. 2. pun.*

17. & seqq. eas explicat, quæ pertinent ad reservationem Beneficiorum quas etiam attingit Azor. p. 2. lib. 6. cap. 34. Nobis studio brevitatis satis sit, easdem regulas reservatorias breviter indicasse, pro ut illas edidit SS. D. N. Innocentius XII.

8. In prima regula reservantur ea omnia Beneficia, quæ olim reservata fuerant in *extrav. ad regimen. 13. & in extrav. execrabilis 4. de præb. inter comm.* quibus additur in regula reservationem procedere quoad Beneficia Officialium Sedis Apostolicæ, quamvis tempore obitus Officiales esse desierint, & quamvis Beneficia affectui non fuerint tempore officii, sed post dimissum Officium, & quodcumque. Extenditur quoque ibidem reservatio ad Beneficia tam obtenta, quam alia quæcumque, de quibus Ordinarii alique Collatores contra decreta, & formam Concilii Tridentini disposuerint, & in futurum disponent.

9. In secunda regula reservantur generatim omnes Ecclesiæ Patriarchales, Primitiales, Archiepiscopales, Episcopales, necnon Monasteria omnia Virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia, qui excessus debet in litteris exprimi. Ubi ea virorum Monasteria intelligenda esse, quæ vel Monachis sunt destituta, vel commendari solita, tradit Mandosius. Item Beneficia omnia

ad quorumcumque Collatorum, & Collatori-
cum dispositionem quamcunque (non tamen
ad collationem cum alio, vel aliis, aut etiam
ad alterius præsentationem, vel electionem)
pertinentia, quæ post illorum obitum, aut post
Ecclesiarum, seu dignitatum dimissionem, sive
amissionem, usque ad provisionem authorita-
te Apostolica faciendam, & adeptam à Succes-
sore, pacificam possessionem, vacare contingat.

10. In tertia regula decernitur, ut si alicui
beneficium præsertim Curatum, aut persona-
lem residentiam requirens provideatur ab A-
postolica Sede, nulla facta mentione alterius
beneficii incompatibilis, quod antecederet
habebat, idemque beneficium incompatible
resignet sive dimittat in manibus Sanctitatis
Sux, aut quorumlibet aliorum ante affecutio-
nem beneficii ita provisi, in fraudem Apostoli-
cæ reservationis, vi cuius beneficium incompati-
bile per affecutionem, & possessionem secun-
di ipso jure vacat, & est reservatum Summo
Pontifici per cit. *extrav. execrabilis*; in eo casu
tum beneficium provisum, tum beneficium re-
signatum vacare censeatur ac reservatum sit
Summo Pontifici.

11. In quarta regula reservantur generaliter
Dignitates Majores post Pontificales in Cathe-
dralibus Metropolitanis, Patriarchalibus. Item
principales Dignitates in Collegiatis communi
æsti-

æstimatione excedentes valorem 10. florenorum auri. Item Prioratus, Præposituræ & aliæ Dignitates conventuales (perpetuæ, ut explicat Mand.) ac præceptoræ generales Ordinum quorumcumque (quarum electio non fit à Religiosis simul congregatis, ut ex pluribus explicat Castrop. p. 2. tract. 13. de benef. disp. 2. pun. 19. n. 6.) non tamen Ordinum Militarium. Demum quæcumque beneficia, quæ familiares, & commensales Cardinalium nunc viventium, & qui erūt, imo, & ipsius Pontificis dum Cardinalis esset, durante familiaritate obtinebant, aut obtinent, aut obtinebunt, etiam si ab ipsa familiaritate per obitum Cardinalium eorundem vel aliàs recesserint.

12. Per quintam regulam reservantur generaliter omnia beneficia Ecclesiastica, quæ Collectores, & Subcollectores fructuum Cameræ Apostolicæ debitorum, durante hoc eorum officio obtinebant, aut ad quæ jus habebant.

13. Per regulam sextam reservantur beneficia quorumcumque Curialium, quos dum Curia de loco ad locum transfertur, eam sequendo, decedere contigerit in loco quovis quantumcumque etiam à dicta Curia remoto.

14. In regula septima reservantur Beneficia Cubiculariorum Summi Pontificis, etiam honoris nuncupatorum, & Cursorum suorum.

Sub qua reservatione comprehenduntur etiam Cubicularii qui sunt extra muros, & ita honoris causa nuncupati, ut declarat Mandosius.

15. In regula octava reservantur Canonici, Præbendæ, Dignitates, Personatus, & Officia in Ecclesiis S. Jo. Lateranen. & S. Petri, ac B. Mariæ Majoris de Urbe. Item Beneficia quæcumque ad collationem, vel quamvis aliam dispositionem Cardinalium à Rom. Curia absentium, ratione Episcopatum suorum, vel Titulorum, sive Ecclesiarum Cardinalatus spectantia, tam in Urbe, quam extra Urbem, quamdiu absentia illorum duraverit, vacantia aut vacatura.

16. In regula nona reservantur Beneficia qualitercumque aliter quam per resignationem vacantia in mensibus Apostolicis, videlicet Januarii, Februarii, Aprilis, Maii, Julii, Augusti, Octobris, & Novembris, relictis quatuor mensibus pro Ordinariis, nempe Martio, Junio, Septembri, Decembri: exceptis Cardinalibus, aut aliis sub certis Concordatis comprehensis. Simulque decernitur, ut in supplicationibus, seu concessionibus gratiarum, quæ de dictis Beneficiis tunc vacantibus etiam motu proprio fient, de mense, in quo vacaverint dispositivè mentio fiat; alioquin gratiæ nullæ sint. Patriarchis tamen, Archiepiscopis, & Episcopis personaliter in suis Ecclesiis residentibus.

fidemibus conceditur petita alternativa sex
mentium discretorum ad conferenda Bene-
ficia, quæ ad liberam ipsorum duntaxat, & ab
aliis independentem dispositionem pertinent
ita ut scilicet Januarius pertineat ad Summum
Pontificem, Februarius ad Episcopum, Martius
ad Pontificem, Aprilis ad Episcopum, & sic al-
ternative quoad reliquos menses. Super hanc re-
gulam fusè scripsit Hieronymus Gonz. in præ-
claro opere, quod inscripsit ad regulam octa-
vam Cancellariæ, quia hæc regula olim erat
octava, sed postea per additionem ejus, quæ mo-
do tertia est, factam à Greg. XV. evasit nona.

17. Fusior harum omnium regularum expli-
catio peti potest à citatis Authoribus. Sunt, &
quædam aliæ in specialibus aliquorum Pon-
tificum Constitutionibus reservationes statutæ,
quæ videri possunt apud Castrop. in cit. *disp.* 2.
p. 24.

T I T. XIV.

*De libera collatione Beneficiorum quoad inferio-
res collatores.*

1. Infra Summum Pontificem primus Bene-
ficiorum collator de Jure communi est Le-
gatus Pontificius; non tamen omnis sed solum
Cardinalis qui Legatus à latere dicitur: Lega-

ti enim Nuncii, & Legati nati, quantumcumque plenam Legationem obtineant, ex ipsius legationis munere nullam habent conferendi beneficia potestatem, nisi aliunde eis specialiter committatur, ex *cap. 1. de Off. Leg. in 6.* At Legatus à latere potestatem habet ad omnia beneficia in sua provincia vacantia, quæ Ordinarius conferre potest, cum eoque concurrit, & datur locus præventioni, eo proportionaliter modo, quo supra dictum est Papam concurrere cum Ordinario: quidquid sit utrum idem Legatus possit etiam ea beneficia conferre, quæ vacare contingat in mensibus Ordinarii alternativa gaudentis, de quo est quæstio inter Authores, circa quam videri potest Garz. *p. 5. de benef. cap. 3. a. n. 45.*

2. Ea Legati à Latere potestas extenditur quoque ad ea suæ Provinciæ beneficia, quæ ad Sedem Apostolicam sint devoluta, ut colligitur ex *c. Venerabilis 37. de Præb. & tradit Gloss. in c. 1. de Off. Leg. in 6. v. ampliori*; quamvis non ad ea, quæ Sedi Apostolicæ sint reservata, ut tradit communis sententia arg. *c. Quod translationem. 4. de Off. Leg.* Item extenditur ad beneficia Jurispatronatus Ecclesiastici, quæ conferre potest etiam absque consensu Patroni, ut constat ex *c. Dilectus filius 6. eod. & ex c. Cum dilectus 28. de jurepatron.* Secus accidit in beneficiis Jurispatronatus laici ex *eod. cap. Cum dile-*

dilectus, & juxta probabiliorem sententiam etiam in beneficiis Jurispatronatus mixti: supposito tamen quod Juspatronatus Laico competat non ex præscriptione vel privilegio, sed ex Ecclesiæ fundatione, ædificatione, vel dotatione, cui juri difficile derogatur, ne laici avertantur à fundandis, ædificandis, vel dotandis Ecclesiis ut ex pluribus limitat Garz. de Ben. p. 5. c. 3. n. 72.

3. Infra Legatum à latere, alii quoque sunt Ordinarii beneficiorum Collatores, inter quos de jure communi primum locum obtinent Episcopi quoad beneficia suæ diæcesis non reservata c. *Ex frequentibus* 3. de Institut. &c. Ordinarium 3. de off. Ordin. in 6. Quidquid sit utrum ea beneficia conferre possint non nisi cum consensu, aut consilio Capituli, aut etiam non expectato tali consensu, vel consilio, pro qua re est attendenda diversa locorum consuetudo, ratione cujus potest etiam beneficiorum collatio ad solum Capitulum pertinere, irrequisito Episcopo, ut constat ex c. *Cum Ecclesia Vulterana* 31. de elect. aut ad alios inferiores, puta ad Abbates, aut Priores, ex c. *fin. de Institut. &c. clem. 1. de Suppl. neglig. Prælator.*

4. Omnibus his beneficiorum collatoribus, de quibus hætenus in hoc titulo dictum est, certæ sunt leges pro legitima collatione sancitæ. Primo enim conferre debent gratis, hoc est nul-

lo accepto pretio, præmio, seu mercede, c. Si quis objecerit. 7. 1. q. 3. aliisque juribus; alias Simonia committitur. c. Salvator 8. ead. cau. & q. & collatio invalidatur, extrav. 2. De sim. inter comm.

5. Item conferre debent absque ulla conditione suspensiva arg. c. in electionibus 2. De elect. in 6. juncta ibi Glos. v. incerta, & sine limitatione ad certum tempus, sed in perpetuum, ut colligitur ex c. Sanctorum 2. dist. 70. ac proinde beneficiorum collatio est de genere actuum legitimorum, qui neque conditionem recipiunt neque diem cap. Actus legitimi 50. de reg. Jur. in 6.

6. Præterea conferre tenentur integrè, & sine diminutione, undè ipsis non licet uni tradere beneficium, & simul alteri fructus, aut pensionem reservare, vel unum idemque beneficium in duos beneficiarios dividere, ut constat ex c. unico. ut Ecclesiast. Benef. sine diminut. conferantur.

7. Item beneficium nequit ab ipsis conferri quod de facto non vacet, ne beneficiarius ita provisorius de beneficio vacaturo, sumat occasionem captandæ mortis alienæ, ex c. 2. & 3. de concess. præb. & recentius ex Trid. sess. 24. de refor. c. 19. ubi prohibentur conferri expectativæ ad beneficia vacatura.

8. Demum in ead. sess. 24. de refor. c. 17. genera-
tim

tim statutum est ut in posterum unum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur. Quod si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri: hæcque non modo ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia Beneficia, tam secularia, quàm regularia quæcumq; etiam commendata pertineant, cujuscumque tituli ac qualitatis existant. Quibus adde quæ decernuntur in *c. 1. de consuet. in 6.* ut videlicet nulli liceat, nisi unicum Personatum, vel dignitatem aut Præposituram, sive administrationem, vel Officium perpetuum, quocumque nomine censeantur, cum præbenda infimul absque dispensatione in eadem Ecclesia obtinere, vel jam obtenta tenere. Quod si à quoquam secus præsumptum fuerit, irritum sit omnino.

9. Ne autem vacantia Beneficia cum eorundem detrimento diu maneant in suspenso, prædictis collatoribus tempus sex mensium indulgetur in *c. 2. De concess. præb.* quod incipit à die quo habita est notitia vacationis, ex *c. Quia diversitatem 5. eod.* intra quod si beneficium providere negligenter omiserint, privantur pro ea vice potestate providendi, eademque potestas ad proximum eorum superiorem devolvitur, ex *eod. c. 2. De concess. præb. &c. Ne pro defectu*

41. *De elect.* Nisi tamen Ecclesia aliqua Cathedralis, aut Regularis providenda sit per electionem aliquorum, pro quo casu sancitum est in cit. c. *Ne pro defectu*, ne ultra tres menses electio differatur, intra quos si celebrata non fuerit, earum provisio devolvitur non ad proximum superiorem, ut olim permittebatur in eod. c. *Ne pro defectu*, sed ad Summum Pontificem, ut tradit Laym. ibi num. 6. secundum jura recentiora statuta præsertim in *extrav. Ad reg. men 13. de præb. inter com.* in regulis Cancellariæ, & in concordatis Germaniæ, ubi provisio talium Ecclesiarum, aut saltem confirmatio reservata est Summo Pontifici. Eundem quoque trium mensium terminum servandum esse, ubi Ecclesiæ Collegiatae provideri debeat Prælatus habens ordinariam, & generalem jurisdictionem in Clericos suæ Ecclesiæ tradit idem Laym. in cit. c. *Ne pro defectu* num. 2. post Panor. ibid. num. 5. & post. Glos. in c. *Quia propter* 42. de elect. v. *Ecclesiis viduatis.*

T I T. X V.

De Institutionibus, & Jure patronatus.

1. D Ictum est in præcedentibus titulis de collationibus Beneficiorum procedentibus à libera voluntate Prælati agendum modo est de
iis

iis provisionibus, quæ fieri debent ad præsentationem Patroni, hoc est illius, qui in iisdem Beneficiis jus obtinent patronatus, cujus generis provisiones proprio vocabulo Institutiones dicuntur, quique ita Beneficium à Prælato consequitur, dicitur institui.

2. Est autem Juspatronatus potestas præsentandi instituendum ad beneficium vacans, ut explicant communiter Doctores post Host. in *Summa De Jurepatronatus*. Nomine præsentationis hic intelligitur legitima exhibitio personæ per Patronum facta Episcopo, vel alteri ad quem Institutio pertinet, ut eidem personæ de Beneficio vacante provideat. Tale jus sive potestas præsentandi, cum sit ordinata ad institutionem beneficiarii, est spirituali annexa; unde fit ipsam per se absque labe simoniaca vendi non posse, ex *c. de Jure 16. de jurepatronatus*. Hoc tamen non obstante convenire ipsam posse etiam laicis Canonica æquitas statuit in quandam ostensionem gratitudinis.

3. Sciendum enim est, Juspatronatus non aliter acquiri in aliqua Ecclesia, beneficio, aut Capella, quam ipsam de novo fundando, & construendo, aut jam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis bonis competenter dotando, ut decernitur à Trid. *sess. 14. de refor. c. 12.* cui consonat apud Glos. in *c. Pæmentis 26. 16. q. 7.* versus ille: Patronum faciunt

ciunt dos, ædificatio, fundus: dummodo tamen Diocesani assensus interveniat, sine quo Ecclesiam ædificans, Juspatronatus non acquirit, ex *c. Nobis 25. de Jure patronatus*. Quidquid sit utrū olim etiam aliter acquiri potuerit, quod nunc non procedit post illud decretum Tridentini quodlibet aliud Juspatronatus abrogantis, exceptis tantummodo patronatibus super Cathedralibus Ecclesiis competentibus, & exceptis aliis, quæ ad Imperatorem, & Reges, seu regna possidentes, aliosque sublimes, ac supremos Principes jura Imperii in dominiis suis habentes, pertinent, & quæ in favorem studiorum generalium concessa sunt, prout excipiuntur ab eod. Trid. *sess. 25. de refor. cap. 9.*

4. Inde fit Juspatronatus dividi in laicum, Ecclesiasticum, & mixtum. Laicum est quod alicui competit ratione proprii patrimonii, ex cuius bonis Ecclesiam fundaverit, & construxerit, seu eandem indotatam sufficienter dotaverit. Ecclesiasticum dicitur, quod ex bonis Ecclesiæ comparatum est, vel alicui competit ratione Ecclesiæ, seu quod Ecclesiæ, aut alteri pio loco donatum sit à laico. Mixtum denique est, quod partim ratione patrimonii, partim ratione Ecclesiæ competit, seu quod ex Patronis Ecclesiasticis, & laicis coalescit.

5. Multiplex autem jus in Jurepatronatus includitur in favorem Patroni, quod explicatur

tur

tur iis versibus apud Glos. in c. Nobis 25. de jurepatr. Patrono debetur honor, onus, utilitasque: *Præsens ut præsit, defendat, alatur egenus.* Sensus est, Patrono deberi præcipuum in Ecclesia locum, ipsum habere onus, seu officium protegendæ Ecclesiæ ejusque bona tuendi, habere jus præsentandi ad beneficium vacans, demum si forte ipse, aut ejus filii ad summam inopiam, & egestatem pervenerint, debere sublevari, ac sustentari ex bonis Ecclesiæ à se fundatæ, ut constat ex eod. c. Nobis.

6. Quod attinet ad actum præsentandi, qui inter numerata potissimum attenditur, non ita concessus est Patrono, ut nullis limitibus per Sacros Canones sit circumscriptus. Primo enim fieri debet intra certum tempus ab eodem jure concessum, ne videlicet beneficia diu maneant Rectore destituta quemadmodum supra dicebatur, ubi de tempore ad conferenda beneficia inferioribus Ordinariis concessio sermo fuit; quod pariformiter procedit tum in Ecclesiastico, tum in laico Patrono: cum eo tamen inter utrumque discrimine, quod Ecclesiastico tempus sex mensium incipiens à die notitiæ vacationis beneficii; at Laico tempus quadrimestre concedatur ad præsentandum, ex c. unico de Jurepatron. in 6. itaut si uterque Patronus intra legitimum illud tempus neminem negligenter præsentaverit, devolvatur collatio beneficii
ad

ad illum Superiorem, ad quem Institutio pertineret. Idem juris est, si circa idem Beneficium sint plures Patroni, & intra prædictum tempus legitimum de persona instituenda non concorderint, nec possit sine scandalo institui, quem major numerus Patronorum, repugnantibus aliis, præsentet: in tali enim casu debet Prælati Ecclesiam ordinare, sicut melius eam secundum Deum judicaverit ordinandam; & id ipsum facere deberet, si de Jurepatronatus esset lis inter aliquos, & cui competat, intra quatuor menses non fuerit definitum. ex c. *Quoniam* 3. de *Jurepatr.*

7. Ista temporis inæqualitas inter Ecclesiasticum, & Laicum Patronum ad præsentandum, fundamentum habet in alio inter utrumque Patronum discrimine, quod Patronus Ecclesiasticus postquam aliquem idoneum præsentavit, non potest etiam intra suum tempus legitimum alium præsentare, ex c. *Cum autem* 24. & c. *Pastoralis* 29. eod. tit. secus autem Patronus laicus, cui non præsumuntur ita cogniti mores Clericorum: æquum igitur fuit hanc Juris diversitatem in Ecclesiastico Patrono compensare per longioris temporis concessionem.

8. Secundò fieri debet præsentatio de persona, quæ Officio sit idonea, & non incapax institutionis, ut colligitur ex c. *Significasti* 18. eod. & c.

Et c. Cum vos 4. de off. Ordinar. Si secus fiat, & usque ad ultimum terminum temporis ad præsentandum concessi, persistatur in præsentatione indigni, poterit Superior libere conferre beneficium personæ idoneæ cui judicaverit, tamquam si toto tempore legitimo nulla præsentatio facta esset, quia perinde est in idoneum præsentare, ac nullum, ut colligitur ex *c. 2. de translat. Episc.* & ex *c. Tua 12. de Cler. non resid.* Utrum autem in eodem casu præsentationis indigni scienter factæ, privetur etiam Patronus pro ea vice potestate præsentandi, & utrum hac in re fieri debeat aliqua distinctio inter Ecclesiasticum, & Laicum Patronum, est quæstio à Canonistis agitata, & varie à variis resoluta, ut videre est apud Panor. in cit. *c. Cum vos n. 5.* aliosque ab ipso relatos.

9. Sed neque Patronus præsentare se ipsum, ex *c. Per nostras 26. de Jurepatron.* ubi dicitur, nullum se posse ad personatum alicujus Ecclesiæ præsentare, quantumcunque idoneus sit, & quibuscunque studiis, & meritis adjuvetur. Quæsitum etiam fuit utrum Pater possit filium aliàs idoneum præsentare, sumpta ratione dubitandi ex eo quod in jure Pater, & filius censeantur quasi una persona, ex *l. ult. C. de Impuber. & aliis substitut.* adeoque præsentans filium videretur quasi præsentare se ipsum. Hoc tamen non obstante, post *Glos. in c. Consuluit 15.*

de

de Jurepatron. v. propria auctoritate, & in c. Quia Clerici 6. eod. v. filii, docent passim Authores posse filium à Patre præsentari: Pater enim, & filius censentur una persona, non re ipsa, sed per juris fictionem; unde fit, ubi Jus illos pro eadem persona non habet, esse reputandos ut realiter sunt, hoc est tamquam duas personas, & ita in re præsentanti contingit, ut docet Abb. Panor. in *cit. cap. Consuluit nu. 3.*

10. Quæstionis est utrum Patronus ex duobus aut pluribus ejusdem loci, aut familiæ dignis teneatur præsentare digniorem? Hac de re fusè agit Cæsar Lambertin. *De Jurepatronat. par. 1. lib. 2. q. 10. art. 3.* ubi videri potest. Videatur etiam Azor. *par. 2. li. 6. c. 21. q. 5.* Castrop. *par. 2. tractat. 13. disp. 2. pun. 11. num. 10.* alique ab ipsis citari.

11. Post præsentationem à Patrono factam sequitur Institutio, quæ de jure communi pertinet ad Episcopos, ut post antiquiora Jura decernit Synodus Trident. *sess. 14. de refor. cap. 12.* quamvis nonnumquam possit ad inferiores pertinere, in quo casu instituendus examinari prius debet ab Episcopo: alioquin Institutio ab inferioribus facta irrita est, & inanis, ex eod. Trid. *sess. 25. de refor. c. 9.* Institui autem debet illa persona, quæ fuerit præsentata, dummodo sit idonea, itaut si Episcopus illam negligat, & absque causa legitima beneficium alteri

alteri pro suo libito conferat sine Patrono, ea collatio irritanda sit, ut tradit Host. teste Lambert. *lib. 2. de Jurepatr. par. 3. q. 2. art. 2.* vel juxta probabiliorem sententiam sit irrita ipso jure, ut affirmat Joan. And. in *c. 2. de Off. Vic. in 6.* teste Panor. in *c. Illud. 5. de Jurepatr. n. 2.* fundamento desumpto ex *c. Decernimus. 32. 16. q. 7.* Sed neque potest Episcopus præsentationem à Patrono factam malitiosè repellere ad effectum ut Patronus alium præsentet; si enim id accadat, quamvis futura sit valida ejus institutio, qui fuerit secundo loco præsentatus à Patrono laico; attamen Episcopus, qui malitiosè recusavit primum admittere, tenebitur eidem providere in alio competenti Beneficio, ut scilicet in eo puniatur, in quo ipsum non est dubium deliquisse, juxta textum expressum in *c. Pastoralis 29. de Jurepatr.*

12. Secus accidit si Patronus laicus pro sua libera voluntate plures ad idem beneficium præsentaverit, quod fieri ab ipso posse, dictum est supra n. 7. In quo casu liberum erit Episcopo eum instituere ex illis pluribus, quem malueris supposito quod sint æque digni & idonei, ex *c. Cum autem 24. de Jurepatr.* quia scilicet in eo casu, quilibet instituatur, semper servatur illæsum Jus Patroni, qui variando nominationem, non censetur revocare priorem, sed solum alteram priori cumulare, ex eod. *c. Cum autem* in iis verbis

eo non refutato, ut ibi notat Abb. n. 2. Quod si ex illis pluribus presentatis unus est alio dignior; tunc digniorem esse ab Episcopo instituendum, docet probabilior sententia, quam in loco citato tradit idem Panor. alique plures, quos citat, & sequitur Castrop. *part. 2. tract. 13. disp. 2. pun. 9. num. 3. arg. c. ult. dist. 63.* ubi Metropolitano præcipitur præferre electionem dignioris, cum vota eligentium in duas se dividerint partes, cujus Canonis ratio in eo sita est, quod in æquali jure electionis eum præferri debeat qui Ecclesiæ utilior futurus est quæ ratio æque procedit in nominatione.

13. Jus patronatus semel habitum pluribus modis amitti, aut ab uno ad alium transferri potest. Primo enim amitti potest casu, si Ecclesia patronata incendio consumpta fuerit, aut terremotu, aut vitio suo corruerit, arg. *§. fin. Instit. de Usufruct.* Quod tamen limitatur à Panor. in *c. Quoniam 3. de Jurepatr. nu. 11.* ita ut intelligi debeat de Patronatu in constructione fundato, non autem de Patronatu fundato in dotatione, vel fundatione: unde permanente dote vel fundo, si contingat Ecclesiam collapsam iterum ab alio ædificari, docet non solum acquiri jus Patronatus eidem ædificatori, sed etiam priori dotatori, vel fundatori in patronatus conservari.

14. Secundo amittitur Jus patronatus in

pos:

pœnam, si Patronus Rectorem, vel alium Clericum ipsius Ecclesiæ, per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausu nefando præsumperit: in quo casu tam ipse, quam ejus hæredes jurepatronatus privantur, & præterea illius posteritas usque ad quartam generationem prohibetur admitti ad Collegium Clericorum, & ad quamlibet prælationem in domibus regularibus, nisi fuerit misericorditer dispensatum, juxta textum in *c. In quibusdam penult. de pœnis*. Item ex Triden. *sess. 22. de refor. c. 11.* si Patronus per se, vel per alios, quacumque arte, aut quocumque quæsito colore, jurisdictiones, bona, census, ac jura, etiam feudalìa, & emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quæ in Ministrorum, & pauperum necessitates converti debent, in proprios usus convertere, illosque usurpare præsumperit, seu impedire, ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur; ultra pœnam anathematis, eo ipso privatus est etiam jure patronatus. Demum idem Juris est si Patronus incidat in hæresim: in confiscatione enim bonorum, cui subjacent hæretici ex *c. Vergentis 10. de hæreticis*, amittitur etiam jus patronatus.

15. Tercio Jus patronatus amittitur, aut ab uno ad alium transfertur ex libera voluntate Patroni, multipliciter. Primo per liberam cessionem, si videlicet laicus Patronus suum jus

G

depo-

deponat, & conferat ipsi Ecclesiæ, ex *c. unico de jurepatr. in 6.* Secundo si Patronus patiatur Ecclesiam, seu Cappellam patronatam commutari in Ecclesiam Collegiatam, in quo casu privatur jurepatronatus quoad facultatem præsentandi, quia Ecclesiæ Collegiæ providetur mediante electione, cui se non immiscet Patronus, quamvis eidem reliqua patronatus jura salva permaneant, ex *c. nobis 25. de jurepatr.* Tertio denique Juspatronatus transfertur mediante donatione, permutatione, venditione, & testamento sive jure hæreditariæ successionis, ut tradit Innoc. in rubr. *de jurepatron.* Glos. in *c. piamentis 26. 16. q. 7.* aliique communiter.

16. Donatione transferri posse constat ex *c. ex insinuatione, 14. de jurepatr.* sive fiat in favorem alicujus Ecclesiæ aut loci pii, sive fiat in favorem laici, sive in favorem alicujus Clerici, causa ipsius, non Ecclesiæ. Id tamen discriminis inter diversas ejusmodi donationes assignant pro re præsentanti Doctores, quod si Juspatronatus donetur alicui Ecclesiæ seu loco religioso, ea donatio valeat, quamvis absque assensu Episcopi facta fuerit, juxta textum expressum in *c. unico de jurepatr. in 6.* At si laico donetur, aut etiam Clerico causa ipsius, non Ecclesiæ, variant Doctores. Innocentius enim, aliique tacito nomine relati à Panor. in *c. illud 5. de jurepatr. nu. 5.* docuerunt neque tunc requiri consensum Episcopi.

Episcopi; at idem Panor. ibidem cum Host. Jo-
an. Andr. & Arch. docent in eo casu sine con-
sensu Episcopi non valere donationem. Videri
potest Azor. p. 2. lib. 6. cap. 20. q. 5.

17. Venditione etiam transferri, desumitur
ex c. cum seculum 13. eod. juncta ibid. Glos. v.
emptorum, quod tamen intelligi debet non ita
ut vendatur directe, & per se, quia sic vendi ne-
quit juspatronatus absque simonia, ut supra
dictum est ex c. de jure 16. eod. sed indirecte, &
cum universitate bonorum, veluti si villa ali-
qua vendatur, cui annexum sit Juspatronatus:
dummodo tamen non augeatur pretium intui-
tu Juspatronatus annexi, nam sic quoque com-
mitteretur simonia, juxta sententiam, quam
communem esse dicit Castrop. p. 2. tract. 13.
disp. 2. punct. 4. num. 10. videri potest Azor. in c.
cap. 20. q. 8.

18. Permutatione ut transferri possit, requi-
ritur, ut cum alio spirituali permutetur, ex c. ad
questiones 6. & c. ult. de rerum permutat. cum jus-
patronatus sit Jus, vel spirituale, vel saltem spi-
rituali annexum, ut supra dictum est. Quod si
in permutatione Juspatronatus in laicum trans-
feratur, requiri quoque consensum Episcopi,
docet Azor. ibid. q. 7.

19. Jure demum hæreditario transferri Jus-
patronatus, sumitur ex c. quoniam 3. de jurepa-
tron. Clem. 2. eod. aliisque juribus: idque locum
habet non solum in hæredibus sanguinis, sed

G 2

& in

& in quibusvis hæredibus quamvis extraneis
 ut post glos. in *c. filius* 31. 16. q. 7. v. *propinquus*, doce
 Panor. in *c. 1. de jurepatr. num. 2.* aliique passim
 Inde fit, quod si plures succedant hæredes, cum
 Jus patronatus sit jus incorporale adeoque di-
 vidi nequeat, ex Glos. in *c. 1. de jurepatr. v. non*
debeat, transfertur in solidum ad quemlibet il-
 lorum, etiamsi non sint hæredes ex æqua por-
 tione instituti, unde illorum cuilibet conveni-
 ent omnes Juris patronatus prærogativæ, præ-
 ter jus nominandi, quod ita erit apud omnes
 commune, ut unus per se tantum nominare non
 possit, sed omnes communiter, & per modum
 unius, juxta textum expressum in *Clem. 2. de ju-*
repatr. nisi tamen ipsi inter se liberè conveniant
 de Clerico à se alternis vicibus præsentando,
 prout ipsis conceditur in *ead. Clement.*

20. Quæstionis olim fuit, an in Jurepatrona-
 tus succedant hæredes per stirpes, an per capi-
 ta? Nunc tamen ea quæstio resoluta est in *cit. cle-*
ment ubi decernitur, ut succedant non per capi-
 ta, sed per stirpes: ut puta si Titio Patrono
 succedant tres filii, Cajus, Sempronius, & Seius,
 quibus mortuis unus Nepos relinquatur ex Ca-
 jo, duo ex Sempronio, tres ex Seio; tunc in Ju-
 repatronatus, quod Titius avus fundavit, suc-
 cedunt duo filii Semproni non tamquam duo
 Patroni, sed tamquam unus, & tres filii Seji simi-
 liter succedunt tamquam unus: quia videlicet

succedunt

succedunt non ut suas personas referunt, sed ut parentum suorum.

21. Quæstionis etiam est, an Juspatronatus transferri possit titulo legati? De hac re agit Panor. in *c. cum sæculum* 13. *de jurepatr. n. 6.* ubi cum Joan. Andr. resolvit posse transferri, quia legatum est quædam donatio à testatore facta, ex §. 1. *instit. de legat.* adeoque sicut Juspatronatus donari potest, ita & posse legari. Censet tamen, si tale legatum fiat in favorem laici, requiri consensum Episcopi, sicut in *c. illud* 5. *eod. n. 5.* docuerat in donatione requiri: jura enim quæ concedunt Juspatronatus in successione transferri, loquuntur communiter de hæredibus, non autem de legatariis, ut in *c. filiis* 31. 16. q. 7. & *c. 1. de Jurepatr.*

T I T. XVI.

De renunciatione, & permutatione Beneficiorum, ac de pensionibus.

1. DICTUM in superioribus est quomodo Beneficia acquirantur à Clericis; dicendum superest quomodo ab ipsis eadem Beneficia dimittantur: cum autem duplici via id præstari possit, videlicet renunciatione, & permutatione, de utraque agendum breviter hic est, ut tractatui beneficiario terminus imponatur.

G 3

2. Re-

2. Renunciatio Beneficii est spontanea Beneficii dimissio legitimè facta, ex qua fit, ut Beneficium vacet, adeoque alteri possit à Collatore conferri. Ita colligitur ex Rebus. *in praxi benefic. p. 3. tit. de resignat. Azor. p. 2. lib. 7. cap. 18. qu. aliisque passim.*

3. Dividitur in tacitam, & expressam. Renunciatio tacita est, cum quis aliquid agit, quod vel ex natura rei, vel ex statuto Juris opponitur retentioni beneficii: in quo casu, etiam si expressis verbis Clericus non renunciaret beneficio, attamen per consequentiam censetur eidem renunciare, ut contingeret v. g. si aliquis Clericus beneficiarius etiam minoribus tantummodo Ordinibus institutus Matrimonium contraheret, aut in Religione solemniter profiteretur, aut miles factus arma caperet, & in bello pugnaret, & sic de reliquis, quibus actibus est annexa de Jure vacatio beneficii, ut constat ex c. 1. de clericis conjug. c. Beneficium 4. de regular. in 6. aliisque relatis à Glos. in cap. fin. de clericis non residentib. v. redierint. Renunciatio expressa est, per quam expressis verbis, aut scripto juxta formam à jure statutam, coram Ordinario dimittitur beneficium.

4. Ejusmodi expressa renunciatio subdividitur in puram, seu simplicem, aut absolutam, & in conditionalem. Renunciatio primi generis est, quæ fit absque ulla conditione, vel pacto, in

in quo casu Collator beneficii est liber ad illud conferendum cui voluerit. Renunciatio non pura, seu conditionalis est quæ fit adjecta aliqua conditione, ut puta sub conditione annuæ pensionis solvendæ, aut sub conditione quod beneficium resignatum conferatur certæ personæ, & non aliter, cujus generis resignatio vocari solet resignatio in favorem alterius.

5. Ad valorem cujuscunque renunciationis requiritur consensus Superioris Ecclesiastici, ex c. *Admonet* 4. de renunciat. Sicut enim sine Superioris autoritate nemo potest Ecclesiasticum beneficium obtinere juxta c. 1. de reg. jur. in

6. ita sine eadem nemo potest illud dimittere: quia *omnis res per quas cumque causas nascitur, per easdem dissolvitur*, c. 1. de reg. jur.

6. Superior autem, cujus autoritas ad renunciationem requiritur, ille est, non qui præcisè habet potestatem instituendi beneficiatos, seu conferendi beneficia; sed qui facultatem habet eosdem destituendi, seu deponendi adeoque supra ipsos jurisdictionem habet, ut post Innoc. docet Glos. in Clem. unica de renunciat. v. *manibus*. Renunciatio enim habet vim destitutionis, siquidem beneficiatus mediante renunciatione desinit esse beneficiatus: adeoque nemo potest renunciationem admittere, nisi qui potest Clericum destituere, seu beneficio privare.

7. In particulari autem ejusmodi Superior

est in primis Summus Pontifex, qui quaslibet potest quorumlibet beneficiorum renunciaciones admittere, cum certi juris sit ad ipsum pertinere plenariam omnium beneficiorum Ecclesiasticorum dispositionem, *c. 2. de prab. in 6.* Alii inferiores Prælati, quales sunt Episcopi, possunt admittere renunciaciones puras, & absolute beneficiorum illorum, quorum destitutio ad ipsos pertinet: idque extenditur à Flam. Parisio *lib. 7. de resig. q. 14. n. 6.* & ab Azor. *p. 2. lib. 7. c. 25. q. 9.* etiam ad beneficia Summo Pontifici reservata, quæ tantummodo reservata sunt quo ad collationem, unde Ordinarius quamvis non possit illa conferre, non tamen prohibetur Clericos delinquentes ipsis privare, adeoque nec prohibetur ipsorum resignaciones admittere. At indiscriminatim admittere nequeunt renunciaciones conditionales, quæ scilicet fiant in favorem certæ personæ, aut sub conditione annuæ pensionis solvendæ: quia ejus generis renunciaciones posse fieri solum in manibus Summi Pontificis, docet communis sententia apud Rebus. in *praxi tit. de renunciat. condition.* & apud Parisium *lib. 6. de resignat.* sumiturque etiam ex expressa Constit. B. Pii V. quæ est 58. in Bullar. & incipit *Quanta Ecclesiæ Dei*, ubi etiam causæ declarantur, quibus duntaxat intervenientibus admitti possint renunciaciones puræ, & absolute ab Episcopis.

8. Quod

8. Quod si ex autoritate legitima contingat fieri aliquam ejusmodi renunciationem in favorem alterius, & non aliter, debet Superior illam admittens conferre beneficium ei, in cujus favorem fuerit resignatum, supposito quod sit idoneus juxta Sacros Canones, ut tradit Rebuff. loco cit. n. 4. Resignatum enim fuit sub ea conditione, adeoque ea conditione non adimpleta, non censetur facta resignatio: quia actus conditionalis effectum non habet, nisi conditio sub qua factus est adimpleatur, ex l. *cedere diem* 213. ff. de verbor. signific. & l. *sub conditione* 16. ff. de conditione indebiti.

9. Excipi tamen debet casus, in quo resignator infra 20. dies post factam resignationem moriatur: tunc enim resignatio caret omni valore, & beneficium censetur vacare per obitum, ex reg. 19. *Cancellaria Apostolica*: ad vitandas scilicet fraudes, & ne disponatur de beneficiis per modum ultimæ voluntatis, sicut disponitur de bonis patrimonialibus.

10. Quæstionis est utrum ille, qui Beneficium resignat in favorem alterius, teneatur assumere digniorem, an satis sit assumere dignum? Sed de hac re videri potest Gabr. Vasq. *opusc. de beneficiis cap. 2. §. 3. dub. 7.* Azor. p. 2. lib. 6. cap. 15. q. 10. Castrop. tract. 13. de beneficiis Ecclesiasticis disp. 2. puncto. 11. n. 11. alique ab ipsis citati.

11. Hactenus dicta de resignationis validitate

re procedunt, supposito quod aliunde particularis aliqua circumstantia beneficii resignationem non impediat, cujus generis circumstantia inter reliquas una est, si agatur de beneficio, cujus titulo sit aliquis ordinatus in sacris, de hoc enim expresse decernitur in Trid. *sess. 21. de refor. cap. 2.* ut resignari non possit, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit promotus: neque ea resignatio admittatur, nisi confito, quod aliunde vivere commode possit: & aliter facta resignatio nulla sit. Item ejusdem generis circumstantia est de stylo Curiae pro beneficiis residentiam postulantibus, si nondum per triennium possessa fuerint, in quo casu eorum resignatio non admittitur, si praesertim sit in favorem, seu sub reservatione pensionis: unde renunciatus tenetur declarare tempus, à quo beneficium habuit, Paris. *de resign. lib. 3. q. 2. num. 21.* Garz. *de benef. 11. p. cap. 3. à n. 45.* quos citat, & sequitur Castrop. *in tract. cit. disp. 5. puncto 2. §. 5. num. 9.*

12. Ejusdem demum generis circumstantia est, si resignationi in favorem alterius factae, admisceatur reservatio accessus, regressus, & ingressus. Nomine reservationis accessus intelligitur illa reservatio per quam alicui reservaretur potestas accedendi ad beneficium, seu illius possessionem capiendi, quam antea non coepit ex aliquo impedimento, quo durante interim bene-

beneficium ab alio possideatur, ut puta si beneficium destinatum puero, interea conferatur alteri ea conditione, ut puer possit propria auctoritate ad illud beneficium accedere ejusque possessionem capere, postquam pervenerit ad aetatem legitimam. Nomine reservationis regressus venit ea reservatio, per quam renuncianti beneficium ab ipso possessum tribueretur facultas revertendi propria auctoritate ad idem beneficium resignatum, si præmoriatur resignatarius. Nomine reservationis ingressus intelligitur ea reservatio, per quam habenti ius, & titulum beneficii, sed nondum ejus possessionem, illudque resignanti, daretur potestas, ut si resignatarius præmoriatur, beneficium dimissum ipse propria auctoritate accipiat, ejusque possessionem adeat. Videri potest Rebus. in praxi p. 3. tit. de regressibus.

13. Ejusmodi regressus, & accessus prohibentur expresse à Trid. sess. 25. de refor. c. 7. & recentius à B. Pio V. in Constit. Romani Pontificis providentia edita anno. 1571. quæ in Bullario est 134. inter Constitutiones ejusdem Pontificis: ut videlicet de Ecclesia Dei tollatur omnis hæreditaria beneficiorum Ecclesiasticorum successio, simulque libertati provideatur beneficiorum hujusmodi, & ut de persona magis utili, & idonea, prout requiritur, facilius provideri valeat; quæ rationes desumuntur ex ead. cit. Constitut.

14. Resignationem factam subsequi debet promulgatio; seu publicatio, quæ quomodo, & intra quantum temporis facienda sit, videri potest expressè decretum in Constit. Greg. XIII. quæ incipit *Humano vix judicio* & in Bullar. est 85. inter Constitutiones ejusdem Pontificis. Quæ de re fuse agit Azor. p. 2. lib. 7. c. 24. Castrop. tract. 13. disp. 5. puncto 2. §. 6. aliique ab ipsis citati.

15. Alter modus quo à Clericis beneficium dimittitur, est permutatio, quæ tunc dicitur fieri, quando duo Clerici sua Beneficia dimittunt, ut alter alterius beneficium consequatur, ut tradunt communiter Doctores in tit. *de rerum permutat.* qua de re tractatum ediderunt Ægidius Bellamera, Fridericus Senensis, Petrus Ubaldu Perusinus, & Petrus Andreas Gambarus.

16. Permutationem hujusmodi permissam esse in Jure Canonico manifestum est tum ex pluribus Juribus sub rubr. *de rerum permut.* tum ex hæcenus dictis de renunciatione, cum permutatio nihil aliud sit quam mutua & reciproca duorum Beneficiorum resignatio facta à duobus beneficiatis, ut Beneficium unius alteri concedatur.

17. Id tamen intelligendum est, dummodo ferventur leges pro legitima permutatione præscriptæ. Inter has illa præcipue curanda est, ut propria autoritate non fiat, sed autoritate

Su-

Superioris , ut constat ex supradictis n. 5. aliàs non solum permutatio esset nulla , sed etiam Simoniaca , ut tradunt communiter Doctores , Rebuff. in praxi 3. p. tit. de permut. Suar. lib. 4. de Simon. c. 31. aliique passim , sumiturque ex c. Quæsitum 5. de rerum permut. aliisque Juribus ; ac præterea uterque ita permutans spoliandus penitus esset in pœnam Beneficio juxta textum in c. Cum olim , 7. eod.

18. Alia quoq; permutationis est lex ut non fiat nisi inter duos: prohibita enim est & simoniaca species illa permutationis , quam Canonistæ triangularem aut quadrangularem appellant , ut puta si Titio tuum beneficium resignes , ut Titius beneficium suum resignet tuo Nepoti: ejusmodi enim non tam esset permutatio , quæ nonnisi inter duos esse potest , sed contractus quidam innominatus *Facio ut facias* , sive *Do ut des* qui à Jure Canonico circa spiritualia reprobatus est , eo quod in spiritualibus interdicta sit omnis pæctio , omnisque conventio , ex c. fin. de Pæctis. Ita Garz. 11. p. de Benef. c. 4. n. 22. Azor. p. 2. lib. 7. c. 30. q. 6. aliique passim.

19. Alia etiam permutationis conditio est , ut si permutentur Beneficia inæqualia , excessus unius non compensetur pecunia aut alio temporali pretio æstimabili , sed tantummodo nuda Beneficia permutentur. Quod locum habet , non solum si excessus sit in dignitate aut

alio spirituali, sed etiam si fit tantummodo excessus in fructibus temporalibus, supposito quod talis excessus sit annexus titulo Beneficii: quia in eo casu interveniret quædam venditio Beneficii, adeoque Simonia committeretur; nam ut dicitur in *cap. Si quis objecerit* 7. 1. q. 3. *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit: neutrum invenditum derelinquit.* Videri potest *Suar. lib. 4. de Simon. c. 34.*

20. Alia demum permutationis est lex, ut non fiat nisi ex legitima causa, ex *c. Quæsitum* 5. *de rerum permut. §. Si autem*, qualis tantummodo est aliqua Ecclesiæ necessitas, ut qui uni loco minus est utilis, alibi se valeat utilius exercere, ut tradunt communiter Doctores, ex eod. *c. quæsitum*. Solus igitur favor permittantis, aut privatum ejus commodum temporale non est causa sufficiens approbandi permutationem.

21. Superior autem, cui de jure communi facultas competit approbandi permutationem, est Episcopus ad quem cæteroquin pertineat in iis beneficiis institutio, & destitutio, supposito quod sermo sit de permutatione quæ simpliciter fiat inter beneficia sine adjectione oneris seu pensionis ex alterutra parte; nam de adjectione pensionis paulò post dicetur. Desumitur hoc assertum ex cit. *c. Quæsitum* in iis verbis *Si autem Episcopus*, & ex *c. unico de re-*

ram

rum permut. in 6. ibi in manibus tuis ipsa resignant. Inde fit quod si Beneficia permutanda reperiantur in diversis diæcesibus, necesse fit ut ea permutatio ab utroque Episcopo auctoritatē accipiat, ut docet Glos. in cit. cap. unico de rerum permut. in 6. v. collationem. Nullus enim Episcopus disponere potest de Beneficio alienæ Diæcesis.

22. Quæstionis est, quid hic intelligatur nomine Episcopi; & utrum Prælati Episcopis inferiores, ad quos cæteroquin pertineat Beneficiorum collatio, & institutio, possint auctoritatem permutationi præbere? Communis resolutio primæ partis est, nomine Episcopi hic intelligi qui habet jurisdictionem Episcopalem, etiam si dignitatem Episcopalem non habeat, ut post Glos. in Clem. uni. de rerum permut. v. conferantur tradit Suar. l. 4. de Sim. c. 32 n. 11.

22. Resolutio autem secundæ partis communior & magis recepta est, inferiores Prælatos quavis cæteroquin habentes potestatem Beneficiorum collativam, non posse auctoritatem permutationi præbere si jurisdictionem Episcopalem non habeant, nisi titulo præscriptæ consuetudinis id obtinuerint. Videri potest Suar. ibid. n. 14.

23. Denique quia nonnunquam contingit Beneficium aliquod à Clericis dimitti vel permutari ex auctoritate Superioris cum reserva-
tio-

tione annuæ pensionis solvendæ, dicendum aliquid breviter hic est de pensione.

24. Nomine pensionis intelligitur communiter à Canonistis certa portio fructuum ex aliquo Beneficio Ecclesiastico iusta de causa ad tempus detracta & separata, quæ datur alicui ad vitam ejus commodè sustentandam. Solet illa aliquando concedi occasione renunciationis aut permutationis, vel ad aliquam litteram, & controversiam circa Beneficium dirimendam, vel demum ex eo quod aliquis sit de Ecclesia aut de Rep. Christiana benemeritus, cui propterea aliqua pensio designatur.

25. Duplex assignari solet pensionum species. Alia enim dicitur pensio laica, alia clericalis. Pensio laica, seu temporalis est, quæ laicis datur propter aliquod officium vel obsequium temporale præstandum ab ipsis, aut aliàs præstitum. Pensio Clericalis est quæ solis Clericis datur ut Clerici sunt: eaque est vel simpliciter spiritualis, qualis est quæ Clericis datur propter aliquod spirituale ministerium exercendum; vel mixta, qualis est, quæ Clericatum exigit, non tamen datur ad spirituale ministerium, sed ob aliam causam, puta propter Clerici paupertatem, senectutem, litis compositionem, resignationem Beneficii.

26. Hæc dicta procedunt attento jure antiquo; at de jure recentiori post Constitut. B. Pii V.

V. quæ incipit *Ex proximo*, & est 135. in ordine Bullarum ejusdem Pontificis in Bullario, cum omnes Clerici Pensionarii obligentur titulo pensionis recitare Officium parvum B. Virginis, ita ut si recitationem omiserint, peccent & fructus pensionis non faciant suos, quemadmodum ex decreto Concilii Later. sub Leone X. *ses. 9. de ref. Curia* §. *Statuimus* & ex cit. Const. B. Pii, omnes Clerici Beneficiati titulo Beneficii tenentur recitare Horas Canonicas; quælibet pensio Clericalis, dici potest spiritualis, utpote data propter spirituale ministerium. Unde fit etiam omnes ejusmodi pensiones esse invendibiles absque Simonia.

27. Pensionem Beneficiis imponi posse à Summo Pontifice, indubitati juris est, cum ad ipsum pertineat plenaria Beneficiorum dispositio *c. 2. de præb. in 6. & Clem. 1. Ut lite pendente*. Quinimo de Stylo Curiae, solius Summi Pontificis est posse Beneficiis pensionem imponere, quod etiam deducitur ex præscripto Sacrorum Canonum, juxta quos Ecclesiastica Beneficia non possunt ab inferioribus prælatis cum diminutione conferri, ut patet ex *c. unico. ut Ecclesiastica Beneficia sine diminut. conferantur*. Ita Suar. *lib. 4. de Sim. c. 24. n. 37. & c. 34. n. 16. Azor. p. 2. lib. 8. c. 6. q. 1. aliique*.

28. Dixi Beneficiis pensionem imponere. nam ut ibidem rectè notat Azor: aliud est impone-
re

re pensionem Beneficio, aliud Beneficiario: pensio enim quæ in ipso beneficio imponitur, est onus, & servitus in beneficio constituta, ac proinde non cessat morte beneficiarii, sed transmittitur ad Successorem; at pensio, quæ imponitur beneficiarii personæ, ad Successorem in beneficio non transmittitur, sed ipsius beneficiarii, cui imponitur morte finitur. Quod igitur dictum est de Stylo Curia esse solius Summi Pontificis pensiones imponere, intelligi potissimum debet de pensionibus, quæ beneficio imponantur. Quod enim attinet ad pensiones, quæ imponantur beneficiario, non est universaliter interdictum Episcopis illas constituere; cum constituere possint causa transactionis, ex c. *Nisi* 21. de *Præb.* si videlicet casus contingeret in quo super uno, eodemque beneficio esset jus dubium seu controversia inter duos Clericos, in quo casu Episcopus ad componendam litem posset decernere, ut unus beneficium habeat, sed simul alteri pensionem solvere teneatur: ita tamen ut non ipsum beneficium, sed persona beneficiarii maneat onerata: ne fortè circa proventus aliqua videatur facta sectio beneficii: ita quod ipso beneficiario defuncto, successor ipsius ad præstationem pensionis minimè teneatur, juxta textum expressum in eod. cap. *Nisi*. Atque ita Azor. in cit. cap. 6. q. 1. interpretatur Authores qui citari solent pro sententia

ria afferente posse ab Episcopis pensiones imponi.

26. Plura alia de pensionibus videri possunt apud Gigan. in tractatu de Pensionibus, Castrop. tract. 13. disp. 1. punct. 11. Azor. p. 2. lib. 8. c. 5. & seqq. aliosque ab ipsis citatos.

T I T. XVII.

De Regularibus, & Abbatibus.

1. PRÆter Clericos, de quibus hætenus in superioribus egimus, est alius personarum status in Ecclesia; qui quamvis ex Clericis, & laicis componatur, participat tamen indivisim privilegia Clericorum, ac propterea de illo agendum breviter hic est, ut primam institutionum partem, quæ est de Personis Ecclesiasticis absolvamus:

2. Status autem iste est status Religiosus, cujus essentia in eo sita est, ut per tria substantialia vota perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ homines dirigat ad perfectionem Christianæ Charitatis sub jurisdictione Superioris, qui possit illos corrigere, & ad servandam regularem disciplinam cogere; simulque sit idem status per Sedem Apostolicam approbatus. Ita desumitur ex Laym. Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 1. aliisque ab ipso relatis.

3. In

3. In hac Religiosi status essentia conveniunt omnes particulares Religiones, quæ sunt in Ecclesia, quamvis inter se differant quoad alia media particularia, quibus ad perfectionem contendunt juxta fines particulares, & formam Instituti quam profitentur; Aliæ enim sunt Religiones contemplativæ, quarum finis peculiaris est contemplatio. Aliæ activæ, quæ peculiariter exercent opera misericordiæ sive spiritualia, sive corporalia. Aliæ mixtæ, quæ tum ad contemplationem, tum ad actionem ordinantur. Rursus aliæ sunt Clericales, quæ ad ministeria Clericorum propria specialiter ordinantur: Aliæ Monachales, quæ ex vi suæ Regulæ magis sectantur vitam solitariam. Item aliæ sunt Mendicantes, quæ ex Instituto suo nulla possident bona immobilia, quamvis hodie ex concessione Tridentini *Sess. 25. de regular. c. 3.* ea in communi possideant, exceptis domibus Fratrum sancti Francisci Capuccinorum, & eorum qui Minorum de observantia vocantur: aliæ non mendicantes, quæ etiam ex Instituto suo admittunt bona immobilia in communi possidenda. Demum aliæ sunt Religiones militares, quæ editis prædictis tribus substantialibus votis specialiter ordinantur ad militandum pro Religione Catholica.

4. Primum ad Religionem ingressum subsequitur probatio seu Novitiatus, in quo post susce-

susceptum habitum debet per Annum integrum
versari Novitius antequam ad Professionem
admittatur, ita ut si professio antea fiat, sit nul-
la, ex Trid. in cit. sess. 25. de Regularib. cap. 15.
Quamdiu autem tempus illud probationis du-
raverit, potest Novitius ad sæculum libere
redire, nisi evidenter appareat, quod absolutè
voluerit vitam mutare, & in Religione perpe-
tuo Domino deservire, juxta textum in cap.
Statuimus 23. de regular. & c. 2. eod. in 6.

5. Ut ejusmodi Novitiorum libertas serve-
tur indemnis, statutum est à Trid. in cit. sess. 25.
de regular. c. 16. ut nulla renunciatio antea fa-
cta, etiam cum juramento, vel in favorem cu-
juscunque causæ piæ, valeat; nisi cum licentia
Episcopi, sive ejus Vicarii, fiat intra duos
menses proximos ante professionem; ac non al-
liàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secu-
ta professione: aliter verò facta etiam si cum hu-
jus favoris expressa renuntiatione, etiam jura-
ta, sit irrita, & nullius effectus. Decernitur e-
tiam ibidem ab eodem Concilio, ut neque an-
te Professionem, excepto victu, & vestitu, No-
vitii vel Novitiæ illius temporis, quo in pro-
batione est, quocumque prætextu, à parenti-
bus, vel propinquis, aut curatoribus ejus, Mo-
nasterio aliquid ex bonis ejusdem tribuatur; ne
hac occasione discedere nequeat, quod totam,
vel majorem partem substantiæ suæ Monaste-
rium

rium possideat; nec facile, si discesserit, id recuperare possit: quin potius præcipit Sancta Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo modo fiat; & ut abeuntibus ante professionem omnia restituantur, quæ sua erant: quod ut rectè fiat, Episcopus etiam per censuras Ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat. Ita *Trid. in loco citato.*

6. Absoluto probationis tempore, juxta diversas diversarum Religionum consuetudines, ab iis qui habiles inventi fuerint, celebratur religiosa professio, quæ est contractus quidam Sacer, per quem homo voluntariè in Religione approbata tradit se irrevocabiliter Deo, quoad certum modum, & institutum vivendi, editis tribus votis solemnibus paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, idque acceptante Prælato Regulari nomine Dei, quæ descriptio colligitur ex traditis à Suar. tom. 3. de Relig. lib. 6. cap. 2.

7. Hæc religiosa professio dupliciter fieri potest, nempe vel expressè, vel tacitè. Expressè fit, quæ fit verbis, aut scripto, aut etiam nutibus, vel aliis signis externis indicantibus traditionem personæ profitentis, & acceptationem Religionis, ut colligitur ex cap. Porreclum 13. de regularib. Tacitè fieret si quis sciens, & volens completo probationis tempore assumeret,

ret, & gestaret habitum proprium Professorum, atque in eo actus proprios Professorum sponte exerceret, sciente, & consentiente Prælato regulari, qui potestatem habet admittendi ad professionem, & desumitur ex *c. Vidua 4. eod.* Ejusmodi tamen tacita professio non solet nunc esse in usu inter Regulares.

8. Sciendum tamen hic est, ad utriusque generis professionem nonnulla requiri, quibus deficientibus professionis validitas tollitur. Hujus generis est ætas legitima, quæ ex statuto Trid. *sess. 25. de regular. c. 15.* debet esse 16. annorum expletorum, ac præterea ex supradictis præcessisse debet integer annus probationis: ita ut professio antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus Regulæ, vel Religionis, vel Ordinis observationem, aut ad alios quoscumque effectus.

9. Secundo requiritur ut professio sit spontanea, & libera, ex *cap. 1. De his qua vi, metusve causa.*

10. Tertio opus est, ut profitens sit sui juris, nullique aliqua obligatione adstrictus, ratione cujus impediatur ab emittenda sine ejus consensu professione: qua ratione conjugatus post consummatum matrimonium, absque alterius conjugis licentia, invalidè profitetur, ex *cap. Quidnam 3. & cap. Placet 12. de conversione conjugator.*

11. De-

11. Demum omiſſis aliis pluribus ; quæ videri poſſunt apud Sanch. *lib. 5. in Decalog. cap. 4. per totum*, requiritur, ut acceptetur nomine Religionis ab eo, qui poteſtatem habet admittere ad profeſſionem, ex *c. ad Apoſtolicam 16. de regularib.*, ut etiam indicat ipſa natura contractus ultro citroque obligatorii, pro quo utriusque partis contrahentis conſenſus requiritur.

12. Quod ſi Religioſus aliquis prætenderet, ſe ex defectu alicujus ex prædictis conditionibus miſſiſſe profeſſionem invalidam, puta propter defectum ætatis, aut libertatis &c. ac propterea peteret à Religione diſceſſum; in tali caſu incumberet ipſi onus probandi talem invaliditatem, quod fieri ab ipſo deberet coram ſuo Superiore, & Ordinario. Imo nec ita audiri poteſt, niſi intra quinquennium tantum à die profeſſionis, ut decernitur à Trid. in cit. *ſeſſ. 25. de regular. cap. 19.*

13. Ut in Abbatem, ſeu Superiorem domus Religioſæ quis eligi poſſit, requiritur de jure communi, ut in eadem Religione ſit Profeſſus, ex *c. Cum in magiſtrum 49. de elect.* Imo cum olim ſufficeret tacita profeſſio, ut probatur ex eod. *c. Cum in magiſtrum*, ubi ſolum requiritur, ut eligendus in Abbatem ſit profeſſus; attamen de jure recentiori relato in *c. Nullus 28. de elect. in 6.* requiritur profeſſio expreſſè facta; aliàs electio irrita eſt.

14. Hæc

14. Hæc autem intelligenda sunt de Abbate regulari. Alii enim sunt Abbates regulares, alii sæculares. Abbates regulares sunt Regulares illi Prælat, qui præfunt regimini, & gubernationi cæterorum Religiosorum. Abbates sæculares dicuntur Clerici sæculares, qui habent beneficia Ecclesiastica insignita nomine Abbatia, qui rursus in plures classes dividuntur.

15. Aliqui enim sunt qui dicuntur Abbates ex eo quod præfint alicui Ecclesiæ, quæ olim Regularis, & conventualis fuit, sed postea deficiente regulari disciplina, aut ex aliqua alia iusta causa, transivit in sæcularem, seu conferri coepit sæcularibus Clericis, retento nomine Abbatibus pro Rectore talis Ecclesiæ, quamvis Monasterium sublatum esset.

16. Alii sunt, qui dicuntur Abbates Commendatarii, ex eo quod illis in Commendam traditum sit aliquod Monasterium. Usus ejusmodi tradendi Clericis in commendam Monasteria, observatum fuisse à temporibus Leonis IV. colligit ex cap. Qui plures 2. quæst. 1. Rebus. in praxi tit. de Comm. nu. 6. Tambur. tom. 1. de Jure Abbatum disp. 4. quæst. 1. aliique. Idque ex duplici potissimum causa observatum fuisse notat Gonz. in cap. Cum Monasterium 13. de elect. num. 13. Primò, ex eo, quod Prælatorum electio ob lites, & controversias eligentium ni-

H

mis

mis protraheretur : tunc enim ne Monasteria
 diu absque Superiore detrimentum aliquod pa-
 terentur, commendabantur interim alicui Ec-
 clesiasticæ personæ. Secundò, ex eo quod de
 crescente paulatim Monachorum numero, &
 Monasteriis penè destitutis, vix idonei regula-
 res reperirentur, qui rebus Monasterii utiliter
 præessent. Inde est quod ejusmodi commenda-
 olim essent non in perpetuum sed ad tempus, ut
 indicat etiam ipsa vox Commendæ : nam com-
 mendare nihil aliud est quam deponere, *l. Com-
 mendare 186. ff. de verbor. signif. & l. Lucius 24.
 ff. Depositi.*

17. Alii demum sunt qui vocantur Abbates,
 non quia Monasteriis præficiantur, sed quia dig-
 nitatem habent in Ecclesia Collegiata, vel Ca-
 thedrali, cui dignitati, vel ex privilegio, vel ex
 consuetudine annexum sit nomen Abbatis;
 quemadmodum etiam in pluribus locis talium
 dignitatum possessores vocantur Priores.

18. Inter istorum generum Abbates aliud
 quoque discrimen notandum est, quod aliqui
 jurisdictionem habeant quasi Episcopalem su-
 pra suos subditos tam Clericos, quam laicos,
 unde Pontificiis etiam insignibus utuntur nem-
 pe annulo, & Mitra, baculo pastorali : alii autem
 nec jurisdictionem Episcopalem habeant, nec
 Pontificiis utantur insignibus.

19. Quoad Abbates regulares, multiplex
 quo-

quoque illorum species est. Aliqui enim sunt, qui non solum præsumt Religiosorum regimini; sed præterea territorium habent, in quo Episcopalem jurisdictionem, & aliquando etiam temporalem exercent. Alii sunt, qui sub se tantum habent Subditos Regulares, quorum regimini præsumt. Alii demum sunt Abbates solo nomine, qui non habent sub se subditos Regulares, vel quia Monasterium est alio translatum, vel quia Monachi locum relinquerunt &c. unde vocari etiam solent Abbates titulares.

20. De jure antiquiori poterant Abbates Ordinum Monachalium exempti & habentes jus ferendi baculum, & Mitram postquam semel benedicti essent, conferre Minores Ordines: aut saltem primam Tonsuram subditis non solum Monachis, sed etiam laicis, supra quos Ecclesiasticam; & quasi Episcopalem jurisdictionem obtinebant, ut probat textus in *c. Abbat. 3. de privil. in 6.* Hodie tamen ex Trid. *sess. 23. de reform. cap. 10.* non licet Abbatibus, ac aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, intra fines alicujus diocesis consistentibus, etiam si nullius diocesis, vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, Tonsuram, vel minores Ordines conferre: imò nec concedere possunt litteras dimissorias aliquibus Clericis secularibus, ut

ab aliis ordinentur : sed horum omnium ordinatio pertinet ad Episcopos , intra quorum diocesis fines existant : non obstantibus quibusvis privilegiis , præscriptionibus , aut consuetudinibus , etiam immemorabilibus. Concedentes autem dimissorias contra formam decreti , ab officio , & beneficio per annum sunt ipso jure suspensi.

21. De Abbatibus si quis plura scire velit, consulere potest Tambur. in tractatu cui titulus est *De Jure Abbatum* , Barbosam *de Jure Ecclesiastico lib. 1. cap. 17.* aliosque plures ab ipsis citatos.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI

LIBER SECUNDUS.

TIT. I.

De rerum Ecclesiasticarum divisione.

1. Superiore libro actum est de jure personarum; agendum modo est de Ecclesiasticis rebus, quæ sunt altera pars tractandorum juxta divisionem indicatam à nobis in *tit. præm. lib. 1. num. 2.*

2. Ecclesiasticarum igitur rerum species atque divisio multiplex est. Aliæ enim sunt res spirituales, aliæ temporales. Spirituales sunt, quæ immediatè ad Animam ordinantur, ejusque causa immediata sunt institutæ, qualia sunt Sacramenta, Ecclesiæ, Altaria & similia. Temporales autem, quæ immediatè corpori inserviunt, qualia sunt prædia, domus, aliæque ejusmodi, quæ ordinantur immediatè ad alimentum Ministrorum Ecclesiæ, aut ad Ecclesiæ sustentationem; unde saltem remotè ordinantur etiam ad bonum Animæ: quia sicut Anima sine corpore non vivit in Ministris Ecclesiæ; ita Ecclesia, aut Ministri Ecclesiæ sine rebus corporalibus in nullo proficiunt, ut dicitur in *c. Si quis objecerit 7. 1. q. 3.*

H 3

3. Rut-

3. Rursus res spirituales subdividuntur in corporales, & incorporales. Res incorporales sunt quæ sensu corporeo percipi non possunt, cujus generis sunt virtutes, & interna dona Dei, item ea quæ in jure consistunt, pui a jure ligendi, jus instituendi, & similia. Res corporales dicuntur, quæ aliquo humano sensu percipi possunt, & hujusmodi sunt Sacramenta, res sacræ ac religiosæ, &c.

4. His prænotatis, juxta communem methodum Canonistarum, specialem tractatum de rebus incorporalibus hic non institui-
mus, cum plura ad illas concernentia dicta jam sint in prima parte Institutionum, aliaque plura dicenda sint infra suis in locis; sed immediatè progredimur ad tractandum de corporalibus, ac primum de Sacramentis, quæ earundem rerum sunt nobilissima species, dicturi postea de rebus sacris, & religiosis, & ultimo loco de temporalibus.

T I T. II.

De Sacramentis in genere.

1. Sacramentum in genere definitur à Magistro in 4. dist. I. c. Quid sit Sacramentum: invisibilis gratia visibilis formæ, ejusdem gratiæ similitudinem gerens, & causa existens. Hæc definitio utpote aliquantulum subobscura, solet

let in hunc, vel alium similem modum à recentioribus Theologis reformari: *Signum sensibile à Christo Domino stabiliter institutum, collativum sanctificantis gratia, ex opere operato, cuicumque obicem non ponenti.*

2. Constituitur ex rebus, & verbis, tamquam ex materia, & forma, juxta Conc. Florent. instruct. ad Armenos: quia res, quæ secundum se non significarent practicè, seu causativè gratiam, determinantur per verba ad eandem ita significandam. Cum autem institutio Sacramenti processerit à libera voluntate Christi Domini, qui annectere potuit, & voluit aliquibus potius sensibilibus signis, quam aliis gratiam infallibiliter conferendam: sequitur illis tantummodo rebus, illisque verbis quodlibet Sacramentum constare, quibus secundum substantiam à Christo Domino est institutum, ita ut si eadem substantialiter mutantur, Sacramentum non ponatur.

3. Sed & ad validitatem Sacramenti requiritur etiam in Ministro intentio faciendi quod facit Ecclesia ex *Florent. in loco cit. & Trid. sess. 7. can. 11.* quæ intentio juxta communem sententiam debet esse vel actualis, vel saltem virtualis: utraque enim aliquo modo influit sive per se, sive per aliquid à se relictum in actionem sacramentalem externam, & utraque satis est ad operandum moraliter humano modo;

sola autem intentio habitualis, nempe intentio præterita non retractata, quæ nullo modo influat in prædictam actionem externam, ad Sacramentum non sufficit, ut tradit communis Theologorum sententia, teste Suar. to. 2. in 3. p. disp. 13. sect. 3.

4. Septem sunt novæ legis Sacramenta à Christo Domino instituta, juxta definitionem Tridentini sess. 7. can. 1. videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium. Quæ multum differunt à Sacramentis antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant. Hæc verò nostra, & continent gratiam, & ipsum dignè suscipientibus conferunt, ex Florent. in cit. instruct. ad Armenos.

5. Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur Divina Eucharistiæ alimonia. Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur. Spiritualiter etiam & corporaliter (pro ut animæ expedit) per extremam Unctionem. Per Ordinem verò

rò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiri-
tualiter; per Matrimonium corporaliter auge-
tur. *Florent. in loc. cit.*

6. Inde fit, istorum Sacramentorum quæ-
dam esse necessaria, ita ut prætermitti liberè
non possint. Talia sunt Baptismus, quia ex E-
vang. Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
Spiritu, non potest introire in regnum Dei.* Item
Confirmatio, quæ in homine baptizato præ-
termitti non debet, nisi morte præveniente, ex
c. 1. de his 3. de consecr. dist. 5. Item Eucharistia,
quæ ad minus singulis Annis in Pascha suscipi
debet ab omnibus utriusque sexus fidelibus,
ex *cap. Omnis utriusque 12. de pœnit. & remissio-
nib.* Item Pœnitentia, quæ necessaria speciali-
ter est ei qui lapsus fuerit in lethale peccatum
ex *Trid. sess. 12. cap. 1. & præterea ex eod. cap.*
Omnis utriusque suscipi debet saltem semel in
anno ab omnibus utriusque sexus fidelibus. De-
mum extrema Unctio, quæ conferri debet
graviter ægrotantibus, de quorum morte pro-
baliter timeri potest. Sed de his omnibus ser-
mo erit infra in particulari, ubi in particulari,
de his Sacramentis sermo erit.

7. Alia autem dicuntur Sacramenta volunta-
ria quia scilicet sine salutis æternæ dispendio
pro cuiuscumque arbitrio regulariter suscipi
possunt, aut non suscipi; qualia sunt Ordo, &
Matrimonium.

8. Rursus ex prædictis septem Sacramentis, alia sunt, quæ imprimunt in anima characterem, hoc est signum quoddam spirituale, & indelebile, unde iterari non possunt, in quo genere sunt Baptismus, Confirmatio, & Ordo, ex *Trid. 7. can. 9.* Alia, quæ characterem nullum imprimunt, unde eadem iterari minime prohibentur, qualia sunt Eucharistia, Pœnitentia, extrema Unctio, & Matrimonium. *Florent. in loco cit.*

9. Cum autem istorum omnium Sacramentorum Christus Dominus fuerit Institutor, ut supra dictum est ex *Trid. sess. 7. can. 1.* idem quoque Dominus est, qui in singulis Sacramentis principaliter operatur, unde homines Sacramenta administrantes sunt tantummodo ejus Ministri, nec propriam personam referunt, sed Domini qui Sacramenta instituit. Inde est quod quamvis iidem in administratione Sacramentorum debeant esse immunes à culpa mortali; si tamen contingat eos malos esse, nihilominus, quamvis illicite, valide tamen Sacramenta conficiunt, dummodo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverint, ut definitur à *Trid. in cit.*

sess. 7. can. 12.

TIT.

T I T. III.

De Baptismo, & ejus effectu.

1. **H**is circa Sacramenta generaliter præcognitis, agendum primo est de Sacramento Baptismi, quod ut in loco supracitato loquitur Conc. Florentinum, *vite spiritualis janua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesia. Et cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua & Spiritu Sancto renascimur, non possumus (ut inquit Veritas) in regnum cælorum introire.*

2. Baptismus latè sumptus dividi solet in Baptismum fluminis, Baptismum flaminis, & Baptismum sanguinis. Baptismus sanguinis est Martyrium, ita dictum quia sicut Sacramentum Baptismi per aquam emundat à culpa; ita & Martyrium, quod prodest etiam infantibus ante usum rationis, si illud patiantur in odium fidei, ex c. *Baptismi vicem. 33. de consecr. dist. 4.*

3. Baptismus flaminis dicitur perfecta contritio vel dilectio Dei super omnia, ea præsertim quæ antecedit realem Sacramenti Baptismi susceptionem & includit votum ejus, quæ etiam à peccatis emundat, ex *Trid. sess. 14. c. 4.* unde quoad hunc effectum supplet vicem Baptismi aquæ. Dicitur autem Flaminis, id est Spiritus Sancti, quia amor Charitatis, & per-

fectæ contritionis tribuitur inspirationi, & adiutorio Spiritus Sancti.

4. Uterque tamen iste Baptismus est solum metaphoricè Baptismus, neuterque est propriè Sacramentum novæ legis à Christo Domino institutum; imo neuter excusat per se à reali susceptione Baptismi fluminis, supposito quod hic suscipi possit ex *c. Non dubito 149. de consecr. dist. 4.* quia datur generale præceptum illius suscipiendi, iis verbis intimatum. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* quemadmodum propter præceptū subjiciendi clavibus Ecclesiæ omnia peccata mortalia, non excusatur quis à confessione Sacramentali ex eo quod de suo peccato mortali actum perfectæ contritionis elicuerit.

5. Solus igitur Baptismus fluminis, hoc est qui per aquam ministratur, est verè, & propriè Sacramentum novæ legis à Christo Domino institutum, atque conficitur per exteriorē corporis ablutionem cum aqua elementari sub præscripta verborum forma significante practicè seu causativè gratiam, & interiorē animæ ablutionem à culpa.

6. Materia itaque remota Baptismi est aqua naturalis, seu elementaris, ut clarè colligitur ex illo Joannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* & definitur à Trid. sess. 7. can. 2. post Florentinum in instruct. ad Armenos. Aliæ igitur aquarum species artificiales, quales sunt quæ

quæ ex herbis, aut floribus exprimuntur, non sunt apta materia Sacramento: quod idem de omni alio liquore differente specie ab aqua naturali dicendum est juxta communem Doctorum sententiam.

7. Materia autem proxima Baptismi est ablutio: hæc enim per formam Baptismi, (*Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti* ex c. 1. de Baptismo, & ejus effectu,) determinatur ad practice seu causative significandam interiorem animæ ablutionem. Consistit ea ablutio in contactu successivo aquæ ad corpus baptizati, fierique valide potest vel per immersionem corporis in aquam; vel per asperersionem seu effusionem aquæ in corpus. Olim de præcepto fiebat trina mersione, ut constat ex c. *Si quis presbiter* 78. aliisque de consecr. dist. 4. idque ex duplici ratione, ut indicatur in c. *Postquam vos* 77. ead. dist. Primo quia illa demersio typum exprimebat Dominicæ sepulturæ, & Dominus tertia die resurrexit: secundo ut Baptismus confertur in nomine Sanctæ Trinitatis, non solum verbo, sed etiam facto, ad confutandum expressius Eunomitarum, aliorumque hæreticorum errorem, qui à Baptismo excludebant Sanctæ Trinitatis invocationem; quorum hæresis cum postea evanuisset, cessavit jam pluribus in locis obligatio illa trinæ immersionis. Debet tamen quoad hanc servari Ecclesiæ Dixer-

cesanæ consuetudo, ut Baptismus non solum valide, sed etiam licite ministretur: alicubi enim est consuetudo baptizandi per immersionem; alibi autem per effusionem. Colligitur ex *c. de trina* 79. *de consecr. dist. 4.*

8. Subjectum capax Baptismi est omnis homo viator, non solum adultus, sed etiam Infans statim ac ex utero matris prodit *c. firmiter de Summa Trinit. & Fide Cathol. c. maiores 3. de Bapt. & Trid. sess. 7. de Bapt. can. 13.* Imo in casu necessitatis posse baptizari Infantem antequam totus de utero matris prodierit, dummodo saltem natus sit secundum aliquam notabilem seu principalem sui partem in qua Baptismus perfici possit, ostendit praxis Ecclesiæ.

9. Illud tamen discrimen est inter Infantem qui baptizetur, & inter adultum, quod in Infante nulla ex parte ipsius dispositio prærequiratur, quia Christus, & Ecclesia eorum voluntatem, & intensionem supplet, ut docet D. Th. ab omnibus receptus *3. p. q. 68. art. 9. ad 2.* Ac in adultis, ut valide, & licite Baptismum recipiant, requiritur intentio, saltem præterita quæ moraliter duret, & retractata non sit, suscipiendi Baptismum, ut sumitur ex cit. *c. Majores*, aliisque traditis à Suar. *to. 3. in 3. p. disp. 24. sect. 1.* Item ut iisdem Baptismus digne ministretur, opus est ut habeant fidem Trinitatis & Jesu Christi &c. unde debent prius instrui in articulis fidei,

&

& in præceptis à Christiano servandis, juxta illud Christi Domini Matth. ult. *Docete omnes gentes, baptizantes &c.* & illud Marci ult. *Qui crediderit. & baptizatus fuerit &c.* Deniq; opus est ut habeant contritionem seu attritionem de peccatis commissis, juxta illud Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum &c.* Desumuntur etiam hæc ex cit. 6. *Majores 3. de Baptismo.*

10. Minister Baptismi, quoad Sacramenti valorem, & in casu necessitatis potest esse quilibet, non solum Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus, & mulier; imò etiā paganus, & hæreticus, dummodo formam servet Ecclesiæ & facere intendat quod facit Ecclesia, ex *Florent. in decr. ad Armenos. c. firmiter de Summa Trinit. Trid. sess. 7. de Bapt. can. 4. c. mulier. 19. c. in necessitate 20. c. Romanus 22. aliisque de consecrat. dist. 4.*

11. Ut autem Baptismus non solum valide, sed etiam licite administreretur, secluso casu necessitatis, conferri solum debet ab eo qui jurisdictionem habeat tamquam Pastor Ecclesiasticus in eo loco ubi habitat baptizandus; adeoq; tale munus competit tum Episcopis tum etiam Parochis ex officio suo respectu suorum Parochianorum: reliquis autem Sacerdotibus ex defectu Jurisdictionis non competit extra casum necessitatis, aut nisi illis committatur ex Episcopi, vel Paro-

Parochi delegatione. Videri potest, Valq. 10. 2. in 3. p. disp. 147. c. 3.

12. Item ut Baptismus licite administretur, conferri debet non in privatis domibus, sed dumtaxat in Ecclesiis, ubi sunt fontes ad hoc specialiter deputati, ut constat ex *Clem. un. de Baptismo*, ubi duo tantum casus excipiuntur, videlicet: Nisi Regum vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerferit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo, propter hoc accessus haberi.

13. Solemnitates, & ritus in Baptismo servandi quinam sint, videri potest in rituali. Inter reliqua illud est, ut præter personam baptizantem & personam baptizati, interveniat etiam aliquis, qui baptizatum levet de Sacro fonte, & in sui tutelam & fidem suscipiat, erudiendum postea in doctrina, & bonis moribus, quod servatur ex veteri Ecclesiæ consuetudine, & indicatur in c. *Non plures* 100. c. *Vos ante* 104. de consecr. dist. 4. & in toto tit. de cognation. spirit. Qui tali munere fungatur, vocari solet Compater sive Patrinus, ut vocatus etiam fuit ab Higinio Papa in c. in Catechismo 99. ead. dist.

14. Munus patrini suscipi potest à quolibet baptizato rationis compote, sive sit vir, sive mulier: à qua tamen generali regula excipitur Abbas vel Monachus, ex c. *Non licet* 102. & c.

Monach-

Monachi 103. de consecr. dist. 4. eo quod ipsum non deceat familiaritatem contrahere cum parentibus baptizati, imo & cognationem spirituales, de qua mox dicetur. Item ex alia ratione excipiuntur hæretici, & ii qui sunt moribus infames, quia scilicet non sunt idonei ad rite instruendum baptizatum, ad quod ordinatur munus Patrini. Videri potest Castrop. p. 4. tract. 19. pun. 11. §. 1.

15. Antiquitas nonnisi unus patrinus in baptismo adhiberi potuit sive vir, sive mulier, ut constat ex c. *Non plures* 100. & c. *In Catechismo* 99. de consecr. dist. 4. Postea successa temporis introductum fuit ut plures adhiberentur, ut colligitur ex c. *fin. de cognat. spirituali* in 6. At Conc. Trit. sess. 24. de refor. matrim. c. 2. statuit juxta pristina instituta ut unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus & una baptizatum de Baptismo suscipiant. Non possunt igitur plures vir, vel plures fæminæ in patrilos suscipi; sed tantummodo designandus est & admittendus unus tantummodo designandus est & admittendus unus tantum vir aut una fæmina, vel ad summum duo, vir & fæmina.

16. Illud quoque Juris in patrino servatur, ut inter ipsum & inter baptizatum, & illius patrem, & matrem spiritualis cognatio contrahatur, quæ est impedimentum dirimens matrimonii contrahendi ut constat ex toto titulo de cognat.,

cognat. spirit. & ex cit. c. 2. Trident. Ubi etiam additur similem cognationem contrahi inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem; & quod si alii, ultra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem nullo pacto contrahant: De hoc impedimento resultante ex cognatione spirituali sermo etiam recurret infra, ubi de Sacramento Matrimonii.

T I T. I V.

De Sacramento Confirmationis.

1. Q Uemadmodum homo postquam carnaliter natus est, & augmentatione opus habet, & virium corroboracione; ita quicumque spiritualiter regeneratur per Baptismum, corroborari debet per gratiam Spiritus Sancti, per quam armatus, & instructus confirmetur ad pugnam: & ad hoc fuit à Christo Domino institutum Sacramentum Confirmationis, ex *c. Spiritus Sanctus 2. de Consecr. dist. 5. & Trid. sess. 7. de Confirmatione can. 1. & 2.*

2. Usus hujus Sacramenti fuit à primis usque Ecclesie temporibus ex institutione Christi, quidquid in contrarium dixerint recentiores hæretici, contra quos late disputat Bellar. *to. 2. Controv. lib. 2.* Videri etiam potest Suar. Doctor Eximius *tom. 3. in 3. p. disp. 32. sect. 1.*

3. Ma-

3. Materia remota hujus Sacramenti est Chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae, & balsamo, quod odorem significat bonae famae, per Episcopum benedicto, ex Florent. in instruct. ad Armenos, & c. un. de Sacra Unctione, Materia proxima est unctio Chrysmae per Episcopum benedicti, ea ratione, qua in præced. tit. n. 7. dictum est, materiam proximam Baptismi esse ablutionem. Debet autem ea unctio per manum Episcopi fieri in fronte confirmandi, ubi verecundiae sedes est, in figuram Crucis sub hac verborum forma: *Signo te signo Crucis, & Confirmo te Chrysmate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, ne videlicet Confirmatus Christi nomen confiteri erubescat, & præcipue Crucem ejus, quæ Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia, ex Flor. in loco cit.

4. Ordinarius Minister Confirmationis est Episcopus, c. de his 3. de consecr. dist. 5. c. Presbyteri 119. de consecr. dist. 4. c. quanto 4. de consuet. Trid. sess. 7. de Confirm. can. 3. & Flor. in cit. decreto fidei ad Armenos. Ex speciali tamen & extraordinaria delegatione Summi Pontificis posse simplicem Sacerdotem ex rationabili, & urgente admodum causa ministrare Sacramentum Confirmationis Chrysmate per Episcopum confecto, docent passim Authores, sumiturque ex c. Pervenit 1. dist. 95, ipsumque Conciliū

lium Florent. in loco citato asserit, legi id aliquando factum esse per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & urgente admodum causa.

5. Sed & opus est, ut sit Episcopus proprius confirmandi: cum enim licita ministratio hujus Sacramenti exigat jurisdictionem in personam cui Sacramentum ministrandum est; nemo potest, quantumvis Episcopus, alienum subditum confirmare, sine debita facultate, ut ex omnium sententia tradit Sylvester v. *Confirmatio divina* q. 5. Suarez. *to. 3. in 3. p. disp. 38. sect. 2. in fine*, & Castrop. *tract. 20. puncto 9. num. 7.* Item ex Trid. *sess. 6. de refor. cap. 5.* debet Confirmatio ab Episcopo in propria diœcesi ministrari: aliàs si in aliena diœcesi irrequisito proprio Episcopo hoc Sacramentum etiam sibi subditis ministraret, esset ipso jure suspensus ab exercitio Pontificalium. Illud quoque diligenter servandum ab eo est, ut nonnisi Chrismate eo anno consecrato utatur in administratione Sacramenti: si enim veteri (nisi præoccupante morte) uteretur, peccaret mortaliter, ut sumitur ex Epist. 2. Fabiani Papæ c. *Quoniam* 19 *de sent. excom. in 6. juncta ibid. Glos. ver. dubium non existit. & cap. Si quis de alio* 121. *de consecr. dist. 4.* ubi est fermo de unctione Chrismatis, quæ fit in Baptismo, est autem major ratio de unctione

unctione Confirmationis, ut recte notat Suar. in loco supra citato.

6. Omnibus baptizatis ministrari debet hoc Sacramentum, ut pleni Christiani inveniantur, ex c. 1. de *Consecr. dist. 5.* & nonnisi semel, cum sit de genere eorum Sacramentorum, quæ characterem imprimunt, adeoque reiterari non possunt, ut supra dictum est in hac secunda parte Institutionum *tit. 2. num. 8.* Non tamen debet ministrari pueris antequam usum rationis habeant: non enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sicut Baptismus; sed ut ejus virtute optime instructi, & parari inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sanè pugnae genus pueros qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos judicavit, ex *Catech. Rom. B. Pii V. 2. p. c. 3. n. 14.*

7. Inde fit, ex eod. Catech. ibid. n. 15. ut qui adulta jam ætate confirmandi sunt, si hujus Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed graviora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad jejunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admo- neanturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renovandam esse, ut nonnisi je- juni, hoc Sacramentum susciperent,

8. Ef.

8. Effectus Confirmationis multiplex est. Primo enim est augmentum gratiæ per Baptismum receptæ, ut Christianus audacter Christi confiteatur nomen, ut dicitur in cit. decreto Conc. Florentini. Dixi *augmentum gratiæ*: quia Confirmatio numeratur inter ea Sacramenta, quæ dicuntur Sacramenta vivorum, eo quod per se postulet suscipientem esse in gratia constitutum. Alius quoque ejusdem effectus est speciale auxilium suo tempore concedendum ad fidem absque ullo timore, cum opus fuerit, confitendam, ut docet communis Theologorum sententia teste Suar.^o to. 3. in 3. p. disp. 34. sect. 2. Alius denique effectus est character indelebiter Animæ inhærens, unde reiterari non potest, ut paulo ante indicatum est, sumiturque ex c. de homine 9. de consecr. dist. 5. & ex Trid. sess. 7. de Sacramentis in genere can. 9.

9. Præter reliquas solemnitates in Confirmatione adhibendas, quæ videri possunt in Pontificali, etiam illa servatur, quam servari diximus in Baptismo; ut videlicet interveniat Patrinus, qui teneat confirmandum. de quo ritu sermo est in c. Si quis filiastrum 2. & c. De his 6. 30. q. 1. ejusque ratio recte traditur à Catechis. Rom. in loco supra citato n. 14. quia videlicet sicut qui progreditur ad certamen, indiget aliquo, cujus arte atque consilio doceatur Adversarium vincere; ita qui Sacramento Confirmationis quasi
firmis

firmis armis tectus, ac munitus, descendit in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, indiget duce, ac Monitore; quale munus suscipitur à Patrino.

10. Sicut autem, ex supradictis, in Baptismo contrahitur spiritualis cognatio inter Patrum, & baptizatum, ejusque Patrem & Matrem, necnon inter baptizantem, & baptizatum ejusque Patrem, & matrem; ita & in Confirmatione cognatio similis contrahitur, quæ pariter non egreditur Confirmantem, & Confirmatum, illiusque Patrem & Matrem, ac Tenentem, ut decrevit Trid. *sess. 24. de reformatione matrim. c. 2.* de qua cognatione sermo etiam erit infra ubi de Sacramento Matrimonii.

T I T. V.

De Venerabili Eucharistia Sacramento.

1. **E**Xcellentissimum, inter omnia reliqua, Sacramentum est Eucharistia in qua præter id quod est cæteris Sacramentis commune nempe symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem, illud excellens, & singulare reperitur, quod reliqua Sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis Author ante usum est, ex Trid. *sess. 13. cap. 3.*

2. Hoc

2. Hoc Sacramentum fuit institutum à Christo Domino in ultima Cœna illius noctis, in qua traditus fuit in mortem pro omnium hominum redemptione, in eoque divitias Divini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annuntiare mortem, donec ipse ad judicandum mundum veniat, ex cit. *sess. 13. cap. 2.* Ejus autem essentia in eo est, quod sub speciebus Panis, & vini vere, & proprie contineatur Corpus, & Sanguis Christi Domini, cum ejus Anima, & Divinitate: panis enim vinique substantia nullatenus remanet post verba conversio panis, & vini in Corpus, & Sanguinem Domini, convenienti & proprio vocabulo Transubstantiatio est appellata, ex ead. *sess. 13. c. 4. can. 1. & 2.*

3. Materia igitur remota hujus Sacramenti est panis triticeus, & vinum de vite, ut manifeste colligitur tum ex Evangelistarum historia, tum ex *Con. Flor. in decr. fidei ad Arm.* & ex *Trid. in cit. sess. 13. c. 1.* Debet autem esse panis usalis, qualis venit nomine panis simpliciter, si-ve sit azimus, si-ve fermentatus: quanivis de necessitate præcepti servari debeat mos Ecclesiæ, adeoque in Ecclesia latina omnes Sacerdotes teneantur in azimo consecrare, in Ecclesia autem Græca in frementato, ut expresse tradidit *Conc. Flo.*

Flo.

Florent. §. *Item in aximo*. Vinum pariter debet esse usuale de vite, seu ex uvis expressum, unde alii liquiores, & acetum ipsum quamvis ex vino fiat, nullatenus sunt apta materia consecrationis. Debet autem de necessitate præcepti admisceri vino modicum aquæ, ut ex perpetua Ecclesiæ traditione docuit Flor. *in cit. decr. fidei ad Armenos*, & Trid. *sess. 22. c. 7.* tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam, quia è latere ejus aqua simul cum Sanguine exierit: quod Sacramentum hac mixtione recolitur. Et cum aquæ in Apocalypsi Beati Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur, ut ibid. loquitur Trid.

4. Forma hujus Sacramenti duplex est. Una per quam consecrantur species panis, nempe *Hoc est enim Corpus meum*, altera per quam consecrantur species vini, scilicet *Hic est enim Calix Sanguinis mei novi, & æterni testamenti, &c.* Ea enim sunt Verba Salvatoris, quibus Sacerdos in Persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum, ex *Florent. cit.* eorumque virtute verborum, substantia panis in Corpus Christi & substantia vini in Sanguinem convertuntur, ita tamen quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte Hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus, ut

I

ibid.

ibid. loquitur Florent. vi scilicet naturalis illius connexionis, & concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur, ex *Trid. sess. 39. c. 3.*

5. Minister hujus Sacramenti est omnis & solus Sacerdos, cui ea potestas in Sacra Ordinatione Presbyteratus tribuitur, indicaturque etiam à *Trid. sess. 22. c. 1.* qui utcumque malus sit, valide consecrat, quamvis illicite, dummodo debitam materiam, & formam adhibeat cum intentione, vel formali, vel saltem virtuali consecrandi, ut supra dictum est ubi de Sacramentis in genere, ex *Trid. sess. 7. can. 11. & 12.* ut autem etiam licite consecret, debet esse in gratia constitutus. Quod si alicujus peccati mortalis sibi conscius sit, quantumvis sibi contritus videatur, præmittere debet Sacramentalem Confessionem, etiamsi illi ex officio incumbat celebrare, modo illi non desit copia Confessoris. Quod si necessitate urgente Sacerdos absque prævia Confessione celebraverit, quamprimum confiteatur, ut præcipitur à *Trid. sess. 13. c. 7.*

6. Subiectum capax recipiendi Eucharistiam est omnis homo baptizatus, qui sufficienter usum rationis habeat, quo discernere possit cibum istum cœlestem à cibo vulgari, & ad illius susceptionem actuali se devotione disponere, ut ha-

habetur ex *Catech. Rom. c. 4. num. 62.* dummodo tamen tum ex parte animæ, tum etiam ex parte corporis debitas dispositiones habeat, quæ vel de jure Divino, vel de jure Ecclesiastico requiruntur.

7. Inter reliquas autem dispositiones ex parte animæ requisitas ea est quæ indicatur à Paulo 1. Corint. 11. in illis verbis: *Probet autem seipsum homo: & sic, de Pane illo edat, & de Calice bibat,* quam probationem ad communicandum necessariam Ecclesiastica consuetudo declarat, esse eam, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali Confessione ad Sacram Eucharistiam accedere debeat, ut definit Trid. in cit. *sess. 13. c. 7.* Concordat textus in *c. Qui scelerate 24. aliisque juribus de consecr. dist. 2.*

8. Dispositio necessaria ex parte corporis est jejunium perfectum, & naturale, ita ut excludat cujuslibet vel minimi cibi, & potus vitalem sumptionem ante perceptionem Eucharistiæ à media nocte prævia illius diei, in quo sumenda est. Colligitur hoc ex *c. Ex parte 5. de celebrat. Missar. cap. Sacramenta Altaris 47. de consecr. dist. 1. & ex aliis juribus.* Consuetudinem hanc ab Apostolis emanasse, abunde testantur antiquissimi Ecclesiæ Patres, Epiphanius *lib. 3. contra hæreses in fine, Nazianz. orat. 40. quæ est de Baptismo*

tismo sub finem, Chrysost. *hom. 27. in 1. ad Corinth.* alique citati à Suar. *to. 3. in. 3. p. disp. 66 sect. 3.* Quamvis enim Christus Dominus hoc Sacramentum instituerit, postquam Pascha cum Discipulis manducasset; id tamen fecit, non ut Discipuli eundem ritum in Ecclesiam introducerent percipiendi Eucharistiam post coenam, sed quia cum vetus Pascha esset figura Eucharistiæ conveniens fuit, ut veritatem figura præcederet. Antiquitus fuit etiam præceptum, ut sumpta mane Eucharistia, continuaretur jejunium usque ad sextam, & sumpta hora tertia, vel quarta, servaretur, jejunium usque ad vesperras, ut constat ex *c. Tribus gradibus 23. de consecr. dist. 2.* Sed hoc fuisse consuetudine abrogatum tradit Castrop. *tract. 21. puncto 13. n. 10.* cum pluribus aliis quos citat ibidem: quamvis maxime deceat cibum non sumere, quamdiu species Sacramentales acceptæ creduntur non esse consumptæ.

9. Ab hac tamen generali lege præmittendi jejunium sumptioni Eucharistiæ, excipitur qui sit in mortis periculo constitutus: potest enim eidem etiam non jejuno præberi Eucharistia tanquam Viaticum ut ostendit praxis Ecclesiæ. Item excipitur casus, in quo nisi sumeretur Eucharistia à non jejuno, gravis fieret injuria eidem Sacramento, ut puta adveniret in manus Infidelium, aut igne consumeretur &c. Denique casus

casus excipitur, in quo perfici debet Sacrificium inchoatum, idemque perfici non possit nisi à non jejuno, Videri potest Suar. 10. 3. in 3. p. disp. 66. sect. 6.

10. Obligatio sumendi Eucharistiam diversis Ecclesiæ temporibus diversa fuit. Tempore nascentis Ecclesiæ, quia charitas fidelium ferventior erat, & gravior necessitas propter infidelium persecutiones, omnes singulis diebus communicabant, ut colligitur à Doctorib. ex c. Episcopus 56. de consecr. dist. 1. & c. Peracta 10. de consecr. dist. 2. ubi præcipitur ut peracta consecratione omnes communicent; unde sicut usus audiendi Missam erat quotidianus, ita & usus communicandi. Postea frigesciente charitate præceptum fuit ut saltem ter in anno Eucharistia sumeretur, nempe in Paschate, & Pentecoste, & Natali Domini, ut constat ex c. Et si non frequentius 16. & c. Sacerdotes 19. de consecr. dist. 2. Tantum Innoc. III. in c. Omnis utriusque sexus 12. de pœnit. & remis. propter varias causas decrevit ut saltem semel in anno, nempe in Pascha sumatur Eucharistia, quod præceptum aliis abrogatis usque ad hæc tempora viget.

11. Datur præterea obligatio sumendi Eucharistiam in periculo mortis, quam obligationem Authores nonnulli docent esse de Jure Divino. Hanc obligationem supponere videtur Conc. Nicænum relatum in c. de his vero 9. 26. q.

ubi vocat Viaticum necessarium. Consonat etiam Synod. Tridentina sess. 13. cap. 6.

T I T. VI.

De pœnitentiâ, & remissionibus.

1. SEquitur Pœnitentiæ Sacramentum, quod est secunda post naufragium tabula, à reliquis Sacramentis distinctum, & à Christo Domino tunc præcipue institutum, cum à mortuis excitatus, insufflavit in Discipulos suos, dicens: *Accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.* Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi, & retinendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit, ex *Trid. sess. 14. cap. 1.*
2. Forma hujus Sacramenti, in qua præcipue ipsius vis sita est, sunt ea Ministri verba: *Ego te absolvo &c.* quibus de Ecclesiæ Sanctæ more preces quædã laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquã spectant, neq; ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariae, ut expressè docet *Trid. in cit. sess. 14. c.*
3. Nequit igitur absolutio dari per nutus, aliave
signa

figna à prædictis verbis distincta: imo verba illa debent articulata voce proferri, unde absens non potest absolvi, neque per epistolam ex constit. Clementis VIII. edita die 20. Julii 1602. quæ est 87. ejusdem Pontificis in Bullario.

3. Actus pœnitentis, nempe Contritio, Confessio, & satisfactio, sunt quasi materia ejusdem Sacramenti, ex Trid. cit. sess. 14. cap. 3. quæ omnia, nempe absolutio, & contritio, & confessio, & satisfactio versantur circa peccata actualia post Baptismum commissa; & propterea eadem peccata vocari solent materia remota, circa quam abolendam actus illi versantur, ut colligitur ex ead. sess. c. 2.

4. Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Trid. ibid. cap. 4. Alia est perfecta, alia imperfecta. Contritio perfecta est, quæ charitate formatur, seu concipitur ex motivo charitatis, hoc est propter Deum, summamque ejus bonitatem super omnia dilectam. Imperfecta contritio, quæ etiam attritio vocari solet, dicitur, quando concipitur ex inferiori motivo, puta ex gehennæ & pœnarum metu, aut ex turpitudinis peccati consideratione.

5. Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, etiam priusquam Sacramen-

rum Pœnitentiæ actu suscipiatur, *ex cit. cap. 4. Trid.* quamvis adhuc obligationem relinquat confitendi sacramentaliter peccata mortalia commissa, quia *ex eodem Tridentino* ipsa reconciliatio ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non est adscribenda. Contritio imperfecta seu attritio, si sit supernaturalis, & voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit, ut *ibid.* expresse *Trid.* Perfecta igitur contritio, quamvis sit perfectior, & utilior materia Sacramenti Pœnitentiæ, non tamen est materia necessaria, quia etiam contritio imperfecta sufficit cum Sacramento, si prædictas condiciones includat, nempe si sit supernaturalis, & voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ. Videri potest *Suar. Doctor eximius to. 4. in 1. p. disp. 20. per totam.*

6. Confessio, quæ est alter pœnitentis actus, respicit peccata post Baptismum commissa, ut supra diximus *ex Trid. sess. 14. cap. 2.* quæ si mortalia sint, dicuntur materia necessaria, quia necessarium est illa huic Sacramento subijcere. Si autem venialia sint, vocantur materia sufficiens, quia quamvis possint utiliter in Confessione aperiri; quod piorum hominum usus demon-

mon-

monstrat; taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt, ut ibidem docet *Trid. cap. 5.* quemadmodum etiam vocari possunt materia sufficiens peccata mortalia alias rite confessâ, quæ quamvis de necessitate non sit, utile tamen est iterum confiteri, ut declaravit *Benedictus 11. Extrav. 1. de privilegiis §. ceteram licet, inter comm.*

7. Cum autem Sacramentum Pœnitentiæ institutum sit per modum cujusdam Judicii, in quo Sacerdos tamquam Christi Minister exercet munus Judicis, pœnitens autem Rei; inde sit debere aperta, & verecunda Confessione omnia, & singula peccata mortalia, prout sunt in conscientia, aperiri, explicato eorundem numero, & circumstantiis mutantibus speciem: Sacerdotes enim hoc judicium incognita causa exercere non possunt, nec ab ipsis æquitas servaretur in pœnis injungendis, si pœnitens in genere dumtaxat, & non potius in specie ac singillatim sua peccata declararet, ut expresse docet *Trid. in cit. sess. 14. c. 5.*

8. Potest tamen multipliciter casus contingere, in quo pœnitens inculpabiliter omittat alicujus peccati mortalis Confessionem, & hoc non obstante effectum Sacramenti consequatur. Primus casus est, si pœnitens habeat physicam impotentiam manifestandi aliquod peccatum, puta si post satis diligens conscientiz exa-

men, alicujus peccati commissi non recordetur in quo casu satisfacit, si reliqua peccata aperiat, quorum memoriam habet: quia in illorum confessione intelligitur inclusum etiam peccatum oblitum, dummodo ad illud saltem in confuso, seu in genere se extendat animi dolor, & detestatio, juxta Trid. *ead. sess. cap. 5.* Quamvis si postea idem peccatum memoriæ superveniat, detur obligatio ejusdem aperiendi in Sacramentali Confessione, propter præceptum Divinum, quo tenentur fideles omnia peccata mortalia in Confessione declarare, ut colligitur ex *eod. cap. 5. Trid.*

9. Alter casus etiam est ex physica impotentia in moribundo ita sensibus destituto, ut nulum peccatum in particulari explicare possit. Hic enim si signa doloris ediderit, & Sacramentum Pœnitentiæ vel voce vel signis petierit, absolvendus est, ut constat ex c. *Multiplex. 49. de pœnit. dist. 1.* Per illa enim signa doloris, & per expressam, aut tacitam absolutionis petitionem, moribundus ille satis subjicit clavibus, quantum potest, peccata sua, & ex extrema necessitate excusatur à specifica, & numerica eorundem confessione, quia *nemo potest ad impossibile obligari c. 6. de reg. jur. in 6.*

10. In his, aliisque similibus casibus, qui videri possunt apud Theologos, & Canonistas, ubi agunt de integritate Confessionis, dicitur fieri

feri Confessio formaliter integra. Authores enim duplicem in Confessione integritatem distinguunt, quarum unam vocant materialem, aliam formalem. Confessio materialiter integra est, quando omnia, & singula peccata commissæ cum eorum numero, & specie in Confessione declarantur. Confessio formaliter integra dicitur, quando peccata manifestantur, ut manifestari possunt, & ut Divinum præceptum hic, & nunc obligat ad illa manifestanda.

11. Utrum autem in Confessione aperiri etiam necessario debeant circumstantiæ notabiliter aggravantes, aut notabiliter minuentes, intra eandem speciem? Item utrum necessario manifestanda sit peccati circumstantia, ex qua Confessarius habiturus est noticiam complicitis? est celestis Theologorum quæstio, cujus resolutio apud ipsos videri potest.

12. Tertius denique actus pœnitentis à Trid. numeratus in cit. sess. 14. c. 3. est satisfactio sacramentalis, seu executio operis injuncti à Confessario in satisfactionem peccatorum. Hic actus quatenus à Confessario imponitur, cum sit pars complens seu integrans Sacramentum Pœnitentiæ, juxta Trid. ibid. ex Christi Domini institutione efficacior vim obtinet in ordine ad suum effectum, qui est remissio pœnæ pro peccatis debitæ, & præservatio à peccatis

in futurum. Rursus ex eo quod sit pars ad integritatem Sacramenti requisita, infertur obligatio, quam regulariter habet Confessarius ad illam imponendam, & obligatio pœnitentis ad illius executionem: uterque enim pro sua parte tenetur ad ponendum quicquid pertinet ad integritatem Sacramenti; nisi tamen illam poni sit impossibile, ut contingere aliquando potest, quando pœnitens moribundus ita est in extremis, ut nec minimam satisfactionem exequi possit.

13. Minister hujus Sacramenti est solus Sacerdos ex institutione Domini, quia ad solos Sacerdotes dictum fuit: *Quorum remiseritis peccata, &c.* ut definit *Trid. in cit. sess. 14. c. 6. & can. 10. & Florent. in decreto fidei ad Armenos*. Imo nec omnis Sacerdos ministrare hoc Sacramentum potest: quamvis enim Presbyteri in sua Ordinatione à peccatis absolvendi potestatem accipiant; attamen cum ad ejus potestatis usum opus sit jurisdictione; nullus, etiam Regularis, potest Confessiones secularium etiam Sacerdotum audire, nisi aut Parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus judicetur, & approbationem (quæ gratis dari debet) obtineat. Ita *Trid. sess. 23. c. 15.*

14. Hinc Authores passim duplicis generis Ministrum assignant pro Confessionibus audiendis.

dis. Alius enim est Minister Ordinarius, seu habens jurisdictionem ordinariam; alius Minister delegatus, seu habens jurisdictionem delegatam. Jurisdictio ordinaria dicitur illa, quæ alicui competit ex officio, cui de jure annexa est jurisdictio. Talis est Episcopus, & Parochus, cui ex cura animarum, quam habet, competit jurisdictio in oves suas ad Sacramenta illis ministranda. Jurisdictio delegata dicitur, quam aliquis habet ex delegatione, seu ex demandatione facta ab Ordinario. Hujus generis sunt Religiosi, alique Sacerdotes non Parochi, qui approbationem, & licentiam habeant ab Ordinario excipiendi aliorum Confessiones.

15. Rursus neque omnes Sacerdotes habentes facultatem audiendi Confessiones, habent eo ipso universalissimam facultatem absolvendi ab omnibus quibuscumque peccatis. Datur enim in Ecclesia potestas reservandi peccata, quorum absolutio obtineri non possit ab inferiori Confessario, sed reservata sit superiori reservanti, juxta *Trid. sess. 14. c. 7.* Sic de facto plurimum peccatorum absolutio reservata est Summo Pontifici, ut constat ex Bulla Cœnæ: & ipsi Episcopi pro suis diocesis reservare sibi possunt, & solent aliquorum peccatorum absolutionem, quam dare non possunt infe-

feriores Confessarii, nisi obtenta ipsius Episcopi reservantis facultate.

16. Excipi tamen debet casus articuli mortis, in quo quilibet Sacerdos absolvere potest quoslibet pœnitentes à quibuscumque peccatis, & censuris, si nullus sit præsens Sacerdos privilegiatus: quia ex cit. *sess. 14. cap. 7.* pro tali casu extremae necessitatis in articulo mortis, nulla est peccatorum reservatio.

17. Post factam peccatorum Confessionem, oritur in Confessario gravis obligatio non manifestandi ea, quæ in Confessione cognovit, quæ obligatio vocatur sigillum, & adeo stricti juris est, ut in nullo casu, quantumvis gravissimo, sive boni consequendi, sive mali vitandi, sine expressa voluntate pœnitentis cessare possit, ex c. *Omnis utriusque sexus 12. de pœnit. & remiss. cap. Sacerdos 2. de pœnit. dist. 6.* Quod procedit, etiamsi facta Confessione Pœnitentem Confessarius non absolverit, propter aliquam ejus indispositionem, ut ex omnium sententia tradit Doctor Eximius *tom. 4. in 3. p. disp. 33. sect. 2. num. 9.* Imò procedit etiamsi Confessio facta fuerit alicui, qui bona fide iudicetur Sacerdos, ex intentione recipiendi absolutionem, ut pariter ex omnium sententia tradit idem Suar. *ibid. num. 3.* Extenditur quoque similis obligatio ad quemcumque, qui ex confessione Sacramentali pœnitentis peccata cog-

cognoverit ; unde si Confessio facta fuerit per interpretem , aut aliquis alius , præter Confessarium , illam audiverit , tenetur idem similiter ad sigillum , ut etiam docet communis sententia apud cit. Suar. in ead. disp. 33. sect. 4.

18. Quod si Confessarius aliquis injustè sigillum fregerit , deponendus est ab Officio Sacerdotali , & in arctum Monasterium detruendus ad agendum perpetuam pœnitentiam , ex cit. cap. Omnis utriusque sexus , & cit. c. Sacerdos.

19. Demum quod attinet ad obligationem Sacramentaliter confitendi , constat primò , teneri unumquemque fidelem peccato mortali gravatum sacramentaliter confiteri , quando imminet mortis periculum , & quando est periculum probabile numquam inveniendi Sacerdotem , cui confiteri possit : quia alioquin manifesto periculo se exponeret omittendi Sacramentum , quod à Domino est institutum atque præceptum in remedium necessarium peccati post Baptismum commissi , ut tradunt omnes Doctores teste Suar. disp. 35. sect. 3.

20. Constat secundò , omnes fideles , cum ad annos discretionis pervenerint , si peccato mortali graventur , teneri ad Sacramentalem Confessionem saltem semel in anno , ex cit. cap. Omnis utriusque 12. de pœnit. &

re-

remiss. & ex Trid. sess. 14. cap. 5. & can. 8.

21. Ut autem huic gravi præcepto satisfiat non sufficit Confessio illegitimè facta: quia inter propositiones ab Alex. VII. damnatas die 24. Septembris 1665. una est numero decima quarta, quæ asserbat, satisfacere præcepto Ecclesiæ illum, qui facit Confessionem voluntariè nullam. Imo cum per idem præceptum principaliter præcipiatur peccati mortalis confessio, si quis faciat Confessionem de solis venialibus, quia illis dumtaxat gravatus est, sed postea eodem anno in aliquod peccatum mortale incidat; tenetur intra eundem annum illud peccatum mortale confiteri, ut tamquam certum tradit Castrop. tract. 23. puncto 20. §. 3. III. post plures quos ibidem citat.

T I T. VII.

De Extrema Unctione.

11. **H**Actenus de iis Sacramentis, quibus ex institutione Christi habetur ingressus, & progressus in Vita Christiana: consequens est ut de eo Sacramento agatur, quo muniti atque defensi egredimur ab hac vita, unde congruo vocabulo appellatur Extrema Unctio, quia omnium unctionum & Sacramentorum, quæ fidelibus conferuntur, solet esse ultimum, & quia

& quia confertur constitutis in extremo vitæ.

2. Instituta est autem Sacra hæc Unctio infirmorum, tamquam verè, & propriè Sacramentum novi Testamenti, à Christo Domino nostro, ut definit Trid. sess. 14. de Sac. Extremae Unctionis cap. 1. & can. 1. addens insuper fuisse idem Sacramentum insinuaturn apud Marcum; commendatum autem, & promulgatum per Jacobum Apostolum, qui cap. 5. in Epistola Catholica sic habet: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Hæc enim tam absoluta promissio non nisi in institutione Domini fundari potest, quia solius Domini est, signo sensibili. annectere infallibiliter gratiam & remissionem peccatorum. Videri potest Bellar. tom. 2. controversiar. in 4. controvers. generali lib. 1.

3. Ex iisdem Jacobi verbis, & ex Apostolica traditione per manus accepta infertur quænam sit materia, forma, Minister, & effectus hujus Sacramenti, ut docet Trid. in cit. cap. 1. Materia remota est oleum olivarum, ex Trid. cit. & Flor. in decreto Unionis, quia tale oleum est, quod dicitur simpliciter oleum. Debet autem esse ab Episcopo benedictum, ex doctrina utriusque Concilii in locis citatis, benedictione diversa

versa ab ea, per quam benedicatur Chrisma, quod adhibetur pro Sacramento Confirmationis, pro Consecratione Episcopi, Ecclesiæ, Altaris, Calicis, fontis baptismalis &c. cum præsertim Chrisma componatur etiam ex balsamo, ut supradiximus in hac secunda parte Institutionum tit. 4. num. 3. oleum autem pro Extrema Unctione nullo alio liquore miscetur. Item debet esse benedictum eo ipso anno in quinta feria, quæ est in Cœna Domini, quo tempore singulis annis eam benedictionem peragi ex traditione Apostolica & statutis Decretalium, testatur Synodus Aquisgran. sub Ludovico Pio Imperatore in cap. 8. cujus initium est *Statutum etiam est*: quemadmodum idem etiam fit de Chrismate, juxta textum in c. Litteris 18. de consecr. dist. 3.

4. Materia proxima ejusdem Sacramenti est Unctio ex oleo facta, quæ aptissimè Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat, ut loquitur Trid. in cit. sess. 14. de Sacramento Extremæ Unctionis cap. 1. Debet autem fieri cum forma Crucis, ut praxis ostendit, atque etiam colligitur ex cap. Numquid 10. de consecr. dist. 5. juncta ibid. Gloss. Item fieri debet in certis partibus corporis, quæ à Florent. in dec. Unionis numerantur septem, videlicet oculi propter visum, aures propter auditum, nares propter

ter

ter odoratum , os propter gustum vel locutionem , manus propter tactum , pedes propter gressum , renes propter delectationem ibidem vigentem : quidquid sit utrum omnes , & singulæ istarum omnium partium unctiones sunt essentielles , aut saltem de necessitate præcepti requisitæ de qua re videri potest Suar. tom. 4. in 3. disp. 39. sect. 2. art. 4.

5. Forma sunt illa verba : *Per istam Sanctam unctionem , & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid &c.* In qua forma illud est speciale, quod fiat per verba deprecativa, cum in reliquis Sacramentis fiat per indicativa, ut puta Sacramentum Pœnitentiæ fit per verbum *Absolve te &c.* at Sacramentum Extremæ unctionis per verbum *Indulgeat tibi Dominus* , quod est deprecativum. Ratio hujus est ipsa Christi voluntas ita hoc Sacramentum instituentis , quam Ecclesiæ colligit ex illo Jacobi *Orent super eum.* Nec etiam deest ratio congruentiæ , quam rectè notat Suar. in loco supracitato : quia scilicet hoc Sacramentum ordinatur ad obtinendum per modum indulgentiæ id , quod in judicio Pœnitentiæ obtineri non potuit per modum justitiæ , propter imperfectam hominis satisfactionem , vel dispositionem. Unde quia homo infirmus jam est quasi viribus destitutus ad satisfaciendum ; ideo exoratur Deus, ut remittat

fi

si quid post Sacramentum Pœnitentiæ residuum est.

6. Minister hujus Sacramenti est solus sacerdos, juxta Trid. in cit. sess. 14. cap. 3. & can. 4. de Sacram. extr. *Unctionis*, quod etiam colligitur ex illo Jacobi *Inducat presbyteros Ecclesia*. Quinimo ut non solum valide, sed etiam licite idem Sacramentum conferatur, debet ministrari ab habente jurisdictionem non impeditam supra infirmum, puta à Parocho, vel ab habente licentiam à Parocho, ut colligitur ex Clem. 1. de privileg. Quod tamen intelligitur communiter à Doctoribus, teste Castrop. tract. 25. disp. unica puncto 7. n. 5. extra casum necessitatis: Si enim Parochus præsens non sit, & infans periculum mortis non permittat obtineri licentiam à Parocho, docent ministrari posse extremam unctionem à quolibet Sacerdote, qui non sit excommunicatus, aut suspensus.

7. Subjectum capax ejusdem Sacramenti suscipiendi est omnis homo baptizatus, qui sufficienter usum rationis habeat aut habuerit, & sit in gravi infirmitate, unde Medicorum judicio censeatur esse in vitæ periculo constitutus. Ministrari enim hoc Sacramentum non potest iis qui Baptismum non acceperunt, cum Baptismus sit reliquorum Sacramentorum janua, vitæq; spiritualis, ex Florent. in decreto Unionis. Item ministrari non potest Infantibus, aut perpetuo a-

men-

mentibus, ut ostendit praxis Ecclesiæ, & clarè deducitur ex fine hujus Sacramenti à Synodo Tridentina declarato in cit. *Sess. 14. de Sacram. extrema Unctionis cap. 2.* Institutum enim est ad superandam luctam, & tentationes dæmonis, ad sublevandum hominem inter molestias ægritudinis, & ad delicta, si qua sint adhuc expianda, peccatique reliquias abstergendas: quibus omnibus non indiget Infans, aut qui perpetuo amens fuerit. Demum ministrari tantum potest Infirmis, de quorum morte timetur, ut clarè colligitur ex illo Jacobi *Infirmatur quis in vobis? &c.* ex Florent. in Decreto Unionis, & ex Trid. in cit. *sess. cap. 3.* Inde fit, damnatum ad mortem, aut alia ratione morti proximum, si tamen corpore sanus sit, non esse hoc Sacramento muniendum.

8. Effectus hujus Sacramenti est gratia Spiritus Sancti, secum trahens auxilia prævenientia, quibus ægroti animus alleviatur, & roboratur tum ad fiduciam de Divina misericordia concipiendam, tum ad levius ferendos morbi labores, tum ad facilius resistendum tentationibus dæmonis, ut nuper diximus ex Trid. in cit. *cap. 2.* Rursus effectus hujus Sacramenti est remissio peccatorum, si fortè infirmus sit illis gravatus, eorumque remissioni non ponat obicem, juxta illud Jacobi *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* Alius denique ejusdem effectus est
ipsius

ipsius corporis sanitas, si ea sit salutis animæ expediens, ex Florent. & Trid. in locis supracitatis.

9. Obligatio ad hoc Sacramentum suscipiendum non est tanta, quanta ad suscipiendum Sacramentum Pœnitentiæ & Eucharistiæ: unde tempore interdicti generalis, quamvis concedatur morientibus Pœnitentia sacramentalis, & Eucharistia, non tamen conceditur Sacra Unctio juxta textum in *cap. Quod in te 11. de pœnit. & remis.* Si tamen absque causa omittatur, aliquod peccatum est, quod etiam erit gravissimum; si aliquis contemptus intercedat, aut aliquod scandalum ex ejus omissione generetur; si præsertim Infirmus suscipere non possit Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & aliunde sufficientem dispositionem habeat ad Sacramentum Unctionis recipiendum: quia in articulo mortis tenetur quis eo meliori, quo potest modo sibi consulere ad remissionem peccatorum obtinendam. Videri potest Casp. trop. tract. 25. disp. unica. puncto 8.

T I T. VIII.

De Sacramento Ordinis.

1. Absolutis iis quæ pertinent ad Sacramenta necessitatis, Sacramenta voluntatis aggreg-

gredimur , inter quæ primo numeratur Sacramentum Ordinis , ut supra diximus in hac 2. parte Institutionum tit. 2.

2. Nomine Ordinis latius accepti significatur certa qualitas , & status hominum ad certum aliquod munus seu vivendi genus destinatus , unde factum est , ut per antonomasiam status Clericorum , qui sunt certo ritu ad Divinum cultum , & Altaris ministerium specialiter deputati , Ordo dicatur : & frequentius eo nomine significatur illa ipsa potestas , quam Clerici receperunt ad ministrandum Altari ; quemadmodum sacra illa Cæremonia , per quam stabiliter eam potestatem recipiunt , dicitur Ordinatio ac de Ordine seu Ordinatione hoc modo accepta sermo erit in præsentis titulo.

3. Prædictam Ordinationem esse Sacramentum à Christo Domino institutum , est de fide , ut constat tum ex Florent. in citato decreto Unionis , tum ex Trid. *Sess. 7. can. 1. & sess. 23. cap. 3. & can. 3.* Competit enim illi esse signum sensibile infallibiliter collativum gratiæ obicem non ponenti , juxta illud Apostoli 2. ad Tim. 1. *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei , quæ est in te per impositionem manuum mearum &c.* Videri potest per Bellar. *tom. 2. controv. de Sacram. Ordinis c. 2.*

4. Cum autem multiplex sit Altaris ministerium,

rium, ad quod Clerici per Sacram Ordinationem specialiter consecrantur; plures quoque sunt Ordines, quorum quilibet participat rationem Sacramenti, sed omnes simul per quandam attributionis unitatem veniunt sub uno nomine Sacramenti Ordinis; tum quia in hoc genere omnes conveniunt; tum praesertim quia omnes respiciunt principaliter eundem finem, nempe Sacram Eucharistiam. Ordines ejusmodi numerantur ex Trid. sess. 23. cap. 2. Ostiarius, Lectoratus, Exorcistatus, Acolyratus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium de quibus, eorumque officiis plura jam diximus in 1. part. institut. tit. 8. 9. & 10.

5. Quilibet istorum Ordinum habet suam propriam materiam, suamque propriam formam. Materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, ex Flor. in cit. decreto Unionis §. Sextum Sacramentum ut puta in Ordinatione Sacerdotis, per quam traditur illi potestas consecrandi Corpus, & Sanguinem Domini, porrigitur illi Calix cum vino, & Patena cum pane, & in alia Ordinationis parte, per quam illi traditur potestas in Corpus Christi mysticum, Episcopus super ipsum manus imponit sub illis verbis *Accipe Spiritum Sanctum. Quorum remiseris peccata &c.* & propterea plures Doctores etiam eam manus impositionem assignant pro materia Ordinationis Sacerdotalis, ut videre

est apud Castrop. *tract. 27. disp. unica puncto 4. num. 7.* Diaconatus autem confertur per libri Evangeliorum dationem. Subdiaconatus per Calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Acolytho traditur Ceroferarium cum cereo extincto, & urceolus vacuus aquæ, & vini: Exorcistæ porrigitur liber, in quo exorcismi continentur. Lectori liber lectionum. Ostiario claves Ecclesiæ. Forma autem singulorum istorum Ordinum sunt ea verba, quæ ab Ordinante tradente materiam interea proferuntur.

6. Episcopatus etiam habet rationem Sacramenti, ut ex pluribus firmat Bellar. *tom. 2. contr. de Sacr. Ordinis l. 1. cap. 5.* Quamvis enim non sit adæquatè distinctus à Sacerdotio, attamen illud quodammodo perficit, & extendit imprimendo characterem, conferendo gratiam, & tribuendo potestatem confirmandi, & ordinandi, quæ simplici Presbytero non est concessa: unde fit, Episcopos esse Presbyteris superiores juxta Trid. *sess. 23. de Sacr. Ordinis can. 7.* Materia Episcopatus assignatur impositio manuum Episcoporum supra caput Ordinandi: forma autem sunt illa verba, quæ Episcopi dum manus imponunt, proferunt.

7. Circa primam Tonsuram, quæ prædictis Ordinibus præmittitur, controversia est inter Authores, utrum numeranda sit inter Ordines,

K

nec

necne ? asserentibus communiter Theologis eam Ordinem stricto modo non esse , ut supra indicavimus. *lib. 1. tit. 10. in fine*; at in contrarium eam esse Ordinem sentientibus pluribus Canonistis , ut videre est apud Fagn. in *cap. cum contingat. de atate & qualitate*. Utraque tamen sententia conciliari facile potest , adhibita distinctione diversarum significationum , in quibus nomen Ordinis accipi potest. Nam prout Ordo significat certam quandam & stabilem potestatem ad aliquod Altaris ministerium exercendum , prima Tonsura Ordo non est , cum per illam Tonsuratus nulli certo Altaris ministerio deputetur ; & in hoc sensu procedit Theologorum sententia : at quatenus Ordo sumitur pro certa quadam qualitate & statu personarum , quomodo frequenter sumi diximus ab initio hujus tit. *num. 2.* vocari potest Ecclesiasticus Ordo prima Tonsura , quia per illam Tonsuratus segregatur à statu laicali , & admittitur ad Clericalem , ex cit. *c. cum contingat. 11. de atate & qualitat.*

8. Præter supradicta essentialia , quæ in singulis Ordinationibus requiruntur , spectantia ad materiam , & formam ; aliæ etiam cæremoniæ interveniunt , quæ tamen non sunt de necessitate Sacramenti , sed solū de necessitate præcepti. Talis censetur esse unctio , per quam caput Episcopi ungitur sacro Chrismate , & unctio

per

per quam Sacerdos ungitur in manibus Oleo benedicto, & sic de pluribus aliis. Quod si in Ordinatione Episcopi omissa fuerit Sacra Unctio, non debet tota Ordinatio iterari, sed solum unctio omissa suppleri debet, ut præcipitur in *c. unico de Sacra Unct.* videri potest Sanch. *Consil. lib. 7. dub. 13.*

9. Effectus Sacrae Ordinationis multiplex est. Primus est, sicut & reliquorum novæ Legis Sacramentorum, collatio sanctificantis gratiæ non ponentibus obicem, juxta Trid. *sess. 7. de Sacram. in genere can. 6. & 7.* Ea autem gratia sanctificans confertur cum ordine ad auxilia pro ritè & competenter exercendo cujuscumque Ordinis officio, quod etiam commune est reliquis Sacramentis in ordine ad proprios fines. Alter effectus est spiritualis illa potestas quæ cuilibet Ordinato specialiter traditur ad aliquod Altaris ministerium, puta potestas consecrandi, & absolvendi, quæ traditur Sacerdoti, & sic de reliquis. Tertius demum effectus est Character indelebiter impressus in anima, unde Ordo numeratur inter ea Sacramenta quæ iterari non possunt, ut diximus supra *tit. 2. ex Trid. sess. 7. can. 9.*

10. Minister Ordinarius validæ Ordinationis est solus Episcopus consecratus, ex *Florent. in decreto unionis §. Sextum Sacramentum & Trid. sess. 23. cap. 4. can. 7.* Quamvis rece-

K 2

pta

pta sententia fit, ex commissione Summi Pontificis posse concedi etiam simplici Sacerdoti facultatem conferendi primam Tonsuram & Ordines minores: quemadmodum diximus *lib. 1. tit. 17. num. 19.* concessam esse quibusdam Abbatibus regularibus, habentibus jus ferendi baculum & mitram, relatè ad suos subditos Regulares. Utrum autem etiam potestas conferendi Ordines sacros delegari possit à Summo Pontifice aliis quàm Episcopo, videri potest disputatum à Castrop. *tract. 27. disp. unic. puncto 1. num. 7. & seqq.* aliisque ab ipso citatis.

11. Ut autem ordinatio non solum valida, sed etiam licita fit, plura requiruntur, tum ex parte Episcopi Ordinantis, tum ex parte temporis & loci in quo fit Ordinatio, tum ex parte Ordinandorum.

12. Ex parte Episcopi requiruntur omnes illæ conditiones, quæ ad licitam cujuscunque Sacramenti administrationem exiguntur, ut puta ne sit aliqua censura irretitus, & ut sit in gratia constitutus.

13. Ex parte temporis, pro consecratione Episcopi juxta traditionem Apostolicam assignata est dies Dominica, ex *cap. Quod die 5. dist. 75.* Ordines sacri non nisi in Sabbato quatuor temporum & Sabbato ante Dominicam Passionis & Resurrectionis, secluso privilegio, conceduntur, juxta textum in *c. de eo 3. de*

tem

temporib. Ordinatur. & non nisi tempore Missæ, ut habet Ecclesiæ consuetudo. Quod si propter multitudinem Ordinandorum, aut aliam rationabilem causam, eo die Sabbati aliqua Ordinatio ministrari non potuit; in eo casu permissum esse Episcopo eam Ordinationem differre ad Dominicam sequentem, tradit Layman. lib. 4. Theol. mor. tract. 9. cap. 8. nu. 5. Castrop in cit. tract. 27. puncto 13. num. 3. alique apud ipsum: dummodo tamen tam ipse Ordinans, quam Ordinandus naturale exactumque jejunium continuet, quia ea continuatio jejunii reputari facit mane diei Dominicæ quasi unam diem cum Sabbato ut colligitur ex cap. Litteras 13. de temporib. Ordination. ubi ex eadem ratione declaratur, nullatenus permitti Episcopo Ordinem Sacrum die Dominica conferre ei, cui Sabbato antecedenti alium Sacrum Ordinem contulit, etiam si jejunium continuet, quia censeretur duos Sacros Ordines eidem conferre eidem die, quod prohibitum est tum in cit. cap. Litteras, tum in cap. Dilectus 15. eod. tum recentius in Trid. sess. 23. de reform. cap. 13. Denique quod attinet ad minores Ordines licitum est Episcopis aliquos promovere, non multos ne generalis videatur Ordinatio, Dominicis & aliis festivis diebus ad minores Ordines, juxta textum in cap. de eo 3. de tempor.

Ordin. Prima autem Tonsura qualibet anni die conferri potest.

14. Rursus ex parte temporis servanda sunt interstitia, quæ inter susceptionem unius alteriusque Ordinis de jure canonico statuta sunt, quæ præsertim locum habent in Ordinibus sacris. Ab Ordine enim subdiaconatus ad Diaconatum nemini permittitur ascendere ex statuto Trident. *sess. 23. de reform., cap. 15.* si per annum saltem in Subdiaconatu versatus non fuerit, à Diaconatu etiam ad Presbyteratum non datur ascensus ante annum ministrationis, nisi ob Ecclesiæ utilitatem ac necessitatem aliud Episcopo visum fuerit ex Trident. *ibid. cap. 14.* Simile quid decernitur ibi *cap. 11.* circa ascensum ad sacros Ordines à susceptione postremi gradus Ordinum minorum: circa ascensum autem ab uno ad alium eorundem minorum Ordinum decernitur quoque servanda esse temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videretur.

15. Ex parte loci, opus est ut Episcopus nullum Ordinem extra propriam diæcesim conferat, nisi de licentia expressa proprii Ordinarii, & tunc ejusdem Ordinarii subditis tantum: alioquin tam ipse Ordinans ab exercitio Pontificalium, quam Ordinatus ab executione Ordinum est ipso jure suspensus, ex Trid. *sess. 6. de refor. cap. 5.*

16. Ex

16. Ex parte demum Ordinandorum plura requiruntur, de quibus specialiter sermo est in toto tit. *De temporib. Ordinat. & qualit. Ordinand.* Primò enim requiritur ætas legitima, quæ statuta est à Trident. *sess. 2. de refor. cap. 12.* ut nullus ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, ad Presbyteratus ante vigesimum quintum ætatis suæ annum promoveatur. At pro Episcopatu requiritur ætas 30. annorum completorum, ex *c. cum in cunctis 7. de elect.* Pro susceptione minorum Ordinum nulla certa ætas designata est à Trid. & à jure antiquiori, ut notat *Vasq. to. 3. in 3. p. disp. 246. cap. 4. n. 41.* Quare illa sufficiet, quæ satis scientiæ ac discretionis habuerit ad exercendum munus in iisdem Ordinibus commissum.

17. Secundo requiritur tum morum probitas, qualem decet Ecclesiæ ministros, de qua vide Trident. *sess. 23. de refor. cap. 5. 13. & 14.* tum etiam scientia sufficiens prohibitum enim est Ordinem, imo, & primam Tonsuram illiterato conferre, ex *c. fin. de tempor. Ordinat. in 6.* Illiteratus autem esse reputatur ad primam Tonsuram insciendam, qui fidei rudimenta edoctus non fuerit, & qui legere & scribere nesciat, ex Trid. *in cit. sess. 23. de refor. c. 4.* Pro minoribus Ordinibus opus est intelligentia linguæ latinæ, ex *cit. sess. cap. 11.* Pro Subdiaconatu, &

Diaconatu, præter linguam latinam, exigat Concilium *ibid. cap. 13.* Ordinandus sit instructus iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent. Tandem pro Ordine Presbyteratus requirit Concilium *ibid. cap. 14.* ut Ordinandi etiam ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac ad ministranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur.

18. Tertio requiritur pro susceptione Sacrorum Ordinum titulus beneficii, ut scilicet Ordinandus Beneficium Ecclesiasticum pacifice possideat, quod sibi ad victum honestè sufficiat, ne alioquin cum Ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere cogatur *ex Trid. sess. 21. de reform. cap. 2.* Quod si beneficio ejusmodi careat, patrimonium tamen vel pensionem obtineat, unde honestè vivere possit, hoc tantum titulo ordinari non potest, nisi qui ab Episcopo iudicetur assumendus pro necessitate vel commoditate Ecclesiæ suæ, *ex Trid. ibid.* quod decretum confirmatum etiam est à SS. D. N. Innoc. XII. in Const. quæ incipit *Speculares* edita 6. Novemb. 1694. Salutaris hæc disciplina si ab Episcopo negligatur, sine certo titulo aliquem ordinando, tenetur ipse sustentationem Ordinato subministrare, donec in aliqua Ecclesia ei convenientia stipendia militiæ Clericalis adsignet,

ex c. *Episcopus* 4. c. *cum secundum* 16. de *prab. c. si*
Episcopus 37. eod. in 6.

19. Beneficium autem illud, ad cuius titulum aliquis est promotus, ex eod. statuto Tridentini, resignari non potest, nisi facta mentione quod ad illius beneficii titulum sit promotus, nec ea resignatio admitti, nisi constito quod aliunde vivere commodè possit, & aliter facta resignatio nulla est, ut diximus *lib. 1. tit.*

16. *num. 11.* Quemadmodum etiam si quis sit Ordinatus ad titulum patrimonii, vel pensionis, non potest illa deinceps sine licentia Episcopi alienare, aut extinguere, vel remittere, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sit adeptus, aut aliunde habeat unde vivere possit, *ex cit. c. 2. Trid.*

20. Ab hac tamen generali regula excipiuntur Regulares Professi, in quibus loco beneficii succedit voluntaria paupertas. Dixi *Regulares Professi*: quia Regulares qui Professi non sunt, nequeunt ad Sacros Ordines promoveri absque titulo beneficii, ut statutum est pro sæcularibus Clericis, ex declaratione B. Pii V. in Bulla quæ incipit *Romanus Pontifex* edita die 11. Novembris 1568. quæ est 75. ejusdem Pontificis in Bullario: sub qua tamen declaratione non comprehenduntur Religiosos Societatis J E S U vota biennii emittentes, qui licet non sint Professi, sunt tamen propriè Reli-

K 5

giosi,

giosi, constat ex Bulla Greg. XIII. *Ascendente* edita 14. Junii 1584. quæ est 89. ejusdem Pontificis in Bullario, & ex Bulla Greg. XIV. *Ecclesiæ Catholicae*, quæ est 10. ejus Pontificis in Bullario, edita 5. Kal. Julii 1591.

21. Quartò requiritur ut Ordinandus nulla sit censura aut irregularitate ligatus, de quibus in particulari sermo erit infra lib. 4.

22. Quintò demum opus est ut ordinetur à proprio Episcopo, vel si ab alio, saltem de licentia proprii Episcopi, obtentis ab ipso litteris dimissoriis. Si enim Episcopus aliquis alienum subditum absque tali licentia ordinare præsumpserit, suspenditur per annum à collatione Ordinum, & præterea taliter Ordinatus à suscepti Ordini executione suspensus est, ut sumitur ex *cap. Eos qui 2. de temporib. Ordinatus. 9. q. 2. per totam, & c. 1. dist. 71.*

23. Proprius autem Episcopus pro re præsentis ille dicitur, cui aliquis subditur vel ratione beneficii, vel ratione originis, vel ratione domicilii, ut sumitur ex *c. Cum nullus 3. de temporib. ordinat.* In quibus quænam regula servanda sit pro susceptione Ordinum, latè declaratur in supra cit. Const. SS. D. N. Innoc. XII. *Speculatores* edita 6. Novemb. 1694.

24. Quòd enim attinet ad rationem beneficii, decernitur ibidem, ut nullus Clericus ratione
sujus

cujusvis beneficii in aliqua diœcesi obtenti sub-
jici dicatur jurisdictioni illius Episcopi, in cujus
diœcesi beneficium hujusmodi situm est, ad ef-
fectum suscipiendi ab eodem Episcopo Ordi-
nes; nisi ipsum ejus sit redditus, ut ad congru-
am vitæ sustentationem, sive juxta taxam sy-
nodalem, sive, ea deficiente, juxta morem re-
gionis pro promovendis ad sacros Ordines, de-
tractatis oneribus, per se sufficiat, illudque ab
Ordinando pacifice possideatur, sublata qua-
cumque facultate supplendi, quod deficeret
fructibus ejusdem beneficii cum adjectione pa-
trimonii etiam pinguis, quod ipse Ordinandus
in eadem, seu alia quavis diœcesi obtineret.
Decernitur quoque, ut etiam in casu, quo
quis ratione beneficii sufficientis subditur juris-
dictioni Episcopi ad effectum suscipiendi ab
ipso Ordines, non tamen ab eodem ordinetur,
nisi habuerit testimoniales litteras proprii Epi-
scopi tam originis quam domicilii super suis
natalibus, ætate, moribus, & vita, à quo legi-
timè promotus fuit ad Clericalem Tonsuram,
seu etiam ad minores Ordines: & ut Episcopus
ordinans tam de prædictis testimonialibus lit-
teris, quam de redditu beneficii hujusmodi ex-
pressam in consueta collatorum Ordinum atte-
statione facere debeat mentionem, & ut ex-
dem testimoniales litteræ in actis Curia Epî-
scopalis conserventur.

25. Quod attinet ad rationem originis, statuitur ibidem, ut ratione Originis ille tantum subditus sit ac esse intelligatur, qui naturaliter ortus est in ea diocesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat: dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturæ, vel cujusvis alterius temporalis moræ, seu permanentiæ ejus Patris in illo loco, quo casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum & naturalis Patris origo erit attendenda. Quod si quis tanto temporis spatio, in eo loco, in quo ex accidenti, sicut præmittitur, natus est, moram traxerit, ut potuerit ibidem canonico aliquo impedimento irretiri, tunc etiam ab Ordinario ejus loci litteras testimoniales, ut supra, obtinere, illasque Episcopo ordinanti, per eum in collatorum Ordinum testimonio similiter recensendas, præsentare teneatur. At si Pater in alieno loco, ubi ejus filius natus est, tamdiu, ac eo animo permanferit, ut inibi verè domicilium de jure contraxerit, tunc non origo Patris, sed domicilium per Patrem legitimè, ut præfertur, contractum pro Ordinatione ejusdem filii attendi debeat.

26. Demum quod attinet ad rationem domicilii, decernitur ut subditus ratione domicilii ad effectum suscipiendi Ordines is dumtaxat

taxat censeatur, qui licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut vel per decennium saltem in eo habitando, vel maiorem rerum, ac bonorum suorum partem cum instructis ædibus in locum huiusmodi transferendo, ibique insuper per aliquod considerabile tempus commorando, satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstraverit: & nihilominus ulterius utroque casu se vere, & realiter animum huiusmodi habere jurejurando affirmet. Si quis tamen à propriæ originis loco in ea ætate discesserit, qua potuerit alicui canonico impedimento obnoxius effici, etiam Ordinarii suæ originis testimoniales litteras, ut supra, afferre debebit, ac de illis expressa similiter mentio in susceptorum Ordinum litteris facienda erit.

27. Prædicta procedunt etiam pro iis, quos in alicujus Episcopi familiaritate, vel famulatu versari contingat. Si enim aliquis subditus sit alterius diœcesis, ordinari non potest, nec ad primam Tonsuram promoveri ab Episcopo cujus est familiaris, & famulus, nisi idem Episcopus ad præscriptum Tridentini *sess. 23. cap. 9. de refor.* familiarem prædictum per integrum, & completum triennium in suo actuali servitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit. In quo etiam casu servitii triennalis pro eo ordinando opus erit testimonialibus litteris propriis

ejus Prælati, originis scilicet seu domicilii: & insuper Episcopus ordinans, quacumque fraude cessante, statim, hoc est saltem intra terminum unius mensis à die factæ Ordinationis, re ipsa illi conferre tenetur beneficium, quod ei ad vitam sustentandam, juxta modum superius præfinitum, sufficiat, ac in Ordinationis hujusmodi Testimonio expressam itidem familiaritatis, ac litterarum prædictarum mentionem facere tenetur. Ita expresse decernitur in cit. Constit. *Speculatores*: ubi etiam contra prædictorum transgressores adjicitur pœna, ut Ordinans à collatione Ordinum per annum, Ordinatus autem à susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, eo ipso suspensus sit.

T I T. IX.

De Sponsalibus, & Matrimoniis.

1. **A**lterum Sacramentum voluntatis est matrimonium; legitimus nempe contractus viri, & fœminæ, gratiæ spiritualis collativus, quo mutuam sibi invicem suorum corporum potestatem tradunt. Vim Sacramentalem spiritualis gratiæ collativam habet matrimonium ab institutione Christi Domini. Quamvis enim etiam ante adventum Christi daretur matrimo-
nium;

nium; attamen Christus illud elevavit in verum, & proprium Sacramentum, quod est de fide & constat ex *Trid. sess. 24. can. 1.* Videri potest *Bellar. to. 2. Controv. De matrimonii Sacramento controvers. 1.*

2. Hæc autem intelligenda sunt de Matrimonio quod inter fideles contrahatur: ii enim dumtaxat sunt Sacramentorum capaces per Baptismum susceptam, qui reliquorum Sacramentorum, & vitæ spiritualis janua est, ut supra diximus *hoc libro 2. tit. 3. nu. 1.* Matrimonia igitur quæ inter non baptizatos celebrantur, utcumque facta sint juxta leges, non tamen Sacramenta sunt, sed contractus mere civiles, ut pluribus in locis etiam docuit Augustinus citatus à *Bellar. in supradicta controvers. cap. 3.*

3. Hinc Authores communiter Matrimonium triplicis generis assignant, nempe Matrimonium legitimum, Matrimonium ratum, & Matrimonium consummatum. Matrimonium legitimum dicitur, quod legitimo contrahentium consensu perficitur, & hoc commune est omni matrimonio, etiam ab Infidelibus celebrato. Matrimonium ratum vocatur, quod insuper habet rationem Sacramenti, per quam majorem firmitatem & indissolubilitatem acquirit, ut constat ex *cap. Quanto 7. de divortiis.* Consummatum denique dicitur ex quo sequitur copula. Matrimonium ratum significat unionem Christi
per

per Gratiā cum Ecclesia : Consummatum autem designat Sacrosanctum conjugium, quod contractum est inter Christum , & Ecclesiam per Incarnationis Mysterium.

4. Circa Materiam, & formam hujus Sacramenti varia opinati sunt varii Doctores, quorum sententias abunde refert, & examinat *Th. Sanch. de Matrim. lib. 2. disp. 5.* ubi inter reliquas eam tamquam probabiliorem amplectitur post *D. Th. in 4. dist. 26. q. 2. art. 1.* Suarium *to. 1. de Sacram. q. 60. art. 8. disp. 2. sect. 1.* Bellarminum *lib. 1. de Matrim. cap. 6.* aliosque, quæ docet quod sicut alii contractus conficiuntur traditione, & acceptatione illius rei, de qua est contractus, ipsa autem res non concurrat nisi tamquam materia circa quam; ita pariter in matrimonio, ejus essentia consistit in mutua traditione, & acceptatione corporum, hoc est in consensu utriusque conjugis verbis aut nutibus expresso, qui quatenus mutuam traditionem continent, habent rationem materiæ, quatenus autem efficiunt mutuam acceptationem, habent rationem formæ: ipsa autem conjugum corpora sunt materia circa quam fit contractus: quod præsertim procedit si matrimonium consideretur prout est in fieri, si enim consideretur prout est in facto esse, seu prout est quid permanens postquam semel celebratum est; idem

Sanch.

Sanch. ibidem cum Bellar. concedit vocari posse ipsos conjuges materiam ejusdem.

5. Inde fit quod quamvis in contrahendo matrimonio intervenire necessario debeat Parochus, ut postea explicabitur, idem tamen Parochus non est proprie hujus Sacramenti minister, cum neque ponat materiam, neque formam Sacramenti hujus; sed ipsi contrahentes sunt Ministri conficientes hoc Sacramentum: unde etiam matrimonia clandestina, quæ ante Concilium Trid. absque interventu Parochi celebrabantur, rata erant, & vera matrimonia, ex Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. matrim. Quamvis enim Christus Dominus elevaverit matrimonium ad esse Sacramenti, reliquit tamen in illo naturam contractus: de natura autem contractus est, ut ipsi contrahentes suis consensibus se ligent, nec alius, præter ipsosmet, contractum efficiat.

6. Quia autem contractui matrimoniali præcedere solent sponsalia; ideo de his dicendum breviter aliquid hic est. Sponsalia dicta sunt à spondendo. Nam etiam veteribus moris fuit stipulari, & spondere sibi uxores futuras, l. 2. ff. de sponsalib. unde in l. 1. ff. eod. definiuntur sponsalia, *mentio & repromissio nuptiarum futurarum*. Debet autem ejusmodi promissio mutua esse aliquo externo signo manifestata, quod fieri potest, vel expressis verbis, ut si sibi

mutuo dicant *Ego te accipiam in meam conjugem, & ego te in meum*; vel litteris, ut cum paciscuntur de futuris nuptiis per epistolam, vel alio quolibet externo signo sufficienter demonstrante reciprocum consensum utriusque contrahentis.

7. Sed & idem perfici potest per Procuratorem habentem speciale mandatum, juxta textum in *c. fin. de procurator. in 6.* ubi etiam precipitur, ut Procurator habens ejusmodi speciale mandatum, non possit alium substituere, nisi hoc eidem specialiter sit commissum, propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere; quod statutum quamvis loquatur expresse duntaxat de matrimonio, extendendum tamen esse etiam ad sponsalia quæ sunt dispositio; & via ad matrimonium, tradit Sanch. *de matrim. lib. 2. disp. 11. nu. 3. & 5. arg. l. Oratio 16. ff. de sponsalib.*

8. Habiles ad sponsalia contrahenda sunt generaliter illæ personæ, inter quas accedente legitima ætate dari potest licite, & valide matrimonium. Promissio enim rei illicitæ nulla est, ex *c. nemo potest 6. c. non est obligatorium 58. c. in malis promissis 69. de reg. jur. in 6.* Requiritur etiam ad sponsalia contrahenda liber usus rationis, unde perpetuo amentes, & furiosi contrahere non possunt, cum non habeant determinatum consensum, *c. dilectus filius 24. de sponsalib.*

lib. nisi habeant lucida intervalla; & tempore talium intervallorum sponsalia contrahantur.

9. Sponsalia legitime, & absolute contracta per se, & regulariter obligant sub culpa mortali ad matrimonium suo tempore contrahendum, non minus ac obligent alii contractus in materia gravi, *c. de conjugali 50. 27. q. 2. c. 2. de spons. aliisque juribus*, per quæ correctæ est *l. 1. C. de sponsalib.* ubi olim de jure civili, alii desponsata renuntiare conditioni, & nubere alii non prohibebatur, ut tradit Sanch. cum communi sententia *lib. 1. de matrim. disp. 27.* Si quis igitur à talibus sponsalibus absque legitima causa resiliat, moneri debet à Judice Ecclesiastico, & per censuram compelli ad matrimonium contrahendum, *c. ex litteris 10. de sponsalib.* Nisi tamen coactio timeatur habitura difficilem exitum, aut impeditura libertatem consensus; in quo casu resiliens monendus erit potius quam cogendus, juxta textum in *c. requisivit 17. eod.* Libera enim matrimonia esse debent, ut dicitur in *c. gemma 29. eod.* ubi propterea prohibetur etiā in contractu sponsalium impositio pœnæ solvendæ per eum qui à sponsalibus resiliaverit: quia scilicet metu pœnæ restringeretur libertas matrimonii. Ejusmodi pœnæ impositio in sponsalibus prohibita etiam est in jure civili, ut constat ex *l. mulier. 5. §. fin. C. de sponsalib.*

10. Hoc tamen non obstante, arrhas dari posse,

posse, hoc est aliquid ab Sponso Sponsæ, vel è contra, in signum, & pignus matrimonii promissi, quod fide; violator amittat, est sententia recepta, ex permissione utriusque juris, ut constat ex cit. *l. mulier. c. si quis uxorem* 14. 27. q. 2. & *c. Nostrates* 3. 30. q. 5. Timor enim amissionis arrharum regulariter non impedit libertatem, quemadmodum timor solvendæ poenæ promissæ: quia arrhæ, utpote necessario statim tradendæ, nonnisi in exigua quantitate, & matura deliberatione concedi solent; secus autem poena, quæ quia non traditur, sed tradenda promittitur, facile, & incautè, & in magna quantitate offertur. Videri potest Sanch. *de matrim. lib. 1. disp. 35.*

II. Prædicta obligatio ex sponsalibus contracta, ne ab illis recedatur, sed procedatur ad matrimonium suo tempore contrahendum, intelligenda est ubi legitima resiliationis causa non intervenerit. Multiplex enim assignari potest causa, propter quam sponsalia dissolvi possint, cum Sacramentum ipsa non sint, sed tantummodo via ad Sacramentum Matrimonii suscipiendum. Primo igitur dissolvuntur ex mutuo utriusque consensu libero, ut colligunt Doctores ex *c. 2. de sponsalib.* ubi affertur exemplum contractus societatis, qui per mutuum sociorum consensum expirat, quemadmodum per mutuum eorundem consensum celebratus fuit: quia

quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. c. 1. de reg. jur. Secundò dissolvuntur per professionem religiosam in Religione approbata, & per susceptionem Ordinis Sacri: utraque enim incapacem reddit matrimonii contrahendi: quidquid sit utrum sponsalibus adstrictus, sponsa deserta, possit licite Religionem ingredi, aut sacro Ordine initiari, ubi præsertim fuerint sponsalia jurata, de quo disputat Sanch. de matrim. lib. 1. disp. 43. & disp. 47. Castrop. par. 5. de sponsalib. disp. 1. puncto 17. n. 4. & puncto 19. aliique apud ipsos.

12. Tertio dissolvuntur per sequentem fornicationem sive Sponsi, sive Sponsæ. Si enim hæc sufficiens est causa ad dissolvendam mutuum conjugum habitationem post contractum conjugium; à fortiori sufficiet ante contractum conjugium ad cohabitationem non contrahendam: quia turpius ejicitur quam non admititur hospes, ut dicitur in c. quemadmodum 25. de jurejur. Cum autem hæc sponsalium dissolutio concessa sit in solius innocentis favorem, & id quod ob gratiam alicujus conceditur, non sit in ejus dispendium retorquendum c. 61. de reg. jur. in 6. ideo solus innocens habet jus rescindendi sponsalia, fornicans autem adhuc obstrictus est sponsalium obligationi, si alter Sponsus perficere contractum velit, ne commodum ex iniquitate reportet.

13. Quar-

13. Quartò solvi possunt sponsalia si gravis aliqua mutatio post illa contracta superveniat, ut puta si mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, vel quicquam ei turpius eveniret, juxta textum in cit. c. *quemadmodum* 25. de jurejur. aut etiam ex defectu promissæ dotis, ut docet communis sententia teste Castrop. in cit. *disp.* 1. *puncto* 28. quia promissio dotis est veluti conditio sub qua sponsalia celebrantur: quare deficiente ea conditione, etiam citra fæminæ culpam, non obligabunt, ut docet Sanch. de *matrim. lib.* 1. *disp.* 59.

14. Demum solvuntur sponsalia, si non licite, saltem valide per subsequens matrimonium per verba de præsentì contractum ab alterutro cum alia persona, ex c. *si inter* 31. de *sponsal.* vinculum enim matrimonii est fortius, & prævalet vinculo sponsalium.

15. Præter obligationem supradictam, quæ oritur ex sponsalibus, legitime celebratis, alius quoque sponsalium effectus est quædam quasi affinitas, seu propinquitas, quæ de Jure Canonico introducta est, atque contrahitur à Sponso relate ad consanguineos suæ Sponsæ, & vicissim à Sponsa relate ad consanguineos sui Sponsi, eo proportionaliter modo quo perfecta affinitas contrahitur ex matrimonio contracto per verba de præsentì. Ratione hujus propinquitatis,

tatis, nequit qui matrimonium contrahere cum aliqua, quæ sit consanguinea alterius, cum qua prius sponsalia contraxit, & vicissim matrimonium contrahere non potest mulier cum aliquo consanguineo alterius, cui se prius desponsavit, ut constat ex *c. sponsam 8. de sponsat lib. c. ad audientiam 4. eod.* & propterea talis affinitas ex sponsalibus contracta numeratur inter impedimenta dirimentia, de quibus paulo infra sermo erit, vocaturq; impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, ex *c. unico de sponsal. in 6.*

16. Hoc impedimentum antiquitus oriebatur ex quibusvis sponsalibus puris & certis, etiam si ea essent nulla propter aliquod impedimentum dirimens, puta propter consanguinitatem, affinitatem, Sacros Ordines &c. dummodo non essent nulla ex defectu consensus; ex *cit. c. unico de sponsalib. in 6.* item extendebatur usque ad quartum gradum, ut sumitur ex *c. non debet 8. de consanguinit. & affinit.* At per Tridentinum *sess. 24. cap. 3. de refor. matrim.* statutum est, ut hoc impedimentum non oriatur nisi ex sponsalibus validis; ubi autem valida fuerint, non excedat primum gradum. Quid autem sint gradus, ubi de affinitate, vel consanguinitate sermo est, & quomodo numerandi, paulo inferius exponetur.

17. Post sponsalia, quæ contrahuntur per verba de futuro, sequitur Matrimonium contractum per verba de præsentibus, quod in lege

Evan-

Evangelica, ut supra diximus, est Sacramentum. Ad illud valide contrahendum requiritur liber consensus & acceptatio utriusque Sponsi; ut postulat ipsa natura contractus. Item requiritur ut contrahatur in facie Ecclesiæ, seu coram proprio Parocho, & Testibus. Matrimonium enim sine tali solemnitate contracta, vocantur clandestina, quæ antiquitus, quamvis essent reprobata ab Ecclesia, erant tamen valida: nunc tamen non solum illicita sunt, sed etiam invalida, eo quod à Trid. sess. 24. de reform. Matrim. tr. cap. 1. fuerint irritata.

18. Præterea requiritur ad validitatem Matrimonii, ut nullum in utroque contrahente detur impedimentum ex iis, quæ dirimentia nominantur. Huic juri servando consultum est à Trid. in cit. c. 1. sess. 24. ubi præcipit, ut antequam Matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnias publicè denuntietur inter quos Matrimonium fit contrahendum. Quod si aliquando probabilis sit suspicio, Matrimonium malitiosè impediri posse, tot præcesserint denuntiationes; tunc vel una tantum denunciatio fiat; vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus Matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant; ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius

dece

deceantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicaverit, ut prædictæ denunciationes remittantur; quod illius prudentiæ, & iudicio Sancta Synodus relinquit.

19. Dixi nullum detur impedimentum ex iis quæ dirimentia nominantur. Duplicis enim generis recensentur impedimenta Matrimonii. Alia sunt impedimenta tantum, propter quæ scilicet prohibetur contractus Matrimonii; sed si de facto fiat, valide fit, quamvis etiam illicite. Alia sunt impedimenta dirimentia, quæ ita vocantur, non quia Matrimonium jam semel valide contractum dirimant, sed quia dirimunt Matrimonium attentatum, seu impediunt ne Matrimonium valide contrahatur.

20. Inter impedimenta primi generis, quæ tantum impediunt, sed non dirimunt, numeratur prohibitio, quæ ab Ordinario fiat ad aliquod tempus de conjugio contrahendo, ut constat ex toto tit. *De Matrimonio contracto contra Interd. Eccl.* Secundo tempus feriarum, quod ex Trid. sess. 24. de reform. Matrim. cap. 10. extenditur ab adventu Domini usque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum usque in Octavam Paschatis inclusive: quibus diebus prohibentur nuptiæ solemneriter celebrari. Tertio Sponsalia per verba de futuro contracta cum aliqua persona: iis enim permanentibus prohibitum est contrahere Matrimonium cum alia persona. Quar-

L

tò

to votum simplex non nubendi, aut votum suscipiendi Sacros Ordines, aut ingrediendi Religionem, vel castitatem servandi ex c. consulum 4. c. Meminimus 3. c. Rursus 6. Qui Clerici voventes &c. & ex c. unico de voto in 6. Alii plura circa hoc genus impedimentorum videri possunt apud Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 6. & seqq.

21. Impedimenta secundi generis, quæ non solum reddunt illicitum contractum Matrimonii, sed etiam impediunt ne valide fiat, uno & illud dirimunt si forte attentatum fuerit, a tanto jure veteri sunt 12. quibus alia duo addita sunt à Trid. sess. 24. de refor. matrim. cap. 1. & quæ omnia his versibus continentur.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen.

Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas

Si sis Affinis, si forte coire nequibis,

Si Parochi, & duplicis desit presentia testis,

Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta:

Hæc socianda vetant, connubia facta retracta

Impedimenta tribus primis versibus contenta sunt etiam de jure veteri: ea autem, quæ duobus sequentibus versibus continentur, statuta sunt à Trid. in locis citatis.

22. Primum igitur impedimentum dicitur error, qui fit circa personam ipsam, si quis existimans se contrahere cum una persona, contrahat cum alia. Ad valorem enim Matrimonii

tristis

matrimonii maxime requiritur consensus liber; hic autem cum tali errore non datur, ut sumitur ex *l. si per errorem 15. ff. de jurisd. omnium Iudicum, l. Cum Testamentum 8. & l. Non idcirco. 9. C. de Juris, & facti ignorantia*. Si tamen error sit solum circa qualitatem personæ, ut puta si quis contrahat cum aliqua, quam putat esse divitem, aut nobilem, cum tamen talis non sit; subsistit Matrimonium: talis enim error non impedit consensum substantialiter requisitum, qui respicit personam ipsam, non autem qualitates personæ: nisi tamen ipsa qualitas personæ apponatur in contractu, tanquam conditio sine qua non, ut si quis dicat contrahe tecum si dives aut nobilis es, & aliter non contraheo.

23. Secundum impedimentum est conditio servilis ignorata, ut constat ex c. 2. 3. & ult. de *conjug. servor.* unde si quis liber contraxit cum ancilla cujus servitutem ignorabat, aut è converso, & postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto, nec verbo consensit in eandem, separatur matrimonium, & cum alia contrahere poterit. Nomine autem conditionis servilis debet hic intelligi servitus proprie, & rigore dicta, qualis est ea, per quam aliquis ita subicitur dominio alterius, ut possit etiam ab eodem venundari.

24. Tertium impedimentum est votum solenne castitatis, quale est quod emittitur in Pro-

fessione Religiosa, & in susceptione Ordinis Sacri, quod dirimit Matrimonium postea contractum, juxta textum in *c. unico de Voto, & voti redempt. in 6.* Votum autem simplex & si quandoque Matrimonium impediatur contrahendum, non tamen rescindere potest Matrimonia post contracta, ex *cit. c. unico*, excepto voto simplici castitatis quod à Religiosis Societatis emittitur post Novitiatum, quod habet vim dirimendi Matrimonium ex *constit. Greg. XIII. Ascendente 89. ejusdem Pontificis in Bullario.*

25. Quartum impedimentum est cognatio quæ triplex est, spiritualis, legalis, & naturalis de quibus singulis extant speciales rubricæ in *lib. 4. Decretal.* Cognatio spiritualis est propinquitās personarum jure Ecclesiastico inducitur ex susceptione vel ministracione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis, eaque contrahitur inter baptizantem, & baptizatum, ejus Patrem, & Matrem, inter Patrimum & baptizatum ejusq; Patrem & Matrem: & idem est in Sacramento Confirmationis. Hoc etiā genus cognationis est impedimentum dirimens, ut superius dictum est *hoc lib. 2. tit. 3. n. ult. & tit. 4. n. ult.* sumiturq; ex toto *tit. de cognat. spirit. & ex Trifess. 24. de refor. matrim. cap. 2.*

26. Cognatio legalis est propinquitās personarum ex adoptione proveniens, inventa primus & inducitur à Jure civili §. *hæc adeo*

& §. Inter eas Instit. de nupt. aliisque juribus, ac deinde à Sacris Canonibus approbata, ut con-
stat ex *c. Ita diligere 30. q. 3. & ex cap. unico de
cognitione legali*. Resultat hæc cognatio primò
inter adoptantem, & adoptatum: secundo in-
ter adoptatum, & filios carnales saltem legiti-
mos adoptantis, quæ est quasi linea transver-
salis in cognitione legali: tertio, per modum cu-
jusdam affinitatis, inter adoptantem & uxorem
adoptati, nec non inter adoptatum, & adoptan-
tis uxorem.

27. Quamlibet hujusce legalis cognitionis
speciem esse impedimentum dirimens, est sen-
tentia recepta, ut videre est in Panor. rubr. de
cognat. legali Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 63. ali-
isque apud ipsum. Cum enim à Jure Canonico
in rubrica de cognat. legal. approbetur in com-
muni cognatio legalis, prout statuta fuerat per
Jus Civile; per hoc autem statutum fit quam-
libet ex dictis cognitionibus legalibus esse im-
pedimentum dirimens Matrimonii contrahen-
di; sequitur quamlibet illarum cognitionum
etiam de Jure Canonico esse impedimentum
dirimens Matrimonii contrahendi. Sed & in
particulari, prima species cognitionis quæ est
inter adoptantem & adoptatum, approbatur
in cit. *c. Ita diligere 30. q. 3.* Altera species lineæ
transversalis quæ est inter adoptatum & filios
carnales adoptantis, approbatur in cit. *c. uni-*

co de cognat. legal. & in c. per adoptionem 6. 30. q. 3.
Tertia species cognationis quæ est inter adoptantem & uxorem adoptati, nec non inter adoptatum & adoptantis uxorem quamvis nullo expresso textu Juris Canonici approbata reperiatur; adhuc tamen & ipsa approbata censetur in generali approbatione cognationis legalis, ut notat Sanch. in cit. *disp.* 63. n. 17.

28. Id tamen discriminis pro re præsentis est inter easdem cognationis legalis species, quod prima species impediat, & dirimat perpetuo matrimonium, id est impedimentum duret inter adoptantem, & adoptatum etiam soluta adoptione seu post emancipationem adoptati, juxta textum in l. *Quin etiam* 55. ff. de ritu nuptiar. & §. Ergo non omnes Instit. de nuptiis. Idem Juris est de tertia specie ex l. *Adoptivus* 14. ff. de ritu nupt. At secunda species cognationis legalis in linea transversa inter filios carnales adoptantis, & filios ejusdem adoptivos, non impedit in perpetuum, sed quamdiu durat adoptio, seu quamdiu iidem filii sub adoptantis potestate permanent, ex c. *uni.* De cognat. leg. & l. *Per adoptionem* 17. ff. de ritu nuptiar. Quare soluta patria potestate, vel per mortem adoptantis, vel per emancipationem secundum leges, sive filii adoptivi, sive naturalis, cessat impedimentum prædictum; ut puta si qua per adoptionem soror tibi esse cœperit, ac deinde

vel ipsa, vel tu emancipatus fueris, nihil est impedimento nuptiis inter te, & illam celebrandis, juxta textum in §. *Inter eas Instit. de nuptiis.*

29. Quod si contingat adoptari aliquem, qui tempore adoptionis sub potestate sua proprios filios habeat, nepotes, aliosve descendentes; in tali casu contrahitur etiam cognatio legalis inter adoptantem, & ipsos. Adoptata enim aliqua persona, censentur adoptati etiam ejus filii, ac descendentes in quovis gradu, qui tempore adoptionis erant in ejus potestate, ut expresse deciditur in *l. Si paterfamilias 15. ff. de adoption.* adeoque inter ipsos, & adoptantem stare non potest matrimonium. Secus est de filiis quæ tempore adoptionis non sunt sub potestate adoptati, unde infert Sanchez in cit. *disp. 63.* posse consistere Matrimonium inter adoptantem, & filiam filia adoptivæ, quia mulier neminem habet in sua potestate, ex §. *fœminæ Inst. de adoption.* nec non inter adoptantem, & quemcumque filium illegitimum adoptati, quia illegitimus, quamdiu talis est, non est sub potestate Patris, ex §. *fin. Instit. de nuptiis.* Videri potest Sanchez in cit. *disp. 63. lib. 7. de Matrim.*

30. Cognatio naturalis dicitur, quæ per consanguinitatem, aut affinitatem contrahitur. Est autem consanguinitas propinquitas personarum

ab eodem stipite descendantium, ac distingui solet per lineas, & gradus. Nomine lineæ intelligitur ipsamet personarum collectio ex eodem stipite procedentium, dividiturque in lineam rectam, & in lineam transversalem. Linea recta est illarum personarum collectio, & series, quarum una generatur ab alia, contineturque ascendentes, & descendentes, v. g. Avus, Pater, Filius, Nepos, &c. Linea transversalis est collectio illarum personarum, quæ ab eodem stipite procedunt, sed una non generatur ab alia. Nomine graduum consanguinitatis intelligitur habitudo seu mensura conjunctionis consanguineorum inter se, qua cognoscitur quota consanguinitatis distantia inter se conjungantur, per ordinem ad stipitem, à quo descendunt.

31. Pro computatione talium graduum triplex regula à Doctoribus assignari solet: post Glos. in c. fin. de consanguin. & affinit. & 3. q. 5. in expositione arboris consanguinitatis. Prima est pro linea recta, videlicet: Tot gradibus unus alteri conjungitur, quot generationes intermediant. Unde filius est in primo gradu cum Patre, quia media unica generatio ab eo procedit: at Nepos cum Avo est in secundo gradu, quia mediat duplex generatio, & sic de reliquis. In idem recidit quod paulò diversis terminis ab aliis dicitur, nempe, inter personas

nas ad lineam rectam pertinentes, quarum gradus quæritur, vel nulla mediat persona, sicut accidit inter Patrem, & filium; vel mediat aliqua alia seu multiplex persona: si nulla mediat, sunt in primo gradu; si autem mediat aliqua vel multiplex, tunc numeratis omnibus personis, mediis & extremis, dematur de numero illo una persona, & quot personæ restant, tot sunt gradus, ut puta nepos distat ab Avo in secundo gradu lineæ rectæ, quia sunt duæ personæ extremæ quarum gradus quæritur, scilicet Nepos, & Avus, & una media inter ipsos, hoc est Pater Nepotis; unde dempta una manent duæ & sic duo gradus. Idem dic de reliquis.

32. Secunda regula est pro linea transversa æquali, in qua dicuntur esse illi, qui æqualiter distant à communi stipite, & non originatur unus ab alio, uti sunt frater, & soror, &c. videlicet: Tot gradibus unus alteri conjungitur, vel ab eo distat, quot quilibet conjungitur, vel distat à communi stipite. Hinc frater, & soror sunt in primo gradu, quia uterque distat unico gradu à communi stipite, scilicet à Patre, at nepos & neptis ex eodem avo distant duobus gradibus, quia uterlibet duobus gradibus distat à communi stipite, nempe ab Avo.

33. Tertia regula est pro iis qui sunt in linea transversali, & inæqualiter distant à communi stipite; videlicet: Tot gradibus unus alteri con-

jungitur, vel ab eo distat, quot distat à comuni stipite is qui remotior est. Hæc traditur expresse in *c. fin. de consang.* v. g. Petrus habet filios Paulum, & Joannem, Joannes autem habet filium Franciscum; Paulus, & Franciscus, nempe Petrus, & ex fratre Nepos, sunt in secundo gradu, quia Franciscus Nepos, qui est remotior à comuni stipite, nempe à Petro, distat ab ipso Petro duobus gradibus.

34. Quoad istam graduum computationem Jus Canonicum partim convenit cum Jure civili, partim ab eo differt. Convenit in computatione graduum lineæ rectæ: differt in computatione graduum transversæ lineæ, ut exponitur in *cap. Ad sedem 35. quest. 5.* Cum enim Jus Canonicum duos fratres reponat in primo gradu consanguinitatis, Jus civile illos reponit in secundo; & eodem modo filii fratrum in Jure civili computantur in quarto gradu, cum secundum Canones computentur in secundo, & ulterius, ita ut duo gradus legales unum Canonicum constituent. Unde pro computandis gradibus in linea transversa, attento jure civili, hæc traditur regula à Sanch. *lib. 7. de Matrim. disp. 50. n. 7.* Duo consanguinei, quorum gradus quæritur, existentes in linea transversali, vel in linea transversa æquali, vel in linea transversa inæquali. Si sunt in linea æquali, quoto gradu uterlibet distat à comuni stipite,

re, toto duplicato distant inter se: at si linea sit inæqualis, quot sunt personæ computatis extremis, & mediis, stipite dempto, tot sunt gradus. Ut puta duo fratres de jure civili distant duplici gradu, quia quilibet illorum distat à communi stipite, nempe à communi Patre, unico gradu, unde duplicato uno gradu, manent duo. At Patruus, & filius ex Fratre distant de Jure civili in tertio gradu, quia sunt duæ personæ extremae, & una mediat, videlicet Pater illius filii, unde tres gradus efficiuntur.

35. Ratio hujus diversitatis indicatur in cit. *c. Ad sedem*: quia scilicet jura civilia numerant gradus in ordine ad successionem hæreditatum, pro quibus attenduntur singulares personæ & ideo in singulis personis singulos perficiunt gradus: at Sacri Canones computant gradus, ut rite Matrimonia celebrentur. Cum autem Matrimonia sine duabus personis fieri non possint; ideo Sacri Canones duas personas in uno gradu constituerunt. Atque hic computandi modus de Jure Canonico statutus servandus est in ordine ad matrimonia.

36. His præsuppositis, consanguinitas est impedimentum dirimens, quod antiquitus extendebatur usque ad septimū gradum, ut constat ex cit. *c. Ad Sedem*. Sed nunc extenditur dumtaxat ad quartum, ex *c. fin. de Consanguin.* ubi decernitur quod si Vir distat à communi stipite quatuor

quarto gradu, & mulier ex alio latere distat ab eodem stipite quinto gradu, licite possunt matrimonio copulari, juxta tertiam regulam supra positam, quod scilicet computatio graduum inter duos in linea transversali inæqualiter à communi stipite distantes desumitur à remotiori, juxta quam regulam in tali casu Vir, & Mulier dicuntur esse in quinto gradu consanguinitatis.

37. Alia species cognationis naturalis est affinitas, quo nomine intelligitur propinquitas personarum ex carnali copula proveniens, sive ea sit copula conjugalis, sive fornicaria. Talem cognationis speciem contrahunt cum viro consanguinei uxoris, unde v. g. nepos uxoris dicitur esse affinis viro; & eodem modo eandem contrahunt cum uxore consanguinei viri, unde v. g. nepos viri est affinis uxori. In hac etiam specie cognationis numerantur gradus sicut in consanguinitate: imo in quo gradu aliquis est consanguineus viro, in eodem gradu est affinis uxori; & in quo gradu est consanguineus uxori, est affinis viro. Sic quia Soror uxoris est in primo gradu consanguinitatis cum uxore, ita pariter est in primo gradu affinitatis cum viro.

38. Quemadmodum autem ex dictis consanguinitas usque ad quartum gradum inclusive est impedimentum dirimens; ita & affinitas

pro-

proveniens ex copula licita, & conjugali, juxta textum in *cap. Non debet 8. de consanguinit.* Si autem affinitas oriatur ex copula fornicaria, extenditur dumtaxat ad secundum gradum inclusive, ex decreto Trident. *sess. 24. de reform. Matrim. cap. 4.*

39. Quintum impedimentum est crimen, sub quo nomine comprehenduntur aliqua specialia delicta, in quorum poenam Ecclesia reddit inhabiles ad contrahendum simul matrimonium eas personas, quæ simul illa delicta commiserunt. Hujusmodi crimen est primo adulterium simul cum occisione conjugis proprii, vel alieni, seu cum machinatione ejusdem occisionis, effectu subsecuto, ut sumitur ex *cap. 1. & 3. & 6. de eo qui duxit in matrim. & ex cap. Si quis vivente 5. 31. quæst. 1. juncta communi Theologorum, & Juristarum sententia apud Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 78. num. 7.* Alterum crimen præstans impedimentum dirimens matrimonio est adulterium cum promissione facta de Matrimonio post obitum conjugis contrahendo, ut patet ex *cap. 1. & cap. Veniens 7. & cap. fin. de eo qui duxit in matrimonium & c.* Non contrahitur igitur impedimentum dirimens per solum adulterium, sed per adulterium conjunctum cum occisione, aut machinatione occisionis conjugis, vel cum promissione

missione futuri conjugii, ut etiam habetur in c. significasti 6. eod.

40. Quod si contingat nullum adulterium committi, sed solum occisionem conjugis ex intentione contrahendi Matrimonium cum conjugē superstitē; pro tali casu distinctione utitur Th. Sanch, in cit. *disp. 78. num. 9.* Velenim uterque copulari matrimonio volens cooperatus est ad mortem alteri conjugī inferendam, ut cum superstitē contrahatur, vel alter dumtaxat absque alterius opera, aut consilio mortem illam machinatus est. Si uterque contrahitur impedimentum dirimens etiam sine adulterio, ut satis colligitur ex *cap. 1. de convers. infidel.* Si autem unus dumtaxat ex illis mortem machinatus est absque alterius opera, vel consilio; etiam pro tali casu docet Innoc. in *cap. Super eo. de eo qui duxit &c.* contrahi impedimentum dirimens, etiam sine adulterio; alii tamen plurimi, quos in loco citato refert, & sequitur idem Sanch. sentiunt, tunc tale impedimentum non contrahi, nisi etiam interveniat adulterium.

41. Sextum impedimentum est *cultus disparitas*, quo nomine intelligitur diversitas illa, quæ intervenit inter personam baptizatam, & personam non baptizatam. Ratione hujus impedimenti nequit vir Christianus matrimonium contrahere cum muliere pagana, aut
mu-

mulier Christiana cum viro pagano : quidquid sit utrum hoc impedimentum dirimens introductum sit à jure scripto , videlicet ex Conc. Nicæno primo *can. 67. & can. 69.* ut aliqui volunt , five , ut alii malunt , à consuetudine per Ecclesiam approbata , & vim legis habente. Congruentia hujus legis magna est. Cum enim Christus Dominus Matrimonium in Sacramentum elevaverit , non debet Christianus Matrimonium contrahere quod Sacramentum non sit , sicut de facto Sacramentum non esset si cum non baptizato contraheretur , eo quod non baptizatus non sit capax alicujus Sacramenti suscipiendi , & nequeat matrimonium esse Sacramentum ex parte unius , & non ex parte alterius conjugis , cum matrimonium sit unicum vinculum afficiens duas personas. Matrimonium tamen personæ Catholicæ cum persona hæretica , etsi regulariter peccaminosum sit , ut constat ex *can. 13. Conc. Calcedon. ex cap. Decrevit 14. de hæret. in 6.* aliisque juribus ; non tamen est irritum , arg. ejusdem *cap. Decrevit* , ubi decernitur , uxores Catholicas , quæ scienter hæreticis nupsêre , privandas esse dote in poenam delicti , & tamen non jubentur separari & ita fert consuetudo in Ecclesiâ , ut ejusmodi matrimonia reputentur valida , sicut tradit Sanch. *lib. 7. de Matrim. disp. 72. n. 2.*

42. Septimum impedimentum est *Vis* , quo
nomi-

nomine intelligitur coactio, aut metus, quo Matrimonium irritatur si sit metus gravis, & injustè incussus, ut patet ex *cap. Cum locum* 14. c. *Veniens* 15. de *Sponsalib.* & c. 2. de eo qui duxit in *matrim.* & c.

43. Octavum impedimentum est *Ordo*, videlicet Ordo Sacer, qui vel ratione sui, vel solemnitis voti castitatis secum adnexi matrimonium contrahendum dirimit, ut desumitur ex *cap. 1. & 2. aliisque, qui Clerici; vel voventes* &c. & ex *c. un. de voto* in 6.

44. Nonum impedimentum est *ligamen*, quo nomine intelligitur vinculum matrimoniale jam contractum inter duos: quamdiu enim tale vinculum durat, uterque conjux est inhabilis ad aliud matrimonium contrahendum, ut constat ex *c. licet* 4. & *c. fin. de Sponsal. duorum*, *cap. Gaudemus* 8. de *divortiis*, aliisque textibus.

45. Decimum impedimentum est *honestas*, hoc est impedimentum justitiæ publicæ honestatis, quod sicut contrahitur ex sponsalibus de futuro, ut supra dictum est *num. 15.* ita & à fortiori contrahitur ex matrimonio contracto per verba de præsenti, ut docent Joan. Andr. in *c. Sponsam*, initio de *Sponsal.* & ibi Abb. *num. 1.* alique relati à Sanch. *lib. 7. de Matrim. disp. 70. num. 1.* Cum autem Conc. Trid. *sess. 24. de re form. matr. cap. 3.* restrinxerit impedimentum
justi-

justitiæ publicæ honestatis ortum ex sponsalibus contractis per verba de futuro, ita ut non extendatur ultra primum gradum, & ita ut locum non habeat ubi sponsalia quacumque ratione valida non sint, ut supra diximus *num. 16.* dubitatum olim fuit utrum ista restrictio intelligenda sit etiam pro matrimonio contracto per verba de præsentī. Hæc tamen dubitatio sublata fuit à B. Pio V. in Bulla quæ incipit *Ad Romanum* edita Kal. Jul. 1568. quæ est 62. ejusdem Pontificis in Bullario, ubi authenticè declaravit decretum Concilii procedere dumtaxat in Sponsalibus de futuro, non autem in matrimonio contracto per verba de præsentī, adeoque in matrimonio taliter contracto durare adhuc impedimentum publicæ honestatis in omnibus illis casibus & gradibus, quibus de jure veteri ante prædictum decretum Concilii introductum erat, de quibus sermo est in *c. unico*; de *Sponsal. in 6.* ut supra exposuimus *num. 16.*

46. Undecimum impedimentum est *affinitas*, de qua supra diximus *n. 37. & 38.*

47. Duodecimum est impotentia perpetua ad copulam, ut constat ex toto tit. *de frigid. & malefic.* secus autem si impotentia sit solum temporalis, ex *c. fraternitatis 6. eod.* excepto si temporalis impotentia procedat ex defectu ætatis ad matrimonium requisitæ, quia contractus ante pubertatem matrimonium non facit, se

si tunc desit potentia generandi , & sufficiens discretio ad se obligandum , ex *cap. attestaciones* 10. *cap. de illis* 9. aliisque juribus *de desponsat. impuber.* Aetas autem pubertatis præsumitur esse in viro annus decimus quartus ex *cit. cap. attestaciones* , & *cap. ex litteris* 11. *ead.* in foemina annus duodecimus , ex *c. continebatur* 6. *ead.* Videri potest Sanch. *lib. 7. de matrim. disp. 104. & seqq.*

48. Decimum tertium est si contractui matrimoniali non interveniat Parochus & duo vel tres testes , quod decretum fuit à Trid. *sess. 24. de reform. matrim. cap. 1.* ubi matrimonia abique tali sollemnitate contracta irrita esse decernuntur.

49. Decimum quartum , & ultimum impedimentum est raptus mulieris, quæ quamdiu in potestate raptoris manserit , non potest eidem validè matrimonio copulari. Quod si rapta à raptore separata , & in loco tuto , & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habere potest : quamvis nihilominus raptor ipse , ac omnes illi consilium , auxilium , & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames , omniumque dignitatum incapaces ; & si Clerici fuerint , de proprio gradu decident : & præterea raptor teneatur mulierem raptam, siue eam in uxorem duxerit , siue non duxerit, de-

decenter arbitrio iudicis dotare. Ita expresse
Trid. sess. 24. de refor. matrim. cap. 6.

50. Quod tamen dictum est haftenus, cum
nullo praedictorum impedimentorum contra-
hi matrimonia valide posse, intelligendum
est nisi dispensatio obtineatur, quæ pro im-
pedimentis de jure dumtaxat Ecclesiastico sta-
tutis obtineri potest, ac nonnisi à Summo Pon-
tifice peti, ut pluribus relatis docet Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 6. num. 14. ac de facto praxis
ostendit, praesertim circa dispensationem pro
impedimento consanguinitatis, circa quam
etiam aliqua specialia statuta sunt, ut vide-
re est in Trident. sess. 24. de reform. matrim. c. 5.
ubi inter reliqua decernitur, ut in secundo
gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos
Principes, & ob publicam causam, quo tamen
non obstante indubitatum est posse Summum
Pontificem dispensare ob legitimam causam et-
iam cum inferioris conditionis hominibus.
In petitione autem dispensationis pro iis con-
sanguineis collateralibus, qui inæqualiter
distat à communi stipite, quamvis eorum gra-
dus sumatur à remotiori, ut dictum est num.
33. attamen consuetudinis est ut exprimatur
quoto gradu uterlibet eorum distet à stipite, &
si eorum alter ab eodem stipite distet unico gra-
du, exprimendum id esse, constat etiam ex
Const. B. Pii V. edita die 20. Augusti 1566.
quæ

quæ in Bullar. est 13. inter ejusdem Pontificis Constitutiones.

51. Matrimonium legitime, & absque impedimento dirimente semel contractum inter fideles, & consummatum, indissolubile est quoad vinculum, juxta illud Christi Domini Matth. 19. *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* Quod si ratum dumtaxat sit, sed non consummatum, dissolvitur per Professionem Religionis, ut constat ex Trid. sess. 24. can. 6. cap. ex parte tua 14. de convers. conjug. aliisque juribus. Ex hoc tamen non fit, dissolvi etiam per suspensionem Ordinis sacri, quia ea susceptio votumque solenne castitatis cum sacro Ordine annexum, quamvis satis sit ad impediendum matrimonium contrahendum, non sufficit ad contractum dissolvendum, juxta textum expressum in *extrav. unica de voto inter extrav. Joan.*

52. Non obstante tamen vinculi indissolubilitate, potest multiplex casus contingere, in quo divortium inter Conjuges fiat, nempe separatio habitationis, permanente vinculo conjugali. Ita contingeret si uterque conjux cum alterius licentia continentiam voveret &c. Item sufficiens causa divortii esset alterutrius conjugis adulterium, ex cap. dixit Dominus 32. quæst. 1. Dixi alterutrius: quia si uterque ejus criminis reus est, divortium fieri non potest, ex cap. significat

nificasti 4. & cap. ex litteris 5. de divortiis, & c. intelleximus 6. & c. fin. de adulteriis, ubi ea redditur ratio, quod paria crimina quoad jus privatorum compensatione mutua deleantur, quæ etiam sumitur ex l. viro atque uxore 39. ff. soluto matrimonio. Item causa sufficiens est spirituale conjugis adulterium, hæresis videlicet, ut colligitur ex cap. non solum 6. 28. q. 1. cap. de illa 6. & cap. quanto 7. de divort. Id tamen discriminis pro re præsentis est inter hoc utrumque genus adulterii, quod carnale sit causa sufficiens perpetua separationis, ita ut conjux innocens non compellatur recipere uxorem adulteram etiam emendatam: at in casu spiritualis adulterii, id non universim procedat, sed dumtaxat quando conjux innocens recessit judicio Ecclesiæ ab hæretico. Si enim propria autoritate se ab eo separaverit, compellitur admittere conjugem emendatum, per textum in eod. cap. de illa. Demum si contingat incestus commissus à viro cum consanguinea uxoris suæ intra gradus prohibitos, amittit vir jus petendi debitum, ut patet ex pluribus sub. rubr. de eo qui cognovit consanguineam & c.

T I T. X.

De Rebus Sacris, & Religiosis.

1. **A**bsoluto tractatu Sacramentorum, quæ nobilissimam rerum Ecclesiasticarum cor-

poralium classem constituunt , progredimur ad secundam earundem rerum speciem , quæ dicuntur specialiter res sacræ , eo quod speciali aliqua deputatione sint ad Dei cultum , & Religionem ordinatæ , quales sunt Ecclesiæ , Altaria , Sepulturæ de quibus specialiter agendum hic est.

2. Ecclesiæ nomen solet in utroque Jure dupliciter accipi : primò pro multitudine Fidelium. Secundò pro æde sacra , in qua res Divina fit , & Sacramenta administrantur , quomodo etiam accipitur in jure civili *C. de Sacrosanctis Ecclesiis* , & hoc modo sumetur etiam hic à nobis.

3. Ecclesia tali modo sumpta , alia dicitur Parochialis , alia Baptismalis , alia Collegiata , alia Cathedralis , alia Metropolitana , alia Primatialis , alia Patriarchalis , alia Conventualis , alia Matrix , alia Curata. Ecclesia Parochialis est , quæ habet Parochiam , seu territorium , ac populum authoritate Episcopi certis limitibus circumscriptum. Ecclesia Baptismalis est , in qua servatur fons aquæ ad Baptismum consecratæ. Collegiata ea vocatur quæ habet Canonicorum , seu Clericorum Collegium , & neque Cathedralis , neque Regularis est. Ecclesia Cathedralis dicitur , in qua Episcopus præsidet , à cujus Cathedra , seu Sede denominatur Cathedralis. Metropolitana est in

qua præsidet Archiepiscopus ; Primatialis , in qua Primas ; Patriarchalis , in qua Patriarcha. Conventualis vocatur , quæ habet conventum , seu cœtum Clericorum Regularium aut sæcularium. Ecclesia Matrix vocatur quæ habet alias Ecclesias sibi subjectas , ut sumitur ex *cap. ad audientiam 3. de Ecclesiis ædificandis*. Demum Curata Ecclesia , prout distinguitur à Parochiali , ea est quæ jurisdictionem habet etiam exteriorem.

4. Pro construenda Ecclesia , illud potissimum servandum est , ut Superioris assensus interveniat , vel præcedens ipsam constructionem , vel saltem subsequens ; Episcopi videlicet , si Ecclesia construenda sit in loco non exempto , ut sumitur ex *cap. nemo 7. de consecr. dist. 1. & cap. Auctoritate 4. de privileg. in 6. aut Summi Pontificis* , si construenda sit in loco exempto , ex eod. *c. auctoritate*. Si quis autem sine tali legitimo consensu Ecclesiam construeret , non acquireret in illa Juspatronatus , ut sumitur ex *c. nobis 25. de jurepatr.*

5. Sed & servari quoque debent conditiones nonnullæ , si præsertim ædificanda sit Ecclesia Parochialis , quæ auctoritate Episcopi potest aliquando de novo ædificari etiam intra fines alius Parochiæ , si ex nimia distantia non possit ita facillè ab omni populo frequentari Ecclesia Parochialis antiqua , ex *c. ad audientiam 3. de Ecclesiis ædific. & Trid. sess. 21. de refor. c. 4.* 6. Pri-

6. Primò enim requiritur, ut nova Ecclesia sufficienter dotetur pro sumptibus necessariis, & pro sustentatione necessariorum Ministrorum, quæ dos arbitrio Episcopi desumi poterit, & detrahi ex fructibus ad Ecclesiam Matricem quomodocumque pertinentibus; & si necesse fuerit, compellere poterit Episcopus populum ea subministrare, quæ sufficiant ad vitam dictorum Sacerdotum sustentandam: quacumque reservatione generali, vel speciali, vel affectione super dictis Ecclesiis, non obstantibus, ut statuitur à Trid. *in cit. cap. 4.* Nam qui sentit commodum, sentire debet onus, *cap. qui sentit 55. de reg. jur. in 6. & l. un. Cod. de caducis tollend. §. pro secundo.*

7. Secundò requiritur, ut jus præsentandi Sacerdotem ad novam Ecclesiam reservetur illi, cui de jure debetur, qui videlicet eandem Ecclesiam fundat, ædificat, aut dotat, juxta ea quæ supra diximus *lib. 1. tit. 15. ubi de jure patr.* Quare si ædificatio aut dotatio novæ Ecclesiæ fiat ex redditibus Ecclesiæ antiquæ; ipsa Ecclesia antiqua, seu ejus Rector habet jus patronatus, ex *cit. c. ad audientiam 3. de Eccles. ædif.* ubi etiam præcipitur ut honor competens pro facultate loci servetur Ecclesiæ Matrici, ex cuius redditibus nova ædificata est.

8. Ecclesiam de novo constructam atque sufficienter dotatam sequitur Consecratio, de qua

qua est expressus in 3. Decretal. Fieri illa potest dumtaxat ab Episcopo illius loci, cum sit actus Ordinis Episcopalis, ut diximus *lib. 1. tit. 3. num. 2.* sumiturque ex *cap. nullus 13. de consecr. dist. 1.* Semel autem facta consecratione non potest iterum Ecclesia consecrari, nisi tamen ejus parietes interiores, vel ex toto, vel ex majori parte combusti fuerint aut devastati, ut statuitur in *c. Ecclesiis 18. de consecr. dist. 1.* aut nisi totum Ecclesiae ædificium casu fortuito corruat seu consultò destruat ex toto simul vel ex majori parte, *c. de fabrica 22. ead. dist.* Secus esset si modica aliqua pars restauraretur: quia in tali casu minor illa pars addita majori consecratae censeretur & ipsa consecrationem habere, quemadmodum si oleum non consecratum modicæ quantitatis misceatur oleo consecrato quantitatis majoris, totum dicitur consecratum ex *c. quod in dubiis 3. de consecr. Eccl.*

9. Potest tamen multiplex casus accidere, in quo Ecclesia per Episcopum consecrata, & nullatenus destructa, debeat iterum ab Episcopo benedici, quando scilicet Ecclesia ipsa violatur atque polluitur. Primus ejusmodi casus est, si in ea committatur homicidium voluntarium contra Religionem, & libertatem debitam loco sacro, de quo casu sermo est in *cap. proposuisti 4. eod.* Secundus casus, quo Ecclesia polluitur, est per effusionem humani sanguinis vo-

M

lun-

luntariam, & contra cultum sacro loco debitum factam *cap. fin. eod.* Tertio polluitur Ecclesia per voluntariam humani seminis effusionem, *eod. c. fin. c. significasti 5. de adulteriis, c. c. Ecclesiis 18. de consecr. dist. 1.* Quarto demum violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur excommunicatus, *c. consulisti 7. de consecr. Eccl.* ubi Hol. Joan. Andr. & Abb. asserunt, majori ratione Ecclesiam pollui, si consecratur ab Episcopo notoriè excommunicato: item si in ea sepeliatur Paganus, vel is qui baptizatus non sit, *Ecclesia num. 25. & 26. de consecr. dist. 1.* ubi etiam præcipitur, ut exhumari debeat illius sepulti cadaver, ac foras projici. Inde tamen non sequitur Ecclesiam pollui, si in ea sepeliatur mulier Christiana gestans in utero fatum, quia tunc fœtus sepelitur tamquam pars ventris, ut docet Sylvest. *v. consecratio 2. q. 5. vers. quartus casus est.* Hæc dicta circa violationem Ecclesiæ, procedunt etiam in Ecclesia, quæ consecrata nondum sit, quia in prædictis casibus etiam ipsa polluitur, ut constat ex *c. fin. de consecr. Eccles.* & ex traditis à Panor. in *c. consulisti 7. eod. n. 4.*

10. In singulis hisce casibus debet Ecclesia polluta reconciliari, juxta Rituale Romanum. Quod si Ecclesia consecrata est, reconciliari debet à proprio Episcopo, vel ab alio Antistite

eius consensu, & reconciliari asperfione aquæ ab Episcopo sacratæ cum sale, vino & cinere, ex c. aqua 9. juncto cap. proposuisti 4. de consecr. Eccl. Si autem Ecclesia consecrata non est, sed tantum benedicta, potest à simplici Sacerdote reconciliari cum asperfione aquæ benedictæ, ex c. fin. eod. ubi solum dicitur eam esse protinus lavandam aqua exorcizata.

11. Præter consecrationem Ecclesiæ, præscribitur etiam in Jure Canonico consecratio Altaris, super quod celebrandum sit Divinum Sacrificium. Duplex autem Altaris species datur. Aliud enim est Altare mobile, sive portatile, quod etiam appellatur Altare viaticum in cap. fin. de privileg. in 6. eo quod ab uno loco ad alium transferri possit: aliud est Altare fixum, & stabile, quod scilicet certo alio loco, seu basi fixum est, ut ibi firmiter perseveret. Utrique huic Altari commune est non posse esse ligneum aut terreum, sed necessario debere esse lapideum, à tempore S. Sylvestri, qua de re extat etiam textus in cap. Altaria 29. de consecr. dist. 1. Præterea utrumque de jure ordinario non potest nisi ab Episcopo consecrari, ut colligitur ex c. quod in dubiis 3. de consecr. Eccl. & c. nullus Presbyter 23. de consecr. dist. 1.

12. Sicut autem Ecclesia semel consecrata non potest iterum consecrari, nisi in casibus paulò ante expressis: ita & Altare, sive mobile,

M 2

five

sive fixum, iterum consecrari nequit, nisi casus accidat, in quo pristinam consecrationem amittat. Ejusmodi casus est primò, si lapis non habiliter frangatur, ita ut in nulla sui parte integra Calicem cum Patena capere possit, ut colligitur ex *cap. ligneis 6. & cit. c. quod in dubiis 3. de consecr. Eccl.* Secundo, si in eo frangatur sepulchrum Reliquiarum, quod in ipso esse debet, hoc est locus ille in medio lapidis ubi reconduntur sacræ Reliquiæ ut docent communiter Canonistæ in *cap. 1. & in cit. cap. ligneis 6. eod.* quidquid sit utrum hoc sufficiens colligatur ex his testibus; sive ut sentit Layman *lib. 5. sum. tract. 5. cap. 6. num. 9.* servandum hoc sit ex usu, & consuetudine approbata, ut fracto tali sepulchro non possit in eo lapide celebrari. Tertio demum Altare fixum perdit consecrationem suam, si lapis ipse separetur à sua base cui affixus erat, juxta textum in *c. 1. & c. quod in dubiis 3. & c. ligneis 6. de consecr. Eccl.*

13. Ex eo tamen quod in istis casibus execratur Altare, non inde inferitur eo ipso etiam Ecclesiam execrari, seu consecrationem amittere: potest enim Altare esse execratum quantumvis Ecclesia consecrationem retineat, juxta textum in *cit. cap. 1. eod.* quemadmodum à contrario potest Ecclesia esse execrata, puta quia ejus parietes collapsi, vel combusti sunt, retinente Altari consecrationem suam: sunt enim con-

secrati

secrata consecratione distincta. Aliter est de pollutione loquendum: nam & polluto v. g. per sanguinis effusionem Altari, tota Ecclesia polluta est; & polluta Ecclesia omnia etiam ejus Altaria polluta sunt: quia quolibet Ecclesiae loco pollutio contingat, totam Ecclesiam afficit, ut notavit Layman. *lib. 5. sum. tract. 5. cap. 5. in fine.*

14. Præter consecrationem Ecclesiae, & Altaris, statutus est etiam ab Ecclesia ritus consecrandi cæmeterium, quod nomen est græcum, significans domum dormitionis, & applicatur sepulturis Fidelium, eo quod fideles ibi quiescant suo tempore resurrecturi. Debet autem etiam ipsum à proprio Episcopo consecrari, vel si ab alieno, saltem de consensu proprii: totidemque modis etiam ipsum polluitur, quot polluitur Ecclesia. Imò si Cæmeterium sit Ecclesiae contiguum, per pollutionem Ecclesiae, censetur etiam Cæmeterium pollutum, *cap. un. de consecr. Eccl. in 6.* quia accessorium naturam sequi congruit principalis *cap. Accessorium 42. de reg. jur. in 6.* quamvis non è converso, quia polluto cæmeterio, non eo ipso censetur polluta Ecclesia quamvis ipsi contigua; ne minus dignum, majus, aut accessorium principale ad se trahere videatur, ut habet textus in cit. *c. un. de consecr. Eccl. in 6.*

15. Extat in 3. Decretal. in 6. & Clement.

expressa rubr. *De sepulturis*, ubi plura decernuntur circa jus Sepulturæ. Et primò tale jus regulariter competit Ecclesiis populum, five Curam animarum habentibus, ut colligitur ex *cap. ex parte 5 de sepult.* Ex privilegio autem si-ve Summi Pontificis pro tota Ecclesia, five Legati pro sua Provincia, five Episcopi pro sua Diæcesi, competere etiam potest aliis Ecclesiis, ut Religiosis convenit ex concessione Summi Pontificis expressa in *Clem. 2. de sepult. §. Hujusmodi quoque statuto.*

16. Quinimo omnibus generaliter tam viris, quam foeminis regulariter concessum est eligere sibi sepulturam, etiam extra propriam Parochiam, dummodo sint puberes, & liberum arbitrium seu usum habeant rationis. ex *cap. 1. de sepult.* juncta *ibid. Gloss. v. propriam eligere.* Quod si quis moriatur nulla facta electione sepulturæ, sepeliendus est in Sepulchro Majorum suorum, puta Patris, Avi, aliorumque Ascendentium, si illud habeat, ex *ead. cap. 1. de sepult.* alioquin de jure communi sepeliri debet in propria Parochia, in qua domicilium habuit, & Sacramenta percepit, ut sumitur ex *cap. Ex parte 5. eod.* Mulier tamen vidua, si nulla sepultura electa decesserit, tumulanda erit in sepulchro mariti ultimi, si plures successivè habuit, *cap. Is qui 3. eod. in 6.* In his tamen, aliisque similibus attendenda est legitima

loco

locorum consuetudo, quemadmodum etiam rationabilis locorum consuetudo servanda est circa portionem Canonicam, quæ solvi debet Ecclesiæ Parochiali, in qua defunctus sepeliri debuisset, nisi alibi habuisset Sepulchrum Majorum, aut nisi alibi sepulturam elegisset, ut patet ex c. certificari 9. eod.

17. Sepultura Ecclesiastica, seu in loco Sacro danda est omnibus baptizatis, nisi ex aliqua lege Canonica vel consuetudine legitima propter aliquod crimen illa priventur: quemadmodum privantur non baptizati, hæretici, & excommunicati vitandi, ut quibus non communicavimus vivis, nec communicemus defunctis cap. Sacris 12. eod. ubi etiam præcipitur, ut si contingat aliquem ejusmodi in cæmeterio Ecclesiastico tumulari, exhumari debeat, & procul ab Ecclesiastica sepultura jactari, si ab aliorum corporibus discerni possit, secus autem si discerni non possit, cum licet non obsit justis sepultura nulla vel vilis, impiis tamen celebris, vel speciosa non profit. Item Ecclesiastica sepultura privantur Usurarii manifesti, si in hoc peccato decesserint, c. Quia in omnibus 3. de usuris, & Clem. 1. de sepult. Videri potest Sylv. v. Sepultura q. 10. Si quis autem ejusmodi criminosos in casibus non permissis sepelire in loco Sacro præsumat, ipso facto excommunicatur, à qua excommunicatione non absolvetur, nisi

prius ad arbitrium diocesani Episcopi, eis, quibus injuria fuit irrogata, competentem satisfactionem exhibuerit, ex cit. *Clem. 1. de sepult. & præterea in casu sepulturæ traditæ Usurario manifesto, donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab Officii sui manet executione suspensus, ut decernitur in cit. cap. quia in omnibus 3. de usuris.*

T I T. XI.

De immunitate Ecclesiarum, & rerum ad eas pertinentium.

1. **O**Mnibus his locis, de quibus præced. tit. tractatum est, videlicet Ecclesiis, Altaribus, Cæmeteriis commune est Privilegium immunitatis Ecclesiasticæ, de qua est expressa rubrica in Decretalibus. Immunitas in genere derivatur à munere, quatenus nomen muneris significat onus, ut constat ex *l. Munus 18. ff. de verbor. signif.* adeoque immunitas nihil aliud est quam ab oneribus concessa exemptio. Hoc loco tamen immunitatem accipimus in paulò ampliori significatione, ita ut omnem Ecclesiarum Ecclesiasticorumque favorem exemptionem, ac privilegium complectatur.

2. Triplex autem Ecclesiasticæ immunitatis species assignari solet. Alia enim dicitur localis,

lis, quæ scilicet competit Ecclesiis, & aliis locis Ecclesiasticis: alia realis, quæ concessa est rebus, aut bonis ad Ecclesiam, vel Clericos pertinentibus: alia personalis, quam habent personæ Ecclesiasticæ.

3. Immunitas localis duo potissimum privilegia complectitur: primo ut loca Sacra, quibus illa concessa est, puta Ecclesia, Cæmeterium &c. sint immunia ab actionibus prophanis & sæcularibus, & loci sanctitati repugnantibus. Tales censentur esse lites sæculares, & multo magis causæ, ubi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur; cum Ecclesia Dei secundum Evangelicam veritatem domus Orationis esse debeat, non spelunca latronum, aut sanguinis forum, & absurdum sit, ac crudele ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta, ut dicitur in *c. cum Ecclesia 5. de immunit. Eccles.* Quod si de facto contingat aliquod sæculare iudicium sive criminale sive civile in Ecclesiis exerceri, formando ibidem processus, aut proferendo sententiam, caret penitus omni robore firmitatis, ut statuitur in *c. Decet 2. eod. in 6.* ubi etiam plura alia actionum genera fieri in Ecclesia prohibentur, puta negotiationes, vana & multo magis sceda, & prophana colloquia, publica Communitatum Concilia de rebus temporalibus &c. Prohibentur etiam in Ecclesiis ludi theatrales prophani,

c. Cum decorem 12. de vita & honest. Cleric. Item prohibentur convivia, c. Non oportet 5. & cap. Nulli 6. dist. 42. aliaque similia.

4. Secundo immunitas localis complectitur jus asyli, quo gaudent Rei, qui confugientes ad Ecclesiam, non possunt ex ea per vim extrahi, quod privilegium Ecclesiis concessum fuit ab utroque jure, ut constat de jure civili ex toto tit. *Cod. de his qui ad Ecclesiam confug. & de jure Canonico ex cap. Inter alia 6. de immun. Eccl. cap. frater 10. 17. q. 4. aliisque juribus.* Hoc privilegium extenditur ad omnes Ecclesias autoritate legitima ad Divina celebranda deputatas, quamvis nondum sint consecratae *c. Ecclesia 9. de immun. Eccl. imo & alia etiam pia loca, qualia sunt cæmeteria, Monasteria, Domus Episcopi &c. videri potest Panor. in cit. c. Ecclesia.*

5. Gaudent hac immunitate asyli omnes fideles relate ad tribunal sæculare, five sint rei ex debito, five ex delicto, etiam si excommunicati sint, aut personaliter interdicti, cum cit. *cap. Inter alia* generatim loquatur, & ubi jus non distinguit nec nos distinguere debeamus, cum præsertim hoc privilegium asyli constitutum sit non in personarum, sed in Ecclesiarum favorem. Quinimo ex eadem ratione post Gloss. & Innocentium, & Hostiens. in eod. *cap. Inter alia*, tradit. Azor. *p. 2. lib. 9. cap. 9. quest. 9. versic. si quæras* gaudere etiam eadem immuni-

sate

rate Judæum vel alium infidelem qui ad Ecclesiam confugiat, quam sententiam fuisse confirmatam à Sacra Congregatione Cardinalium controversiis jurisdictionalibus præpositorum, testatur Barb. lib. 2. *Juris Eccl. cap. 3. num. 44.* Item eadem immunitate gaudere Hæreticum, dummodo ad Ecclesiam non ob hæresim, sed ob alia crimina confugiat, tradit Sylv. ibid. citatus ab Azorio.

6. Verum autem Clerici aut Religiosi gaudeant hac immunitate etiam relatè ad Tribunal Ecclesiasticum, controvertitur inter Doctores: in qua controversia, spectato juris rigore probabilius videtur etiam in tali casu immunitatem valere, adeoque Clericos confugientes ad Ecclesiam non posse ab illa extrahi ab Ecclesiastico Prælato. Videri potest Barb. in cit. cap. 3. lib. 2. *Jur. Eccl. num. 135. & seqq.* ubi pluribus adductis hanc sententiam confirmat.

7. Quod tamen dictum est gaudere hac immunitate omnes reos ex delicto, intelligendum est, nisi cæteroquin delictum ejus generis sit, quod per Sacros Canones ab omni participatione immunitatis excluditur. Ejusmodi olivaria delicta numerabantur, ex c. *Inter alia 6. & c. fin. de Immunit. Eccl.* ubi decernitur, ac declaratur non gaudere immunitatis privilegio publicos latrones, nocturnos depopulatores agrorum, & committentes homicidia & mutilationes

membrorum in ipsis Ecclesiis vel earum cæmeteriis spe immunitatis Ecclesiasticæ.

8. Sed nunc eorum numerus aliquantulum amplificatus est à Greg. XIV. in Bulla, quæ incipit *Cum alias* edita die 28. Maii 1591. & est 7. ejusdem Pontificis in Bullario, ad cuius unicam formam nunc reducitur tota hæc localis immunitatis materia. Verba Bullæ excipientia particulares illos casus sunt quæ sequuntur: Ut laicis ad Ecclesias, locaque sacra, & religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quæve homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis earumve cæmeteriis committere non verentur, aut qui proditoriè proximum suum occiderint, aut assassini, vel hæresis, aut læsæ Majestatis in personam ipsiusmet Principis rei, immunitas Ecclesiastica non suffragetur.

9. Primus, & præcipuus immunitatis localis effectus est, ut qui ad Ecclesiam confugit, non possit ex ea per vim aut dolo malo extrahi; & si ita extractus fuerit, restitui debeat, ut constat ex juribus supra citatis. Alter etiam effectus est, ut Reus in Ecclesia non possit vinculis constringi cap. *definivit* 33. 17. quæst. 4. Tertiò quamdiu Reus in Ecclesia inoratur, non potest in illū ferri sententia mortis vel alterius

pœnæ

poenæ capitalis, ex c. inter alia 6. de Immun. Eccl. Quarto non potest Reo existenti in Ecclesia negari necessarius victus, aut vestitus, aut impediri ne ad illum deferatur, ut expresse etiam statuitur in l. presenti 6. C. de his qui ad Eccl. confug. Quinto demum Reus existens in Ecclesia non potest spoliari rebus suis, quas secum attulit ad Ecclesiam ex cit. c. Definivit.

10. Quod si Judex aliquis Sæcularis prædictam immunitatem violaverit, per vim, aut dolo malo Reum extrahendo extra casus exceptos, aut sine legitima Prælati licentia, Sacrilegium committit, ipso facto in excommunicationem incurrit, ex supracit. constit. Gregor. XIV. §. 9. & Reum ex Ecclesia extractum restituere tenetur, ex c. Miror 8. 17. q. 4. Imo & tenetur resarcire omnia alia damna, quæ reo evenerint ex illa extractione, quia illorum omnium fuit injusta causa. Actus autem judiciales, atque sententia post talem violentam extractionem contra eundem Reum lata, irrita est ipso jure, utpote non procedens à jurisdictione legitima, quæ non acquiritur per violentam extractionem, quæ ipso jure irrita est, ut expresse definitur in cit. Bulla Gregoriana.

11. Hæc dicta procedunt, ubi Reus violenter extrahitur ex Ecclesia absque legitima facultate Superioris Ecclesiastici quæ semper requiritur pro extrahendis Reis ab Ecclesia, tum

in casibus exceptis, tum in casibus non exceptis. Inter quos tamen illud discriminis est, quod in casibus exceptis pro quibus nulla immunitas prodest, requiratur atque sufficiat expressa licentia Episcopi, ejusve Officialis, nec non pro executione requiratur interventus personæ Ecclesiasticæ ab Episcopo deputatæ, ita ut nullus alius Episcopo inferior possit eam licentiam impartiri: at in casibus non exceptis ea facultas dari non possit ab Episcopo, ut sumitur ex cit. const. Gregorij, in qua solum pro casibus exceptis ea extractio permittitur cum relatis conditionibus, & pro casibus non exceptis omnino negatur.

12. Secunda species immunitatis Ecclesiasticæ est immunitas realis, quæ videlicet competit rebus ad Ecclesias pertinentibus. Ad hujus intelligentiam, sciendum est, bona Ecclesiastica esse triplicis generis. Alia sunt consecrata, aut benedicta, aut saltem ad Divinum cultum, tanquam ejus instrumenta legitime deputata, qualia sunt ipsæ Ecclesiæ, cæmeteria, vasa sacra &c. & ejusmodi bona esse immunia ab omnibus secularibus oneribus & tributis manifesti juris est ex c. *Non minus* 4. de *Immun. Eccl.* aliisque Juribus, & recentius ex Trid. sess. 25. de *reformatione* cap. 20.

13. Alia sunt bona Ecclesiastica, quæ quamvis consecrata aut benedicta non sunt, pertinent
tamen

tamen ad Ecclesiam, qualia sunt prædia Ecclesiarum, aut alia similia bona, five mobilia, five immobilia. Ejusmodi etiam bona sunt ab omni reali onere laicali prorsus immunia, ex c. *Sancitum* 1. de censibus. Si præsertim sint bona ad fundationem aut dotationem Ecclesiarum pertinentia, in quo casu liberantur etiam ab omni onere reali, cui erant supposita, antequam ad Ecclesiam pervenirent, ut pluribus confirmat. Fagnan. in cit. c. *Non minus de Immun. Eccl.* nu. 8. Secus esset si aliquod onus merè reale perpetuum, certum, & invariabile, esset prædiis seu bonis illis affixum propter ipsa, in quo casu si ejusmodi prædia ita gravata ad Ecclesiam pervenirent, & non per modum dotis, aut fundationis; tunc cum suo onere in Ecclesiam transirent juxta c. *Tributum* 22. 23. q. 8. quod fuisse etiam confirmatum à Sacra Rota in *Brun-
dusina Gabellæ* 13. Febr. 1604. coram Penia, refert Fagnan. in cit. c. *Non minus* 11. 9. Aliis tamen oneribus eadem bona à sæculari magistratu gravari non possunt, postquam sub Ecclesiarum potestate constituta sunt.

14. Alia demum sunt bona, quæ pertinent ad particulares personas Ecclesiasticas, five sint bona ex titulo spirituali acquisita, qualia sunt redditus Beneficiorum &c. five sint acquisita titulo temporali, v. g. ex successione vel Testamento &c. quæ vocantur etiam bona patrimonialia.

nialia. Omnia hæc utriusque generis bona gaudent immunitate à sæcularibus exactionibus ut firmiter communis sententia, ex cit. *c. Non minus de immunit. Eccles. & c. Quanquam* 4. de censib. in 6. aliisque juribus, quæ omnia confirmat Urbanus VIII. in sua Bulla edita die 5. Jun. 1641. quæ incipit. *Romanus Pontifex & est* 270. ejusdem Pontificis in Bullario.

15. Quod si contingat in Rep. adeo gravis necessitas communis laicis & Clericis, ut deficientibus laicorum facultatibus, Episcopus cum suo Clero judicaret illam sublevandam esse per aliquod subsidium Ecclesiasticum; consulto prius Summo Pontifice, & absque omni coactione, posset aliquid in communi à Clericis sponte conferri, juxta textum in cit. *c. Non minus* 4. & *c. Adversus* 7. de immunit. Eccl.

16. Tertia, & ultima species immunitatis Ecclesiasticæ est quæ dicitur immunitas personalis, ratione cujus Clerici sunt exempti à potestate laicali, ut constat ex *c. Ecclesia Sanctæ Mariæ* 10. de constitut. aliisque pluribus. Hæc exemptio duplicem potissimum effectum habet. Primus est, quod Clerici à potestate laica obligari non possint ad munera personalia, *c. Ecclesiarum* 68. 12. q. 2. l. Omnes 32. §. Privilegiis. *c. de Episc. & Cler. & l. Generaliter* 51. C. eod. Item obligari non possint ad solvendas exactiones, quæ nonnumquam à potestate sæculari suis subditis im-

imponuntur, ut expresse decernitur non solum in Jure Canonico, textibus supra citatis; sed etiam in Jure civili l. 1. C. eod. & l. Placet 5. C. de Sacros. Eccl. Videri potest Castrop. p. 2. tract. 12. disp. un. punct. 9. aliique ab ipso citati.

17. Alter effectus Ecclesiasticæ immunitatis personalis est quod Clerici sint exempti à jurisdictione Judicis Sæcularis tum in causis civilibus, tum in criminalibus, unde immunitas sub hoc respectu appellari solet privilegium Fori, quod est concessum in favorem totius Ordinis Ecclesiastici, juxta textum expressum in c. Si diligenti 12. de foro compet. aliisque juribus; unde eidem privilegio renunciari non potest à persona privata, ut habetur in eod. c. Si diligenti. Quod si Judex aliquis seu Dominus sæcularis quolibet modo compellat seu compelli faciat vel procuret quominus à Clerico coram Judice Ecclesiastico cui subiectus est, litigetur, ipso facto est excommunicatus, ex c. Quoniam. 4. de immunit. Eccl. in 6.

18. Nequit igitur Clericus coram sæculari Judice causam dicere, sed dumtaxat coram Ecclesiastico: quod tamen intellige, ubi Clericus sit reus, secus enim contingeret si esset Actor contra aliquam personam laicam in causa mere temporali: quia tunc adire deberet sæculare tribunal, juxta generalem Juris regulam etiam à Sacris Canonibus approbatam, Actor sequi debet

debet forum Rei, de qua sermo est in *c. Si Clericus* 5. & *c. Cum sit generale* 8. *de foro compet.* Quod si contingat in aliqua causa Clericum simul, & laicum esse reos; tunc vel illa causa est separabilis, vel est inseparabilis. Si est separabilis, quilibet in suo foro conveniendus est, hoc est Clericus in foro Ecclesiastico, & Laicus in sæculari, quia in causa separabili socius delicti non gaudet privilegio sui socii juxta *l. Si quis* 33. §. 1. *ff. de furtis*. Si est inseparabilis; tunc de jure uterque conveniendus esset coram Judice Ecclesiastico, quia supposita inseparabilitate, minus dignum trahi potius debet à magis digno, quam è converso: quidquid sit utrum in praxi ita servetur, necne.

19. Hoc privilegio fori gaudent omnes Clerici in Sacris Ordinibus constituti, idemque juris olim servabatur in Clericis minoribus, imò & prima tantum Tonsura initiatis ut sumitur ex *c. 2. de foro compet.* Nunc tamen attento jure Trid. *sess. 23. de refor. cap. 6.* Nullus prima Tonsura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus constitutus fori privilegio gaudet, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum & Tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos, versetur.

20. Quod

20. Quod attinet ad Clericos minores conjugatos, brevioribus quoque finibus eorum immunitas restricta est. Exempti enim non sunt à potestate judicis sæcularis, nisi quoad causas criminales, five criminaliter, five civiliter agitatae, idque nonnisi cum unicis, & Virginibus contraxerint, ac præterea Tonfuram, & vestes deferant Clericales, ex *cap. unico de Clericis conjug. in 6.* & nonnisi alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ serviant, vel ministrent, quæ conditio addita fuit à Trid. *sess. 23. de refor. cap. 6.* Quoad reliqua, etiam servatis omnibus istis conditionibus, Ecclesiastica immunitate non gaudent, ex cit. *c. Unico*: unde inferunt communiter Doctores, ipsos non esse exemptos à jurisdictione seu potestate Judicis sæcularis quoad causas civiles, neque solutos ab obligatione solvendi tributa, sed in hac parte ut laicos esse reputandos, ut etiam tradit Glos. ab omnibus recepta in cit. *c. Unico*.

21. Sed & quidam casus sunt, in quibus Clericus etiam in Sacris constitutus Ecclesiastica hac immunitate non fruitur ex præscripto Sacrorum Canonum, tum quatenus immunitas dicit exemptionem à solvendis tributis, tum quatenus explicat exemptionem à potestate fori sæcularis. Inter reliquos ille est qui continetur in textu *cap. fin. de Vita, & benef. Cler.*

Cleric. circa Clericum negotiatorem, qui si tertio monitus non resipiscat, sed prætermisissis Divinis Officiis, negotiationibus insistat, privatus manet exemptione à tributis, & tamquam laicus hac in parte habendus est, relate ad res per negotiationem acquisitas. Videri potest Molina de Just. tract. 2. disp. 342.

22. Alius etiam casus est in *c. Verum 7. & c. Ex transmissa 6. de foro compet.* circa Clericum feudatarium: in causa enim feudali, sive de proprietate feudi, sive de ejus possessione agatur, Clericus feudatarius conveniri debet eorum Domino feudi, quamvis iste sæcularis sit, ut pluribus explicat Clarus §. *feudum q. 90. v. Sed. quid si vassalli*, Menoch. de retin. possess. rem. 3. n. 396. & seq. alique plures citati à Castrop. tract. 12. disp. un. pun. 7. n. 3.

23. Alius demum casus est, si aliquod ex iis delictis committatur, quibus in pœnam statutum est à Jure privatio immunitatis à foro laicali. Ejusmodi delictum est, si Clericus nec in modo tonsuræ, nec in vestimentorum forma, nec in qualitate negotiorum de Clericatu quidquam ostendat, & tertio monitus ab Episcopo emendationem contemnat, ex *c. Contingit 45. de sent. excomm.* Item si Clericus jaculatoriam artem per annum exercuerit, ipso jure: si autem tempore breviori, & tertio monitus non resipiscit, privatur omni privilegio Clericali, ex *c. un. de*

vita

vita & honest. Cler. in 6. & sic de reliquis, quæ videri possunt in Clem. 1. de vita & honest. Cleric. c. Cum non ab homine 10. de judiciis, aliisque pluribus. Videri etiam potest Castrop. in cit. tract. 12. disp. un. puncto. 6. & Canonistæ communiter in tit. de foro compet.

24. Quæ hætenus dicta sunt de Clericis Ecclesiastica hac immunitate fruētibz, debent cum proportionē intelligi etiam de Religiosis, imo & de Novitiis, ac Laicis Religionum, qui omnes hanc immunitatem participant, ut colligitur ex c. Non dubium 5. de sent. Excomm. & c. Religioso 21. §. quamvis eod. in 6.

T I T. XII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

1. **A**bsolutis iis, quæ pertinent ad res Sacras, & religiosas Ecclesiæ, aliquid postremo dicendum superest de temporalibus rebus Ecclesiarum: circa quas illud inprimis sciendum est prohibitam esse de Jure Canonico alienationem, ut constat ex toto Decret. tit. De rebus Eccl. alien. vel non, quod statutum fuit, ne Ecclesiæ sua congrua sustentatione destitutæ deficerent, quia Ecclesia corporalis, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficit, sicut nec anima sine corpore

pore corporaliter vivit, c. *Si quis objecerit* 7. 1. q. 3. Consonat etiam c. *fin.* 12. q. 1. ubi dicuntur Prælati rerum Ecclesiasticarum procuratorem quodammodo gerere, non proprietatem.

2. Cum autem hæc prohibitio sit favorabilis Ecclesiæ, accipiendum est nomen alienationis in significatione latissima, ita ut circa res Ecclesiæ censeri debeat prohibita quæcumque translatio domini, sive directi, sive tantum utilis; ideoque non solum donari, vendi aut permutari non possint; sed neque concedi in feudum, aut emphyteusim; (exceptis casibus aut circumstantiis, de quibus paulò infra sermo erit,) nec particulariter hypothecari, nec locari ultra triennium &c. ex cap. *Nullus* de reb. Eccles. non alienan. & ex extrav. un. inter comm. eod. quibus etiam consonat c. *Odia* 15. de reg. Jur. in 6. Ex eadem ratione favorabilitatis, in præsentem nomen Ecclesiæ extenditur ad omnem locum pium auctoritate Episcopi constitutum, cujus etiam res alienari non possunt.

3. Hæc generalis regula non alienandi Ecclesiasticas res, olim locum habebat, ubi iusta aliqua causa, & statuta juris solemnitas non interveniret: poterant enim res Ecclesiarum alienari concurrentibus his duabus circumstantiis, videlicet legitima causa & solemnitate Ju-

ris,

ris, ut constat ex c. *sine exceptione* 51. 12. q. 2. Causa legitima censebatur esse, si Prælatus aliquid alienabat, ut meliora prospiceret, pro solemnitate autem juris requirebatur consensus totius Cleri judicantis sine dubio eam alienationem profuturam Ecclesiæ, ut præscribitur in cit. c. *Sine exceptione*.

4. Spectato tamen jure recentius statuto in cit. *Extrav. Ambitiosæ un. de reb. Eccl. non alien. inter comm.* ad omnem omnium rerum Ecclesiasticarum alienationem, sive quoad directum dominium, sive quoad utile, licite & valide faciendam, requiritur consensus Summi Pontificis: cum præsertim Prælati à Papa confirmati emittant juramentum, quo jurant se nihil alienaturos de bonis Ecclesiasticis, inconsulto Romano Pontifice. Si quis autem absque tali consensu aliquid alienare præsumpserit, pluribus gravibus pœnis subjicitur, & alienatio illa irrita est, ut videre est in ead. *extrav.*

5. Excipiuntur tamen ab hac regula terrulæ seu vineolæ exiguæ & Ecclesiæ minus utiles, aut longe positæ quas si necessitas fuerit, Episcopus alienare potest, ex c. *Terrulas* 52. 12. q. 2. cui canon non derogatum fuisse à cit. *extrav. Ambitiosæ*, nec à Conc. Triden. censuit Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum die 11. Januar. 1596. teste Fagn. in cap. *Nulli de reb. Eccl. non alienan. n. 25.*

6. Item

6. Item in eadem extrav. *Ambitiosa* excipitur contractus Emphyteuticus, dummodo res istæ conditiones in contrahenda emphyteusi reperiantur, quod scilicet fiat in casibus à jure permixtis, quod fiat de rebus, & bonis in emphyteusim ab antiquo concedi solitis, demum quod tempore contractus detur evidens Ecclesiæ utilitas.

7. Excipiuntur etiam ibidem fructus & bona, quæ servando servari non possunt pro instantis temporis exigentia, quales sunt res mobiles, quæ modicum durant, & usu consumuntur, & non fructificant: quemadmodum etiam in jure civili prohibetur Tutoribus vendere bona pupillorum, exceptis iis quæ servando servari non possunt, ut constat ex l. *Lex qua Tutor* res 22. §. *Jam ergo venditio* C. de administr. Tutor. juncta ibid. gloriis. v. *exceptis*.

8. Præter bona temporalia ab Ecclesiis immediate possessa considerari quoque possunt ea bonorum genera quæ à Clericis possidentur, qualia sunt in quibus fundantur ipsorum beneficia, aut etiam ea quæ acquirunt ex redditibus Ecclesiasticis, & vocari solent peculium Clericorum, de quo est expressus titulus in 3. Decretal. Omnia hæc ejusmodi bona participant etiam privilegium in alienabilitatis, quatenus nec testamentario, nec successorio jure cuiquam hæredum pro hæredumve relinqui possunt, sed

Eccle-

Ecclesiæ relinquenda sunt, ex textu expresso in c. Ut unusquisque 3. & c. fin. de peculio Clericor. supposito quod ex redditibus Ecclesiasticis acquisita sint, aut rationabiliter præsumatur, ex redditibus Ecclesiæ fuisse acquisita atque emptata, quemadmodum præsumi debet, si Clericus nihil habens patrimonii promotus fuerit ad Ecclesiasticum beneficium, ac postea emerit prædia, &c. ex c. 1. eod.

9. Utrum autem Clerici sint omnium reddituum Ecclesiasticorum perfecte Domini, etiam quoad illam partem, quæ superflua est necessariæ eorum sustentationi : an potius sint ejusdem partis superfluae solum administratores, ita ut teneantur lege justitiæ ad illam erogandam in pauperes aut in alios pios sumptus, est celebris quæstio à Theologis agitata, apud quos ejus resolutio peti potest.

10. Quomodo autem omnia hæc Ecclesiastica bona gaudeant privilegio immunitatis, explicatum fuit in tit. præced.

INSTITUTIONUM

JURIS CANONICI

LIBER TERTIUS.

TIT. I.

De Judiciis, & illorum divisione.

1. Ognita jam prima, & altera pars tractandorum juxta divisionem nobis indicatam *lib. 1. titulo proem.* 2. ad tertiam progredimur, videlicet ad judicia, totamque Judiciarii Ordinis formam, de qua potissimum sermo est in *lib. 1. Decretal.*

2. Vox Judicii multiplicem significationem habet, ut videre est apud Abb. aliosque Doctores in rubr. *De judiciis*. Sumitur hic pro judiciali discussione causæ controversæ coram Judice in foro, ut sumitur ex *c. forus 10. de verbor. signif.*

3. Ad judicium hoc modo sumptum tres potissimum personæ concurrunt, Judex, Actor, & Reus. Judex est illa persona quæ auctoritate legitima præest discussioni causæ, eamque definit juxta juris præscriptum, Judex

appellatus ab eo quod jus dicat, iuste judicando, ex cit. c. *Forus*. Actor dicitur ab agendo, & est illa persona quæ prior ad iudicium provocat, & civilem actionem proponit, ex l. *in tribus* 13. & l. *qui appellat*. 29. ff. de *Judiciis*. Dixi civilem actionem: intentans enim actionem criminalem dicitur Accusator. Reus est qui ad iudicium ab Actore provocatur, Reusque denominatur non à reatu, cum sæpe contingat ipsum nullius criminis conscius esse, si præsertim Iudicium sit civile; sed à re, pro qua ad Iudicium coram Iudice provocatur, ut de ea inter utrumque coram Iudice contendatur, unde Iudicium ipsum, imo & ipsum forum, hoc est locus in quo iudicium agitur, appellari solet *contentiosum*. constant hæc ex cit. c. *Forus*.

4. Hæc tamen, quæ diximus circa interveni-
tum prædictarum personarum ad formandum
iudicium, intelligenda sunt regulariter. Con-
tingit enim aliquoties iudicium aliquod exer-
ceri, in quo nullus proprie intervenit Actor, aut
nullus determinate certus Reus ut v. g. quando
Iudex ex officio procedit per formam inquisi-
tionis, motus ex publica fama alicujus criminis
commissi à persona incerta; quamvis etiam
tunc per juris fictionem dici possit intervenire
Actor, & Reus, quia publica fama supplet
loco Actoris seu Accusatoris; reus autem
est aliquis, saltem indeterminate, ex fa-
cienda

cienda inquisitione certificandus c. *Licet Heli*
31. *de Simon.*

5. Præcipuæ Judicii partes numerantur tres. Prima est contestatio litis, quæ est principium sive ingressus litis, & consistit in narratione Actoris, Reique contradictione coram Judice facta, ex *l. 1. C. de litis contestat.* ut inferius explicabitur. Secunda est discussio litis jam contestatæ. Tertia est conclusio seu sententia Judicis. Reliqua, quæ ad judicium requiruntur (de quibus etiam infra sermo erit,) sunt vel præparatoria, ut citatio, oblatio libelli &c. vel media, ut probationes, testimonia &c. vel consequentia, ut executio sententiæ &c.

6. Quamvis tamen judicia omnia regulariter in prædictis convenient, varia varie inter se differunt quoad aliqua accidentalia unde resultant plures judiciorum divisiones desumptæ vel ex ipso Judice, vel ex materia, vel ex fine, vel ex modo quo procedunt.

7. Ex parte Judicis, dividitur judicium in Ecclesiasticum, & sæculare. Judicium Ecclesiasticum est, quod coram Ecclesiastico Judice agitur; sæculare quod coram Judice laico.

8. Ex parte materiæ, dividitur primo in possessorium & petitorium. Judicium possessorium est, in quo agitur de possessione, vel quasi possessione sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda. *Dixi de possessione, vel quasi pos-*

sessio

sessione, ut complecterer non solum iudicium in quo agitur de rebus corporalibus, quæ dicuntur propriè possideri; sed etiam illud, quod versatur circa incorporalia, qualia sunt servitutes, & alia jura, quæ dicuntur quasi possideri, ut patet ex §. 1. *Instit. de Interdictis*, juncta ibid. glos. v. *quasi possessione*. Iudicium petitorium est, in quo contenditur de proprietate, seu jure, aut dominio alicujus rei.

9. Secundo ex parte materiæ dividitur in Civile, & Criminale. Iudicium civile est, in quo agitur de causâ civili, puta de aliquo contractu emptionis &c. Criminale est, in quo tractatur de delicto.

10. Ex parte finis, subdividitur iudicium criminale in iudicium quod civiliter agitur, & in iudicium quod criminaliter exercetur, & in mixtum ex utroque. Iudicium criminale civiliter exercitum est in quo agitur de delicto dumtaxat ad interesse privatum accusatoris, seu ejus qui injuriam passus est, cui venit applicanda poena, ut puta si eidem solvenda sit poena pecuniaria &c. Iudicium criminale criminaliter tractatū dicitur quando tractatur de crimine ad commodum, seu vindictam publicam, puta si Reo subeunda sit poena corporalis, aut poena pecuniaria solvenda fisco &c. Iudiciū criminale mixtum est, quando finis uterq; concurrat, & videlicet de crimine agitur, tum ad aliquod in-

teresse privatum ejus, qui injuriam passus est, tum ad aliquam vindictam publicam. Ita sumitur ex *l. Prætor ait 3. ff. de sepulchro violato*, juncta ibid. glos. v. *centum aurorum*.

II. Demum ex parte formæ, seu modi, quo in judicio proceditur, dividitur judicium in plenarium, seu Ordinarium, & in Summarium seu extraordinarium. Judicium plenarium, seu ordinarium est, in quo causa cognoscitur servando omnes juris solemnitates, quæ ad judicium pertinent, ut puta cum citatur Reus, eique offertur libellus, seu Actoris intentio scripto edita, fit contestatio litis, præstatur juramentum calumniæ, &c. Judicium summarium seu extraordinarium est, in quo proceditur sine strepitu, ac solemnibus forma judicii, sed tantummodo substantialia servantur simpliciter, & de plano, ut rei veritas innotescat. Videatur *Clem. 2. de verbor. signif.* ubi declaratur qualiter procedi debeat in judicio de plano, ac sine strepitu & solemnibus figura judicii.

T I T. II.

De Judice, ejusque officio.

1. Inter personas principaliter ad judicium concurrentes primus est Judex, ut supra diximus *tit. præced. nu. 3*. Duplicis autem generis ille

ille est, videlicet Ordinarius, & delegatus. Judex Ordinarius dicitur, qui causas cognoscit, & jurisdictionem exercet competentem sibi ratione dignitatis aut Officii, cui talis jurisdictio annexa est à lege, vel consuetudine, cujus generis est Rom. Pontifex per totam Ecclesiam, Episcopus ejusque generalis Vicarius per suam diocesim, &c. Judex delegatus est, qui causas cognoscit, non ex vi officii, cui talis jurisdictio annexa sit, sed ex speciali commissione, unde jurisdictionem exercet non tam suo jure, quam ejus qui demandavit, ut sumitur ex l. *More majorum* 5. ff. de jurisdictione, & tradunt communiter Doctores in rubr. De off. Judicis Ordinarii, & de off. & potest. Jud. deleg.

2. Omnibus hujus utriusque generis Judici- bus id commune est, ut transgredi non possint limites jurisdictionis suæ, quæ relate ad Judicem Ordinarium commensuratur territorio, & concessioni legis aut præscriptæ legitimæ consuetudinis, c. *Ut animarum* 2. de constitut. in 6. c. *Duo* simul 9. de off. Jud. Ord. & c. *Cum contingat* 13. de foro compet. relate autem ad delegatum commensuratur mandato, quo illi à delegante commissa est, ex c. *Venerabili* 37. de off. deleg. c. *Cum dilecta* 22. de rescr. & l. *Diligenter* 5. §. 1. ff. mandati.

3. Sed & plures sunt inter utrumque Judicem differentia, quæ desumuntur ex pluribus

textibus sub rubr. *de off. & potest. Jud. del. & de off. Jud. Ord.* In præsentī satis sit tres differentias recensere : reliquæ enim quæ concernunt particulares articulos judiciorum, puta facultatem exequendi sententiam à se latam, aut jus appellationis &c. exponentur infra suis in locis, ubi de eisdem judiciorum articulis sermo erit.

4. Prima igitur differentia est, quod jurisdictio Judicis Ordinarii non expirat per obitum ejus à quo Judex constitutus est, ut sumitur ex *c. Legatos 2. de off. legati in 6.* jurisdictio autem delegati cessat morte delegantis, si tunc res sit integra, & nondum facta fuerit citatio partium; secus autem si causa incepta sit saltem per citationem partis, in quo casu jurisdictio delegati prorogatur post mortem delegantis, usque dum causa fuerit absoluta. Sumuntur hæc ex *l. & quia 6. ff. de Jurisd. c. Gratum gerimus 20. & c. Licet undique 30. de off. deleg.*

5. Ista tamen intelligenda sunt regulariter & de jure communi. Cæterum pro aliquo casu particulari prorogari quoque potest, re integra, jurisdictio delegata post obitum delegantis, si pro eodē casu ita fuerit in jure statutum, vel in litteris commissionis expressum, ut est exemplum in Inquisitoribus Fidei, quorum jurisdictio quamvis sit delegata à Papa, ut colligitur ex *c. Ut officium 11. de hæret. in 6.* durat tamen etiam

etiam post obitum Papæ, quia ita eis expresse conceditur in *c. Ne aliqui* 10. eod. tit. & lib.

6. Item prædicta intelligenda sunt de delegato ad justitiam seu ad lites: aliud enim juris servatur circa Delegatum ad gratiam, pro quo distinctione opus est, utrum delegatus fuerit ad solam executionem gratiæ ab ipso delegante factæ; vel utrum delegatus fuerit ad ipsam gratiam faciendam. Si delegatus fuit ad solam executionem gratiæ factæ ab ipso Principe delegante; tunc per obitum ejusdem Principis delegantis, etiam re integra, non expirat delegata facultas, juxta textum expressum in *c. Si super gratia* 9. de off. deleg. in 6. quia videlicet gratia jam à Principe facta per ejus mortem non cessat ex *c. decet* 16. de reg. Jur. in 6. cum itaque potestas executiva commissa delegato sit veluti accessoria eidem gratiæ, congruum est ut nec ipsa cesset per mortem Principis, quia accessorium naturam sequi congruit principalis, *c. 42. de reg. jur. in 6.* Si autem gratia non fuerit à Principe facta, sed facienda commissa fuerit Delegato, & interim ipse Princeps re integra moriatur, tunc per ejus mortem expirat delegata facultas, supposito quod commissa fuerit facienda gratia certæ personæ; secus autem si nulla personarum facta expressione, fuerit gratiose Delegato concessa facultas ut possit aliquibus personis idoneis aliqua beneficia providere; quia tunc cen-

setur gratia facta delegato, cui relicta est ea eligendi potestas; gratia autem facta non expirat etiam re integra per obitum concedentis. Constant hæc ex textu expresso in *c. Si cui* 36. de prob. in 6.

7. Sed quid si Delegatus ipse, antequam causa absolvatur, imo & re integra, moriatur, numquid delegata facultas expirat, an potius transit ad ejus successorem? Respondendum cum distinctione: vel delegatio facta fuit specialiter personæ; vel facta fuit dignitati & officio. Primum contingeret, si in commissione exprimeretur specialiter nomen personæ, v. g. *committo hanc causam cognoscendam & decidendam Titio*; aut aliàs ex conjecturis colligi posset præsumpta voluntas Principis committentis, & specialiter eligentis personam: secundum accideret, si in commissione exprimeretur solum nomen dignitatis, v. g. *committo hanc causam cognoscendam & decidendam Episcopo talis Ecclesiæ*, nec ex conjecturis & circumstantiis colligi posset, Delegantem specialiter respexisse ad personam, quæ tunc dignitatem obtinebat. In primo casu expirat delegatio per mortem delegati: imo & si contingat, plures simul ad eandem causam fuisse personaliter delegatos, ita ut omnes simul & conjunctim procedere jussi sint, illorumque aliquem mori causa pendente; tunc quoque expirat reliquorum omnium jurisdictio,

ctio, nisi aliud in delegatione fuerit expressum, ut habetur c. *Uno delegatorum* 42. de off. deleg. In secundo casu jurisdictio delegata transit ad successorem in eadem dignitate, c. *Quoniam* 14. eod. Jurisdictio enim in tali casu specialiter commissæ est dignitati, quæ numquam moritur, & à dignitate trans funditur in personam.

8. Secunda differentia inter Judicem Ordinarium & Delegatum est, quod Ordinarius habet jurisditionem propriam, & jure proprio eam exequitur; at Delegatus jurisditionem propriam non habet, & usum jurisditionis dū dæat habet jure alieno, seu delegantis, ut supra diximus n. 1. ex l. *more majorum* 5. ff. de jurisd. cui etiam consonat. *Quæcumque* 1. §. *qui mandata* ff. de off. ejus cui mandata est jurisd. Hæc autem differentia in eo sita est, quod Ordinarius habeat jurisditionem non revocabilem ad nutum illius, à quo constitutus est, sed tantummodo justis ex causis; at Delegatus habeat jurisditionem revocabilem ad nutum delegantis.

9. Ab hac tamen regula generali excipitur casus, in quo aliquis à Summo Pontifice delegatus ad aliquam causam, subdeleget eandem causam alteri, (sicut potest, ut paulo post exponetur,) ita ut nihil jurisditionis in eadem causa sibi reservet, sed totam committat subdelegato, tunc enim postquam causa agi cœpta est à subdelegato, nequit amplius primus Delegatus juris-

ditionem à subdelegato revocare, quia jam est functus officio suo, ex *c. Venerabili* 37. de off. deleg. quamvis eam revocare possit re integra, seu antequam causa agi cæpta sit à subdelegato, quia jurisdictio, qua subdelegatus uti non cœpit, non censetur in ipsum efficaciter transivisse, *c. quamvis* 6. eod. in 6.

10. Tertia demum differentia est, quod Ordinarius regulariter potest jurisdictionem suam alteri delegare, ex supracit. *l. Majore Majorum* §. de jurisd. & *c. cum Episcopus* 7. de off. Ordin. in 6. in iis verbis *per se vel per alium*. At pro Delegato distinguendum est, utrum sit delegatus à Supremo Principe, vel ab aliquo inferiori Ordinario. Delegatus à Supremo Principe, sive sit delegatus ad universitatem causarum, sive sit delegatus ad aliquam certam causam, potest eam alteri subdelegare, tum de jure civili ex *l. A judice* §. C. de Judiciis, tum de Jure Canonico, ex *c. si pro debilitate* 3. & *c. fin. de off. deleg. dummodo* tamen subdeleget personis expressis in *c. statutum* §. 1. & §. in nullo de rescr. in 6. videlicet personis dignitate præditis, aut personatum obtinentibus, seu Ecclesiarum Cathedralium Canonicis: excepto, si Princeps in Delegato specialiter elegerit industriam personæ, ut si dicat in litteris commissionis, *confidimus de tua industria, vel fide* &c. in quo casu ipse Delegatus

legatus non habet potestatem subdelegandi, ut colligitur ex *c. fin. §. is autem de off. deleg.*

11. At si Delegatus sit ab inferiori Ordinario, iterum distinguendum est. Vel enim est delegatus dumtaxat ad aliquam certam causam; vel est delegatus ad aliquam universitatem causarum certi generis. Si ad aliquam dumtaxat certam causam, non potest ipsam alteri subdelegare, ex *c. cum causam circa finem 42. de appellationib. l. More §. ff. de jurisd. & l. A Iudice §. C. de Judiciis*: nisi tamen fuerit ipsi concessum à Delegante. Si autem delegatus sit ad aliquam universitatem causarum certi generis, potest alteri subdelegare particularem aliquam causam sub illa universalitate contentam, ut tradit *Glos. in cit. causam 42. de appellat. v. delegatus & Glos. in l. Legatus 12. ff. de off. Procons.* deputatus enim ad universitatem causarum, censetur tanquam Ordinarius, ut notat *cit. Glos. in eod. cap. causam*; Ordinarius autem regulariter delegare potest, ut paulò ante dictum est.

12. Officium Judicis in genere duplex est, aliud nobile, aliud mercenarium, Officium nobile dicitur quod per se subsistit, nullique actioni deservit, sed impendi potest à Iudice independentem ab omni actione, per quam Actor juridice petat id quod sibi ab altero de jure debetur, ut puta cum Iudex ratione Offi-

cii sui sponte procedit ad inquirendum de vita, & moribus subditorum, aut etiam cum integrum restituit aliquem enormiter læsum, etiam si id faciat ad supplicationem ejusdem, qui cum non possit intentare actionem exclusus v. g. à sententia contraria & re judicata, aut à caliditate seu potentia adversarii, implorat Judicis Officium ex æquitate. Officium Judicis mercenarium est, quod actioni deservit, seu quod à Judice non impenditur, nisi intervenit actionis, aut litis.

13. Jurisdictio Judicis, quæ exercetur officio nobili, vocari etiam solet *Imperium*, ad differentiam jurisdictionis exercitæ officio mercenario, quæ dicitur *simplex jurisdictio*. Dividitur autem Imperium in merum, & mixtum, de qua divisione sermo est in *l. Imperium 3. ff. de jurisd.* Imperium merum est, quod exercetur officio nobili in ordine ad utilitatem publicam, cujus generis est potestas ferendi leges, congregandi generale Concilium, puniendi facinorosos pœna mortis &c. Imperium mixtum est, quod exercetur officio nobili ad utilitatem privatam, qualis est potestas restituendi in integrum, dandi tutores &c. Denominatur autem mixtum, quia aliquid participat de mero Imperio quatenus exercetur officio nobili, & aliquid de simplici jurisdictione quatenus respicit utilitatem privatam.

14. Inde fit, aliqua reperiri, quæ possunt esse vel meri imperii vel mixti, juxta diversitates circumstantiarum, in quibus exercentur, ut puta excommunicatio, quæ ex publica causa imponitur contra rebelles vel contumaces, est meri Imperii; at si feratur ad instantiam partis, esse mixti Imperii tradit Panor. in *c. Cum contingat* 13. de foro compet. num. 17. & sic de pluribus aliis.

15. Utraque species Imperii, imo & ipsa simplex jurisdictio habet varios gradus, qui videri possunt latè expositi ac declarati in *Jurisditionum divisione*, quæ posita est in fine lib. 1. Digestorum, & apud Panor. in *cap. Quod ferdem* 10. de off. Jud. ord. n. 5. & seq. ubi etiam tractat de eorundem delegabilitate.

T I T. III.

De Advocatis, & Procuratoribus.

1. Post Judicem consideranda etiam est in Judiciis Advocatorum & Procuratorum persona, quorum auxilio plerumque actiones exercemus. Est autem Advocatus, qui pro altero coram Judice causam suscipit, ejusque defensionem ac patrocinium, suggerendo ea quæ juris sunt, præstat; unde voce juridica dicitur postulare, ut constat ex tota Decretalium, ff. & Co-

Codicis rubr. *de postulando* : quia scilicet suggestis rationibus postulat à Judice, ut Clienti suo jus reddatur.

2. Advocatus debet esse in litteris eruditus ut patrocinia desiderantibus præstare possit ex *l. 2. Cod. de postulando* juncta *ibid. gloss.* ejusque officium est ut nihil quod causa desiderat omitat, temperet se ab injuriis, litem ex industria non protrahat, juxta textum expressum in *l. Quisquis 6. Cod. eod.* Item mendaciis, aliisque malis artibus non utatur, ad quarum periculum evitandum prohibitum est, ne Advocatus pactum ineat cum Cliente de emolumento sibi certæ partis acquirendo ex negotiis quæ tuenda susceperit ex *l. Si quis 5. C. cod. & l. sumptus 53. ff. de pactis*, quamvis ex ead. lege liceat dare justum stipendium Advocato ratione operæ ab ipso præstitæ, quod idem constat etiam ex *l. 1. §. si cui cautum est. ff. de variis & extraord. cognitionib.* Demum causam injustam, & improbabilem non suscipiat : unde olim in singulis causis ab initio jurare tenebantur Advocati, se non suscipere causam improbam defendendam, nec in tota lite ullam probationem exacturos, nisi quam pro veritate putaverint esse necessario exhibendam, ut patet ex *l. Rem non novam 12. §. Patroni C. de judiciis*, ex toto tit. *C. de jurejur. propter calumniam dante.* Quod utrum & quomodo nunc servetur in

pra-

praxi, consulenda est particularium regionum consuetudo.

3. Munus Advocati suscipere possunt quotquot positivè non prohibentur. Prohibentur autem quidam de jure civili, ut videri potest apud Juristas in rubr. ff. & C. de postulando: quidam etiam de jure Canonico, inter quos primo recensentur Clerici, qui coram Judice laico postulare non possunt, etiam si minoribus tantum Ordinibus sint initiati, si stipendiis Ecclesiasticis sustententur: nisi propriam causam, vel Ecclesiæ suæ fuerint persecuti, aut pro conjunctis vel pro miserabilibus fortè personis, quæ proprias causas administrare non possunt, ut expressè habetur in c. 1. & ult. de postulando, ubi etiam decernitur, ut si Clericus aliquis contra Ecclesiam, à qua beneficium obtinet, pro extraneis, Advocatus vel Procurator esse præsumit, tamquam ingratus possit (maximè si Clericus sit ejusdem Ecclesiæ) beneficio hujusmodi spoliari. Prohibentur etiam postulare Religiosi, quamvis Clerici non sint, sive coram Judice laico, sive coram Ecclesiastico, nisi fortè id Monasterii exposcat utilitas, & Abbatis mandatum interveniat. c. ex parte 2. eod.

4. Procurator propriè dicitur, qui aliena negotia mandato Domini suscipit & administrat. l. 1. ff. de procuratorib. Si quis enim ea gerit sine tali mandato, is propriè non Procurator, sed

fed negotiorum gestor appellandus est , ut sumitur ex toto tit. *ff. de negotiis gestis* : sicut & ex eadem ratione Curator aut Tutor non dicitur procurator , quia non mandato Domini , sed ex voluntate Testatoris , aut ex decreto legis, seu Magistratus aliena negotia administrat. Differt quoque Procurator ab Advocato, quod Advocatus propriè non gerit aliena negotia, sed solum pro alterius causa dicit , allegando ejusdem causæ merita. Si quis autem in se suscipiat administranda negotia alicujus Universitatis , seu Communitatis cum ejusdem mandato ; is speciali vocabulo appellatur Syndicus , de quo est expressa rubr. in Decretalibus.

5. Procuratorum alii sunt extrajudiciales, ii videlicet , qui ad aliena negotia extra judicium tractanda de mandato Domini constituuntur , de quibus sermo est in toto tit. *ff. de C. mandati*. Alii judiciales , qui de mandato Domini constituuntur ad tractanda negotia judicialia , & dicuntur Procuratores ad lites , de quibus potissimum hic sermo erit. Rursus utrique vel constituuntur universaliter ad tractanda omnia alterius negotia , & sic dicuntur Procuratores universales, seu generales, ac constitui aliquando solent adjecta clausula *cum libera*, hoc est cum plena potestate agendi omnia, quæ Dominus potest, excepta facultate donandi,

di, ex l. Procurator 58. ff. de Procurator. Vel constituuntur tantummodo quoad aliquam certam litem, aut particulare negotium, & sic vocantur Procuratores speciales.

6. Procuratorem constituere regulariter nemo cogitur, etiam si ad Judicem citatus comparere non possit, detentus v. g. ab aliqua gravi infirmitate, aut alio justo impedimento, quod diuturnum non sit, & causa differri possit, supposito quod ipsa causa sit gravis, cui personaliter interesse citato expediat, ut sumitur ex cap. querelam 2. de Procurat. & l. questum 60. ff. de re judicata. Excipi tamen debet, si persona aliqua sit talis qualitatis aut dignitatis, ut personaliter comparens terrori futura esset Judici aut adversario, in quo casu Procuratorem cogitur constituere, ex l. quicumque 25. Cod. de procurat. Cogitur etiam Monasterium quando contra illud agitur, ex cap. cum venissent 2. de in integrum restitut. imo & si Monasterium ipsum agat, quia expedit pro parvo incommodo à strepitu causarum Servos Dei esse quietos, c. un. de Syndico. Item cogitur excommunicatus, quando contra illum agitur, & ipse personaliter comparere non potest ratione censuræ, cap. intelleximus 7. de Judiciis, quia non debet commodum à sua malitia reportare. Dixi quando contra illum agitur: ut enim agat ipse excommunicatus, sicut personaliter non ad-

mitti-

mittitur, ita nec per Procuratorem, ut colligitur ex *cap. fin. de procurat.* Nam qui facit per alium; est perinde ac si faciat per se ipsum, *c. qui facit 72. de reg. jur. in 6.*

7. Quemadmodum autem juxta dicta nemo regulariter cogitur, ita & quicumque regulariter potest Procuratorem in sua causa constituere quoad res quarum sit Dominus, nisi expressa lege prohibeatur. Prohibetur autem de jure Canonico ab agendo excommunicatus, ut diximus: & de jure civili nequit constituere Procuratorem ad lites Minor tutorem, aut Curatorem non habens, qui per se stare in judicio non possit, exceptis quibusdam casibus, ut in actione injuriarum &c. de quibus sermo est in *l. filius familias 8. ff. de procurat.* & exceptis causis beneficialibus, aliisque spiritualibus, super quibus annum ætatis quartumdecimum egressus stare potest in judicio ad agendum, & defendendum, per se vel per Procuratorem, quem ad hoc constituendum decreverit, nulla quoad hoc habita ratione assensus patris, etiam si sub potestate Patris existat, ex *cap. fin. de Judiciis in 6.* Quod si intra decimum quartum annum existat, tunc pro eisdem causis non poterit ipse per se stare in judicio; sed si fuerit major infante, hoc est septennio, Procuratorem constituere potest cum autoritate Episcopi aut Officialis ejusdem, vel per ipsum

Epi-

Episcopum , ejusdemve Officialem dandus illi erit Curator ad lites hujusmodi exercendas , ex eod. *c. fin. de judiciis in 6.*

8. Eodem modo Procurator quilibet dari potest , nisi certa lege prohibeatur , sicut de jure Canonico prohibentur Clerici , & Regulares , ut supra dictum fuit de Advocato *num.*

3. Et cum munus Procuratoris in judiciō contineat tantummodo purum ministerium absque ullo jure , potest constitui etiam laicus in causis spiritualibus , tum ad agendum , tum ad defendendum in judicio , *cap. 1. de procurat. in 6.* Idque procedit sive præsens sit qui constituitur Procurator , sive sit absens , dummodo consentiat constitutus , ut sumitur ex *cap. licet 7. eod. in 6.* Rursus idem procedit sive constituatur Paterfamilias , sive filiusfamilias etiam sine Patris consensu , dummodo ætatem legitimam habeat , hoc est major sit 25. annis : ea enim ætas est , quæ in Procuratore ad lites requiritur , quamvis in Procuratore ad negotia extrajudicialia satis sit 17. annos complevisse , ex *cap. qui generaliter 5. eod. in 6.* & *§. eadem lege circa finem inst. quib. ex causis manumittere non licet.* Romæ tamen sufficit etiam ad lites 20. annos excessisse , ex *Statuto Urbis lib. 1. cap. 47.*

9. Demum sicut quilibet regulariter Procurator constitui , & quilibet regulariter constituere Procuratorem ; ita & quælibet causa regulari-

lariter agi per Procuratorem potest, nisi expresse prohibeatur. Prohibetur autem causa criminalis, ad quam Procurator sive ad accusandum, sive ad defendendum non admittitur, ex cap. *veniens* 15. de accusationibus. & ex l. *penult.* §. *ad crimen* ff. de publicis judiciis: nisi tamen pro actione injuriarum constituatur ab illustri persona. cap. *absens* 18. §. *nisi* 3. quest. 9. & l. *fin.* c. de injuriis. aut nisi agatur de levi crimine, & non excedente poenam relegationis, juxta l. 1. ff. *an per alium causa appellationum* &c. aut nisi agatur etiam de gravi crimine, sed civiliter, ex c. *tua* 5. de procurat. & c. *super his* 16. in fine de accusationibus: aut demum nisi procurator accedat non tam ad defendendum Reum, quam ad excusandam ejus absentiam, ex cit. c. *veniens*, & l. *servum* 33. §. *publice* ff. de procurat. juncta ibid. glos. v. *defensio*, in quibus casibus per citata jura admittitur procurator.

10. In officio Procuratoris potissimum, quod attenditur, est mandatum Domini, sine quo regulariter nemo tamquam procurator ad agendum admittitur, cap. 1. de procurat. exceptis consortibus ejusdem litis ex l. 2. Cod. de consortibus ejusdem litis, & exceptis conjunctis personis enumeratis in l. *sed & hæc* 35. ff. de procurat. scilicet parentibus, filiis, licet sint in potestate, fratribus, affinibus &c. cui etiam consonat nonnulli 28. in fine de rescr. Dixi ad agendum.

qui

quilibet enim qui legitimè stare possit in iudicio potest in se suscipere defensionem Rei, etiam absque ejusdem mandato, modò satsdet, hoc est fidejussoribus datis promittat judicatum solvi pro litis æstimatione, ex §. penult. instit. de satsdationibus, & l. qui proprio 46. §. 2. & 3. ff. de procurat.

11. Sed & ejusdem mandati fines diligenter servandi sunt, ex l. diligenter 5. ff. mandati, adeoque nequit Procurator, nisi ea negotia administrare, quæ in mandato expressa sunt, aut sine quibus negotia expressa administrari non possent. Hoc autem adeo procedit, ut etiam constitutus generaliter Procurator ad omnia negotia, non propterea possit ea administrare, quæ speciale mandatum requirunt, (quæ qualia sint, videri possunt apud Gloss. in cap. qui ad agendum 4. de Procurat. in 6. aliosque Doctores ibid.,) quamvis in mandato procuratorio contineatur clausula generalis, ut omnia tractare possit etiam speciale mandatum exigentia: talis enim clausula relatè ad ejusmodi negotia habetur pro non adjecta; nisi tamen simul cum tali clausula specificati particulariter essent aliqui articuli speciale mandatum exigentes, in quo casu posset procurator ille tractare tum illos articulos expressos, tum alios speciale mandatū exigentes, dummodo non sint majores & graviores expressis, ut

ut sumitur ex cit. c. qui ad agendum, & ex Clem. 2. eod. quibus etiam concordat cap. sedes 15. de rescr.

12. Effectus mandati procuratorii est, ut domino profit aut noceat id quod à Procuratore gestum est, supposito quod in eo fines mandati non excefferit: secus autem, si excefferit. Quod si idem Procurator etiam intra fines mandati aliquid gesserit per dolum aut fraudem in præjudicium Domini, succurritur Domino per actionem mandati, ita ut scilicet Dominus agere contra Procuratorem possit id, quod sui ipsius interest. Sumuntur hæc ex l. si Procurator 10. Cod. de Procurat. & l. licet 42. § ea ff. eod.

13. Alius quoque ejusdem mandati effectus est, ut Procurator per se ipsum debeat officium suum exequi, nec possit alium substituere, nisi Dominus litis factus sit, (quemadmodum fieri censetur post litem contestatam); aut nisi datus sit Procurator in rem suam, seu ad suum emolumentum, ut puta si Dominus ei actiones suas quoquomodo cesserit; aut nisi à Domino potestatem habeat substituendi. Hæc tamen intelligenda sunt de Procuratore ad judicia; Procurator enim datus ad negotia extrajudicialia potest liberè quodcumque aliū deputare. Constant hæc omnia ex cap. 1. de procurat. in 6.

14. Potestas, & officium Procuratoris sive ad judicia sive ad negotia dati tribus modis expirare potest. Primò enim finitur mutuo Domini, & Procuratoris assensu, quia omnes res, per quasque causas nascitur, per easdem dissolvitur, *cap. 1. de reg. jur. & l. nihil tam naturale 35. ff. eod.* Secundò finitur per mortem ipsius Procuratoris, cuius officium ad hæredem non transit, cum in eo videatur electa industria personæ, ex *l. mandatum 57. ff. mandati.* Tertiò per mortem Domini, quamvis si per ejusdem mortis ignorantiam mandatum impletum sit, competat Procuratori actio utilitatis causæ, ex *l. inter causas 26. ff. eod.* In casu autem quo aliquis constitutus sit Procurator pro Ecclesia aut beneficio à Prælato, qui Prælatus post litem contestatam aut post negotium inceptum moriatur, tunc ex alia quoque speciali ratione cessat Procuratoris officium etià quoad cœpta negotia, juxta textum in *Clem. fin. de procurat.* quia scilicet Sede vacante, nihil innovari debet, ut constat ex toto tit. *Ne sede vacante aliquid innovetur.*

15. Præterea cessat potestas Procuratoris ad lites per revocationem ejusdem, quæ ante litem contestatam potest liberè à Domino fieri, ex *l. ante litem 16. ff. de procurat.* secus autem post litem contestatam, quia tunc Procurator cum sit factus Dominus litis, non potest invitus revo-

O

cari

cari nisi iusta causa intercedat, puta inimicitia morbus &c. ex *l. post litem* 17. & *seqq. ff. eod. de procuratoribus* 22. C. eod. & c. *quamvis* 2. eod. tit. in 6. quamvis etiam in casu, quo Procurator revocari non possit, non prohibeatur Dominus personaliter adesse suæ causæ una cum eodem Procuratore, maximè si de collusionem timeatur, ut notatur expressè in eod. c. *quamvis*. Ut autem revocatio valida sit, debet legitimè pervenire ad notitiam Procuratoris revocati, ut sumitur ex *ex insinuatione* 3. de *procurat.* imo & ad notitiam Judicis, & Adversarii. ex *cap. mandato* 1. eod.

16. Excipitur tamen ab hac generali regula casus, in quo Procurator facultatem habens a Domino, re integra alium Procuratorem substituatur: hic enim Procurator substitutus revocari non potest à Procuratore substituente per mandatum susceptum, etiam si idem substitutus nondum fuerit usus tali mandato, nisi ipse substituens habeat à Domino non solum facultatem substituendi, sed etiam facultatem revocandi, juxta c. *Is qui* 3. de *procur.* in 6. substitutus enim alium, censetur functus officio suo, quamvis in delegato Sedis Apostolicæ vires suas alteri committente aliud censeatur, cum possit re integra revocare subdelegatum, ut notatur in eod. *cap. is qui*, & supra dictum fuit nobis in præced. tit. num. 9. Ratio discrimi-

esse potest; quia delegatus Principis ad aliquam causam, sicut & delegatus inferioris Ordinarii ad aliquam universitatem causarum, habet à lege potestatem subdelegandi, unde censetur quasi Ordinarius ut etiam supra dictum est *tit. preced. num. 10. & seq.* At Procurator ad lites, re integra, seu ante litis contestationem, si quam potestatem habet substituendi, eam non habet à lege & stabiliter, sed solum ab homine & transeunter ad unum actum, quo expleto jam censetur functus officio suo.

17. Hinc à contrario sensu infert Layman. in *cit. cap. is qui*, si aliquis Procurator post litis contestationem alium suo jure substituerit, ut potest ex supradictis *num. 13.* pōsse ipsum revocare, causamque reassumere, si substitutus nondum usus sit mandato: quia post litis contestationem habet non ab homine, sed à lege potestatem substituendi; si autem usus sit mandato, non potest ipsum invitum revocare, nisi justa causa intercedat, quemadmodum paulo ante diximus de potestate Domini in ordine ad revocandum Procuratorem.

18. Quæ dicta sunt de revocabilitate Procuratoris ad lites, intelligi cum proportionem etiam debent de Procuratore à Domino constituto ad negotia extrajudicialia: quia & ipse revocari à Domino potest, quamdiu res est

integra : quod si res non sit integra , justa revocationis causa intercedat necesse est ad effectum revocationis. Item ut ejus revocatio valida sit , requiritur ut ad Procuratoris revocationem perveniat, ex *l. si mandassem* 15. ff. *mandati* : & insuper si Procuratio sit circa negotium tractandum cum certa persona , cujus inter sit scire constitutionem aut revocationem Procuratoris , necessarium quoque erit , ut eadem personæ innotescat Procuratoris facta revocatio.

19. Excipitur tamen ab hac regula Procurator constitutus ad matrimonium contrahendum. Si enim antequam contrahat, à Domino revocetur, contractum postea matrimonium nullum est, etiam si revocatio tam Procuratori, quam illi personæ, cum qua contractum est fuerit penitus ignorata , cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequit juxta textum expressum in *c. fin. de procurat.*

T I T. IV.

De in jus vocando, & contumacia.

1. PRæmissa generali notitia principalium personarum , quæ judiciis interveniunt, agendum modò est de ipso ordine judiciali, & primò de quibusdam præparatoriis , quæ

gulariter ipsi iudicio, sive de jure positivo, sive etiam de jure naturali præire solent.

2. Primum, quod in tali genere occurrit, est citatio, de qua sermo est in tota rubr. ff. de in jus vocando, eoque nomine intelligitur vocatio, per quam vocatur Reus in jus, id est ad tribunal Judicis, juris experiundi gratia, hoc est ut experiatur Aëtor an jus sibi competat, necne, ut sumitur ex l. 1. ff. de in jus vocando. Ejusmodi citationem omni iudicio præmitti debere, suadet tum naturalis æquitas, quæ postulat neminem indefensum judicari, tum jus positivum statutum in l. de unoquoque 47. ff. de re judicata, & c. inter quatuor 8. de majorit. & obed. aliisque juribus, ita ut omnia quæ nulla præmissa citatione in absentem fiant, careant omni robore firmitatis.

3. Multiplex autem est citationum species. Alia enim est citatio *Juris*, quando videlicet aliqua lex, vel Canon certum dierum terminum statuit, intra quem debeat aliquis se iudicio sistere, cujus exemplum est in cap. 1. & 16. de elect. in 6. cap. quamvis 8. de off. Ordin. in 6. & alibi. Alia est citatio *hominis*, quando scilicet quis mandato Judicis in iudicium vocatur, de qua citatione sermo est in c. Proposuisti 19. de foro compet. c. cum dilectus 6. de dolo, & contumac. c. veniens 15. de accusationib. &c.

4. Secundò alia est citatio *realis*, alia *ver-*

balis. Citatio realis dicitur realis captura personæ ad iudicium trahendæ. Citatio verbalis est, quæ fit solo verbo Judicis, aut Officialis. Huic affinis est quæ fit per litteras citatorias, & dicitur citatio scripta: item quæ fit affixis litteris citationis, & vocatur citatio edictalis, deum quæ publicè fit per præconem, Campanam, vel tubam.

5. Ut citatio legitima sit, plura requiruntur. Primò enim opus est ut fiat à Judice competente, cujus jurisdictioni citandus subfit, & in ejus territorio commoretur, quia extra territorium jus dicenti non paretur impune, ex c. 2. de Constitut. in 6. & l. fin. ff. de jurisdic. omn. judic. Sed neque potest regulariter idem Judex aliquem sua spontè citare; instantia enim partis præcedat necesse est, quod intellige pro causis privatis, iis præsertim quæ simplici jurisdictione, seu officio Judicis mercenario cognoscuntur; secus enim frequenter accidit in publicis causis meri aut mixti imperii, ut colligitur ex c. qualiter 24. de accusatione.

6. Secundò opus est ut servetur forma legitima, pro qua necesse est exprimi primò nomen Judicis, ut innotescat an sit comperens: Secundò nomen, & cognomen citati, ut vitetur æquivocatio, & fraus, ex cap. 2. de rescriptis in 6. Tertiò nomen, & cognomen ejus, ad cujus instantiam fit citatio, ut citatus cognoscat Judicem

dicem ad instantiam partis procedere, secumque deliberet an velit cedere, vel contendere. Quartò causam saltem in genere, ut possit Reus super re, pro qua citatur, se præparare ad respondendum, *c. praterea 2. de dilationib. ubi Panor. n. 2. alii que.* Quintò locum iudicii, ut constet utrum sit competens, & tutus, quia citatus ad locum non tutum non tenetur comparere, sed liberam facultatem habet appellandi, etiamsi causa commissa fuerit cum clausula *appellatione remota*, *cap. ex parte 47. de appellat.* Sextò diem, & terminum ad comparendum, ut appareat an sit dies iudicus, vel feriatus; die enim feriato, si statutus sit in honorem Dei, & Sanctorum (nisi necessitas urgeat, vel pietas suadeat) iudicium exerceri non potest, etiam de consensu partium; quamvis in diebus feriatis, qui gratia vindemiarum, vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate, *c. fin. de feriis.*

7. Authoritas citandi est penes quemcumque Judicem competentem, siue Ordinarius ille sit, siue Delegatus: cui enim siue à jure, siue ab homine jurisdictio commissa est, reliqua quoque concessa sunt, sine quibus jurisdictio exerceri non posset, *ex l. 2. ff. de jurisd. omn. jud.* Illud tamen discrimen est inter utriusque generis Judicem, quod Delegatus possit tantum citare

verbaliter, vel per litteras citationis, non item per edictum, nisi fit delegatus Supremi Principis, ex *auth. de litigiosis §. omnem vers. jubemus enim Ordinarios*, & *vers. aliis autem omnibus*, nec per citationem realem, nisi specialem de illa commissionem habeat, ex *auth. de exhibendis reis §. si vero semel*, juncta *ibid. Gloss. v. omnimodo*. E converso Judex Ordinarius, & re & verbo citandi facultatem habet. Videri potest Maran. *de ordine judiciorum* sub titulo de *citatione*.

8. Effectus citationis varii sunt. Primus est obligare citatum ad comparendum, ita ut si vel post trinam vocationem, vel post unam peremptoriam cum tanto temporis intervallo, quantum trina vocatio contineret, non obediat; contumax dicendus sit, ex *l. contumacia 53. ff. de re judicata*, ejusque inobedientia variè puniatur, ut constat ex toto Decretal. tit. *de dolo, & contumacia*. Inter reliquas pœnas, quibus punitur contumacia Rei, ea est ut Actor mittatur primum in possessionem rerum contumacis, de quibus actio est, non tamquam verus possessor, & Dominus, sed potius tamquam custos, ex *cap. 1. de eo qui mittitur in possessionem*. Quod si hoc non obstante Reus in contumacia perseveret, post annum ex secundo decreto conceditur Actori vera possessio earundem rerum, quarum Reus erat Dominus *cap. pro-*

prout nobis 4. & c. contingit 9. de dolo, & contumacia, & cit. c. 1. de eo qui mittitur in possess. reservata dumtaxat quæstione proprietatis absenti, ex cit. cap. prout nobis. Nec prodesse potest Reo, si per vim, & potentiam impediatur Actorem ab ingressu possessionis obtentæ per primum decretum: cum enim nemo reportare debeat commodum ex malitia sua, de canonica æquitate sancitum est, ut elapso anno Actor, eo non obstante, verus possessor constituatur, perinde ac si ex primo decreto possessionem causa custodiæ realiter ingressus fuerit, & retinuerit, cap. contingit 9. de dolo, & contumacia.

9. Ab hac tamen regula causa beneficialis excipitur: propter contumaciam enim partis adversæ non est mittendus Actor in possessionem beneficii, utpote quod sine canonica institutione obtineri non potest cap. 1. de reg. jur. in 6. sed in eo casu poterit Iudex etiam lite non contestata, diligenter examinato negotio, ipsum finem debito terminare, cap. un. de eo qui mittitur in possess. in 6.

10. Quod interdum etiam obtinet in causa temporali, ut scilicet propter contumaciam partis possit Iudex devenire ad sententiam definitivam. Ubi tamen distinguendum est utrum contumacia se teneat ex parte Rei, an ex parte Actoris. Si enim ipse Actor contumaciæ crimen incurrat, tunc etiam lite non contesta-

ta, (de qua contestatione quid sit, & quomodo fiat sermo erit infra), instante Reo potest per sententiam Judicis causa terminari, *cap. Causam 3. de dolo, & contum.* quidquid sit de jure civili, juxta quod tres dilationes & post illas adhuc annus indulgetur Actori ad comparandum, ante litem contestatam, ut notat Panor. in cit. *cap. Causam num. 15.* Si autem Reus sit contumax, tunc regulariter procedi non potest ad sententiam definitivam, nisi lis fuerit contestata, & de causa liqueat, *cap. Prout nobis 4. eod.* Equum enim est, contumaciam Actoris, quæ gravior est, gravius etiam puniri. Nisi tamen criminalis causa contingat, in qua procedatur per viam inquisitionis: in ea enim contra Reum absentem contumacem, etiam lite non contestata, testes recipi possunt, & sententia definitiva ferri *c. Veritatis 8. eod.*

11. Alia quoque contumaciæ poena est, ut contumax damnetur ad legitimas & moderatas expensas, quas propter ejus contumaciam Adversarius fecit à tempore citationis emissæ, *cap. Ex litteris 2. & cap. Cum dilecti 6. eod.* Quod si solvendo non sit, ad Judicis arbitrium puniri aliter poterit, ut sumitur ex *c. finem 5. eod.*

12. Ista tamen intelligenda sunt, si citatus impeditus non sit, nullaque se possit exceptione tueri, ut puta exceptione qualitatæ personæ, quæ ad iudicium compelli non possit, jux-

ta l. 2. & seqq. ff. de in jus vocando, vel exceptione conditionis loci aut Judicis manifestè incompetens ; vel exceptione temporis illegitimi ad exercenda judicia ; vel demum exceptione illegitimæ formæ citationis. Quod si citatus dubitet an Judex, à quo citatur, competens sit ; aut si privilegium, quod habet exemptionis ab ipso, non sit manifestè notorium, quale est v. g. privilegium exemptionis Clericorum à Judice laico ; in tali casu comparere debet, & incompetentiam allegare, l. 1. ff. Si quis in jus vocatus non ierit, ejusdemque competentiæ judicium spectat ad ipsum Judicem citantem, ex l. Consensisse 2. §. Sed si dubitetur, & l. Si quis ex aliena 5. ff. de judiciis. Demum cessante impedimento, quo detentus fuit, debet citatus, quanto citius poterit, se Judici præsentare, ex cit. c. Cum dilecti 6. de dolo, & contum.

13. Alter citationis effectus est perpetuare jurisdictionem Judicis respectu illius causæ, de qua citatio facta est, & inducere præventionem respectu ejusdem causæ in Judice citante, ita ut si contingat citatum, accepta citatione, mutare domicilium, & egredi limites territorii Judicis citantis ; adhuc subdatur jurisdictioni ejusdem Judicis quoad illam causam, c. Proposuisti 19. de foro compet. & l. Si quis 7. ff. de Judiciis. Qua in re nihil discriminis est inter

Ju-

Judicem Ordinarium, & Delegatum, quamvis aliqui oppositum fenserint: tum quia pro utroque eadem ratio militat: tum etiam quia in citatis juribus nulla fit quoad hoc inter utrumque Judicem distinctio: ubi autem jura non distinguunt, neque nos distinguere debemus, *l. de pretio 8. ff. de publiciana in rem actione.*

14. Tertius effectus citationis est interrompere præscriptionem, ex *l. fin. Cod. de annali exceptione.* Quartus demum citationis effectus est inducere litis pendentiam; qua durante nihil innovari debet, ut constat ex toto tit. *Ut lite pendente &c.* Ad hunc autem effectum satis est, non solum si citatio pervenit ad partem citatam, sed etiam si per eam factum sit quo minus perveniret, juxta textum in *Clem. 2. Ut lite pendente.*

T I T. V.

De libelli oblatione.

1. **R**Eo ex vi citationis comparente coram Judice, debet Actor libellum Judici offerre, hoc est brevem scripturam, in qua clare contineantur nomina Judicis, Actoris, & Rei, Actoris intentio, res quæ petitur, & causa petendi, quæ omnia scripto tradenda sunt, supposito quod procedendum sit in forma judicii, *cap. 1. de*

de libelli oblat. ac deinde ejusdem libellum inspiciendi ac describendi potestas concedenda est Reo, ut secum deliberet an velit cedere vel contendere, ut constat ex *l. 1. C. de edendo*, & *auth. Offeratur C. de litis contest.* relata à Grat. in *c. Induciæ 4. 3. q. 3. §. Offeratur*: ac propterea accepto libello non statim cogitur respondere Reus, sed de jure communi conceduntur ei induciæ 20. dierum, ex *cit. auth. Offeratur*.

2. Est autem libellus duplex, nempe alius civilis seu conventionalis, qui scilicet pro causa civili, & in id quod Actoris interest, concipitur, de quo sermo est in *c. fin. de libelli oblat.* alius criminalis, in quo criminis accusatio continetur.

3. Illud potissimum in conceptione libelli attendendum est, ut servetur forma legitima. Pro hac in libello criminali opus est exprimi nomen accusatoris, nomen Rei accusati, & nomen Judicis, coram quo accusatur, item delicti locum & tempus. Constant hæc omnia ex *l. Libellorum 3. ff. de accusationib.* ubi ponitur forma libelli criminalis. Pro forma autem libelli conventionalis, opus est (ut diximus) exprimi nomina Actoris, Rei, & Judicis, rem quæ petitur, & causam petendi.

4. Circa causam petendi difficultas esse potest, utrum satis sit exprimere causam proximam, an etiam requiratur expressio causæ remotæ?

motæ? Ad intelligentiam & resolutionem difficultatis distinguendum est inter actionem realem, & actionem personalem, de qua divisione fermo est §. *Omnium autem actionum. instit. de actionib.* Actio personalis, quæ etiam conditio appellatur ex l. *Actionum 25. ff. de obligationib.* est per quam in iudicio petimus, ut Adversarius det aliquid aut faciat, ad quod contendimus ipsum esse obligatum ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto vel quasi delicto &c. ut v.g. si in iudicio petas ut Adversarius det 100. ad quod contendis ipsum esse obligatum, ex eo quod ipsi equum vendideris 100. Actio realis, quæ etiam dicitur petitio & vindicatio, est, quando in iudicio contendis, rem, quæ ab Adversario detinetur, esse tuam, petisque ut Iudex declaret esse tuam: unde per hanc actionem proprie & directe non agis ad restitutionem, sed solum ad declarationem juridicam quod res sit tua; quævis deinde post talem declarationem veniat restitutio facienda ex officio Iudicis. Videri possunt Juristæ in cit. rubr. *Instit. de actionib.* ubi etiam varias utriusque generis actionum subdivisiones exponunt.

5. In utroque actionis genere alia est causa remota, alia causa proxima agendi. In actione personali, causa remota est contractus aut quasi contractus, delictum aut quasi delictum &c. unde nascitur obligatio Adversarii ad aliquid dandum

dandum aut faciendum, ut colligitur ex *l. consensu 2. & cit. l. Actionum 25. ff. de obligationib.* Causa autem proxima in eadem personali actione est illa ipsa obligatio nata ex contractu, &c. ut colligitur ex *l. Licet 42. §. Ea obligatio ff. de procurat.* At in actione reali causa proxima agendi est dominium rei; causa autem remota est id, ex quo fuit vel jure gentium vel civili dominium acquisitum, *l. In rem 23. §. 1. ff. de rei vindicat.* ut v. g. quod res fuerit tibi donata ab altero, aut vendita & tradita, aut hæreditariè accepta, &c.

6. His præsuppositis, si agendum sit actione personali, exprimenda est in libello causa remota, v. g. *peto 100. à Titio ex vendito &c.* nec sufficit exprimere causam proximam v. g. dicendo *peto 100. ad qua mihi Titius obligatur*, ut constat ex *c. fin. de libelli oblat. & l. Et an eadem 14. §. Actiones ff. de exceptione rei judicatae.* E converso pro actione reali satis est exprimere causam proximam, v. g. si dicas te petere rem quia illius es dominus. Ratio disparitatis indicatur in *cit. §. Actiones*: quia scilicet obligatio personalis multiplex esse potest juxta multipliciter causarum unde procedit; adeoque si solum generice exprimatur obligatio Adversarii, nimis incertus esset libellus, nec posset idem Adversarius accepto libello deliberare secum an velit cedere vel contendere: at dominium rei unicum est,

est, adeoque sola ejus expressio incertitudinem non refundit.

7. Ex eodem motivo excludendæ incertitudinis prohibetur in libello alternativa locutio juxta textum in *l. Prætor edixit 7. §. Quod autem ff. de injuriis*. Alternatio enim incertitudinem parit. Aliqui tamen sunt casus speciales, in quibus alternatio libelli à jure permittitur qui videri possunt apud Socin. in *c. 2. de libel. oblat. num. 74.*

8. Sed quid si contingat libellum juridice oblatum jam fuisse ab Actore, sed in ejus forma contineri aliquid ab eodem deprehendatur, quod emendari vel mutari opus sit : numquid est in Actoris arbitrio talis emendatio, vel mutatio? Emendari libellus dicitur, quando salva libelli substantia, aliquod tantum ejus vitium ad substantiam non pertinens, aut obscuritas tollitur, seu quando aliquid additur ipsam libelli substantiam non immutans, ita ut scilicet substantialiter nec res petita, nec causa petendi, nec ratio varietur. Mutari dicitur, quando actio proposita, vel causa petendi mutatur, & alia proponitur, vel factum narratum variatur.

9. Doctrina communis est, posse libellum ab Actore mutari tam in civilibus, quam in criminalibus ante litis contestationem : quia tunc judicium nondum proprie inceptum est; dummodo concedantur Reo aliæ dilationes, & de
damno

damno (si quod ex primo libello passus est)
reddatur securus: post contestationem autem
litis mutari non posse, nisi inchoata alia instan-
tia velit Actor uti alio diverso libello, cum re-
fusione expensarum, juxta *c. Examinata 15. de*
judiciis: è converso tum ante litis contestatio-
nem, tum etiam post contestationem, posse li-
bellum emendari usque ad conclusionem cau-
sæ; puta declarando aliquid obscurè dictum,
l. si quis intentione 66. ff. de judiciis, aut diminu-
endo seu augendo summam petitam, §. *Si*
minus Instit. de actionib.

10. Effectus oblatis libelli est, ut secundum
petitionem in eo contentam sit ferenda senten-
tia, *l. Ut fundus 18. ff. communi dividundo*: Et
quamvis si nihil Rei interfit possit Actor libello
oblato, etiam post litis contestationem, à lite
desistere; attamen si Rei interfit cogitur Actor
eam prosequi, alioquin in contumaciam dam-
nari posset, *c. Causam 3. de dolo & contumacia*.

T I T. VI.

De Exceptionibus.

1. **R**Eo per citationem convento pluribus Ju-
ris remediis consultum est, quibus se possit
ab Actore tueri. Inter reliqua sunt exceptio-
nes, de quibus extat in corpore utriusque Juris
expressa rubrica.

2. No-

2. Nomine autem exceptionis hic intelligitur id, quod à Reo contrā Actorem opponitur ad elidendam aut differendam ejus actionem, unde ex *l. 2. ff. de exceptionib.* juncta ibid. *Glof. v. intentionem* definitur *Actionis*, vel *intentionis exclusio* Dicitur disjunctivè *Actionis*, vel *intentionis*: quia si quid à Reo opponatur ad excludendam Actoris actionem, ad quam ceteroquin Actor habet jus, nisi ea per exceptionem excludatur; tunc exceptio illa dicitur propriè *actionis exclusio*, ut contingeret v. g. si metu coactus aut dolo aliquid Titio cum stipulatione promiseris, & Titius conveniat te adimplendam promissionem, tu autem contra ipsum excipias de metu vel dolo: in quo casu exceptio tua actionem excludit, quæ de jure competit Titio, quia ex stipulatione obligaris, quamvis etiam à jure tibi concedatur exceptio, ne tu iniquè damneris, & Titius commodum de sua pravitate reportet, ex textu expresso in *§. 1. instit. de exceptionib.* Si autem aliquid opponas ad excludendam actionem, quæ ab Actore intentatur de facto, sed nullatenus illi competit; tunc exceptio dicitur *intentionis exclusio*, ut v. g. si Titius petat à te 100. & tu excipias te jam solvisse: si enim hoc verum est, nulla competit Titio actio contra te, cum extincta sit in te omnis obligatio; adeoque excipiendo non excludis actionem, quæ de jure nulla est, sed solum intentionem Actoris.

ris, & ideo ab aliquibus talis exceptio vocatur etiam exceptio facti.

3. Exceptionum alia dicuntur dilatoria seu temporales, alia peremptoria seu perpetua, §. *Appellantur instit. eod. & l. Exceptiones 3. ff. eod.* Dilatoria seu temporales sunt quae suspendunt tantum aut differunt, non autem extinguunt actionem, & intentionem Actoris, ut puta si contra Titium agentem contra te ut solvas 100. ad quae obligaris, excipias, inter te & ipsum convenisse, ne intra certum tempus ageretur, veluti intra quinquennium: finito enim tempore non impeditur Actor agere contra te. Peremptoria autem seu perpetua sunt, quae penitus perimunt eandem actionem & intentionem, qualis est in supra allato exemplo exceptio doli aut metus, quo coactus stipulatus fueris, qualis exceptio non limitatur ad certum tempus, sed semper Actori obstat, & semper rem, de qua agitur, perimit.

4. Rursus exceptionum dilatarum aliqua respiciunt personam Judicis, ut v. g. quod Judex non sit competens, aut quod sit suspectus, ad quod genus etiam reducitur exceptio loci, quod non sit tutus &c. & haec dicuntur etiam fori declinatoriae. Aliae petuntur ex persona Actoris aut Procuratoris v. g. quod sit prohibitus stare in Judicio, aut quod non habeat mandatum procuratorium &c. Aliae sumuntur ex persona Rei,

Rei, v. g. si Reus opponat se fuisse ab actore spoliatum, petatque restitutionem in integrum, antequam petitionibus ejus respondere cogatur, ex c. *Cum dilectus* 2. de *Ordine cognitionum*. Aliæ demum desumuntur ex ipsius actionis, & causæ qualitate, ut est v. g. exceptio libelli inepti & incerti, exceptio temporis nondum completi ad obligationem solvendam &c.

5. Omnibus dilatoriis exceptionibus commune regulariter est, ut proponi debeant ante litis ingressum, seu ante litem contestatā c. *inter Monasterium* 20. de *sent. & re jud.* ne scilicet malitiose causarum terminatio prorogetur, c. *Pastoralis* 4. de *exception.* nisi tamen exceptio aliqua oriatur post litis ingressum, aut nisi notitia aliqujus exceptionis superveniat Reo post eundem ingressum, idque juramento asserat, ut decernitur in eod. c. *Pastoralis*. Sed & si quid proponendum sit de genere exceptionis declinatoriæ fori, proponi oportet non solum ante litem contestatam, sed ante omnem aliam exceptionē dilatoriam, ne si alia primo proponatur, videatur Reus acceptare Judicem, adeoque ipsum postea reprobare non possit, ut sumitur ex c. 1. §. *cujus in agendo* 3. q. 8. cit. c. *inter Monasterium* & l. *Sed & si suscepit* 52 §. 1. ff. de *judiciis* juncta ibi *Glos. v. hanc*. Quod enim semel placuit amplius displicere non potest, c. *Quod semel* 21. de *reg. jur.* in 6.

6. Quod

6. Quod tamen dictum est de exceptionibus dilatoriis, illas regulariter proponi non posse, nisi ante litem contestatam, limitatur quoad exceptionem excommunicationis, quæ quamvis & ipsa dilatoria sit, proponi tamen potest etiam post litem contestatam in qualibet parte litis in prima instantia, ne quisquam in periculum animæ suæ excommunicato communicare cogatur, *c. Exceptionem 12. de exceptionib.* Sed quia inde periculum & occasio nasci posset differendi malitiose exceptionem excommunicationis, ut interim Actor excommunicatus laboribus, & expensis frustra fatigaretur, ideo de Canonica æquitate sancitum est, ut si Reus ita malitiose talem exceptionem opponere differat, in expensis legitimis condemnatur ex eod. *c. Exceptionem.* Adde excommunicationem esse talis generis exceptionem, ut etiam si non opponatur à Reo, attamen publice excommunicatus repellendus sit ex officio Judicis ab agendo, ex eod. *c. Exceptionem.* Quænam autem forma servanda sit in opponenda exceptione excommunicationis, expresse decernitur ac declaratur in *c. 1. de exceptionib. in 6.*

7. Hæc tamen in prima tantum instantia locum habent. Si enim causa cadat Actor, & propterea appellationem interponat, excludi postea non potest à prosecutione appellationis, prætextu excommunicationis, qua fortasse innodatus

nodatus existit : omnis enim legitima defensio, cujus generis est appellationis prosecutio, excommunicato in iudicio reservatur juxta textum expressum in *c. Significaverunt* 11. & *c. fin. de exception.*

8. Exceptiones peremptoriæ, quarum proprium est omne jus Actoris prorsus perimere, cujus generis est exceptio solutionis jam factæ, pacti, jurisjurandi, transactionis, præscriptionis &c. tales, inquam, exceptiones id amplius habent supra dilatorias, ut opponi possint etiam post litem contestatam usque ad prolationem sententiæ, *l. Peremptorias* 2. *C. sententiam rescindi non posse*. Sunt enim defensiones principalis negotii cognitionem contingentes. *c. 1. de litis contest. in 6.* Quin & aliquæ sunt, quas etiã post sententiã definitivam opponi conceditur ut exceptio Senatusconsulti Macedoniani *l. Tamen* § 11. ff. *ad Senatusconsult. Macedon.* aliæque quas enumerat *Glos. ibid.* & *Glos. in l. 1. C. de juris & facti ignor. v. uti.*

9. Inter exceptiones peremptorias aliquæ recensentur, quæ dicuntur litis finitæ, quia si opponuntur ante litem contestatam, & per modum exceptionis declinatoriæ, supposito quod sint liquidæ veritatis, & altiore indaginem non requirant, impediunt ingressum litis progressumque iudicii : quamvis etiam possint opponi post litem contestatam, & per modum exceptionis.

ceptionis peremptoriae, in quo casu non impediunt processum iudicii sed rejiciuntur ad merita causae, & proceditur ulterius in Iudicio. Hujus generis tres numerantur in *c. 1. de litis contest. in 6.* videlicet, *res judicata*, quod scilicet causa fuerit aliàs per sententiam Iudicis terminata: *Transactio*, quod videlicet inter partes composita jam fuerit controversia, aliquo utrinque dato, retento aut promisso: *Res finita*, hoc est quod causa fuerit mutuo consensu partium, (si praesertim iuramentum interfuerit,) finita, vel sopita longo silentio, ut explicatur in *l. 1. §. ult. ff. ad Senatusconsult. Tertullian.* Consonat etiam *l. 1. 2. & 7. ff. de iurejurando.* Quae omnia statuta sunt, ne lites semel terminatae facile reviviscerent, & quasi in infinitum protraherentur, ut sumitur ex *l. fratris 10. & l. causas 16. C. de transact.*

10. Plures simul exceptiones opponere potest Reus, quia nullus pluribus uti defensionibus prohibetur *c. 20. de reg. jur. in 6. & c. Is qui 5. ff. de exception.* etiam si diversae sint, ex *l. Nemo 8. ff. eod.* Nec obstat quod actor unica tantum actione experiri possit, juxta *l. Nemo ex his 43. ff. de reg. jur.* Congruit enim rationi, ut favorabilius consulatur Reo qui pro sui defensione pugnat, quam Actori, ut decernitur in *l. favorabiliores 167. ff. de reg. jur. & in c. Cum sunt 11. eod. tit. in 6.*

11. Quia

11. Quia autem quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum c. 61. de reg. jur. in 6. ideo exceptio in favorem Rei introducta, retorqueri non debet in dispendium Rei, quasi Reus exceptionem objiciens, aliquid de principali Actoris intentione confiteatur, ut v. g. si Reus conveniatur à Titio super re, quam Titius contendit ad se pertinere, at Reus in contrarium excipiat, se possedisse illam rem tempore sufficienti ad præscriptionem complendam; per hujusmodi exceptionem non censetur aliquid confiteri de intentione Titii, quod scilicet res ad Titium pertineat, ut habetur in c. exceptionem 63. eod. tit. in 6. & in l. non utique 9. ff. de exception. alioquin exceptio illa duos effectus oppositos pareret, scilicet confessionem & exclusionem unius, ejusdemque intentionis Actoris, quod est impossibile, & contra l. Qui hominem 34. §. ult. ff. de solutionib. juncta ibid. Glos. v. liberatur.

12. Quod si contingat à Reo exceptionem opponi, quæ videatur insufficiens, aut minus justa ad actionem Actoris excludendam; potest Actor se replicatione tueri. Sicut enim actionem excludit exceptio ex parte Rei; ita exceptionem replicatio ex parte Actoris: contra quam replicationem si iterum aliquid excipiat Reus, dicitur duplicatio; quemadmodum & si Actor contra duplicationem aliquid replicet, dicitur tripli-

triplicatio, & sic deinceps, ut constat ex §. 1. *Instit. de replication.* & l. 2. ff. de exceptionib. Pertinet tamen ad Judicem terminum ponere ne res in infinitum abeat, ac de Jure Canonico nimia ejusmodi multiplicatio non admittitur, saltem quoad testes productos, quos tertio reprobare non licet, ne nimis judicium protrahatur, ex c. *Licet dilectus* 49. de Testibus.

T I T. VII.

De mutuis petitionibus.

1. **A**liud juris remedium, quo Reo consulti-
tur, est mutua petitio, de qua in Decreta-
libus extat expressa rubrica. Nomine autem
mutuæ petitionis hic intelligitur reconventio
ex parte Rei: quando scilicet Reus viso Actoris
libello ejusque petitione, aliud vicissim ipse pe-
tit, super quo libellum format & eidem Judici
offert, adeoque uterque in eodem judicio & co-
ram eodem Judice, quoad diversa, constituitur
Actor simul, & Reus.

2. Talis mutua petitio locum habet in omni-
bus causis, ubi non reperitur expresse prohibi-
ta, aut à qualitate causæ non excluditur. Pro-
hibetur autem in causis criminalibus crimina-
liter intentatis: quia ut dicitur in c. 1. & c. *Non*
est credendum 3. 3. q. 11. Non est credendum
P
contra

contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicantur, nisi se prius probaverint Innocentes: quia periculosa est, & admitti non debet Rei adversus quemcumque confessio. Reconventionem tamen de crimine majori non esse per citata jura prohibitam, docet ibidem Gratianus.

3. Prohibetur etiam in causa spoliationis super qua conventus reconvenire, nisi super alia spoliatione, non potest: quia spoliatus ante omnia reliqua est restituendus, ex c. *fin. de ord. cognit.* Item prohibetur in causa appellationis, de qua solum cognoscit appellationis Judex, ut notant DD. in l. 1. ff. *Eum qui appellaverit* &c. Item in executivis, juxta DD. in *auth. & consequenter C. de sententiis & interlocut.* Item in deposito, ut colligitur ex c. *fin. de deposito*, quia contractus depositi, qui ex bona fide oritur, habet executionem paratam. Interdicitur etiam excommunicato, cui omne jus agendi prohibitum est ex c. *cum inter 5. de exception.*

4. Prohibetur demum, quotiescumque qualitas causæ reconventioni repugnat, ita ut Judex conventionis de illa causa cognoscere nequeat, ut puta si Reus conventus super causa civili coram Judice laico, reconvenire velit Actorem suum super causa juris patronatus, c. *quanto 3. de Judiciis*, aut alterius rei spiritualis, super qua, etiam si partes consentiant, Judex laicus

cus cognoscere prohibetur, ex c. Decernimus
2. eod.

5. In iis autem causis, in quibus reconventio, siue de jure positivo, siue de natura earundem, prohibita non est, fieri debet reconventio coram eodem Judice, coram quo conventio facta est, ne sit in potestate Rei dolose trahere Actorem ad aliud Tribunal, & sic ejus actionem eludere vel distrahere, l. Si idem 11. §. Sed & si mutua ff. de jurisd. omn. jud. & auth. Et consequenter C. de sentent. & interloc. Idque procedit siue conventio facta fuerit coram Judice Ordinario, siue coram Delegato ad petitionem Actoris electo, cujus jurisdictio in tali casu etiam ad causam reconventionis prorogatur: cujus enim in agendo quis observat arbitrium, eum & contra se habere Judicem non debet dedignari, l. cum Papinianus 14. C. eod. & c. 1. de mutuis petitionib. quamvis si Judex delegatus sit ex solo Principis arbitrio, aliquorum sententia sit, non posse ipsum cognoscere de causa reconventionis, nisi in rescripto delegationis talis facultas ei concedatur. Coram Arbitris tamen generaliter reconventio non admittitur, quia Arbitri judicare non valent, nisi de his tantum, super quibus in eos extiterit compromissum, ex c. Cum dilectus 6. de arbitris.

6. Conversi juris est, utrum si Clericus agat contra laicum coram judice laico, reconve-

niri possit coram eodem, non in causa spirituali, aut spirituali annexa, nec in criminali five civiliter five criminaliter intentata : super quibus indubitati juris est non posse Clericum conveniri coram Judice laico, qui nec principaliter nec incidenter de talibus causis cognoscere potest, ex *c. Tuam* 3. *de ord. cognit.* sed in causa mere civili? Aliquorum sententia est affirmativa ex *cit. l. Cum Papinianus*, & quia videtur naturali æquitati consonum, ut Reus à Clerico conventus hac etiam ratione tueri se possit contra Clericum Actorem. Probabilior tamen videtur negativa aliorum sententia, ex pluribus textibus apud Gratianum 11. *q. 1. & ex c. Si diligens* 12. *de foro compet.* ubi generaliter prohibetur Clericus etiam volens, nec in causa civili, coram sæculari Judice Reus sit, nulla facta exceptione reconventionis. Nec obstat ratio in contrarium petita ex æquitate naturali : nam plura alia laico non desunt juris remedia, quibus ab Actore Clerico tueri se possit.

7. Cum autem reconventio introducta fuerit per modum legitimæ defensionis, & æquitati consentaneum sit, ut quod Actori licet in agendo, Reo etiam pro sui defensione permittatur, ut decernitur in *c. non licet* 32. *de reg. jur.* 6. & *l. Non debet* 41. *ff. eod.* ideo de Canonica æquitate sancitum est, ut conventio, & reconventio pari passu procedant, ut puta si actor

contra Reum agat obtentis litteris ut procedatur appellatione remota; Reus etiam Actorem reconveniens jus habet ut in causa reconventionis procedatur contra Actorem appellatione remota, juxta textum in *c. Prudentiam ult. de mutuis petition.* quod enim quisque juris in alterum statuit, ipse debet eo uti, *c. Cum omnes 6. de constit. & l. 1. ff. Quod quisque juris in alterum statuerit & c.*

8. Ex eadem ratione debet utraque causa simul cognosci, & si de utraque liqueat, una sententia terminari, ex *c. 1. de mutuis petition.* una (inquam,) quia ex una scriptura proferri debet, ita ut primo scriptum sit & legatur caput conventionis, ac deinde immediate caput reconventionis, quamvis si res ipsa attendatur, sententia illa dicenda sit duplex, quia tot sunt sententiæ, quot sunt causæ species, quemadmodum de stipulationibus dicitur in *l. Scire debemus 29. ff. de verbor. obligationib.*

9. Item ex eadem ratione cogitur Actor respondere libello reconventionis, supposito quod velit cogi Reum ad respondendum libello conventionis, ita ut vel uterque vel neuter actioni contra se intentatæ respondere teneatur, ex cit. *c. 1. de mutuis petition. & l. Actionem 5. C. de procurat.* Quod si Judex hac naturali æquitate neglecta causam reconventionis omitat, & super sola conventionione procedat, valebit

sententia, sed Reus habebit causam justam appellandi ex l. 1. in fine ff. quæ sententia sine appellat. rescindantur.

10. Tempus proponendæ reconventionis est ante vel statim post litem contestatam, ut possit causa conventionis simul & reconventionis eodem iudicio terminari, ex *auth. de executoribus cap. 2. §. sancimus* iuncta *ibid. gloss. v. mox*. Quod si serius proponatur in progressu litis, contrahitur inter Doctores utrum de iure Canonico admittenda sit, si non ad effectum ut utraque causa simul tractetur, & terminetur; saltem ad effectum ut postquam expedita fuerit causa conventionis, statim fiat ab eodem Iudice transitus ad causam reconventionis, prorogata (si opus sit) ejus jurisdictione. Innoc. in c. 1. de mutuis petit. in eam sententiam videtur inclinare, quæ docet posse opponi reconventionem in progressu iudicii usque ad sententiam, eandemque opinionem sequitur etiam Glossa in eod. c. 1. v. respondere. Panor. tamen alique ab ipso relati in cit. c. 1. num. 12. & 13. oppositum sentiunt. Videri possunt Doctores isti in loco citato.

T I T. VIII.

De Restitutione Spoliatorum.

1. DICTUM fuit, Agentem super causa spoliationis, ac petentem restitui, non posse à spoliatore reconveniri nisi super alia spoliatio-
ne, quia ante reliqua omnia spoliatus restituen-
dus est per sententiam Judicis. Quia tamen hac
in re sunt nonnulla specialiter in utroque Jure
statuta; ideo ponitur specialiter præsens titulus.
2. Spoliatus hoc loco ille dicitur, qui posses-
sione, vel quasi possessione cujuscumque rei, im-
mobilis aut mobilis, corporalis aut incorpora-
lis, violenter & injuste dejectus est. Dicitur dis-
junctive *possessione, vel quasi possessione*, quia in-
corporalia, qualia sunt jura, servitutes &c. di-
cuntur *quasi possideri*.
3. Cum autem sit æquitati consonum ut spe-
cialibus, & extraordinariis remediis à lege suc-
curratur oppressis, ex l. 1. §. 1. ff. de vi, & de vi
armata; ideo de juris utriusque statuto plura
competunt spoliato remedia ad recuperandam
suarum rerum possessionē. Vel enim rei alicujus
mobilis possessione injuste spoliatus est; vel pos-
sessione aut quasi possessione rei immobilis. Si
primum, competit ei actio *Vi bonorum raptorum*, vel actio *ad exhibendum*, juxta textum in

cit. l. 1. §. hoc interdictum vers. illud utique in dubium, de quibus actionibus extant expressæ rubricæ in libris digestorum. Nomine actionis *vi bonorum raptorum* intelligitur actio, per quam coram Iudice petitur, ut violentus spoliator restituat, & si eadem intentetur intra annum, petitur restitutio in quadruplum, ex *l. 1. ff. vi bonorum raptorum. & §. 1. inst. eod.* Nomine actionis *ad exhibendum* venit actio, per quam coram Iudice petitur, ut spoliator, seu injustus possessor rem exhibeat, idest in publicum deducat, ut fiat Actori copia eam videndi, & apprehendendi, quo possit in iudicio probare rem esse suam, ex *l. 2. ff. ad exhibendum.*

4. Quod si rei alicujus immobilis possessione aut quasi possessione fuerit aliquis spoliatus, habet de jure civili privilegium interdicti *Unde vi*, ita dicti, quia prima edicti verba, quibus statutum est, sunt *unde tu illum vi dejecisti*, ut videre est in *cit. l. 1. ff. de vi & de vi armata.* Mediantem hoc interdicto, agere potest spoliatus, ut ante reliqua omnia restituatur ab eo, qui per se, vel per alium spoliaverit, aut etiam spoliationem ratam habuerit, ita ut spoliator ejusmodi nulla se possit exceptione tueri, nec illi prodesse possit intentare iudicium petitorium, quo contendere velit rei dominium ad se pertinere: quia cum nemini liceat propria autoritate rem ab alio possessam occupare, prius ad restituendum cogitur,

gitur, quàm super proprietate in iudicio audia-
tur, ex c. 1. de restitut. spoliator. Idque procedit,
sive possessio illa qua Actor spoliatus est, fuerit
solum possessio naturalis, sive solum possessio
civilis, ex cit. l. 1. §. de jicetur ff. de vi, & de vi ar-
mata, sive iusta, sive iniusta, c. in litteris §. de re-
stit. spoliat. Neque quidquam spoliante[m] juva-
bit, quod post spoliationem ab eo factam spo-
liatus renuntiaverit rei qua spoliatus est: quia
non est verisimile quòd spontè juri suo renun-
ciaverit, qui renunciat spoliatus, c. 2. eod.

5. Vigore hujus interdicti, restituenda ve-
nit non solum res ablata, sed etiam omne dam-
num inde causatum, sive ea salva sint, sive non,
ex cit. l. 1. §. quod autem vers. rectissime, & c. gra-
vis 11. de restit. spoliat. unde si quis fundi posses-
sione, vel domus dejectus fuerit, ubi aliqua
mobilia reperiebantur, quæ post spoliationem
perire contingat, eorum omnium nomine tene-
bitur spoliator, etiamsi ad spoliatorem ea non
pervenerint, ut etiam sumitur ex l. merito 19. ff.
de vi & de vi armata; si tamen spoliatus eam
actionem intentet intra annum: quia si post
annum differat, non fruitur privilegio interdi-
cti, nisi quoad ea quæ ad spoliatorem pervene-
runt, ut constat ex textu ejusdem interdicti pro-
positi in cit. l. 1. ff. eod. mora enim sua cuilibet est
nociva c. 25. de reg. jur. in 6. Quod intelligendum
est quoad actionem in foro externo, & attento

rigore juris civilis : quia in foro conscientiae Spoliator injustus non liberatur obligatione restituendi ea in quibus damnum intulit, licet ad ipsum non pervenerint, ut sumitur extoto Decretal. tit. De injuriis & damno dato, non obstante quocumque longi temporis cursu: quia diuturnitas peccati, peccati malitiam non excusat, cum potius peccata tanto sint graviora, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, c. fin. de consuet.

6. Spoliatus agens hoc interdicto, quo probare debet : se videlicet habuisse possessionem tempore spoliationis, & de possessione se fuisse dejectum ab eo, contra quem agit, aut de ejus mandato, aut saltem eum ratam habuisse spoliationem ab alia persona factam, ut constat ex cit. l. ff. de vi & vi armata, sumiturque etiam ex c. ex parte 14. & c. cum ad Sedem 15. de restit. spoliat. Horum alterutro in probationibus deficiente, locum non habet privilegium interdicti unde vi, sed alia via, alioque actionis genere procedendum erit. Inde est quod si laicus Ecclesiasticum beneficium injuste detinuerit, fueritque eodem ab aliqua persona privatus, non potest agere interdicto unde vi ad recuperandam ante omnia reliqua ejusdem beneficii detentionem, quia proprie beneficio spoliatus, seu de beneficii possessione dejectus non fuit, cum sit incapax laicus habendae possessionis beneficiorum,

ut sumitur ex *c. causam 7. de prescript. & l. qui universas 30. §. possessionem ff. de acquirenda poss.* Idem juris est si quis mulierem domum suam traduxerit: animo habendi eam in uxorem, ita tamen ut nulla prorsus sponsalia cum ea celebraverit: in quo casu si mulier illa discedat, non potest vir tamquam spoliatus agere interdicto *unde vi* ad eam recuperandam, quia per solam translationem absque sponsalibus præcedentibus, aut subsequentibus mulieris possessio acquisita non fuit, ut deciditur in *c. ex parte 14. de restit. spoliat.*

7. Prædicta regula de recuperanda ante reliqua omnia possessione, quæ beneficio interdicti *unde vi* introducta est in favorem spoliati, patitur aliquas limitationes. Inter reliquas ea est quæ decernitur in *c. litteras 13. eod.* si videlicet contra petentem restitutionem conjugis opponatur consanguinitas in gradu prohibito, ejusque probationes offerantur paratæ: tunc enim ad avertendum animæ periculum, negabitur ea restitutio quoad thorum, priusquam de consanguinitate cognoscatur. Idem quoque servatur, si ex restitutione magnum scandalum timeatur secuturum, ut puta si agenti possessorio ad recuperandam uxorem, opponatur magna ejusdem in uxorem sævitia, de qua prius cognoscendum erit, quam uxor restituatur *c. ex transmissa 8. eod.*

8. Item à regula excipitur, qui aliquem spoliatus statim ab occupata possessione repulsus est: in eo enim casu ille spoliatus spoliatus non potest agere interdicto *unde vi*, quia non tam spoliatus quàm à spoliando impeditus censendus est, & ita statuitur in *c. olim. 12. eod.*

9. Controversi juris est utrum privilegium interdicti *unde vi*, competat etiam manifesto prædonii, ita ut si ipsum re prædata spoliari à domino contingat, agere possit possessorio, quo mediante sit ante omnia restituendus, non obstante exceptione dominii, quæ à domino spoliatore proponatur.

10. Probabilior hac in re eorum sententia videtur, qui negant tale privilegium manifesto prædoni, cujus efficax argumentum desumitur ex *c. fin. de restit. spoliat. in 6.* ubi injustus possessor spoliatus ab eo, ad quem de jure communi res pertinere manifestum sit, dicitur non esse ante omnia restituendus; quod non alia ratione procedit, nisi quia clarum est, cum injuste possedisse, & spoliante esse dominum manifestum. Neque in contrarium facit, quod in *c. in litteris 5. de rest. spoliat.* dicatur etiam prædo restituendus, & quod in *c. porro 3. de divortis* decernatur, virum esse restituendum coniugi, quàm ipse privata autoritate, & absque iudicio Ecclesiæ dimiserat ex motivo publicæ, & notoriæ consanguinitatis, quæ inter ipsos intercedebat; ad utrū-

que

que enim responderetur facile: primum posse restitè explicari de prædone non notorio; alterum autem esse speciale pro illo particulari casu, in quo agebatur de dissolvendo matrimonio, quod propter gravitatem materiæ attentari non debet sine Ecclesiæ judicio, ante quod mulier in casu objectæ consanguinitatis est restituenda viro, quo ad thorum, ut supra dictum est num. 7. sed solum quoad alia obsequia conjugalia. Videri potest Sanch. *matrim. lib. 10. disp. 12. num. 38.*

II. Demum, omiſſis reliquis, excipitur à regula casus, in quo ipse spoliatus expressè, vel tacitè consentiat, ut de exceptione proprietatis aut dominii, quod sibi competere spoliator asserit, cognoscatur, antequam fiat restitutio, ex c. 1. de restit. spoliat. Spoliatus enim potest cedere juri suo ac privilegio, quod est directè in ejus favorem introductū. Poterit itaq; tunc utrumque simul judicium cumulari, videlicet & possessorium & petitorium coram eodem Judice una sententia terminandum, supposito quod neutrius causæ cognitio sit extra Judicis potestatem: ita tamen ut priùs de possessorio pronuntietur, sed in executione prævaleat petitorium, ex cap. cum dilectus 6. de causa possess. & propriet. quemadmodum universaliter servari debet quotiescumque possessorium cum petitorio concurrit, sive agatur interdictio acquiren-

dæ possessionis, hoc est quam nunquam Actor habuit; sine interdicto retinendæ, hoc est quam habet, sed in ea turbatur; five demum interdicto recuperandæ, quam scilicet habitam amisit. Quare si in prædicto casu spoliatus possessionem, & spoliationem probet, non autem proprietatem aut dominium; obtinebit in possessorio, sed causa cadet in petitorio: adeoque cum sententia petitorii in executione prævaleat, restituendus non erit, ut colligitur ex c. cum super 4. de causa possess. & propr. juncta ibid. Gloss. v. restituendum.

12. Dixi supposito quod neutrius causæ cognitio sit extra Judicis potestatem: quia quandoque contingit, Judicem posse dumtaxat ea quæ possessionis sunt cognoscere, non autem ea quæ proprietatis, ut puta quamvis Judex delegatus, cui in genere commissa sit causa cognoscenda, aut etiam in specie causa proprietatis, possit nihilominus etiam causam possessionis cognoscere, quia proprietas utpote magis digna trahit ad se possessionem; attamen delegatus cui commissa sit in specie cognoscenda causa possessionis, non potest causam proprietatis assumere, ut docet Gloss. in cap. Pastoralis 5. de causa poss. & propriet. v. causa non decisa, in fine; adeoque non poterit coram eo petitorium cum possessorio cumulari: nisi tamen proponatur per modum reconventionis ubi proponi non

non prohibetur, in quo casu jurisdictio Judicis prorogatur, ut supra dictum fuit tit. 7. ubi de mutuis petitionibus.

13. Præter interdictum *unde vi* statutum à jure civili, & à Sacris Canonibus approbatum, de quo hætenus dictum est, competit quoque spoliato aliud remedium recuperandæ possessionis introductum à Jure Canonico in *cap. sæpe contingit* 18. de *restit. spoliat.* cujus summa in eo est, ut spoliatus agere possit contra quemcumque, qui spoliationis non ignarus rem sive ab ipso spoliatore, sive à quolibet alio recepit, & ab eodem sit ante omnia reliqua, etiamsi non probet dominium, restituendus, cum cæteroquin mediante interdicto *unde vi* agere non posset nisi contra spoliatorem, aut contra eum qui spoliationem mandavit, aut eandem ratam habuit. Æquitas hujus extensionis canonicæ indicatur in *eod. cap. sæpe contingit*: quia scilicet quoad periculum animæ non multum interest injustè detinere, ac invadere alienum; qui autem recipit scienter rem ab alio spoliatione subtractam, cum sit malæ fidei possessor, injustè detinet.

14. Quæstionis est utrum de jure Canonico detur spoliato simile remedium restitutionis etiam non probato dominio, contra tertium possessorem bonæ fidei, & spoliationis nescium, in cujus manus res quomodocumq; bona ipsius fide

fide pervenit. Plerique Doctores affirmant ex *c. redintegranda 3. & 4. cau. 3. q. 1.* ubi generalibus verbis dicitur redintegranda esse omnia exspoliatis, vel ejectis Episcopis, nulla facta distinctione utrum res repetatur à bonæ, vel malæ fidei possessore, quorum Canonum statutum, quamvis expressè solum loquatur de Episcopis spoliatis, attamen ex usu & paritate rationis extendunt ad quemlibet alium spoliatum. Non deest tamen qui oppositum sentiat, ut videre est apud Zoef. *de restit. spoliat. n. 5.*

15. Haftenus dicta procedunt, cum spoliatus intentat primus coram Iudice actionem spoliationis ad recuperandam rerū suarum possessionem. Quod si contingat ipsum spoliatum conventum prius fuisse coram Iudice super aliqua causa, & sive per modū reconventionis, sive per modum exceptionis, spoliationem sibi factam reponat; quæritur quid juris in tali casu servandum sit?

16. Respondetur. Vel spoliatus conventus fuit super causa criminali, vel super causa civili. Si super causa criminali, & spoliatio reponatur ab ipso per modum reconventionis, seu in viam actionis; tunc criminali suspensa, debet spoliatus per sententiam Iudicis prius restitui, sive spoliatio facta fuerit ab accusatore, sive ab aliquo tertio, dummodo sit spoliatio totius substantiæ aut majoris partis ipsius, ne scilicet

nu-

nudus, & inermis opponatur Reus accusatori suo: in quo casu conceditur eidem Reo quindécim dierum spatium ad spoliationem probandam; alioquin in expensis, quas interim actor ob hoc fecerit (judiciali taxatione prohibita) condemnabitur: aliàs (si Judici æquum visum fuerit) puniendus. Sumuntur hæc ex c. 1. de restit. spoliat. in 6.

17. Idem juris est si spoliatus conventus fuit petitorio super causa civili, & super eadem re per modum actionis, spoliationem reponat, quam ab ipso Actore passus est: procedi enim tunc quoque debet in solo possessorio, suspenso petitorio, & probata spoliatione decerni debet à Judice restitutio antequam petitorium cognoscatur, ut patet ex c. Ex conquestione 10. de restit. spoliat. Secus accidit si petitorium primò intentatum, & possessorium postea repositum super re diversa procedant: cum enim tunc intelligantur factæ mutuæ petitiones, sese tamquam diversæ minimè contingentes, procedendum simul erit in utroque, eademque sententia utrumque terminandum, ut expressè habetur in c. Cum dilectus 2. de ordine cognit. Item secus accidit si Reus civiliter ab Actore conventus spoliationem reponat, quam non ab ipso Actore, sed ab alio tertio passus est: quia tunc non obstante spoliationis objectu, Judex procedere debet in causa ab Actore primitus intentata,

tata ex cit. cap. 1. de restit. spoliat. in 6. cum non debeat Actor in eo damnum pati, ubi nihil pec-
cavit.

18. Si autem spoliatio objiciatur à Reo non in viam actionis aut reconventionis contra Actorem, sed solum per modum exceptionis, tunc probationes ejusdem audiendæ primo erunt, & ea legitimè probata, non cogetur Reus respondere petitionibus Actoris, donec ab ipso restituatur: De ea tamen restitutione faciendâ non est à Judice ferenda sententia, ex cit. cap. Cum dilectus: quia scilicet sententia non fertur, nisi super eo de quo actum est seu secundum petitionem in libello oblato contentam. l. Ut fundus 18. ff. communi dividundo; de spoliatione autem actum non fuit, nec oblatus libellus, sed solum exceptum, cum non fuerit proposita per modum actionis, sed dumtaxat per modum exceptionis dilatoriæ ad intentionem Adversarii repellendam.

T I T. IX.

De Litis contestatione, & de Juramento calumnia.

1. **E**Xpeditis iis, quæ judiciorum quodammodo præparatoria sunt, agendum est de substantialibus judicii partibus, ac primo de litis ingressu, qui consistit in contestatione litis,
voca-

vocata propterea basis & fundamentum judicii, ut sumitur ex §. *Omniem vers. si verò apud Judicem Auth. de litigios. coll. 8. juncta ibid. Gloss. v. initium*, sine qua totus processus judicialis irritus esset, & sententia Judicis nulla, ex *cap. un. de litis contest.*, & *l. Prolatam 4. C. de sentent. & interloc. juncta ibid. Glos. v. solitum Judiciorum ordinem*. Quod tamen intelligendum est regulariter, seu extra casus exceptos, quorum aliquos supra memoravimus in hoc *lib. 3. tit. 4. n. 9.* & *10.* nec non pro judiciis Ordinariis, quia sic procedatur simpliciter & de plano ac sine strepitu & figura judicii, litis contestatio, non requiritur, uti nec plures aliarum judiciorum solennitates, juxta textum expressum in *Clem. 2. de verb. signif.* Videri potest Abb. in *cap. Quoniam frequenter 5. Ut lite non contest. n. 4.*

2. Fit autem contestatio litis per petitionem Actoris coram Judice propositam in libello, & per responsionem Rei negativam ejusdem petitionis, animo litigandi factam, qui animus semper præsumitur etiam si expressè non declaratur, quoties ejusmodi petitionem aut responsionem non statim subsequitur protestatio in contrarium, ut tradit *Rota de litis contest. dec. 12. in antiq.* Inde est, quod per solam facti expositionem, seu per positiones & articulos ad solam facti seriem pertinentes ab Actore propositos, Rei que responsionem illis datam, non intelligitur lis contestata, *cap. uni. de litis*

litis contest., quia sola facti narratio non est petitio aut negatio petitionis ; & propterea ejusmodi positiones & articuli proponi solent, postquam Actor suam in jure petitionem oblato libello exposuit, eandemque petitionem Reus in jure negavit.

3. Inde etiam est quod si Reus contra petitionem Actoris dumtaxat excipiat, sive in genere exceptionis dilatoriae, sive etiam in genere peremptoriae, non intelligitur lis contestata, ex *c. Si oblato. de litis contest. in 6.* Qui enim taliter excipit, non respondet neque contradicit Actoris petitioni, sicut ad litem contestandam requiritur. Dixi *dumtaxat excipiat*: secus enim accideret si non sisteret intra limites purae exceptionis, sed insuper directe responderet Actoris libello, negando ejus petitionem, ut puta si Actor oblato libello petat coram Judice restitutionem pecuniae, quam mutuavit tibi; tu autem respondeas, te non teneri, & petitionem Actoris non esse implendam, eo quod ipse Actor pactus fuerit se pecuniam illam non petiturum. Ita excipiens, non pure exciperes, sed exceptionem cum responsione ad libellum cumulares, adeoque litis contestatio facta esset: & pro simili casu procedunt aliqua jura ex quibus colligitur contestari litem objectu alicujus exceptionis, ut docet & explicat Glos. in cit. *c. Si oblato. facta.*

4. Quam-

4. Quamvis tamen exceptio à Reo objecta non faciat contestationem litis, illam non impedit; imo ut dicitur in eod. c. *Si oblato*, ea exceptione non obstante, eandem contestationem fieri oportebit: nisi tamen sit exceptio spoliationis ab Actore commissæ circa illam ipsam rem, de qua est ejusdem Actoris petitio, in quo casu non cogitur Reus respondere petitioni Actoris, donec ab ipso restituatur, ut dictum est in *tit. preced.* aut nisi aliqua ex illis tribus exceptionibus objiciatur, quæ dicuntur litis finitæ & impediunt litis ingressum, videlicet transactio, lis finita, & res judicata, quas supra explicavimus in *hoc libro 3. tit. 6. n. 9.* aliqua enim illarum objecta, etiam Reus non cogitur Actoris petitioni coram Judice respondere, ut ibidem explicatum est.

5. Litis contestatio fieri potest non solum immediatè per principales, sed etiam per eorum procuratores, ut habetur ex c. *Cum ad Sedem 15. de restit spol.* modo eorum responsio à principali eadem die non revocetur, c. *Cum causam 62. de appel.*

6. Effectus litis contestatæ plurimi sunt. Post illam enim non datur amplius locus exceptionibus dilatoriis, nisi ex causa postea emergente, aut ante Reo incognita, ut supra dictum fuit in *hoc lib. 3. tit. 6. n. 5.* Item actio & jurisdictio Judicis perpetuatur, exceptis quibusdam casibus

bus videndis apud Panor. in *cap. fin. de off. Jud. num. 8*. Inducitur quasi contractus inter litigantes, ut neuter altero invito possit à lite recedere, ut colligitur ex *l. Licet 3. §. Idem scribit ff. de peculio*. Revocari non potest sine iusta causa Procurator invitus, *cap. Quamvis 2. de Procurat. in 6.* nec mutari libellus, ut suis in locis supra dictum fuit. Demum omissis aliis videndis apud Iuristas, contestata lite deveniri potest ad testium examinationem, & definitivam sententiam, quod ante prohibitum regulariter est, ut patet ex toto Decretal. tit. *Ut lite non contest.* exceptis casibus, de quibus diximus in *hoc lib. 3. tit. 4. n. 9. & 10.*

7. Hoc tamen quod ultimo loco dictum est, de testibus ante contestationem litis non examinandis, non est generale, sed regulariter tantum obtinet, ut constat ex *cap. fin. Ut lite non contest.*, ubi aliqui casus ab ea regula excipiuntur. Talis est, si de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, in quo casu ne probationis copia casibus fortuitis subtrahitur, ipsi testes etiam lite non contestata admitti poterunt, eorumque attestations pro suscipienda lite valebunt: dummodo tamen Actor Adversarium intra annum conveniat, aut saltem receptionem huiusmodi testium illi denunciet. Alii casus excepti videri possunt in *eod. c. fin. fuse declarati.*

8. Factam litis contestationem subsequi regulariter debet juramentum calumniae, juxta praescriptum Sacrorum Canonum, qui hac de re extant in Decretal. sub expressa rubr. *de juramen. calum.* Extat quoque similis titulus in Cod. videlicet, *de jurejur. propter calumn. dando.* Eo autem nomine intelligitur juramentum, quo litigantes jurant se in judicio bona fide & absque fraude atque calumnia, sive agendo, sive respondendo, sive excipiendo processuros, ut sumitur ex l. 2. Cod. eod. unde vocatur etiam juramentum credulitatis, ad differentiam juramenti veritatis, quod est de veritate dicenda, & dicitur juramentum scientiae, quod solum olim praestabatur in causis spiritualibus & his annexis, ex c. Litteras 2. de juram. calum. sed postea statutum fuit ut etiam in causis spiritualibus praestari debeat juramentum tam de veritate dicenda, quam de calumnia, juxta textum in c. 1. §. fin. eod. tit. in 6.

9. Quamvis tamentale juramentum calumniae praestari debeat, non est ita necessarium, ut eo omisso sit irritus aut irritandus processus judicialis, & sententia Judicis, supposita quod alias legitime processum fuerit, ex cit. cap. 1. §. propter omissum. de juram. calum. in 6. quia scilicet non est de substantia processus judicialis, quamvis fortasse de jure civili olim aliter obtinuerit, ut desumi videtur ex cit. l. 2. §. Sed quia.

quia. cap. de jurejur. propter calum. dan. Quod si Actor, præsertim à Reo requisitus, illud subire recuset, punitur amissione causæ; si autem Reus, habetur pro confesso, ex cap. ult. §. fin. de juram. calum. ita tamen ut pro tali poena subeunda requiratur sententia Judicis, ex auth. Principales §. Si quis autem. C. de jurejur. propter calum.

10. Quod dictum est de obligatione subeundi juramentum calumniæ, exceptionem patitur in Clerico, qui Ecclesiæ suæ causam agat: is enim inconsulto proprio Prælato idem juramentum subire non debet, & Episcopus inconsulto Rom. Pontifice, ex c. 1. de juram. calumn. quamvis si propriam causam agat Clericus, tali privilegio non fruatur, juxta textum in c. Caterum §. eod.

T I T. X.

De probationibus.

1. Solent frequenter litigantes tam in exordio quàm in progressu judicii negare positiones, aut intentionem aliquam Adversarii, unde nascitur necessitas probationis, sine qua nihil evinceretur, quia Actore non probante Reus absolvitur, l. Qui accusare 4. C. de edendo, & cap. un. Ut Ecclesiastica benef. sine dimittit.

minut. confer. Propterea absolutis iis, quæ pertinent ad ingressum judiciorum, agendum consequenter hic est de probationibus, primo in genere, quod in hoc titulo præstabitur, postea in specie, quod in sequentibus titulis expedietur.

2. Probatio generatim, prout hic sumitur, est actus judicialis, quo per testes, aut instrumenta, aut alia argumenta idonea fit Judici fides de eo, quod in controversiam deductum est, ut sumitur ex *c. ex litteris 3. de probationib.* in iis verbis *ad cognitionem Judicis instruendam.* Alia est artificialis, alia inartificialis. Artificialem vocant, quæ arte & industria probantis ex ipsa causa circumstantiisque deducitur, unde vocatur etiam insita, qualis est v. g. præsumptio, quæ nascitur ex circumstantiis facti. Inartificialem appellant, quæ extrinsecus advenit, puta ex testibus, ex instrumentis, &c.

3. Utraque subdividitur in plenam, & semiplenam. Prima est quæ plenam fidem Judici facit, ita ut ea posita possit ferre sententiam, & nullo alio ulterius requisito, controversiam definire, qualis est v. g. quæ fit per rei evidentiam, per judicialem partium confessionem, aut per plures testes omni exceptione majores, id est quorum autoritas ex nulla legitima causa elevari potest. Altera est, quæ plenam fidem non facit, quamvis sit quoddam admini-

Q

culum

culum probationis, talis est v. g. quæ fit per unicum testem omni exceptione maiorem, aut per confessionem extrajudicialem, aut per comparisonem seu perfectam similitudinem scripturarum &c.

4. Tam Actori quam Reo incumbit onus probandi fundamentum intentionis suæ: unde Actori probanda est petitio, suusque libellus, reliquaque omnia, quibus petitionem & libellum sustinere contendit; Reo autem probanda est exceptio, quam objicit ad elidendam aut differendam intentionem Adversarii. Quod si Reus contra petitionem Actoris nihil aliud opponat, nisi negativam vagam, indefinitam, & simplicem absque ulla restrictione certi temporis, aut loci, aut alterius circumstantiæ, ut puta si neget se contraxisse &c. cum talis negativa indefinita, & vaga non possit ullatenus probari, juxta textum in *cap. Bonæ 23. de elect.* & *l. Actor. 23. Cod. de probat.* non cogitur Reus suam hanc responsionem probare, sed totum probandi onus rejicit in Adversarium. Secus contingeret si responsio Rei negativa alicui certæ circumstantiæ esset alligata, aut aliquid expressè vel tacitè affirmaret, ut est exemplum in *cap. Super hoc 5. de renunc.* in negante se spontè renunciasse aliquod beneficium, quia ut ibid. explicat Gloss. v. *negat, non sponte renunciasse*, includit in se hanc affirmativam, *coactum*

renunciasset, quam probare debet qui taliter ex-
cipit. Aliud quoque exemplum habes in *l. Si fi-*
lius 8. ff. de probat.

5. Probatio debet esse clara & certa, ut su-
mitur ex *cap. In presentia 8. de probat.* & si aga-
tur in criminalibus, ubi majus Rei præjudici-
um est, luce expedita clarior sit necesse est, ut
dicitur in *l. fin. Cod. eod.* Nec sufficit probasse
genus, nisi insuper probetur & species in judi-
cium deducta, ut puta ad probandam alicujus
subjectionem, non sufficit probare solutionem
tributi ab eo factam, quia solutio tributi gene-
ricum quiddam est, & indifferens ad subjectionem
ostendendam, cum solvi interdum soleat
tributum ratione protectionis, ut patet ex *cap.*
Recepimus 8. de privileg.

8. Facienda autem est post litem contesta-
tam, imo & post articulos seu positiones ab A-
ctore propositas, quia tunc intelligitur incoe-
ptum iudicium, & cognoscitur quid negetur à
Reo. Pro qua re sciendum est, antiqui juris
fuisse, ut post litem contestatam, antequam de-
veniretur ad aliquod genus probationum, pro-
ponerentur ab Actore quædam interrogatio-
nes faciendæ Reo, quibus ipse Reus coram Ju-
dice respondere tenebatur, ut constat ex toto
tit. *ff. de interrogat. in jure facien. &c.* Postea
tamen usus obtinuit, ut procederetur per posi-
tiones seu articulos, quo nomine intelliguntur
Q 2 bre.

breves quædam verborum formulæ mentem Actoris continentes & versantes circa factum, quorum initium sic esse solet: *Ponit Tertius Actor primò. Ponit secundo &c.* unde datæ sunt positiones, de quibus sermo est in *cap. fin. de Confess. in 6.* Ejusmodi singulis positionibus tenetur Reus clarè & simpliciter respondere, ita ut si id absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absintet, pro confesso haberi debeat super iis, de quibus in eisdem positionibus interrogatus extitit, ex *eod. cap. fin.* Si autem illarum aliquas confiteatur, liberat Actorem ab earundem probatione: sicut è converso positiones, quas Reus negat dicuntur articuli probatoriales, quia ab Actore proponente probandi sunt.

7. Quod tamen dictum est de probationibus ante litem contestatam & positiones propositas non faciendis, limitationem patitur in casu, quo probatio sumenda sit à Testibus, de quorum morte vel absentia diuturna probabiliter timeatur, ut dictum est in *tit. preced. n. 7.* aut in quo probanda sit à Reo exceptio aliqua dilatoria, quæ ut ante litem contestatam proponitur, ut supra explicatum est in *hoc lib. 3. tit. 6. m. 5.* ita & ante eandem probari debet.

8. Quod si probatio facta non fuerit usque ad quartam productionem testium aut ante publicata testimonia, aut conclusionem in causa,

sa, non erit postea super eisdem articulis admit-
tenda, ex *c. juravit 6. de probat. cum venisset 25.*
de testib. & ex Auth. At qui semel Cod. de probat.
In articulis tamen postea emergentibus admit-
titur, *c. fraternitatis 17. & cit. c. cum venisset 25.*
de testib. quemadmodum, & in casu notitiæ
post publicata testimonia supervenientis, ex qua
desumi possit legitima probatio, ut constat ex
c. ex tenore 35. cod. sed de his paulò infrà sermo
erit, ubi in specie de Testibus.

9. Ordo servandus in probationibus talis
est, ut Actor primò probet intentionem suam
& postea Reus in suis exceptionibus, earum-
que probationibus audiatur, ex *l. exceptionem*
19. Cod. de probat. Nisi tamen Actor in sua pro-
batione deficiat: quia tunc Reus ab omni pro-
bandi onere liberatus absolvitur, *l. quia accu-*
sare 4. C. de edendo, & c. un. ut Ecclesiast. benef.
sine diminut. confer. Idem Juris est, si Actore
non probante, adhuc sponte sua velit Reus suam
exceptionem probare, quia non per hoc firma-
tur Actoris intentio: dummodo tamen exce-
ptio talis non sit, per quam expressè, vel tacitè
debitorem se esse fateatur; quia in tali casu, non
probata exceptione, videtur firmata Actoris
intentio per confessionem Rei, ex traditis à
Cuiac. oper. posthum. tom. 4. ad tit. C. de probat. circa
initium.

T I T. XI.

De Confessis.

1. QUod autem pertinet ad particulares probationum species, considerata primum ea est, quæ fit per judicialem Adversarii confessionem, cum sit omnium efficacissima, de qua sermo est in utroque Jure sub expressa rubrica *de confessis*.

2. Dicitur autem judicialis confessio ea, quæ fit in judicio, & coram Judice competenti, ad differentiam confessionis extra judicium factæ, quæ extrajudicialis appellatur. Utraque fieri potest, vel tacite, vel expresse. Tacite fit, quando aliquid dicitur, aut agitur, aut omittitur, cui omissioni, aut actioni, aut dicto, vel ex natura rei, vel per juris interpretationem est annexa confessio, ut puta in exemplo allato *tit. preced. num. 6.* si post præstitum veritatis aut calumniæ juramentum, Reus vel Procurator ipsius positionibus ab Adversario sibi factis interrogatus, jussusque à Judice respondere, absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absenter, habetur pro confesso, quia jus talem contumaciam ita interpretatur, ut patet ex *c. fin. de confess. in 6.* Expressa autem confessio est, quando fit verbis expressis, & aperte declarantibus confessionem.

3. Quo

3. Quo ad efficaciam probationis multum discriminis est inter confessionem judicialem, & extrajudicialem. Confessio enim judicialis plenam fidem facit de eo quod quis confessus est, sive sit confessio alicujus positionis, in quo casu liberatur Actor ab omni onere probandi eandem positionem, ut supra dictum est; sive sit confessio principalis intentionis Actoris, in quo casu habetur Reus pro judicato, juxta *l. 1. Cod. de conf. f.* & sua veluti sententia condemnatus, *l. 1. ff. eod.* Si tamen facta fuerit cum circumstantiis à jure requisitis, quas explicat Gloss. in *c. fin. de confes. v. confessus*: hoc est coram Judice competenti, præsente Adversario, ejusve Procuratore, ex *l. certum 6. §. si quis absente ff. eod.* quæ non processerit ex ignorantia facti, ignorantia enim facti, non juris excusat, *c. ignorantia 3. de reg. jur. in 6. & l. non fatetur 2. ff. de confes.*: item quæ facta sit ab eo, qui minoritatis annos excesserit, hoc est 25. impleverit; ex *cit. l. certum §. in pupillo ff. de confes. & l. non omnia 44. ff. de minorib.* demum quæ sit certa, hoc est non confiteatur tantummodo aliquid indeterminatum, & vagum, unde Reus urgeri solet, ut certum confiteatur, ex *ead. l. certum.*

4. Illud tamen hic adverti debet, quæ dicta sunt de efficacia confessionis judicialis ad faciendam plenam fidem, intelligenda esse relatè ad solum confitentem: unde si contingat

fieri

Q 4

Quo

fieri ab aliquo judicialem confessionem de crimine, quod cum sociis perpetravit, manifestando etiam eosdem socios; erit plene probatum contra confitentem, sed non contra socios, qui propterea ex vi præcisa ejusdem confessionis non sunt condemnandi, ut habetur in *c. 1. de confes.* ubi insuper additur, secundum irriusque juris statuta de se confessos super aliorum conscientis interrogari non debere, exceptis quibusdam particularibus criminibus.

5. Quod autem attinet ad extrajudicialem confessionem, distinguendum est utrum ea facta fuerit præsentem Adversario, & coram legitimis testibus, qui de ea testari possint; vel facta fuerit adversario absente. Si primum, eademque confessio ab illis testibus in iudicio producat, fit plena probatio, ut tradunt Doctores fuscè citati à Maranta *p. 6. speculi de confes.* circa initium, ubi etiam plures super hac re limitationes enumerat. Si autem facta fuerit absente adversario, & per duos testes in iudicio producat, facit tantum præsumptionem, & semiplenam probationem, ut docet Bart. in *l. admonendi 31. ff. de jurejur.* citatus à Pinor. in *c. fin. de success. ab intest. n. 16.* quod intellige de confessione semel facta: nam bina confessio extrajudicium operatur effectum confessionis judicialis, ex *l. cum scimus 21. Cod. de agricol. & cens.*

conf. lib. 11. ut ibi notat Bart. relatus à Panor. in rep. ad c. per tuas 9. de arbit. n. 19.

6. Ratio disparitatis, quare plus credatur confessioni factæ coram Adversario, quam eodem absente, esse potest: quia ubi quis aliquid contra se confitetur, præsertim ubi majus sibi præjudicium timere potest, præsumitur id confiteri veritate compulsus, eademque præsumptio est juris, & de jure, contra quam probatio non admittitur, nisi petita ex evidentissimis rationibus, ut paulò infrà explicabitur ubi in specie de præsumptionibus: confessio autem debiti contra se facta coram Adversario, est confessio, ubi confitens majus sibi præjudicium timere potest, quam si facta sit eodem absente. In criminalibus tamen, in quibus clarior probatio requiritur ut dictum est in *tit. preced. n. 5.* confessio Rei extrajudicialis, siue facta sit præsentem parte, siue absente, non satis est ad condemnationem. Videri potest Maran. in loco supra citato.

T I T. XII.

De Testibus, & Attestationibus.

1. **A**ltera probationis species est quæ fit per Testes, locumque habet in omnibus causarum generibus, siue Ecclesiasticis, & spiritualibus

Q 5

libus five prophanis, five civilibus, five criminalibus, ut constat ex pluribus juribus in Decretal. tit. de testib. & attest. & ex l. i. ff. de test. Dicuntur autē Testes, qui ad fidem alicujus rei sua attestazione seu depositione faciendā adhibentur. Circa quos, pro præsenti instituto, dispiciendū nobis est, quānam personæ possint, aut non possint esse Testes in judicio: ac præterea quomodo sit eorundem attestatio suscipienda.

2. Quoad primum, communis regula est, ut numquemque admitti posse ad testimonium ferendum, qui expressa lege non prohibeatur, quæ regula desumitur ex cit. l. i. ff. de testib. Quis autē à lege sit prohibitus, colligi potest ex septem conditionibus in legitimo teste requisitis, quæ apud Glos. in c. 2. eod. tit. v. vili. fin. his versiculis continentur.

*Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requirer.*

3. *Conditio*: quia solus homo liber ad testificandum admittitur in judicio, unde servus repellitur, quia habetur pro nullo, ex l. quod attinet 32. ff. de reg. jur. nisi tamen de facto proprio interrogandus sit, & cum alia probatio ad eruendam veritatem non est, ex l. servi responsio 7. ff. de testib. quæ refertur à Grat. in cap. si testes 4. §. item servi responsio 4. q. 3. atque præsertim nisi quæstio sit de quibusdam criminibus exceptis, puta Simonix, hæresis &c. pro quibus

bus testificandis admittuntur plerumque etiam testes cæteroquin de jure inhabiles. Laicus etiam contra Clericum non admittitur ubi criminaliter agitur: ubi autem civiliter, admittitur dumtaxat ad accusandum, ut suam vel suorum injuriam prosequatur, non autem ad testimonium, *c. de cætero* 14. *de testib.* excepto casu, in quo aliunde veritas cognosci non possit, *c. quoniam* 3. *eod.* Clericus etiam contra laicum in sæculari judicio testis adhiberi non debet, nisi ubi testes laici non reperiuntur; in quorum defectu, ne veritas occultetur, & malus ut bonus æstimetur, in providentia proprii Episcopi esse debet, ut aut coram se, & competentibus judicibus, aut aliter honorificè veritatem testificetur, juxta textum in *c. fin.* 14. *q. 2.* Videri potest Panor. in *cap. cum Nuncius* 12. *de testib. num. 3.* ubi insuper tradit quod si Clericus aliquis spontè deponit sine licentia sui Prælati coram Judice sæculari, quamvis illicite, valide tamen deponit. In causa autem criminali sanguinis speciali etiam ratione prohibitum est Clericis testimonium, quia alioquin irregularitatem incurrerent secuta morte malefactoris. Idem proportionaliter juris est circa Religiosos.

4. *Sexus*: quia mulieris testimonium de jure Canonico non admittitur in judiciis criminaliter criminalibus *cap. mulierem* 17. 33. *q. 5.* juncta

ibid. glos. v. *nec testis* & c. *forus* 10. de verb. signif. ubi jus civile correctum est, juxta quod idem testimonium etiam in eisdem judiciis admittebatur, arg. l. *testium* 3. §. *penult.* ff. de testib. ubi tantummodo excipiebatur mulier quæ palam quæstum faciat feceritve, unde à contrario sensu arguebatur, reliquas non repelli. In judiciis tamen civilibus admittitur mulieris testimonium, excepto testamento, in quo mulier regulariter testis esse non potest, Instit. de testament. §. *testes*, & exceptis causis feudalibus, in lib. feud. qui testes sunt neces. ad non investit. l. *five Clericus* circa finem, ubi videndi Doctores: nisi tamen fæmina esset illustris, & habens sub se feudum, & vassallos, cujus testimonium etiam in causis feudalibus esset legitimum, ut tradit Mascard. de prob. concl. 764.

5. *Ætas*: quia impuberes, hoc est masculi qui 14. annos non compleverint & fæminæ quæ 12. neque in causis criminalibus, neque in causis civilibus admittuntur in testes, l. *Testium*. 3. §. *lege julia* ff. de testib. & c. *testes autem* 2. 4. q. 2. Si autem pubertatis annos excefferint, sed nondum compleverint 20. annos, admittuntur in civilibus, sed excluduntur in criminalibus, l. *in testimonium* 20. ff. de testib. exceptis quibusdam delictis, puta læsæ majestatis &c. ut docet Gloss. in l. *inviti* 19. ff. eod. v. *sed nec pupillis*, pro quibus delictis multæ etiam aliæ, quas ad.

adduximus aut adducemus, testium inhabilitates non attenduntur.

6. *Discretio*: quia prohibentur tam in civilibus, quam in criminalibus quotquot laborant defectu, vel infirmitate iudicii, quales sunt furiosi, & mente capti non habentes lucida intervalla, & ex eadem etiam ratione Pupilli.

7. *Fama*: quia repelluntur infames, c. licet 47. de testib. si præsertim tales sint infamia juris, qui tum pro criminalibus, tum pro civilibus causis sunt inhabiles ad testimonium, exceptis quibusdam casibus gravioribus, puta hæresis aut simoniæ &c. c. tanta 7. de simon. Ex eadem quoque ratione prohibentur etiam excommunicati c. veniens 38. eod. in fine, & c. decernimus 8. de sent. excomm. in 6. quia scilicet censentur infames.

8. *Fortuna*: quia pauper ita vilis, ut facile possit pecunia corrumpi, non admittitur ad attestandum l. testium 3. ff. de testib. Qua de causa, hoc est ne detur occasio corrumpendi testes per pecuniam, prohibetur solvi pretium pro ipso actu testificandi, c. 1. de testib. ita ut testimonium, quod soluto pretio fit reputetur invalidum, ut notat *Glos. in eod. c. 1. de testib. v. pretio.*

9. *Fides* demum, seu *fidelitas*, quæ undequaque præsumi debet in testibus, ut eorum attestatio sit idonea, unde ex ejusdem præsump-

Q 7

tionis

timum. Ex triplici autem capite potest nonnunquam ea præsumptio vacillare, aut etiam induci præsumptio contraria, adeoque ex hoc capite repelli aliquis ab attestando: videlicet, vel ex nimia conjunctione seu propensione erga litigantem ejusque causam; vel ex nimio contra eundem odio; vel ex eo quod quis aliàs contra fidelitatem peccaverit fueritque perjurus.

10. Ratione nimix conjunctionis seu propensionis erga litigantem, repelluntur à testimonio domestici, qui videlicet sunt ex ejusdem familia *c. in litteris 24. de testib. & l. penul. ff. eod.* Item consanguinei & affines, ut colligitur ex *c. Super eo 22. eod. & l. Parentes 5: C. eod. juncta ibid. Glos. v. Parentes.* Nisi tamen causa aliqua agatur, quæ solum domesticis, aut consanguineis nota sit, ut est exemplum in *c. Præsens 4. 20. q. 3.* ex qua ratione in causa consanguinitatis audiuntur testes consanguinei, quod eam præsumuntur magis scire, *c. Quoties 5. de testib.* imo & ipsa mater, cujus dicto statuitur ante contractum Matrimonium, quamvis ex ejus solius dicto non dissolvatur matrimonium jam contractum, sed plurium testimonium requiratur, *cit. c. super eo 22. eod.*

11. Ratione propensionis seu affectionis erga causam testes esse non possunt Advocatus, & Procurator in ea causa, pro qua operam & pa-

troci-

inocinium præstiterunt, etiam in causa appellationis, *cap. fin. de testib. in 6.* quod & in executoribus negotiorum observandum est ex *l. fin. ff. eod.* Repelluntur quoque à ferendo testimonio in causa criminali ii qui consimili crimine, de quo quæstio est, maculati sint, ex *cap. veniens 10. & c. Personas 20. de testib.* quia scilicet posset esse periculum aut suspicio collusionis, aut affectus ad causam propriam tanto facilius defendendam. Excipitur tamen crimen læsæ majestatis in *c. 1. de confes.* & crimen simoniæ si de eo agatur civiliter, & emolumentum exinde non proveniat attestanti juxta textum in *c. 1. de testib. in 6.*

12. Ratione odii erga alterutrum litigantem, repelluntur ab attestando ejus inimici *l. Testium 3. ff. eod.* quia non præsumuntur ex fide, sed potius ex malevolentia dicturi.

13. Demum ratione infidelitatis aliàs commissæ repellitur perjurus, qui falsum juramento confirmaverit, idque tum in causa civili, tum in causa criminali, quamvis sit emendatus, & de perjurio poenitentiam egerit, *cap. Parvuli 14. 22. q. 5. & cap. Semel malus 8. de reg. jur. in 6.* Quod est speciale in reatu perjurii. Si quis enim alio criminis genere peccaverit, sed postea de eo crimine sit emendatus, omnique purgatus infamia, admittitur testis in causa civili, & etiã in criminali quæ civiliter agatur, ut expressè habetur

betur in *c. Testimonium* 54. *de testib.* ubi latius videndi Doctores casus aliquos speciales ab hac regula excipientes. Ex proportionali quoque ratione rejiciuntur hæretici, Judæi, & Pagani à ferendo testimonio contra Catholicum & Christianum, *c. Non potest* 24. *cum duob. seqq. 2. q. 7.* quia videlicet, ut ibidem dicitur, non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis, Testimonium tamen Christiani contra Judæum non repellitur, *c. Judæi* 21. *de testib.* quia non est in eo infidelitatis præsumptio.

14, Quod autem attinet ad modum recipiendi testes legitimos, eorumque attestaciones, quod ab initio hujus tituli proposuimus secundo loco examinandum; uterlibet litigans intra statutū à Judice temporis terminum, si quid per testes probandum sit, debet testes in judicium adducere, prius tamen citato & evocato adversario, qui ipsos videat jurantes, & audiat, *ex o. 2. eod.* & si quid habet quod contra ipsos excipiat, id ante eorum examen & attestacionum publicationem objiciat. Productis autem testibus, & adversario comparente, exhiberi debent tum Judici tum etiam Adversario articuli, super quibus producti sunt ipsi, testiumque nomina significari.

15. Eo actu expedito, vel Adversarius aliquam exceptionem objicit contra testes propter

ter quam eos à testimonio repellit; vel nullam.
 Si primum: Judicis erit attenta rei qualitate
 prudenter decernere utrum suspenso examine
 testium contra quos exceptum est, adducendæ
 sint probationes exceptionum, an potius proce-
 dendum sit ad Testium examen, dilata proba-
 tione exceptionum, quæ si penitus à Judice non
 admittatur, dat excipienti jus legitimum ap-
 pellandi, *c. ex parte 7. de testib.* Si autem nihil
 excipit, absolute proceditur ad examen, pro
 quo potest Adversarius exhibere Judici inter-
 rogatoria sua super articulis sibi ante exhibitis,
 ut etiam per eadem interrogatoria super eis-
 dem articulis Judex testes interroget, *c. presen-
 tium 2. §. testes etiam eod. in 6.* ut si forte contin-
 gat testes à producente fuisse subornatos, per in-
 terrogatoria ab adversario proposita facilius
 deprehendatur, & propterea productori testi-
 um non debent eadem Adversarii interrogato-
 ria manifestari, ut docet *glos. in cit. c. Prasentium
 v. interrogatoria.*

16. Testes igitur in iudicium admissos & re-
 ceptos, præmisso coram adversario juramento
 veritatis, quo jurare debent se non privato o-
 dio, neque amicitia, neque pro aliquo com-
 modo ad hoc jurandum inductos, reique veri-
 tatem prout secundum conscientiam noverint
 testaturos, quia nullius testimonio quantum-
 cumque religiosus existat (nisi juratus deposue-
 rit)

rit) in alterius præjudicium debet credi *c. Nuper 51. de testib.* Testes (inquam) ita admissos, & juratos Judex separatim singulos & secreto examinare debet tam super articulis à producente propositis, quam super interrogatoriis exhibitis ab Adversario, investigando diligenter circumstantias omnes, quas cognoscendæ veritati utiles judicaverit, ut decernitur in *c. Cum causam 37. eod. & in l. Testium 3. ff. eod.* subtiliter etiam animadvertendo quo vultu, quave animi constantia aut trepidatione deponant, ex quibus sæpe rei veritas proditur.

17. Illud tamen principaliter curare debet Judex, ut testes dicti, sui rationem proferant, quia ex qualitate rationis pendet robur, & efficacia testimonii ita ut si vel nulla vel improbabilis reddatur ratio, testimonio non credatur, præsertim in causis criminalibus, ut sumitur ex *c. Præterea 27. eod. & l. solam 3. C. eod.* Hinc si quæstio in iudicium adducta talis sit, quæ per aliquem ex quinque sensibus corporeis de natura sua percipi possit, puta visu vel auditu debet regulariter testis, ut convincenter deponat, testificari de visu, de auditu proprio, & si solum deponat de auditu alieno, regulariter non admittitur, *c. Licet 47. eod.* ubi etiam aliqui particulares casus ab hac regula excipiuntur. Universaliter autem Judicis erit, prudenter secum perpendere qualitatem rationum in attestationibus à teste prolatarum, utrum
plus,

plus, vel minus roboris habeant, quia quæ argumenta ad probandam quamcumque rem sufficiant nullo certo modo satis definiri potest, ut fuse exponitur in *l. Testium 3. ff. eod.*

18. Examinatis testibus ab Actore productis, debet admitti Reus ad probationem eorum, quæ contra testes Actoris excipit, nisi tamen super his fuerit ante auditus. Quod si idem Reus ejusmodi exceptiones probaturus testes suos & ipse producat, poterit Actor testes illos repellere, eorumque testimonium etiam aliis superinductis testibus reprobare. Ulterius testium productio non admittitur, ne lites nimium protrahantur: & ad summum concedi potest quarta productio dummodo interveniat legalis solemnitas, hoc est ut postulans præstet juramentum, quod neque per se neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum aut artem aliquam quartam productionem exposcat; sed quia quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit, juxta textum expressum in *c. penult. de testib.* & hoc est quod dicitur in rubr. *c. Licet dilectus 49. eod.* testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licere, sed reprobatorios reprobatoriorum non licere.

19. Ad rem plene probandam requiruntur ad minimum attestations duorum omni exceptione majorum, *c. Licet 23. eod.* quæ & regulariter

lariter sufficiunt, exceptis quibusdam particularibus casibus, in quibus plures duobus exiguntur. Unius autem attestatio facit tantum semiplenam probationem, nisi hic sit publicus officialis ad aliquem actum constitutus, & de eo actu à se facto testetur; aut nisi agatur de evitando peccato, ex qua ratione decernitur in *c. super eo. eod.* ut in quaestione utrum aliqua mulier sit desponsanda viro, etiam si sola mater alterutrius deponat eos esse consanguineos tale testimonium satis sit in ordine ad sponsalia non contrahenda, quamvis si Matrimonium est firmatum, non debeat sine plurium iuramento dissolvi seu irritum declarari.

20. Sed neque satis est testes esse plures, nisi fuerint etiam contestes; hoc est de uno eodemque individualiter facto uniformiter attestantes. Testes igitur singulares quales dicuntur qui singuli de distinctis aut diversis actibus testantur, aut qui super eodem actu non concordant, plenam fidem non faciunt *c. Bonæ 23. de elect.* aliisque iuribus. Quod si singuli testes deponant de aliquo particulari actu iterabili & sub eodem genere contento, controversatur inter Doctores utrum in tali casu censeatur plene probatum idem genus, quamvis plene probatus non sit ullus actus in individuo, utpote à singulari teste depositus. *Glos. in l. Ob carmen 21. ff. de testib. v. impari numero*, quam refert Panor.

Panor. *Consilior. lib. 2. consil. 181. n. 2.* docet, testes singulariter deponentes de actibus particularibus, sufficienter probare cum agitur de probando universali, ut puta si probanda sit possessio diuturna, non obstat si unus testis dicat se vidisse possessionem uno tempore, alius autem dicat se possessionem vidisse alio tempore, quia in ea quaestione hoc solum generaliter quaeritur an quis possederit, in quo genere omnes testes concordant, non autem an illa vel illa die possederit, in qua specie testes illi sunt singulares.

21. Si plures testes idonei sint de uno eodemque facto contestes, & unus his contradicat, hic non evertit plenam illorum probationem; potest tamen nonnunquam minuire si multum illis dignitate praemineat: in testibus enim non solum numerus, sed etiam qualitas attendenda est ex c. *in nostra 32. de testib.* ubi propterea decernitur ut si testes ab utroque litigante producti deponant contraria, & pro parte unius sint pauciores sed multo majoris auctoritatis, plene probatum censeretur pro eo, pro quo testes illi pauciores deponunt, quamvis caeteroquin ubi non sit ille excessus praeminentiae, obtineat in probatione qui plures pro se testes idoneos numeraverit.

22. Universaliter tamen spectat ad Judicem testes ita dissidentes, quantum potest, conciliare: & quia delictum & perjurium in testibus non

non est facile præsumendum, *c. Estote 2. de reg. jur. & c. unico de scrutin. in ord. faciendo*; ideo ubi contrarietas manifesta non est, eorum dicta benigne interpretabitur, ut de diversis actibus videantur fuisse testati, si eorum depositio fuerit circa actus reiterabiles; ut habetur in *c. Cum tu 16. de testib.* aut ut unius dictum prolatum sit in significatione minus propria, adeoque testes sibi non contradicant. Ejusmodi tamen testimonium conciliatio fieri non debet ad effectum condemnationis in criminalibus, in quibus sicut majus Rei præjudicium agitur, ita probatio manifestior & luce meridiana clarior sit necesse est, ut supra diximus ex *l. fin. C. de probat.*

23. Receptis igitur ex utraque parte depositionibus testium, qui hinc inde quadragenarium numerum non debent excedere, ex *c. Cum causam 37. de testib.* & renuntiata à partibus ulteriori productione, fieri debet earundem depositionum publicatio, & utrique litiganti debent ostendi, ut dispiciant quid adversus illas opponere possint, ex *cap. In causis 15. eod.* puta utrum confuse & obscure deposuerint, utrum sint testes singulares, utrum sibi contrariantur &c. Ita tamen requiritur ea publicatio, ut si ommissa fuerit, non eo ipso irritetur processus atque sententia, quamvis det causam justam appellandi ei, qui illam publicationem à Judice petierit, & non obtinuerit.

24. Post

24. Post publicatas attestaciones, ulterior testium productio super eisdem articulis non admittitur, sed tantum super aliis, *c. Cum venisset. 25. eod.* quemadmodum neque potest quidquam opponi contra personas testium, exceptis tribus casibus expressis in *c. Presentium 31. eod.* videlicet si Reus iuraverit se ad hoc ex malitia non procedere, vel nisi forte ante publicationem id fuerit protestatus, vel si ostendere possit se post publicationem didicisse quod objicit in personas.

25. Depositiones testium in uno iudicio plenario receptæ etiam in alio fidem faciunt pro eadem causa & inter easdem personas, *c. Causam 11. eod.* Dixi in iudicio plenario: quia receptæ in iudicio summario fidem non faciunt pro plenario, sed debent iterum illi vel alii testes examinari, ex *c. veniens 38. eod.* Quemadmodum neque receptæ coram Arbitro, si testes illi adhuc vivant, & alteruter litigans nolit stare illis attestacionibus pro plenario iudicio. Si autem ipsi testes coram Arbitro recepti mortui sunt; tunc eorum attestaciones fidem faciunt etiam in iudicio plenario, ex *c. Presentata 50. eod.* iuncta ibid. gloss. v. *acta*. Ratio quare iura decreverint plus deferendum attestacionibus testium mortuorum coram Arbitro receptis, quam adhuc viventium, esse potest: quia si mortuorum etiam testium depositiones non probarent, periret
sæpius

sæpius probandi facultas in alterius detrimentum, ex qua ratione diximus in hoc lib. 3. tit. 9. n. 7. posse testes examinari etiam lite non contestata, quando de eorum morte, vel absentia diuturna probabiliter timeri potest, ex c. fin. Ut lite non contest. &c.

T I T. XIII.

*De fide Instrumentorum, de Præsumptionibus,
& de Jurejurando,*

1. **A**Lia probationis species est, quæ fit per instrumenta, sumendo tale nomen non in ampla significatione, sub qua complectitur omne id, per quod causa instrui potest & fides Judici fieri, ut sumitur in l. 1. ff. de fide instrumentor. sed in significatione restricta, sub qua significatur scriptura faciens ad fidem, & probationem rei, quam continet.

2. Instrumentum tali modo sumptum dividitur in publicum, & privatum. Instrumentum publicum dicitur scriptura, quæ confecta sit manu personæ publicæ, puta Tabellionis aut Notarii ad id muneris autoritate legitima deputati, servata forma legitima, nempe ut facta sit à Notario ad id à partibus rogato, aut ex mandato Judicis, cum expressione anni, indicationis, mensis, diei, loci ubi fit actus, nominis testium,

estium, & cum subscriptione eorundem testium atque Notarii seu Tabellionis, ut sumitur ex pluribus juribus sub titulo *de fide instrumentor.*

3. Subdividitur instrumentum publicum in protocollum, & transumptum. Protocollum dicitur scriptura illa Notarii, in qua breviter annotatur memoriæ causa actus gesti substantia, ut deinde in legitimam formam cum debitis solemnitatibus extendatur. Transumptum vocatur ipsum instrumentum authenticum à Notario ex protocollo desumptum continens plenam rei expositionem, & cum legitima forma extensum. Quæ autem ex his originalibus instrumentis describuntur, vocari solent exempla seu copiæ instrumentorum.

4. Instrumentum privatum dicitur scriptura privatæ personæ seu ad publicum munus conficiendi instrumenta non destinatæ. Hujus generis esse censetur *Apocha*, hoc est scriptura quam creditor debitori dat, & in qua idem creditor fatetur se recepisse à debitore pecuniam sibi ab eo debitam: *Antapocha*, id est scriptura quam debitor dat creditori, & in ea profitetur se creditori solvisse quod debebat: *Syngrapha*, hoc est scriptura propria manu conscripta ab iis qui paciscuntur, in alicujus rei fidem, & quam sibi invicem tradunt: *Libellus rationum*, seu rationes privatæ, quas quis sponte pro re sua scribit: *Epistola* demum, quam quis ad aliquem mittit. Tali-

R

lium

lium scripturarum pluries jura meminerunt, ut videre est in *l. Plures 18. c. de fide instrum. l. Rationes 6. c. de probat. &c.* & aliquando etiam illas appellant instrumenta domestica, ut patet ex *l. Instrumenta 5. C. eod.*

5. Effectus instrumenti est fidem facere de eo quod continet majorem aut minorem juxta diversas instrumentorum species. Instrumentum enim publicum de eo quod dispositive continet plenam fidem facit, siue sit protocolum, siue transumptum, siue etiam exemplum ex originali extractum per publicam personam auctoritate Judicis, unde etiam dicitur authenticum. Id tamen intelligendum est, donec contrarium non probetur siue per testes, siue per alia instrumenta contraria, ut sumitur ex *cap. Cum Joannes 10. de fide instrumentorum*, & nisi ipsum instrumentum sit in aliqua sui parte substantiali seu suspecta vitiatum, unde dubitari merito possit de falsitate, ut est casus expressus & declaratus in *c. Inter dilectos 6. eod.*

6. E converso scriptura privata id indifferenter non obtinet, sed aliquando contingit authenticam esse & plenam fidem facere, aliquando non. Authentica esse censetur, quando à partibus & à testibus est subscripta, de quo Panor. in *c. 2. eod.* Item authentica est scriptura perfecta per aliquem Officialem super pertinentibus ad officium suum. Item scriptura quæ re-

pani-

ponitur in Archivio publico, aut cui appositum sit aliquod sigillum publicum & authenticum, puta Episcopi, Principis, Universitatis &c. ut sumitur *ex c. 2. eod.* & ex aliis ibid. adductis à Panor. At scriptura privata, cui talia adminicula defint, authentica non est, præterquam contraScribentem, si is qui scripsit fateatur se scripsisse, & in eadem scriptura exprimatur non solum debitum in genere, sed etiam causa debiti, puta quod debitor sit ex mutuo, ex emptione &c. *c. Si cautio 14. eod.* quia nemo præsumitur contra se temere confiteri.

7. Instrumenta ab utroque litigante produci regulariter possunt post litem contestatam usque ad conclusionem in causa *c. Cum dilectus 9. eod.* Imo & aliquando etiam post conclusionem, ut si producantur ad innocentiam Rei in criminalibus defendendam, aut in iudicio appellationis, aliisve casibus, quos enumerat Panor. in *eod. c. Cum dilectus. n. 3.*

8. Produci autem debent originalia, seu legitime ex autoritate Judicis exemplata, quia talia sunt authentica quibus creditur, *ex c. 1. eod.* Quamvis tamen necesse sit totum instrumentum Judici ostendere, *ex c. Cum persona 7. de privileg. in 6.* opus non est adversario totum manifestare, sed tantummodo eam instrumenti partem ubi quæstio de qua agitur continetur, *c. con-*

R. 2

tingit

tingit 5. de fide instrum. ne scilicet ostensione totius plurima diversa litigia suscitentur.

9. Si quis pro se producat instrumenta inter se contraria, nihil probat, c. Imputari 13. eod. Si autem instrumenta contraria à diversis partibus producantur; tunc vel scripturæ illæ sunt inæqualis authoritatis, vel æqualis. Si inæqualis, creditur scripturæ digniori, puta publicæ, & authenticæ præ non authentica. Si omnino æqualis, cadit Actor, quia Actore non probante Reus absolvitur. Curandum tamen erit à Iudice, ut quantum fieri potest per commodam explicationem omnis contrarietas auferatur, ut in tit. præced. n. 22. dictum fuit de testibus.

10. Alia probationum species est, quæ nascitur ex præsumptionibus. Est autem præsumptio conjectura rationalis ex aliquo signo proveniens ad adstruendam rei dubiæ fidem, quam pro veritate facit haberi, donec contrarium non probetur. Dicitur *conjectura rationalis*, unde excluditur à præsumptionis conceptu suspicio vel iudicium temerarium nullis vel insufficientibus indiciis fundatum, quod propterea nihil probat, & à jure respuitur, ex c. Inquisitioni 44. de sent. excom. Et c. Oves 9. 6. q. 1. Dicitur *rei dubiæ*, quia præsumptio semper versatur circa rem incertam, in eoque differt à fitione juris, quæ est certæ falsitatis pro veritate assumptio inducta per legem ex causa aliqua iusta, ut cum

num jus fingit Religiosum esse mortuum quamvis vivat, aut hæredem immediatum esse eandem personam cum defuncto cujus est hæres, & sic de pluribus aliis.

11. Cum autem indicia, ex quibus nascitur præsumptio, varia sint, & inæquali probabilitate conjecturam faciant rei; ideo multiplex assignari solet præsumptionum species. Alia enim est præsumptio vehemens seu violenta; alia non vehemens sed tantum probabilis. Prior est quæ talibus indiciis nititur, ut dubio moraliter non relinquat locum, cujus exemplum est in c. 2. de præsumpt. petitum ex celebri judicio Salomonis inter duas mulieres. Præsumptio non vehemens sed tantum probabilis est, quæ non ita urgentibus indiciis nititur, talibus tamen, ut probabiliter arguant rem præsumptam, eademque potest esse major aut minor, prout magis vel minus probabiliter indicia faciunt conjecturam.

12. Alia quoque præsumptionis divisio est in præsumptionem hominis, & præsumptionem juris. Præsumptio hominis est quæ formatur in mente hominis ex aliquibus indiciis & argumentis, & non est expressa in jure. Quæ autem est expressa in jure, ea dicitur præsumptio juris, qualis est v. g. ea qua præsumitur contra illum, qui dilationibus indicium subterfugit, quia est expressa in c. Nullus 4. eod.

R 3

13. Sub-

13. Subdividitur præsumptio juris in eam quæ est juris tantum, & in eam quæ est juris & de jure. Præsumptio juris tantum est quæ est expressa in jure, sed nihil super illa statutum est quod pro jure habeatur. Præsumptio juris, & de jure est, quando non solum continetur in jure, sed super ipsa jus aliquod firmum statutum est, qualis est v. g. præsumptio melioris causæ resultans pro victore ex sententia definitiva lata, contra quam sententiam intra tempus legitimum non appellaverit is qui causa cecidit, vi cujus præsumptionis statutum est ut victus cogatur satisfacere sententiæ, ut patet ex c. Cum inter 13. de sent. & re judic. in fine.

14. Inter alios præsumptionis effectus pro re præsentis est fidem facere in judicio, & substitui loco probationis, servato tamen discrimine inter prædictas præsumptionum species quia præsumptio tantum probabilis aliquantulum sed non plene probat, nisi tamen fama publica aut aliis adminiculis adjuvetur, in quo casu potest nonnumquam plenam fidem facere, ex c. Tertio loco 13. de præsumpt. At præsumptio vehementis & violenta, aut præsumptio juris, & de jure universaliter plenam fidem facit, eique statuitur donec contrarium non probetur, c. Cum dilecti 6. de donationib. exceptis tamen causis criminalibus gravibus, in quibus propter præsumptionem

ptionem etiam vehementem non debet quis
condemnari, ex c. Litteras 14. de præsumpt.

15. Quod autem dictum est donec contrarium
non probetur generaliter obtinet in præsump-
tione vehementi, & in præsumptione juris tan-
tum, quæ probationem in contrarium non ex-
cludit, quæ tamen apertissima sit necesse est, ex
l. Non est verisimile 23. ff. quod metus causa & l.
Cum de indebito 25. ff. de probat & c. Quia verifi-
mile 10. de præsumpt. At præsumptio juris & de
jure regulariter probationem in contrarium
non admittit, c. Is qui fidem 30. de Sponsal. Dixi
regulariter: quia sunt aliquæ probationes ita li-
quidæ, ut admitti quoque possint contra præ-
sumptionem juris & de jure, eandemque dilue-
re. Talis esse censetur confessio contraria ab
eo facta, in cuius favorem stat præsumptio,
dummodo sit confessio de his quæ pendent
à voluntate confitentis, & directe in ejus favo-
rem sit à jure inducta præsumptio, ut puta
quavis sententiâ & res judicata pariat præ-
sumptionem juris, & de jure in favorem ejus
pro quo judicatum est, attamen diluitur ejus-
modi præsumptio, si idem confiteatur senten-
tiam Judicis per errorem aut subreptionem
emanasse. Videri potest Panor. alique Docto-
res in cit. c. Is qui fidem.

16. In concursu plurium præsumptionum ea
prævalet quæ potentior est: quænam autem ta-

lis sit prudenti Judicis arbitrio judicandum est. Cæteris paribus ea potentior esse censetur quæ facit valere actum: quæ benignior: quæ favorabilior Reo: quæ peccatum evitatur: quæ fundatur in jure magis speciali, & sic de pluribus aliis circumstantiis, quæ videri possunt apud Doctores in tit. *de præsumptionibus*.

17. Quæstionis est utrum præsumptio, ut pro fit ei pro quo stat, ab eodem in judicio debeat allegari, quam late tractat Menoch. *de præsumpt. lib. 1. qu. 48*. Qua in re distinguendum videtur cum eodem inter prædictas præsumptionum species. Præsumptio enim hominis allegari debet, quia cum non sit expressa in jure, non præsumitur nota Judici. Præsumptio etiam Juris, si sit juris tantum, & fundata in facto proprio ipsius pro quo stat præsumptio, aut circa factum ejus proprium versans allegari debet, saltem per allegationem ejus facti ex quo resultat præsumptio, ut puta cum ex possessione de præterito resultet præsumptio possessionis de præsentis, debet saltem allegari præterita possessio: id enim, quod ex ea sequitur, videlicet præsumptionem possessionis præsentis, Judex scire præsumitur, & supplere tenetur cum sit statuta per legem, quia ea quæ sunt juris præsumitur Judex scire, & tenetur supplere, ex *l. un. c. Ut quæ desunt advocat. part. judex suppl.* At præsumptio juris & de jure nullatenus est de necessitate

cessitate alleganda, quia lex illam habet pro veritate, quam Judex necessario sequi debet. Videri potest idem Menoch. in loco cit.

18. Tempus allegandæ præsumptionis, si quando aliqua alleganda sit, non est in jure statutum, unde indifferenter in toto progressu judicii allegari potest.

19. Alia demum probationis species est, quæ nascitur ex juramento de veritate, quod nonnumquam adhibetur in causis civilibus, quando testibus aut instrumentis aut præsumptionibus est aliquatenus sed non plenè causa probata, ut constat ex c. *Ex litteris*. 32. &c. *fin. de jurejur.* Est autem pro re præsentis juramentum duplex, aliud necessariū; aliud voluntarium. Juramentum necessarium est quod à Judice deferretur litiganti ad supplendas probationes, ita dictum, tum quia per Judicem necessario deferri debet, tum etiam quia à Judice delatum non potest à partibus recusari, nisi justis de causis, quæ quales sint videri possunt apud Panor. in cit. c. *fin. de jurejur. n. 5.* Juramentum voluntarium dicitur quod in judicio unus litigantium alteri deferret, ita vocatum, tum quia qui illud deferret, non nisi volens, & libere deferret; tum etiam quia ille cui deferretur, potest illud recusare, ita ut nec jurare velit, nec juramentum referre in Adversarium deferentem: nisi tamen juramentum à parte delatum sit approbante Judice: in quo casu,

si nulla iusta causa excuset, alter cui defertur, vel jurare debet, vel saltem juramentum referre in adversarium, conveniendo ut ipse juret, & ejus juramento standum sit, ut tradit Panor. in cit. c. fin. num. 4. & propterea tale juramentum vocari quandoque solet decisorium, eo quod habeat quandam vim transactionis juxta Panor. ibid. n. 7. ubi etiam n. 8. ponit quasdam hujus rei limitationes.

T I T. XIV.

De Sententia & rejudicata.

1. **E**Xpeditis in judicio probationibus deveniendum est ad sententiam, nempe ad pronuntiationem, seu definitionem Judicis, quæ judiciali controversiæ finem imponit, eandemque denominat rem judicatam, quamvis & ipsa sententia appellari quoque soleat res judicata, postquam intra legitimum tempus non fuerit ab ea appellatum, quia sic censetur approbata, & quodammodo judicata ab ipsis partibus, & in hoc sensu frequenter dicitur sententia transire in rem judicatam.

2. Triplex est sententiarum species: alia enim est interlocutoria, alia definitiva, alia quæ quamvis definitiva non sit, habet tamen aliquam vim definitivæ. Interlocutoria est quæ inter principium, & finem causæ principalis super aliquo incidenti pronuntiatur. Definitiva dicitur quæ principalem quæstionem definit, ex

Glos. in Clem. un. de sequestrat. possess. v. definitiva.

Ea

Ea demum, quæ definitiva non est, sed habet vim definitivæ, vocatur quæ causam principalem non definit, sed illam rejicit, ut puta cum Judex pronunciat se non esse Judicem in ea causa competentem, ut est exemplum in *c. significantibus* 38. *de off. deleg.* Dicitur autem habens vim definitivæ, quia Judex illam revocare non potest, sicut revocare non potest definitivam: ea enim lata functus est officio suo, ut sumitur ex eod. *c. significantibus*, & ex *l. Judex*. 55. *ff. de re judic.* at mere interlocutoriam revocare potest, ex *c. cum cessante* 60. *de appellation.* ubi videndi Doctores quoad aliquos casus exceptos, & inter reliquos Panor. *ibid. n. 11. & seqq.*

3. Cum autem sententia definitiva ferri non debeat, nisi omnibus auditis, quæ partes utrinque proponere velint, *c. judicantem* 11. 30. q. 5. ideo antequam pronuncietur, interrogandæ sunt partes utrum aliqui aliquid allegare velint. Si affirmant, certus illis terminus temporis statuendus est, intra quod illud producant, juxta *auth. jubemus* *c. de Judic.* Si negent, jubedi sunt ulteriori probationi renunciare, eademq; renunciatio est in actis inferenda, ex *c. quoniam* 11. *de probat.*

4. His expeditis, citandæ sunt partes ut certo die adsint ad jus audiendum ut colligitur ex *c. 2. de dolo* in 6. Sententia enim lata contra absentem non citatū, & non contumacem est nulla, ex *l. ea quæ* 7. *c. quomodo*, & *quando Judex*, nisi

nisi agatur de facto notorio, in quo certum sit absenti nullam defensionem competere, ut limitat Panor. in c. cum sit Romanas. de appellat. n. 7. Partibus præsentibus, aut etiam absentibus, sed citatis, Judex Christi nomine invocato, solumque Deum atque justitiam præ oculis habens, sedens pro tribunali, & de scripto, ut præcipitur in c. fin. de sent. & re jud. in 6. recitare debet sententiam, & judiciali controversiæ finem imponere.

5. Illud autem præ reliquis attendendum est Judici, ut sententiam ferat secundum allegata, & probata, ex l. illicitas 6. §. verita ff. de off. Præsidis. Item secundum legum statuta: sententia enim lata contra expressum statutum legis est ipso jure nulla, quamvis si sit contra solum jus litigatoris, valida sit quamdiu per appellationem interpositam non infirmetur, ut constat ex c. 1. & c. cum inter 13. de sent. & re judic. Item terri debet conformiter ad petitionem libelli, & ad genus actionis in ipso propositū, ex l. ut fundus 18. ff. communi dividun. Item de die, quia notu lata regulariter non est valida, ex c. consuluit 24. de off. deleg. imo & ea die, & hora pro qua citatio facta est, quæ sit dies non feriata, sed juridica, juxta c. fin. de feriis.

6. Quod si contingat Judicem aliquem Ecclesiasticum, sive Ordinarium, sive delegatum contra leges, & conscientiam corruptum judicare

dicare in gravamen alterius, variè punitur per Sacros Canones: suspenditur enim per annum ab executione officii, & condemnandus est ad estimationem litis parti quam læserit: & si suspensione durante damnabiliter se Divinis ingesserit, irregularitatem etiam incurrit, à qua non nisi per Summum Pontificem poterit liberari, salvo aliis constitutionibus, quæ Judicibus malè judicantibus pœnas ingerunt & infligunt. Ita expressè in *cap. 1. de sent. & rejudic. in 6.*

7. Effectus sententiæ prolatae plures sunt. Inter reliquos est, quod qui causa cecidit damnari debeat in expensas victori solvendas, quas idem victor necessario fecerit causa litis, *cap. calumniam 4. de pœnis, & l. properandum 10. §. si autem C. de judiciis*: idque si in ipsa prolatione sententiæ, siue saltem intra eandem diem in qua sententia lata est, intra quam diem suppleri possunt ea, quæ à Judice omissa sunt in sententia definitiva, si eidem sententiæ sint accessoria, juxta *l. Paulus 42. ff. de re judic.* Excepto tamen casu in quo sententia pro absente feratur, aut in quo condemnatus habuerit causam probabilem litigandi, quia in iis non procedit ista damnatio in expensas, ex cit. *c. calumniam, & c. sacro 48. vers. cunque adversu. de sent. excom.*

8. Item alius prolatae sententiæ effectus est, ut

R 7

Ju

ut Judex quoad eam causam desinat esse Judex, *l. Judex 55. ff. de re judic.* unde sententiam semel latam corrigere, mutare, aut emendare non potest: semel enim, malè, seu benè, officio functus est, ut etiam sumitur ex *l. quod iussit 14. ff. eod.* Nisi tamen sententiam tulerit ipso jure nullam, in quo casu Judex ordinarius potest iterum judicare secus autem Judex delegatus, ut tradit Gloss. in cit. *l. Judex v. non possit*, ubi etiam, alias limitationes adducit.

9. Alius etiam effectus est, ut faciat jus inter partes, si intra tempus legitimum, hoc est intra 10. dies, non fuerit ab ea appellatum, in quo casu dicitur illa transire in rem judicatam, ex *cap. quod ad consultationem 15. de sentent. & re judic.* fundatque præsumptionem juris, & de jure in favorem victoris, etiam si cæteroquin lata fuerit contra jus alterius litigatoris qui causa cecidit, ut habetur expressè in *cap. cum inter 3. eod.* Inde est quod victori competit actio civilis rei judicatæ, per quam agere potest, ut præstet Reus id, in quo condemnatus est, satisfaciaturque sententiæ, ut sumitur ex *l. Actori 8. Cod. de reb. creditis*, quæ actio transiret etiam ad hæredes ex *l. miles 6. ff. de re judic. §. fin.* & solum auctoritate rei judicatæ reperti non potest tamquam indebitum, ex *l. 1. Cod. de contradictione indebiti* juncta ibid. Gloss. *v. judicati.*

10. Dixi sententiam jus facere inter partes
quia

quia aliis regulariter non præjudicat, ut puta si sententia lata sit contra unum hæredem, non præjudicat alteri cohæredi qui in iudicio non fuit, ex cap. penult. de sent. & re judic. l. 2. C. quibus res judicata non nocet. Excipiendi tamen sunt casus aliqui, de quibus sermo est in cit. c. penult. & quos congerit glos. in ead. l. 2. v. irrogare.

11. Illud tandem sententiæ latæ privilegium est, ut neque rescindi possit prætextu instrumentorum postea repertorum, aut aliarum probationum, juxta c. Inter Monasterium 20. de sent. & re judic. exceptis tamen quibusdam casibus relatis ibid. à Glos. v. confirmantes, inter quos numerantur causæ matrimoniales, de quibus etiam agitur apud Gloss. in c. lator. 7. eod. v. permanere, quæ propterea dicuntur nunquam transire in rem judicatam. Videri potest Marant. p. 6. speculi in tit. de sent.

12. Sententiam, quæ in rem judicatam transiverit, subsequitur executio. Circa quam, distinguendum est utrum sententia lata fuerit super actione reali, an super actione personali. Lata enim super actione reali debet statim executioni mandari, aut saltem post 10. dies, ut locus interponatur appellationi, si pars gravata appellare velit: lata autem super actione personali mandatur executioni post tempus quadrimestre, quod condemnato ad solvendum conceditur, ut constat ex c. Quod ad consultationem,

nem 15. de sent. & re judic. quamvis ex justa causa possit tale tempus à Judice vel coarctari, vel prorogari. Ista tamen intelligenda sunt extra casus exceptos, inter quos numeratur ubi locum habeat privilegium restitutionis in integrum, de quo sermo erit infra in tit. 16.

13. Sententiam latam regulariter exequi ille idem debet, qui eam tulit, si sit Judex Ordinarius, & Reum foro suo subditum habeat. Si autem sententia lata fuerit à Judice delegato, controversi juris est utrum per ipsum delegatum executioni mandanda sit, ut videre est apud Menoch. de arbit. Judic. lib. 1. q. 74. Illud convenit inter Doctores, de Jure Canonico delegatum Summi Pontificis posse exequi sententiam suam, vel eandem Ordinario committere, juxta textum in cap. in litteris 9. de off. deleg. juncta ibid. Gloss. in primo notabili, & si illam Ordinario committat, tenetur idem Ordinarius obedire c. Pastoralis 23 §. quia eod. quia delegatus Summi Pontificis quoad causam sibi commissam major est omnibus post Papam c. sane 11. eod. & c. studuisti 2. de off. Legati. At circa delegatum ab inferiori Ordinario utrum exequi possit sententiam suam, variant Doctores. Affirmat Gloss. in c. 81. quis contra 4. de foro compet. v. ipsius sollicitudine, & Panor. in eod. c. n. 37. & seqq. Non desunt tamen qui oppositum sentiunt citati ibid. ab eod. Panor. nu. 32. &

& 33. Ideo pro praxi attendendum est tum ad consuetudinem loci, tum ad verba commissio- nis de Jure Civili senti Gloss. in *l. A divo 15. ff. de re judic. v. a se* neque delegatum Principis suam sententiam exequi posse. Videri potest Menoch. in loco. supracit. & alii Doctores in cit. *l. A divo.*

T I T. XV.

De Appellationibus.

1. **Q**uia nonnunquam contingere potest vel ex errore vel ex malitia Judicis litigan- tem causa cadere, cui cæteroquin jus assiste- bat; ideo de juris utriusque æquitate remedia non- nulla statuta sunt, quibus litigans læsus ab in- justa sententia lata tueri se possit, faciendo ne transeat in rem judicatam, vel ejus executio- nem impedire. Hujus generis est appellatio, hoc est ab inferiori Judice ad superiorem ratio- ne gravaminis illati vel inferendi facta provo- catio: quæ cum sit necessaria defensionis & quoddam præsidium innocentiae, ut habetur in *c. cum speciali 61. §. porro. de appellat.* ideo eam esse etiam de jure naturæ rectè tradit Panor. ad rubr. *de appellat. n. 6.*

2. Ad intellectum hujus remedii quæri ista possunt: quis appellare possit? A quo? Ad quem?

quem;

quem? Contra quam sententiam? Quomodo,
& quando? Qui demum sint appellationis effe-
ctus?

3. Quod attinet ad primum : generalis re-
gula est posse quemlibet gravatum appellare,
cujus interest, etiam si personaliter condemna-
tus non sit, seu liti non interfuerit, ut sumitur
ex l. 1. ff. de appellat. recipiend. idque obtinet e-
tiam in excommunicato, cui, quæ neces-
sariæ defensionis sunt in iudicio non negantur
cap. significaverunt 11. & cap. fin. de exception.
Dixi gravatum : quia qui gravamen proprie
tulisse non dicitur, appellationis beneficio non
juvatur, qualis est v. g. notorius Reus ; con-
fessus, & convictus cap. pervenit 13. cap. con-
suluit. 14. & c. cum speciali 61. §. Porro de appellat.
quia, ut ibi dicitur, appellationis remedium
non est ad defensionem iniquitatis, sed ad præ-
sidium innocentiae institutum.

4. Quia autem indultum à lege, imo & ab
ipsa natura remedium ad tutelam innocentiae
ampliari decet ; ideo non solum potest quis ap-
pellare pro se & in causam suam, sed etiam pro
alio ; unde Procurator, qui habeat saltem ge-
nerale mandatum, pro suo principali appella-
re permittitur, imo & debet, nisi ex iusta cau-
sa excusetur, cap. Non injuste 14. de Procurator.
in quo casu iustæ causæ impediens debet sal-
tem Domino nunciare sententiam ut ab illa ap-
pellare

pellare possit. Item in causa pluribus communi; ejusdemque defensionis, appellatio ab uno illorum facta, etiam reliquis, qui non appellaverint, prodest, juxta textum expressum in *l. Si quis separatim* 10. §. *fin. ff. de appellat.* & ex toto tit. *Cod. Si unus ex pluribus appellaverit.* Denum in criminali judicio, ubi gravius innocentiae periculum est si injusta sententia condemnetur, latius etiam extenditur de juris æquitate remedium appellationis: quia pro damnato ad supplicium quilibet appellare potest, sive ejus interfit, sive non interfit, sive habeat mandatum, sive non habeat; imo & resistente damnato, qui nolit tali appellationi deferri, ut habetur expressè in *l. Non tantum* 6. *ff. de appellat.* humanitatis enim est, quemlibet, eo non obstante, provocantem audire.

5. Quod attinet ad alterum, quo quærebatur à quo Judice possit quis appellare? regula est appellari posse ab omni Judice sive Ordinario sive delegato: nisi sit supremus Princeps, qualis est Summus Pontifex respectu totius Ecclesiae, à quo nemo est appellare permissus, *cap. Ipsi sunt* 16. & *cap. cuncta* 17. 9. q. 3. de natura enim appellationis est ut fiat ab inferiori Judice ad superiorem.

6. Sed & inferior Judex ab hac regula excipitur quotiescumque quoad aliquam causam constitutus sit cum clausula, *appellatione remota,*
hoc

hoc est ita ut ab eo in illa causa appellari non possit. Circa cujus clausulæ intellectum cum dubitatum olim fuerit utrum omnes cujuscunque generis appellationes censerī debeant per illam prohibitæ; an tantummodo appellationes frivola & inanes? Declarat Innoc. III. in c. *Pastoralis* 53. de appellat. censerī debere prohibitæ non solum appellationes frivolas & inanes, quæ etiam si ea clausula non esset apposta adhuc admittendæ non essent, sed etiam quascunque alias appellationes, quæ à jure expressè concessæ non reperiuntur.

7. Quæstionis est, utrum hoc jus servandum nunc sit? Ratio dubitandī est: quia aliqui cum Gloss. in eod. c. *Pastoralis* v. expressè, censent illud esse abrogatum in c. *ut debitus* 59. eod. tit. in quo generaliter conceditur appellari posse, quotiescumque adest iusta & probabilis causa appellandī: unde inserunt interponi posse appellationem etiam in casibus à jure non expressè concessis, dummodo sit appellatio probabilis, non obstante quod Judex constitutus fuerit cum clausula *appellatione remota*.

8. Contraria tamen sententia multo probabilior esse videtur: tum quia communior est; tum quia si ex clausula nihil aliud operaretur quam excludere appellationes improbabilis, & inanes, esset frustranea, quia etiam absque ea clausula appellationes ejus generis non admit-

tun.

var ex c. Cum appellationibus 5. de appellat. in 6.
tum demum, quia correctio iurium, quantum
geri potest vitari debet, sicut vitari facile potest
in prædictis duobus capitibus, si c. Ut debitus
intelligatur pro casibus, in quibus Judex con-
stitutus sit sine clausula appellatione remota, cujus
clausulæ nulla mentio ibidem fit; at c. Pastora-
lis procedat dumtaxat in casibus in quibus ea
clausula interveniat, qua distinctione servata
nulla contrarietas in illis iuribus reperitur.

9. Nec propterea sequitur per eandem clausu-
lam plus justo adimi modum defensionis: si quan-
do enim contingat aliquem fuisse injustè grava-
tum per sententiam, nec appellare posse vigore
prædictæ clausulæ, non prohibetur recursus ad
Superiorem, ut officio nobili gravamen emen-
det, ut sumitur ex eod. c. Pastoralis. Adde, in
causa gravi, non obstante clausula appellatione
remota, permitti quandoque appellationem, si
non plenam, & quoad omnes ejus effectus, pu-
ta etiam quoad effectum suspensivum jurisdi-
ctionis in Judice à quo appellatur statim ac ap-
pellatio interposita est; saltem quoad effectum
devolutivum, hoc est ita ut ejus causæ cognitio
devolvatur ad Superiorem, ut colligitur ex c.
Romana 3. §. Si autem. de appellat. in 6. Quam in-
rem etiam facit quædam declaratio, quæ cita-
tur, Sacræ Congregationis Concilii, quæ cen-
suit in causis visitationis & correctionis non da-
ri

ri appellationem ad effectum suspensivum, sed tantum ad devolutivum, ut tradit Pignattel. *Consult. Canon. to. 8. consult. 61. nu. 4.*

10. Quod spectat ad tertium, in quo quaritur, ad quem appellari possit? regula est appellari debere à Judice, qui sententiam tulit, ad ejus Superiorem habentem tribunal distinctum quia Superioris est corrigere factum inferioris, ex *cap. Cum inferior. 16. de major. & obed. quin & gradatim ad Superiorem proximum, cap. Dilecti 66. de appellat.* ne jurisdictiones confundantur: ita ut de jure civili nec appellare liceat ad Principem omisso Judice intermedio, ex *l. Imperatores 21. ff. eod.* Quod tamen de Jure Canonico locum non habet quoad Summum Pontificem, ad quem immediatè appellari potest omissis Judicibus intermediis, quemadmodum & ad Legatum de latere, qui in provincia sibi decreta gerit vices Papæ & concurrat cum quolibet Ordinario, ut sumitur ex *cap. Si duobus 7. de appellat. & c. 1. de off. legati.* Dixi habentem tribunal distinctum: quia si sit idem inferioris & Superioris tribunal, ut accidit in Episcopo ejusque Vicario Generali, tunc ab uno ad alterum appellari non potest, *c. Non putamus 2. de consuet. in 6.*

11. Ista tamen intelligenda sunt de appellatione à Judice Ordinario: si enim appellandum sit à Judice delegato, distinguendum est utrum dele-

delegans totam suam jurisdictionem totiusque
causæ cognitionem transtulerit in delegatum,
nihil jurisdictionis sibi reservando, sed eam to-
tam à se abdicando, ut accidit, v. g. quando de-
legatus à Summo Pontifice ad aliquam causam,
subdelegat eandem totam alteri, sicut potest ex
dictis in hoc lib. 3. tit. 2. num. 9. & 10. vel utram
sibi aliquid de jurisdictione reservaverit. In
primo casu appellandum erit non ad sub-
delegantem, sed ad ejus Superiorem, nem-
pe ad Summum Pontificem; in altero autem
appellatur ad subdelegantem, ut expresse de-
cernitur in c. Super questionum 27. §. Porro. de off.
Deleg.

12. Quod attinet ad quartum, contra quam
sententiam possit aut non possit appellari; re-
gula est appellari posse à quacumque, nisi in ju-
re prohibeatur. Qua in re aliquod discrimen est
inter jus canonicum antiquum, & inter jus po-
stea statutum à Trid. sess. 24. de refor. cap. 20. quod
olim de jure canonico ex rationabili causa ad-
mittebatur appellatio etiam à sententia interlo-
cutoria, & à quolibet gravamine etiam ante
sententiam definitivam, ut patet ex c. Cum sit.
§. de appellat. & c. Super eo. 12. eod. At Trident.
decrevit ut causæ omnes ad forum Ecclesiasti-
cum quomodolibet pertinentes in prima in-
stantia coram Ordinariis locorum dumtaxat
cognoscantur, atque omnino saltem infra bien-
nium

nium à die motæ litis terminentur : alioquin post id spatium liberum sit partibus , vel alteri illarum Iudices superiores , aliàs tamen competentes adire ; qui causam in eo statu quo fuerit , assumant , & quamprimum terminari curent ; nec antea aliis committantur , nec avocentur : neque appellationes ab eisdem interpositæ , per superiores quoscunque recipiantur ; eorumve commissio , aut inhibitio fiat , nisi à definitiva , vel à definitivæ vim habente , & cujus gravamen per appellationem à definitiva reparari nequeat. Ita expressè ibidem Trid. exceptis tamen causis , quæ juxta canonicas sanctiones apud Sedem Apostolicam sunt tractandæ ; vel quas ex urgenti , rationabilique causa judicaverit Summus Romanus Pontifex per speciale rescriptum signaturæ Sanctitatis suæ manu propria subscribendum , committere , aut avocare.

13. Item sess. 13. de reform. cap. 1. decrevit , ut in causis visitationis & correctionis , sive habilitatis & inhabilitatis &c. ab Episcopo , seu illius in spiritualibus Vicario generali , ante definitivam sententiam ab interlocutoria , vel alio quocunque gravamine non appelletur : nec Episcopus , seu Vicarius appellationi hujusmodi , tamquam frivole , deferre videatur ; sed ea , ac quacunque inhibitione ab appellationis Iudice emanata , nec non omni stylo,

stylo, & consuetudine etiam immemorabili, contraria non obstante, ad ulteriora valeat procedere; nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiva appellari non possit: quibus casibus sacrorum & antiquorum Canonum statuta illibata persistant.

14. Attento igitur hoc jure, appellari non potest nisi à sententia definitiva aut ab habente vim definitivæ cujus gravamen per appellationem à definitiva reparari nequeat: à reliquis autem interlocutoriis appellare non licet, in quibus si quid peccatum est, reparari potest per sententiam definitivam, & corrigi ab eodem Judice, qui retractare potest in eodem judicio sententiam interlocutoriam quam tulit, ut supra dictum est in hoc lib. 3. tit. 14. num.

2. Consonat etiam jus civile, juxta quod ab ejusmodi interlocutoriis appellari non potest, ut constat ex l. Ante 7. Cod. quorum appellat. non recipiuntur.

15. Item prohibetur appellatio tertio facta ab eadem sententia & ab eodem Judice, ex cap. Sua nobis 65. de appellat. Præsumitur enim justum esse, quod tribus conformibus sententiis est firmatum.

16. Demum omissis reliquis, non admittitur appellatio, ubi ea apparet manifestè frivola, ut contingeret in causis seu factis notoriis,

S

riis,

riis, *cap. Pervenit. 13. & cap. Consuluit 14. eod.* aut in iis, ubi tantummodo agitur de executione legis, ex *c. Consuluit 29. eod.* quia tunc videtur appellari potius contra legem, sicut ex proportionali ratione appellari non potest ab executione sententiæ definitivæ, nisi executor excedat modum executionis, juxta *l. Ab executione 5. Cod. Quorum appellat. non recipiuntur.*

17. Circa formam & tempus appellandi, illud in primis observandum est, ut de appellatione interposita (quæ fieri debet per vocem *appello*, aut per aliud æquivalens) constet judici à quo appellatur, unde coram eodem fieri regulariter debet, ex *cap. Ut debitus 59. & cap. fin. de appellat.* Tempus autem illius interponendæ est vel statim vel saltem intra 10. dies à die latæ sententiæ, aut à die notitiæ de sententia lata, *c. quod ad consultationem 15. de sent. & de re judic.*

18. Illud tamen discriminis est inter appellationem statim interpositam, & inter interpositam post aliquod intervallum intra 10. dies quod si appelletur à sententia definitiva aut ab habente vim definitivæ statim, sufficiat appellare viva voce; si autem appelletur ex intervallo, appellari debeat scripto, ex *l. A sententia 5. §. fin. ff. de appellat.* quamvis hoc discriminis in appellatione à purè interlocutoria (si

qua-

quando ea permittitur) non servetur : quia sive
statim fiat, sive ex intervallo, fieri debet in
scriptis, expressa causa appellationis, quod ad
minuendas lites statutum fuit in *cap. 1. de appel-*
lat. in 6. In quo etiam hujus generis appellatio
differt ab appellatione à definitiva, quia in ap-
pellatione à definitiva sufficit in genere dicere
se esse gravatum, ut tradit Gloss. in cit. *cap.*
Quod ad consultationem 15. de sentent. & re judic.
v. Causam non exprimens. Ratio disparitatis
esse potest : quia expressio causæ appellandi
multo utilior est in appellatione ab interlocu-
toria, nam Judex, ut dictum est, non prohibe-
tur interlocutoriam corrigere, & ab expressio-
ne specialis gravaminis, ratione cujus appella-
tur, moveri potest ad illam corrigendam, quod
si faciat, cessat appellatio, ex *c. Cum cessante 60.*
de appellat.

19. Interpositæ appellationi tenetur regula-
riter deferre Judex à quo, alias puniendus, ut
sumitur ex *cap. de Priore 31. eod.* & gesta coram
se ad Judicem appellationis transmittere cum
Apostolis intra 30. dies, intra quos iidem Apo-
stoli debent ab appellante peti ex *c. Ab eo 6. de*
appellat. in 6. imo & intra tempus brevius, si
ex causa legitima Judex à quo tempus brevius
præscripserit, arg. *l. 2. ff. de re judic.* ut etiam su-
mitur ex Panor. in *c. Cum sit Romana 5. de appel-*
lat. n. 10. & seqq. ubi fusè tractat utrū & quando

Judex possit breviare tempus concessum à lege.

20. Sunt autem Apostoli hic litteræ, quas Judex à quo transmittit ad Judicem ad quem in testimonium, & fidem appellationis interpositæ, ita dicti à græca voce ἀποσέλλω, quæ significat *mitto*: ac dividuntur in dimissorios, reverentiales, & refutatorios. Apostoli dimissorii dicuntur litteræ ad Judicem appellatum missæ testificantes de appellatione interposita & admissa. Apostoli reverentiales sunt litteræ testantes de appellatione interposita, & admissa non ex debito justitiæ, sed ob reverentiam Superioris appellati. Apostoli demum refutatorii vocantur litteræ, quibus Judex à quo significat Judici ad quem fuisse appellatum, sed delatum non fuisse appellationi.

21. Obtentos Apostolos dimissorios appellans præsentare debet Judici ad quem intra 6. menses, ex *l. 2. Cod. de temporib. & reparationib. appellat.* vel etiam intra tempus brevius, si illud Judex à quo ex rationabili causa coarctaverit, alioquin censetur appellatio deserta, ut etiam sumitur ex *c. Personas 4. de appellat.* Tempus autem proseguendæ appellationis de statuto utriusque juris est annus, & ex justa evidentique causa etiam biennium, quamvis & hoc tempus possit Judex à quo ex causa breviare, *cap. Cum sit. 5. eod. & auth. Ei qui C. de temporib. & reparationib. appellat.* ita ut si intra tale tempus

qui appellavit prosecutus non fuerit causam appellationis, censeatur appellationi renunciasse: nisi tamen eo tempore fuerit à prosequendo impeditus, quia impedito tempus quoad hoc non computatur, *c. Ex ratione 8. de appellat. & c. quia diversitatem 5. de concess. præb.*

22. Officium Judicis appellati est appellationem ad se delatam admittere, de ejus justitia cognoscere, & si viderit eam fuisse injustè & illegitimè factam, remittere debet appellantem ad Judicem à quo, supposito quod hic quantum in se fuit appellationi contradixerit, & in expensas damnare, *c. Cum appellationibus 5. de appellat. in 6.* Quod si justam fuisse cognoscat, id ipsum pronuntiare debet, & postea examinatis meritis causæ principalis, sententiam prioris Judicis vel cassabit, vel reformabit, prout justitia suadebit.

23. Ut autem hoc præstet, non opus est alia contestatione litis, quia ea quæ facta fuit in prima instantia extenditur etiam ad causam appellationis, ex *c. Per tuas 58. de appellat.* Quare uterque litigans immediatè procedet ad probandas suas exceptiones coram Judice appellationis, eo modo quo supra diximus faciendum esse in prima instantia: depromendo probationes vel ex prioribus actis, vel etiam alias ultteriores producendo.

24. Demum quod attinet ad effectus appellationis

lationis , duplex potissimum assignari solet, nempe suspensivus , & devolutivus. Primus consistit in eo quod per appellationem suspendatur jurisdictio Judicis à quo appellatum est, unde ulterius in eadem causa procedere non potest , ut sumitur ex *c. Si à Judice* 10. *eod. in 6.* & si quid innovet, ante omnia penitus revocari debeat per Judicem appellationis. Quod tamen intelligendum est de appellatione à sententia definitiva : per appellationem enim ab interlocutoria (ubi ea intermitteri possit) non statim suspenditur jurisdictio Judicis, nec ea quæ ab eodem Judice à quo post appellationem acta sunt, irritantur , donec appellationis causam veram esse constiterit: nisi Judex appellationis (postquam sibi constiterit per appellationem emissam , ex causa probabili fore ad se negotium devolutum , inhibeat canonice Judici à quo appellatum extitit , ne procedat : tunc enim quidquid post inhibitionem hujusmodi fuerit innovatum , est (licet causa eadem non sit vera) per eundem appellationis Judicem , ante omnia in statum pristinum reducendum. Sumuntur hæc ex *c. Non solum* 7. *eod. in 6.*

25. Hæc tamen doctrina intelligi regulariter debet , & pro appellatione à jure permissa. Contingit enim aliquoties in aliqua causa appellationem interponi , per quam non suspenditur jurisdictio Judicis , ut patet ex iis, quæ

supradiximus in hoc tit. num. 9. ubi exemplum attulimus de appellatione in causis visitationis & correctionis ex declaratione Sacrae Congregationis Concilii.

26. Utrum autem post appellationem à definitiva, sicut prohibetur Judici ne aliquid innovet, & si quid innovet revocatur; ita pariter prohibitum sit partibus, ita ut si aliquid interim per partem fiat, sit revocandum; controversia est inter Innoc. & Host. quæ videri potest fusè expolita à Panor. in *c. Dilecta* 10. de except. n. 4.

27. Alter effectus appellationis est devolutivus, ita ut scilicet per appellationem devolvatur causa ad Judicem appellatum, qui cognoscere poterit tum de iustitia appellationis, tum etiam de causa principali, imo & de ejus accessoriis & connexis, ut sumitur ex *cap. Dilectis* 55. de appellat. Hic effectus latius extenditur, quam effectus suspensivus, quia sæpe etiam in iis casibus, in quibus effectus suspensivus locum non habet, admittitur devolutivus, ut ex dictis patet.

T I T. XVI.

De in Integrum restitutione.

1. Rater appellationis remedium, quod de iuris æquitate succurritur iis, qui per sententiā

S 4

inju-

injustam læsi sint, aliud quoque suppetit remedium quibusdā particularibus locis, & personis, ubi se non possint appellatione tueri; quod est beneficium restitutionis in integrum, seu restitutionis in statum pristinum. Competit autem hoc remedium minoribus, hoc est qui nondum vigesimum quintum ætatis annum impleverunt, & Ecclesiis, ut sumitur ex toto tit. *De in integrum restitut.* in primo Decretal. & in toto tit. *C. si adversus rem judicat. restit. postuletur;* imo, & omnibus locis piis auctoritate Episcopi erectis, & fundatis, juxta *l. omnia 34. Cod. de Episc. & Cler.* ubi habetur quod privilegia tributa Ecclesiis extenduntur quoque ad alia loca pia. Unde si minor aut Ecclesia se in aliquo graviter læsam cognoscat & appellandi tempus jam fluxerit, restitutionem tamen in integrum poterit implorare.

2. Hoc beneficium est amplæ interpretationis, & extensionis, unde datur non solum pro reparanda læsione sententiæ injustæ, quamvis ea processerit ex propria negligentia, sive ex negligentia tutoris &c. sed etiam pro rescindendis contractibus, quos celebrare damnosum fuit iisdem minoribus aut Ecclesiis, in quo casu agere possunt contra quemvis alienatæ rei possessorem, ut constat ex *c. constitutus. de in integr. restit.* Idque adeo procedit ut in eodem casu unus minor agere possit contra alium

lium minorem , & una Ecclesia contra aliam
 atque in integrum restitui , ut sumitur ex *cap.*
auditis 3. eod. & l. verum 11. §. fin. ff. de minorib. Nisi
 tamen eadem sit utriusque causa , hoc est ita ut
 agat utraque de æquali damno vitando , & æ-
 que potens sit utriusque privilegium , in quo
 casu res decidenda erit juxta jus commune, per-
 inde ac si illis non competeret beneficium resti-
 tutionis in integrum , quia privilegiatus contra
 privilegiatum non utitur privilegio suo ubi par
 est utriusque causa , arg. *l. assiduis 12. §. & ideo*
quod antiquitas Cod. qui potiores in pignore , ubi
 privilegium prælationis dotis non competit
 contra alium habentem simile privilegium. Vi-
 deri potest Bart. in *auth. quas actiones Cod. de sa-*
crosanct. Eccl. & Panor. in *cap. in præsentia 8. de*
probat. n. 37. & seqq.

3. Quamvis tamen hoc beneficium directè ,
 & primario solis minoribus , & locis piis con-
 cessum sit , non obstat quo minus aliquando e-
 tiam maioribus concedatur , si iusta aliqua cau-
 sa interveniat , ut puta si per alienam fraudem
 decepti sint , ut exponitur in *c. ex litteris 4. de in*
integr. restit. & habetur etiam ex toto tit. ff. *ex*
quibus causis majores in integr. restit.

4. Tempus petendi restitutionem in inte-
 grum pro minoribus est tum totum tempus
 minoritatis , tum integrum quadriennium
 ab expleta minoritate , de quo quadriennio ju-
 sta

Ita absentia, & omne legitimum impedimentum excipitur ex *l. fin. C. de temporib. in integr. restit.* adeoque lapso quadriennio tantum temporis adjici debet, quantum fuit tempus absentiae. Ecclesia etiam quotiescunque graviter laesa fuerit, petere poterit restitutionem in integrum intra quadriennium à tempore laesionis saltem cognita intra quod si negligenter omiserit, admittenda non erit ad usu hujusmodi beneficii; sed agere tantum poterit per viam juris communis: nisi tamen intra illud quadriennium ex aliqua rationabili causa restitutionem in integrum petere non potuerit, quia in re praesenti non currit tempus impedito. Sumuntur haec ex toto tit. *de restit. in integr. in 6.*

5. Peti autem debet regulariter coram Iudice illius contra quem petitur, quia Actor sequitur forum Rei, quamvis si Ecclesia laesa sit, petere possit restitutionem etiam contra laicum coram Iudice Ecclesiastico, ut colligitur ex *cap. penult. de reb. Eccl. alienan. vel non.* Sed & opus est ut Iudex ille, coram quo petitur, non solum habeat facultatem judicandi, sed etiam administratione potiatur cum jurisdictione conjuncta: ex qua ratione coram arbitro compromissario peti non potest, quemadmodum neque coram Iudice delegato ab Ordinario administrationem non habente, qui de causa restitutionis in integrum cognoscere nequit, nisi coram

eo mota fuerit incidenter, juxta textum in *cap. penult. de in integr. restit.* causa enim restitutionis in integrum pertinet ad mixtum imperium ut supra diximus in hoc *lib. 3. tit. 2. n. 13.* Ea autem quæ sunt mixti imperii, non competunt nisi habentibus administrationem cum jurisdictione conjunctam, ut patet ex dictis in loco citato.

6. Illud etiam diligenter servandum est, ut si petenda sit restitutio in integrum contra sententiam ab aliquo Judice latam, non petatur coram alio inferiori Judice: minor enim Judex contra sententiam majoris non restituit, sed solum contra sententiam latam, vel à se ipso, vel à Judice minoris aut æqualis jurisdictionis, ut constat ex *l. Praefecti 17. & l. minor 18. ff. de minorib.* juncta ibid. Gloss. v. *minor autem.* Inde est quod contra sententiam definitivam Supremi Principis aut ejus delegati, nemo inferior in integrum restituere potest, nisi ad id sit specialiter delegatus.

7. Pro forma petendæ restitutionis in integrum, opus est ut ea coram idoneo Judice petatur præsentem adversario contra quem petitur, nisi sit per contumaciam absens, ut habetur ex *c. tum ex litteris 5. de in integr. restit.* Æquitas enim petit ut nemo inculpabiliter indefensus judicetur, ratione cujus præmitti etiam debet citatio, & litis contestatio, ut patet ex supradictis in hoc *lib. 3. tit. 4. n. 2.*

S 6

8. Ef-

8. Effectus restitutionis in integrum est primò, ut quamdiu ejus judicium pendet, nihil innovari debeat, sed omnia in suo statu conservari, ut constat ex *l. un. C. in integr. restitutione postul. ne quid novi fiat*. Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo aliquis post latam contra se in aliqua causa sententiam, intenter judicium de restitutione in integrum, cum vehementi præsumptione malitiæ, quod scilicet id faciat ad impediendam executionem sententiæ: tunc enim executioni mandari potest lata sententia, præstita tamen ab adversario idonea cautione de restituendo, quod medio tempore occasione sententiæ perceperit, si petens restitutionem in integrum in judicio ejusdem restitutionis prævaluerit, ut habetur in *c. suscitata 6. de in integr. restit.*

9. Alter effectus restitutionis in integrum sententia Judicis obtentæ est, ut rescissum sit quod gestum est, & unusquisque in suo pristino jure reponatur, ita ut scilicet læsus, qui restitutionem obtinuit, suum recipiat; & etiam lædens (si tamen bona fide egerit) suo pretio, & necessariis ac utilibus expensis, quas fortasse in re, quam restituit, fecit, non defraudetur, ut patet ex *c. 1. eod.*

T I T. XVII.

De Arbitris.

1. **H**Actenus de tota forma judiciorum. Quia autem ad tollendas lites, prætermiſſis nonnumquã judicibus ordinariis, compromittitur in arbitros, qui controversiam ſua ſententia componant; ideo præcedentibus titulis congruenter ſubjungitur rubrica *de arbitris*.

2. Arbitrè dicitur ab arbitrando, ſeu cenſendo, qualis eſt in lata ſignificatione quicumque aſſumitur ad aliquid æſtimandum, ut quid ſibi in aliqua re videatur enunciet. In ſtrictiori autem ſignificatione, prout hic accipitur, eſt qui conſtituitur ut circa rem aliquam controverſam ſuum judicium proferat, cui deinde partes ſtare debeant.

3. Quia autem nonnumquam conſtituitur arbitrè de præcepto juris, ut in cauſa ſuſpecti judicis, in quo caſu debet de jure aſſumi arbitrè, qui de cauſa ſuſpicionis cognoscat, ex *c. ſuſpicionis 39. de off. deleg.* nonnumquam ſponte, & libera voluntate partium; ideo arbitrè in genere dividi ſolet in arbitrum juris, & in arbitrum voluntarium, qui etiam appellatur arbitrè compromiſſarius, & conſtitui poteſt de conſenſu partium, vel ut procedat ſimpliciter, & non

§ 7

ſervata

servata forma judiciali, qualis dici solet amicabile arbitrator; vel ut servando iudiciorum ordinem, puta præmissa citatione, examinatione testium &c. de causa cognoscat, & iudicet, in quo casu dicitur proprie, & rigoroſe arbiter, parumque differt à iudice, nisi quod iurisdictionem non habeat, sed tantum cognitionem.

4. Compromittere possunt in arbitros quotquot ita liberam habent suarum rerum administrationem, ut etiam alienare possint: secus si cui interdicta sit alienandi facultas. Ex qua ratione in *c. cum tempore* 5. de arbitris expresse declaratur, Ecclesiam exemptam compromittere non posse in præiudicium suæ exemptionis, quia eidem exemptioni, etiam si sponte voluerit, renunciare non potest.

5. In assumendis arbitris habendus est personarum delectus, ne aliquis ex iis eligatur, quibus à jure non permittitur officium arbitrandi. Hujus generis sunt servi, & mulieres, ex *l. fin. C. de receptis arbitris*, & *Pedius* 7. §. in servum ff. eod. Quod tamen intelligi debere quoad officium arbitri proprie, & rigoroſe talis, non autem quoad officium amicabile arbitratoris, insinuat *Glos. in ead. l. Pedius* v. *nullum sit*, ubi explicat statutum legis pro eo arbitrato, quod est simile iudicio. Sed & à munere arbitri proprie, & rigoroſe talis non ita in universum excluduntur

duntur mulieres, ut nulli exceptioni locus sit: admittuntur enim de jure canonico mulieres quæ ordinaria jurisdictione fungantur, ut patet ex *c. dilecti* 4. de arbitris.

6. Item ab officio arbitri rigorose talis pro causis spiritualibus, & fori Ecclesiastici excluditur laicus, ex *c. contingit* 8. eod. Cum enim arbiter Judicem imitetur, sicut laicus in ejusmodi causis judex esse non potest, ita nec decet ipsum arbitrari. Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo autoritate, & consensu Superioris Ecclesiastici assumatur in arbitrum laicus simul cum Clerico: hoc enim permittitur in *c. per tuas* 9. §. *fin. eod.* Nec obstat argumentum à paritate desumptum ex jure civili in *cit. l. Pedius*, ubi sicut servus per se solum arbiter esse non potest, ita nec simul cum libero. Disparitas enim est ex Panor. in eod. *c. per tuas* n. 3. quia servus est incapax compromissi, incapax autem per præcisam mixturam cum capaci non efficitur capax; at laicus non est incapax compromissi super re spirituali, nec prohibetur, ut solus sit arbiter, ratione incapacitatis, quia arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis, cum solam dicat causæ cognitionem ab omni jurisdictione sejunctam; sed tantummodo prohibetur propter quandam honestatē, & decentiam: honestas autem satis conservatur ex mixtura Clerici. Oppositum contingit quotiescumque aliquid prohi-

prohi-

prohibetur laico ex defectu capacitatis, quia tunc sicut per mixturam Clericorum non efficitur capax, ita & simul cum Clericis prohibetur illud exercere, cujus exemplum est in *c. Massana* 56. & in *c. sacrosancta* 51. de elect. Utrum autem solus laicus possit esse super causa spirituali amicabile arbitratore controversatur inter auctores. Negat Panor. in *c. contingit* 8. de arbitris num. 1.

7. Causæ super quibus in arbitros committi potest, sunt quotquot à jure per prohibitionem non sunt exceptæ. In specie autem exceptæ sunt causæ arduæ, & magni præjudicii, quæ per majores judices expediri debent, adeoque compromisso non exponi, cujusmodi sunt causæ matrimoniales, in quibus agatur de validitate aut invaliditate matrimonii, item causæ liberales versantes circa libertatem, & ingenuitatem hominis, & causæ criminales, juxta textum expressum in *c. penult. de in integr. restit.* Exceptæ quoque sunt ex eadem ratione causæ spectantes ad nobile judicis officium, quæ videlicet sunt meri aut mixti imperii, puta causa restitutionis in integrum &c. habetur ex *eod. c. penult.* & ex *l. non distinguemus* 32. §. Julianus ff. de receptis arbitris.

8. Facto igitur compromisso, & assumpto uno, vel tribus arbitris, ex *c. I. de arbitris*, ut scilicet in eo dispari numero facilius controver-

sta

si componi possit per sententiam majoris partis, debet apud ipsos controversia definiri: & quamvis liberum partibus sit compromittere, vel non compromittere, supposito tamen quod compromiserint, non potest unus altero invito rem transferre ad Judicem quamdiu pendet arbitrium: quemadmodum, & ipse arbiter quamvis libere possit arbitrium acceptare, vel non acceptare, supposito tamen quod acceptaverit, cogitur sententiam dicere, *l. labeo 3. §. tametsi, & l. Si quis rem 30. ff. de receptis arbitris.*

9. Sed, & stari debet sententia arbitri, quæ à Canonistis vocatur *laudum*, executionique mandari, ita ut nec appellari ab eo possit, ex *l. 1. c. de recept. arbitr.* nisi contineat iniquitatem evidentem, ut limitat Panor. in *c. cum dilectus 6. de arbitris. num. 17.* ubi fuse tractat quando nam prohibitum, vel concessum sit appellare à sententia arbitri. De iure Canonico ab arbitro juris appellari potest ad Papam, ex *c. ab arbitris 11. de off. deleg. in 6.* Si quis autem eisdem laudo, contra quod appellare non potest, stare noluerit, distinguendum est utrum commissum factum fuerit sub aliqua poena subeunda ei qui compromisso non steterit; vel sub nulla poena. In primo casu contra non stantem compromisso agi potest ad poenam: at si nulla poena adjecta fuit conveniri potest ad interesse, ex *c. per tuas 9. de arbitris*, hoc est ad com-

compensandas expensas factas à parte in litigando, supposito quod aliunde peti non possit executio sententiæ; ut puta quia non intervenit juramentum, nec arbitrium fuit approbatum, ut cum Innoc. explicat Panor. in repet. ad idem *c. per tuas* n. 53.

10. Quod si arbitrium expresse, vel tacite fuerit à partibus homologatum, ut loquuntur Canonistæ, hoc est approbatum, & receptum, & postea unus rescilire velit, executionique contradicat; tunc non sufficit pœnam aut interesse solvere, sed agi potest ad executionem arbitrii, seu laudi, perinde ac si controversia fuerit per sententiam judicis definita, ex cit. *c. per tuas*, & *l. penult. C. de receptis arbitris*. Ubi notandum quod arbitrium, seu laudum tunc dicitur expresse homologari, quando firmatur subscriptione partium, seu expresse approbatur à partibus: tacite homologari dicitur, quando intra 10. dies à laudo lato partes non contradicunt, ut sumitur ex cit. *l. penult.*

11. Idem juris servandum est, etiam si laudum homologatum non fuerit, si compromittentes in arbitrum juraverunt se laudo statuturos. Cum enim juramentum servandum sit ubi servari potest sine dispendio salutis æternæ, ut habetur in *c. 2. de pactis in 6.* & fere in toto tit. *de jurejur.* ad ejusdem observantiam agi poterit,

teris, & pars compelli, ut etiam sumitur ex c. 2. de arbitris, & pluribus confirmat Panor. in c. per tuas 9. eod. n. 13.

12. Quæstionis est utrum juramentum de laudo servando apponi possit compromisso etiam quando compromisso adjecta est pœna solvenda ab eo, qui compromisso non steterit? Et præterea utrum si contingat compromissum factum fuisse sub eodem juramento & simul cum adjectione pœnæ, satis sit solvi pœnam ab eo qui compromisso non stat, vel utrum præter solutionem pœnæ cogendus sit etiam ad executionem laudi?

13. Respondetur ad primum, juramentum illud in ea circumstantia non videri reprobatum, arg. citati c. Per tuas ubi Innoc. Ill. interrogatus ad quid cogi deberet procurator, qui interposito juramento compromiserat in arbitrium nomine sui principalis, sed deinde laudo stare nolebat; respondet distinguendum esse utrum fuerit vel non fuerit de observando arbitrium pœna statuta, & pro utroque su decernit ad quid cogi debeat procurator, ut ibidem videre est: supponit ergo summus Pontifex etiam in compromisso jurato statui posse pœnam solvendam ab eo, qui laudo stare non velit.

14. Ad secundum respondetur rem esse controversam inter Doctores, quam hic pro dignitate resolvere per institutionum brevitatem nō licet.

licet. Pro sententia asserente non stantem compromisso cogendum esse non solum ad solutionem pœnæ, sed etiam vi juramenti ad executionem laudi, videri potest Panor. in cit. c. *Per tuas* nu. 13. & 14. & in repet. ad idem c. n. 31. & 32. Molina de Just. tract. 5. disp. 36. num. 6. ubi dicit hanc sententiam esse communem, aliique ab ip-sis citati, juxta quos juramentum de laudo servando æquivalet huic clausulæ *rato manente compromisso*: adeoque sicut si compromissum pœnale fieret sub hac clausula, ut etiam soluta pœna adhuc ratum maneat compromissum, eo ipso peti posset tum executio pœnæ, tum etiam simul executio laudi; ita pariter juxta eosdem si compromissum pœnale fiat cum appositione juramenti de servando laudo. Pro sententia contraria videri potest Innoc. in eod. c. *Per tuas* nu. 3. & Layman. ibid. n. 14.

15. Si igitur contingat aliquem ab arbitrio jurato aut homologato resilire, ut propterea cogendus sit ad executionem ejusdem, id potestatis non spectat ad arbitrum, cui nulla competit jurisdictio sed sola causæ cognitio, ex l. *Aut Prator* §. ff. de re jud. juncta ibid. Glos. v. *non habent*. Quapropter adeundus erit Judex ordinarius illius, qui resilit ab arbitrio, ex l. *Cum antea* §. C. de receptis arbitris.

16. Lato per arbitrum laudo expirat compromissum, quia arbiter functus est officio suo, unde

unde nec mutare potest sententiam suam, quamvis erraverit, ex *l. Qualem 19. & l. Quia arbiter 20. ff. de receptis arbitris*: sed in casu iniustitiæ manifestæ, & multo magis si arbitri per dolum & collusionem aut ex falsis probationibus processisse noscuntur, poterit pars gravata opponere exceptionem de dolo coram Iudice, & petere ut arbitrium reducatur ad iustitiam secundum boni ac prudentis viri iudicium, ut sumitur ex *l. non distinguemus 32. §. cum quidam ff. eod.* dummodo tamen id faciat intra 10. dies post latum arbitrium, quia si ultra eos differat, censetur arbitrium tacite à partibus homologatum, ut supra dictum est, eo proportionaliter modo quo supra in *tit. 14. num. 9.* dictum fuit sententiam iudicis transire in rem iudicatam, si intra 10. dies non fuerit ab ea appellatum. Id tamen intellige quoad reducendam sententiam arbitri rigoroſe talis: nam contra arbitramentum arbitratoris, seu amicabilis compositoris peti potest reductio ad arbitriū boni viri usque ad 30. annos, ut cum communiori sententia tradit Bart. in *l. Societatem 76. §. arbitratorum num. 22.* quia jus petendi ejusdem reductionem est jus personale, contra quod non præscribitur, nisi 30. annis, ex *l. sicut 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

17. Sed & aliis quoque modis expirare potest compromissum, quos enumerant Juristæ in
tit.

tit. *de receptis arbitris*. Inter reliquos est si certus terminus temporis compromisso præfixus fuerit: item si vel arbitri vel litigantes moriantur, quia compromissum non extenditur ad hæredes, nisi specialiter cautum sit, & sic de reliquis quæ apud Juristas ibidem videri possunt.

T I T. XVIII.

De pactis & Transactionibus.

1. Alius quoque modus evadendi molestias judiciorum, præter compromissum, sunt pacta & transactiones, quibus frequenter extrastrepitum judiciale controversiæ componuntur; ac propterea de his post rubricam de arbitris ultimo loco dispiciendum breviter nobis est.

2. Pactum dicitur à pactione, ut habetur in *l. 1. ff. de pactis*, unde etiam pacis nomen appellatum est. Pactio autem nihil aliud est, quam duorum pluriumve in idem placitum consensus, fierique potest vel expresse vel tacite. Expresse fit vel mediante tractatu inter præsentem, vel etiam per epistolam aut nuncium inter absentes: tacite quando aliquid fit ex quo satis colligitur in aliquam rem consensus quamvis verbis non declaratus, cujus exemplum habes ex *l. 2. ff.*

f. eod. in creditore, qui chirographum debiti reddat debitori suo: ex vi enim hujus redditionis censetur convenire seu obligare se ad non petendam solutionem debiti.

3. Præcipua pacti divisio est in pactum nudum, & in pactum vestitum sive legitimum. Pactum nudum dicitur quando sistitur in sola mutui consensus & obligationis declaratione absque aliquo extrinseco superveniente, per quod veluti vestiatur & plus roboris acquirat, ut puta quando nec stipulatio intercessit, nec scriptura per litteras aut chirographum, nec traditio ullius rei ex parte alterutrius &c. Pactum vestitum est quando aliquid ejusmodi extrinsecum accedit, puta vel stipulatio, vel scriptura, vel traditio, vel juramentum &c.

4. Quia autem etiam ex præcisa mutui consensus & obligationis declaratione nascitur saltem obligatio naturalis servandi rem pactam; ideo de jure Canonico, cujus est obviare periculis animarum, etiam nuda pacta servanda sunt *ex c. 1. de pactis. dummodo eorum observatio non vergat in animæ detrimentum ut habetur in c. fin. eod.* Hoc autem adeo firmitatem habet, ut si quis indultum habeat ab Apostolica Sede aliquid faciendi, sed de eo non faciendo pactum fecerit cum aliquo, cui pacto expresse non derogetur in indulto; tunc pactum & obligatio ejusdem servandi

servandi

servandi vigeat, non obstante eo indulto Apostolico, juxta textum expressum in c. 1. eod. in 6.

5. Ex his inferunt communiter Canonistae, ut videre est apud Abbat. & Felinum in c. 1. de pactis, etiam ex pacto nudo de jure Canonico oriri actionem id est jus petendi in Ecclesiastico judicio id quod promissum est: nam actio conceditur in judicio, si lex assistat promissioni. Et l. legitima 6. ff. eod.

6. Transactio est quaedam species pactionis & consistit proprie in pactione circa rem dubiam & litis incertae facta non gratuito, sed aliquo utrinque dato, aut retento, aut promisso, quo à lite recedatur, ut constat ex l. 1. ff. de transact. & l. transactio 38. c. eod. Dicitur circa rem dubiam, quia de re certa & liti non obnoxia, puta de re judicata à qua intra tempus legitimum appellatum non sit, transactio regulariter est nulla, ex l. Eleganter 23. vers. si post rem judicatam ff. de conditione indebiti. Dicitur etiam litis incertae quia transactio proprie non fit, nisi de re dubia propter litem susceptam aut suscipiendam, cujus exitus sit incertus. Dicitur demum aliquo utrinque dato, aut retento, aut promisso: quia nisi quid tale fiat, dicitur pactum gratuitum seu amicabile compositio, non autem transactio proprie dicta.

7. Tran-

7. Transfigere possunt quotquot liberam habent rerum administrationem & facultatem alienandi. Ex defectu talis facultatis non potest Prælatus Ecclesiæ transfigere de rebus Ecclesiæ in præjudicium ejusdem, ita ut scilicet transactionis effectus extendatur etiam ultra mortem Prælati, nisi de legitimo consensu Superioris *c. De cætero 5. & c. Veniens 8. de transact.* ut notavit etiam Glos. in *c. ex multiplici 3. de decimis v. eandem conventionem.*

8. Transfigi potest de qualibet re dubia & litigiosa, nisi sit per aliquam legem excepta, quemadmodum excepta sunt spiritualia & his annexa, puta beneficia Ecclesiastica, jus patronatus &c. dato pro illis, aut retento aut promisso aliquo temporali, propter speciem simoniæ *c. constitutus 4. aliisque juribus de transactionib.* Item excepta est causa matrimonialis, super qua nec transactio, nec amicabile compositio fieri potest, ex *c. fin. eod.* cum sit res decidenda secundum Sacros Canones à iudice Ecclesiastico, ne contra eosdem contingat vel matrimonium legitime contractum dissolvi, vel illegitime initum perseverare.

9. In iure quoque civili de quibusdam transfigi prohibitum est, ut puta super causa criminali quæ pœnam sanguinis non irroget, si criminaliter agatur, transfigi non potest inter

T

Accu-

Accusatorem & Reum, quamvis id non prohibetur super causa capitali, excepto adulterio, & super crimine falsi, juxta *l. Transigere* 18. C. *de transact.* Item prohibitum est, de iis, quæ in testamento vel codicillo relicta sunt, transigi sine iudice, & non inspectis cognitisque testamenti verbis, *l. de his* 6. ff. *ead.* & *l. 1. ff. quemadmodum testamenta aperiuntur.* Prohibita demum quoque est sine iudicis autoritate & causæ cognitione transactio de alimentis in ultima voluntate relictis, quæ in futurum debentur, ex *l. De alimentis* 8. C. *de transact.* & *l. cum his* 3. ff. *ead.* quia scilicet periculum esset, aliquem contentum modico præsentis facile renunciare sibi relictis, & alimentis in posterum, carere contra mentem testatoris: quæ ratio cum cesset circa alimenta jam præterita, propterea incit. *l. de alimentis* permittitur de præteritis alimentis transactionem fieri.

10. Præcipuus transactionis effectus est, ut per illam finis litibus vel motis vel movendis imponatur, ita ut postquam semel bona fide & legitimè ea facta fuerit, nullo prætextu retractari possit, siue instrumenti postea reperti, siue præscriptionis, siue privilegii &c. ut habetur in *c. 1. de transact.* Inde est quod transactio parit exceptionem litis finitæ, ut patet ex iis quæ supra diximus in hoc *lib. 3. tit. 6. n. 9.* sumiturque ex *c. 1.*

de litis contestat. in 6. Adeoque Reus aliquis
ab Actore conventus coram iudice super aliqua
re, si opponat de ea re jam factam fuisse trans-
actionem inter se & Actorem, eo ipso non
solum vincit in causa, sed etiam impedit om-
nem litis ingressum & progressum, quemad-
modum impediret, si excipiendo opponeret,
rem fuisse alias judicatam, nec ap-
pellatum fuisse intra tempus legi-
timum.

INSTITUTIONUM

JURIS CANONICI

LIBER QUARTUS.

TIT. I.

De Accusationibus.

1. Uandoquidem ex dictis ad initium libri præcedentis, iudicium aliud civile est, aliud criminale; cum expositum sit toto eodem libro quod pertinet ad civile, sequitur ut de criminali dispi-
ciamus, exordium sumentes à modo, quo juxta Sacros Canones instituitur, ac deinde gradum facientes ad crimina, quæ sunt ejusdem iudicii materia, & ad pœnas, quibus absolvitur, quæ erunt materia sequentium rubricarum.

2. Criminale iudicium nihil omnino simile habere cum cæteris judiciis, de quibus supra locuti sumus, asseritur in §. 1. *Instit. de publ. judic.* quod tamen intellige cum *Glos. ibid. v. nec omnino quicquam* quoad aliqua magis præcipua, iudiciorum, ut puta quoad initium seu institutionem, cum civile per actionem; ac criminale per accusationem, inquisitionem, aut denunciationem instituatur: quoad finem, quia in civilibus agitur ut aliquid detur Actori, in criminalibus

in criminalibus autem ut puniatur accusatus: demum in aliquibus etiam quoad progressum; tum quia in civilibus probat tantum Actor, ex *l. qui accusare* 4. *C. de Eden.* sed in criminalibus quandoque & Actor & Reus, *l. ubi falsi* 22. *C. ad leg. Corn. de falsis*, & *l. fallaciter ult. C. de abolitionib.* tum etiam quia in criminalibus multo clarior probatio requiritur contra Reum quam sufficiat in civilibus, ut pluries in superioribus indicatum est. Cæterum quoad plura utrumque iudiciorum genus convenire manifestum est, cum in utroque libellus porrigatur, juretur de calumnia, examinentur testes &c. ut notatur ibidem à *Glof. citata.*

3. Instituitur itaque criminale iudicium vel per accusationem, vel per denunciationem, vel per inquisitionem, *c. super his* 16. *de accusation. & c. licet. Heli* 31. *de Simon.* Est autem hic accusatio juxta *Host. in Sum. h. t.* criminis alicujus apud judicem competentem, inscriptione interveniente, ad pœnam facta delatio quæ definitio seu descriptio colligitur etiam ex *l. fin. C. de accusation.*

4. Fieri ista solet per libellum accusatorium in quo contineatur nomen judicis, accusatoris, & Rei, item delicti locum & tempus, ut supra diximus in *lib. 3. tit. 5. ex l. Libellorum* 3. *ff. eod.* ac præterea subscribat se accusator ad pœnam talionis, hoc est obligationem in se suscipiat

subeundi eandem vel similem poenam, si crimen delatum non probaverit, quam Reus probato crimine pati debuisset, atque hoc est quod in jure intelligitur nomine inscriptionis. Ejusmodi inscriptio statuta olim fuit, ne facile quis ad accusationem proliret, *l. si cui 7. ff. eod.* sed quia fortasse propter ejus necessitatem multi deterrebantur ab accusando, unde plura crimina manebant impunita; ideo passim ejus usus a foro recessit, pro quo consulenda est particularium regionum consuetudo.

5. Quilibet ad accusandum in foro admittitur tum pro sua suorumque injuria prosequenda sive ad interesse privatum, tum ad vindictam publicam, nisi specialiter & expresse reperiat jure prohibitus, quemadmodum aliqui prohibentur propter infirmitatem ætatis aut sexus: ut mulier, & pupillus; aliqui propter delictum proprium, ut infames aliqui; propter conditionem suam: ut filii contra parentes, & liberti contra patronos; aliqui propter suspicionem calumniæ: ut illi qui falsum testimonium subornati dixerunt, & sic de pluribus aliis, qui fusc recensentur in *l. qui accusare 8. & seqq. ff. de accusation. c. Prohibentur 13. 11. q. 1. & pluribus cc. 11. q. 7.* ubi etiam inter cæteros numerantur laici qui Clericum accusare prohibentur, ut in *c. 2. & 3. ead. q. 7.* & Clerici quibus vetitum est Laicos accusare, ut in *c. Sicut Sacerdotes 6. ead. q. 7.*

¶ q. tum ad vitandum irregularitatis periculum si poena sanguinis afficiatur accusatus, tum quod reverentia status Clericalis id exigat ut his odiosis litigiis & minus laudabilibus accusationibus se non immisceant. Has aliasque à publica accusandi facultate exceptiones, *Glos. in c. 1. de accusation.* his versibus complectitur.

Femina, pupillus, delatus, crimine tentus.

Suspectus, questu corruptus, sortilegusque.

Infamis, servus, pauper, cum milite Princeps.

Libertus, socius socium, necnon inimici.

Clericus Ecclesiam nullus deferre valebit.

6. Hæc dicta procedunt præsertim quoad accusationem ad vindictam publicam. Si enim accusent ad suum duntaxat, aut suorum, aut suæ Ecclesiæ interesse, plerumque non repelluntur, juxta *l. Hi tamen 11. ff. de accusation.* sed & aliquæ sunt criminum species à communi ea regula exceptæ, ad quorum scilicet accusationem admittuntur etiam plerique illorum, quibus cæteroquin accusare prohibitum est, ut suis infra locis indicabitur, ubi de illis particularibus criminibus sermo erit.

7. Illud tamen hic admonendi sumus, si de facto contingat accusatorem aliquem inhabilem ad accusandum accedere, nec à Judice ex officio, nec ab accusato per exceptionem repelli, non propterea processum accusationis invalidari,

dari, ut testatur communis opinio, satisque convinci arg. textus in *c. Pia* 1. *de excep. in* 6. ubi vallet iudicium cum excommunicato, si contra eum non fuit exceptum.

8. Personæ quæ accusari criminaliter possint, sunt generatim omnes delinquentes, sine ulla sexus differentia, etiam impuberes pubertati proximi qui præsumuntur esse doli capaces, ex *l. Pupillum* 11. 1. *ff. de reg. jur.* quamvis postea possit interdum Iudex miseratione ætatis mitigare illis poenam, juxta *l. Auxilium* 37. §. *In delictis* *ff. de minorib.* Excipitur tamen ab hac generali regula delinquens, qui sit in suprema aliqua dignitate, potestateq; constitutus, cujus accusatio durante eo munere regulariter intentari, aut saltem examinari non potest, *l. qui accusare* 8. *ff. de accusat.* & *l. si adulterium* 38. *in fine ff. ad leg. Jul. de adulter.* Item excipitur qui jam semel fuerit de aliquo crimine accusatus & legitime absolutus: hic enim iterum de eodem crimine non impetitur, *c. De his* 4. *de accusation.* Demum excipitur quasi beneficio cujusdam præscriptionis qui crimen aliquod commiserit ante 20. annos, totoq; eo tempore nunquam fuerit ejus criminis accusatus, *l. Querela* 12. *C. ad leg. corn. de falsis* & tradit *Farinac. in praxi crim. p. 1. tit. 1. de inquis. q. 10.* dummodo tamen crimen totum tantum fuerit, & non habeat tractum successivum, qualem habet v.g. crimen hæresis, Apostasie, matrimonio-

rimonii contra Sacros Canones contracti
&c. in quibus quis persistit, adeoque deli-
ctum continuat ut notat Zoef. ff. de accusation.
num. 27.

9. Quod attinet ad modum procedendi in
judicio criminali accusatorio, proportionaliter
idem ille servatur, qui in judicio civili, de quo
dictum est in libro præced. paucis quibusdam
exceptis, quæ in titulis ejusdem libri præceden-
tis congruo loco notata sunt. Inter hæc illud
potissimum recensetur, quod ut paulo ante di-
ximus, multo clarior & evidentior probatio re-
quiratur in criminalibus, majorq; libertas con-
cedatur Reo defendendi causam suam, etiam
postquam in illa conclusum est: & quod quam-
vis actio civilis permittatur per Procuratorem
tractari; id tamen in actione quæ criminaliter
agitur, regulariter prohibetur tum ad defen-
dendum, tum ad accusandum, ex c. Veniens 15.
de accusat. & l. penult. §. fin. ff. de publ. judiciis, ex-
ceptis aliquibus particularibus casibus quos no-
tavi in tit. 3. libri præced. Periculum enim
esset facile eludendi eam actionem si vel accusa-
tor vel Reus posset eidem non personaliter, sed
per Procuratorem adesse: quia & accusatus faci-
le subterfugeret pœnam illam capitalem, vel
aliam corporalem, qua post probationem cri-
minis puniri meretur: & accusator pœnam ta-
lionis, aut (ubi ea in desuetudinem abiit) aliam

arbitrariam, quæ illi infligitur, si inventus fuerit in accusatione calumniator.

10. Si igitur accidat absentem aliquem deferri, (quod in Jure permissum est, saltem quoad receptionem nominis inter Reos, ut colligitur ex *l. Nullus 2. §. Ex longinquo C. de exhiben. Reis*) recipitur ea delatio, sed in causa regulariter non proceditur, & multo minus ad sententiam damnationis devenitur, donec accusatus personaliter advenerit, ex *l. Absentem 6. C. de accusat.* juncta *ibid. Glos. v. Non posse*, ad id coactus, si opus fuerit etiam per excommunicationis censuram, ne hac Juris æquitate ad commissi criminis impunitatem abutatur, Quod si ea pœna non obstante, contumaciter intra annum se Judici non præsentaverit, habebitur pro convicto, *l. 1. q. 3. c. Rursus 36.* juxta intellectum Glossæ *ibid.*

11. Quod etiam fortiori jure procedit, si accusatus, postquam personaliter interfuit contestationi litis, progressui judicii se subducatur, & contumaciter absens fiat: tunc enim ratione contumaciæ damnabilioris, non obstante ejus absentia proceditur in judicio, & si de delicto liquet, ad sententiam devenitur, supposito quod sententia sit talis generis, ut etiam in absentem mandari possit executioni, qualis est sententia privationis, depositionis, privationis ab

offi-

officio, &c. ut docet *Abb. in c. Veritatis* 8. de do-
lo & contum. n. 20.

12. Cum autem æquitati consonum sit, ut
ubi congruis juris remediis Rei malitia coerce-
tur, non negligatur malitia Accusatoris, cujus
cæteroquin causa minus favorabilis est, ex *cap.*
Cum sunt. 11. de reg. jur. in 6. & l. favorabiliores.
167. ff. eod. ideo sicut Reus, ita & Accusator con-
tumaciter absens statutis in jure pœnis subjectus
est, ut constat ex toto tit. ff. & C. ad S. C. Turpil-
lian. Si igitur accidat Accusatorem instituta se-
mel accusatione, & post litem contestatam, aut
etiam ante litem contestatam, sed post datos fi-
de jussores de lite prosequenda, aut etiam an-
te datos fidejussores, sed post datum libellum,
judicio se subducere, & ad probandum cri-
men non comparere, abolitione non impe-
trata, incidit in pœnam Turpilliani, hoc est no-
tatur infamia cum mulcta quinque librarum
auri, & si delicti qualitas postulat, ulterius et-
iam punitur pro motu Judicis. Sumuntur hæc
ex textu expresso in l. 1. & 2. C. ad S. C. Turpill.
l. 1. ff. eod. & l. Prævaricationis 3. §. fin. ff. de
Prævaricat. Consonat etiam textus in c. Li-
cet in beato. 14. de accusat. ubi quibusdam Ca-
nonicis non imputatur ad pœnam quod ab
accusatione destitissent, quia non se ob-
strinxerant vinculo inscriptionis: unde à con-
trario sensu deducitur, quod si accusator desistat
post

post inscriptionem, quæ de jure ponitur in libello accusatorio, punitur Turpilliano.

13. Dixi *abolitione non impetrata*. Nomine autem abolitionis hic intelligitur venia sive facultas desistendi ab accusatione, eamque Juristæ in rubr. C. de abolitionib. communiter dividunt in generalem seu publicam, & specialem sive privatam. Generalis seu publica est quæ publice fit vel ipso jure, ut puta ratione feriarum pro certo tempore indictarum, vel ex decreto Principis ob diem insignem, aut publicam gratulationem &c. *l. Abolitio 7. cum seq. ff. ad Turpillian.* quamvis plerumque ejusmodi abolitio suspendat potius quam extinguat accusationem, cum finitis feriis permittatur Accusatori repetere Reum, dummodo id faciat intra 30. dies à die quo feriæ finitæ sunt, *l. Aut privatim 10. ff. eod.* quia iis elapsis ulterius non auditur, ex *l. 1. C. de generali abolit.* Impune tamen, & citra metum Turpilliani omittit accusator etiam intra eos 30. dies Reum repetere, per textum *l. Si interveniente 12. ff. ad Turpill.* quia, ut ibidem dicitur, non videtur desistere, qui exemptum Reum non defert.

14. Hæc autem intelligenda sunt quoad accusationem jam antecederet institutam antequam abolitio generalis interveniret. Cæterum si eo tempore quo generalis abolitio accusationum indulgetur, alicujus causa criminalis nondum

dum agi coepta fuerit per litis contestationem, sed tantummodo oblatus fuerit libellus accusatorius, tunc locum non habet praedictus effectus generalis abolitionis; si finitis feriis ab accusatione desistat, incidit in Turpillianum, ut sumitur ex *l. 2. C. de gener. abolit.* & ex *l. penult. ff. ad Turpillian.*

15. Abolitio specialis sive privata est omit- tendae accusationis venia, quam privatim ac- cusator petit & impetrat à Judice qui de crimi- ne cognoscit, ut sumitur ex *l. 1. §. Abolitio pri- vatim. ff. eod.* & ex *l. 2. C. de abolitionib. juncta ibid. Glos. v. à competenti.* Ejusmodi abolitionem non pro omnibus delictis, nec in omnibus circumstantiis, neque cuilibet Accusatori Ju- dex pro libito dare potest. Non enim conce- ditur in crimine capitali, ex *l. fin. Cod. ad Tur- pill.* & particulariter in delictis numeratis in *l. fallaciter 3. C. de abolition.* ac praeterea despici- endum Judici est utrum Accusator fallaci- ter & calumniosè in accusatione se gesserit, quia tunc eidem abolitio non conceditur, per textum in ead. *l. fallaciter*, ne ejus fraus im- punita relinquatur. Item non conceditur abolitio, si Judex deprehendat abolitionem peti ab Accusatore per deceptionem vel cor- rupto pecuniis à Reo, ex *l. 2. C. eod.* ne vi- delicet ipse Reus commodum à sua pravitate reportet. Sed & universim non nisi causa cog-

ta hujuscemodi abolitio conceditur à Judice, qui propterea perpendere secum diligenter debet, an per errorem seu temeritatem, seu calorem Accusator profuerit ad accusationem, unde hæc explanans Accusator abolitioni locum faciet, ex *ead. l. 2.*

16, Illud quoque juris in hac re servatur, ut ea causæ cognitio in ordine ad concedendam abolitionem fiat præsentem etiam Reo, ut sumitur ex *ead. l. 2.* quamvis non semper ejus assensus requiratur. Distinguendum enim est, utrum res sit integra ex parte Rei nec ne? hoc est utrum carceres, verbera, catenas, tormenta passus fuerit: item utrum lis diu steterit, seu ultra 30. dies duraverit; quia in his casibus, invito Reo, abolitio non conceditur; secus autem re integra, & lite infra 30. dies instituta, ex cit. *l. fallaciter*, & *l. fin. ff. ad Turpill.* quia videlicet tunc per concessionem abolitionis parum vel nihil læditur causa Rei, sicut læderetur si postquam ad prædictum statum causa deducta est, Accusator ex autoritate Judicis impune desisteret.

17. Adde aliquando neque sufficere consensum Rei. Si enim accadat occasione judicii criminalis, causa testimonii, vexata fuisse tormentis corpora ingenuorum licet plebeiorum, qui conscii & participes criminis non erant; tunc abolitio à Judice non conceditur, etiam

tiam si Accusator petat & Accusatus consentiat, ex cit. *l. fallaciter*, ne scilicet impune sit Accusatori absque sufficienti causa Testes illos tormentis exposuisse.

18. Accusator itaque vigore abolitionis ab instituta accusatione desistens, liberatur à Turpilliano. Sed & insuper privatur in posterum facultate accusandi de eodem crimine eundem Reum, per textum in *l. Mulier. 4. ff. ad Turpill.* nisi specialiter ipsi Princeps permittat, ex *l. 1. C. de abolition.* Quod etiam latius extenditur de Jure Canonico expresso in *c. Licet 14. de accusation.* ubi accusanti etiam citra vinculum inscriptionis, & postea accusationem non prosequenti perpetuum de eodem crimine silentium imponitur, ne super eodem illi de cætero liceat eundem Reum accusare, vel etiam infamare.

19. Extra casum impetratæ abolitionis, & loquendo in puncto prosecutionis causæ criminalis, incumbit Accusatori onus probandi crimen objectum, ut supra dictum est. Quod si in ea probatione deficiat, tunc Reo absoluto incipit Judicis cognitio contra Accusatorem, examinando videlicet qua mente ductus idem Accusator processerit ad accusandum. In eo examine, si ex justa causa, & probabili errore ductum reperierit accusasse, eundem absolvere debet. Si autem in evidenti calumnia eumprehenderit, seu scienter falsum crimen imposuisse,

se, legitimam poenam ei irrogat, per textum in l. 1. §. *Sed non utique ff. ad Turpill.* quæ poena olim ex lege Remmia (cujus mentio fit in l. *Quæsitum* 13. ff. de Testib.) erat ut ipsi inureretur in fronte littera K. ut tradit Cujac. ad l. *Iseni* 18. ff. *Qui testam. facere poss.* Sed cum postea eam poenam abrogaverit Constantinus in l. *Si quis in metallum* 17. C. de poenis, successit poena talionis, de qua supra dictum est, approbata etiam in Jure Canonico 5. *quæst.* 6. cap. 2. ita vocata ex eo quia talis, seu similis illa sit, qualis esset poena qua puniretur accusatus si convictus fuisset, ut explicat Abb in cap. *superbis* 16. de accusation. n. 8. aut ubi ea in defuetudinem abiit, vel ubi ejusdem capax non est calumniator, alia poena extraordinaria, præter infamiam statutam 5. q. 6. cap. 1. & 3. nec non in l. *qui non probasse* 3. & l. *nostris* 8. C. de calumniatorib.

20. Inde fit quod cum poena canonica Clericorum pro magnis sceleribus fit depositio ab Ordine, ex cap. *tua* 6. de poenis, si contingat Clericum inferioris Ordinis fuisse calumniatorem contra Clericum Ordinis superioris, puta Subdiaconum contra Diaconum; tunc Subdiaconus in poenâ calumniæ non solum deponitur ab Officio, sed etiam verberibus publicè castigatus in exilium deportatur, ex cap. 1. de calumniatorib. quia videlicet sola depositio Subdiaconi est minor poena, quam depositio qua

Diac-

Diaconus puniretur si convictus fuisset, unde in supplementum alia etiam poena præter depositionem imponitur Subdiacono calumniatori, ut post Gloss. in eod. cap. 1. de calumniat. notat Panor. ibid. num. 5. & Host. in sum. de calumniat. §. quali poena calumniator.

21. Quod tamen dictum est, Accusatore non probante absolvi Reum, intelligi debet nisi eodem Reo sit indicenda purgatio, vel propter vulgatam infamiam, vel propter grave scandalum, vel propter vehementem suspicionem quorum quodlibet satis est ad purgationem indicendam, ex c. inter 10. §. attendentes de purgat. canon. unde in eisdem circumstantiis purgatio indicitur, etiam si contra Reum infamatum nullus Accusator accedat, prout sumitur ex c. accedens 23. de accusatione. In casu autem purgationis indictæ, Reus vel satis ostendit innocentiam suam de objecto crimine, & tunc absolvi debet tum ab eodem crimine tum ab ejus infamia, innocens declarari, & in pristinum statum restitui, 2. quest. 4. c. habet 7. & c. ex tuarum 8. de purg. canon. Vel in purgatione deficit, & tunc eadem poena punitur in Jure Canonico, ac si de crimine convictus esset, hoc est poena depositionis ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico, ex cap. cum P. 7. eod.

22. Ratio hujus Canonis ea communiter redditur à Canonistis cum Gloss. in c. insinuas-

zum

tum 13. de simon. v. perpetuo privetur, & cum Abb. in c. accedens 23. de accusat. n. 4. quod præsumptio probabilis orta ex infamia contra Reum transeat per defectum purgationis in violentam, & quod ratione hujus violentæ præsumptionis puniatur, ut convictus, ubi etiam nonnulli conantur afferre rationem quare ita procedatur in Jure Canonico cum cæteroquin in Jure civili violenta præsumptio non sufficiat ad imponendam ordinariam criminis. Sed hæc ratio non videtur usquequaque subsistens: quia etiam in Jure Canonico per textum expressum in c. litteras 14. de præsumpt. sola præsumptio etiam vehemens de crimine non satis est ad condemnationem, ut diximus in lib. præced. ubi de præsumptionib. Congruentiùs igitur statutum illius c. cum P. refunditur in infamiam juris, & facti, qua laborat accusatus de gravi crimine, & in ejus purgatione deficiens: infamiam enim secundum se satis esse ut quis ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico deponatur, tradit post Dynum Gloss. fin. in c. infamibus penult. de reg. jur. in 6. quod præsertim procedit postquam infamia quasi transivit in rem judicatam, sicut transit in defectu purgationis, ut sicut propter magnitudinem criminis infamatus, pendente ejus infamiæ judicio non solum promoveri nequit, c. omnipotens 4. de accusationib. sed etiam suspendi potest ab officio & beneficio,

cio, ex c. inter 10. de purgat. canon. ita & infamia transeunte in rem judicatam, ab omni officio, & beneficio deponatur. Consonat etiam Jus civile in l. infamia 8. C. de Decurionib. lib. 10. & l. Judices 12. C. de dignitatib. lib. 12. per quæ jura infames officiis, & dignitatibus civilibus etiam ante contractam infamiam acquisitis exuuntur.

23. Quæ dicta sunt hætenus de purgatione, intelligenda sunt de purgatione canonica. Alia enim est purgatio vulgaris, alia purgatio canonica, ut constat ex toto tit. de purgat. vulgari, & tit. de purgat. canon. in Decretalibus. Purgatio vulgaris dicitur illa probatio, quam vulgus invenit, & usu introduxit, sed sacri Canones damnaverunt, vel quia per illam Deus tentari videtur, 2. q. 4. c. Monomachiam 23. & c. fin. de purgat. vulg. vel etiam quia per eam facile contingit, ut poena criminis refundatur in innocentem, ut sumitur ex c. 2. eod. Hujus prohibiti generis in Jure Canonico specialiter recensetur purgatio facta per Monomachiam sive duelum, cit. c. Monomachiam, & c. 1. de purgat. vulg. purgatio facta per contactum ferri candentis, vel aquæ ferventis sive frigida, c. Mennam. 8. §. fin. 2. q. 4. cap. consulisti 21. ead. cau. & q. & c. ex tuarum 8. de purg. canon. & sic de reliquis similibus videndis apud Doctores in tit. de purgat. vulg. quæ vel superstitiosa sunt, vel fallacia, & incerta, & propterea prohibita, ac nisi per

per ignorantiam invincibilem, aut per specialem Spiritus Sancti instinctum hic & nunc excusentur, peccaminosa.

24. Sola igitur illa purgatio, quæ Canonica dicitur, quia per Sacros Canones inducta est, adhiberi potest ad detegendum crimen, vel innocentiam infamari. Ejus autem forma describitur in *cap. quoties 5. de purg. canon.* in eoque consistit, quod purgandus juret primum super Sancta Dei Evangelia, se neque per seipsum, neque per submissam personam commisisse delictum, cujus infamia laborat, nec aliquem alium pro eo se sciente; sed & insuper testes aliquot jurent, quod veritatem eum dicere credunt, qui purgatur, unde vocantur Compurgatores, eorumque juramentum dicitur juramentum credulitatis, ex *c. de testibus 13. eod. cum* è converso juramentum purgandi dicatur juramentum veritatis.

25. Illud autem hac in re diligenter curandum est Judici, ut tam purgando, quam compurgatoribus faveat undequaue præsumptio, quod non sint peieraturi: quare ad hoc genus probationis purgandus non admittitur, nisi aliunde sit persona honesta, nobilis, vel ingenua: secus si sit persona vilis, aut aliunde infamis, qualis est v.g. qui fuerit alias furti damnatus, vel perjurus fuerit, vel falsum testimonium dixerit, juxta textum in *c. 1. de purg. canon.* cuius

ius generis personæ ad iuramentum non admittuntur, sed purgantur aliter ad arbitrium Iudicis, ut ibid. docet *Glos. fin.*

26. Idem quoque juris servatur in compurgatoribus, qui debent esse talis honestatis, & opinionis, ut verisimile sit eos nolle amore, vel odio, vel spe obtinendæ pecuniæ peierare. Sed & ut idonei appareant, necesse est, ut ejus quem purgare debent, vitam & conversationem agnoscant, ut habet textus in *cap. cum P. 7. & cap. inter 10. §. ipsum igitur. de purg. canon.* Item de jure communi debent esse ejusdem Ordinis cum purgando, ut si hic sit Episcopus, etiam Compurgatores sint Episcopi; si Presbyter, sint Presbyteri, & sic de reliquis: dummodo eorum copia haberi possit, & purgando non sint aliunde inimici, quia in ejusmodi casu admittuntur etiam alii inferioris Ordinis ad compurgandum, imo & in defectu Clericorum, etiam laici honesti, & in defectu virorum, etiam feminae, ex *cap. cum in juventute 12. eod. junct.* ita ibidem *Glos. fin.*

27. Quod attinet ad numerum Compurgatorum, servatum olim fuit, ut Episcopus adhibitis 12. Episcopis se purgaret, Sacerdos adhibitis tribus, vel quinque, vel septem Sacerdotibus, Diaconus tribus aliis Diaconis, *cap. omnibus 20. & c. si legitimi 13. 2. q. 4.* Ratio autem quare pro majoribus statutus esset major numerus

merus

compurgantium, quam pro minoribus, affer-
tur à Panor. in supracit. c. inter 10. de purg. ca-
non. quia majores habent notitiam plurium, &
facilius propter potentiam inveniunt Compur-
gatores, quam minores, qui nec habent tot
notos, nec facile possunt alios inducere ad se
purgandum, quia Compurgatores sunt volun-
tarii, & non possunt compelli sicut alii Testes.
Adde & aliam congruentem rationem: quia quo
altioris Ordinis aliquis est, eo magis est expo-
situs oculis reliquorum, ejusque bono, vel ma-
lo nomine, & exemplo, populus facilius exci-
tatur: congruum igitur fuit, ut si quando ali-
quis ejusmodi purgandus esset ab infamia, qua
aspergebatur, manifestius purgaretur, multipli-
catis Testibus innocentiae suae. Hodie tamen
numerum Compurgatorum esse arbitrarium
Judici, habito respectu ad criminis enormita-
tem, qualitatemque personae, & infamiae docet
ibid. idem Abb. post Gloss. in eod. cap. inter. v.
quarta decima manus.

T I T. II.

De Denunciationibus.

- I. **A**lter modus instituendi criminales causas
juxta sacros Canones (ut in præced. tit. di-
ctū fuit) est denunciatio, quo nomine intelli-
gitur,

ur, *criminis manifestatio legitimè facta Superi-
ori sine inscriptione, ut sumitur ex Host. in sum.
de denunciationib. §. quid sit denunciatio.* Modus
hic instituendi criminale iudicium in eo differt
ab accusatione, quòd in hac Accusator sese in-
scribat ad probandum crimen, & ideo adesse
non possit per Procuratorem, sed personaliter,
ut in p̄ced. tit. dictum est; secus in denun-
ciatione delator: unde postquam iste, sive per
se, sive per Procuratorem crimen detulerit; re-
liqua omnia iudicii, & processus criminalis
sunt à Iudice ex officio suo expedienda: & pro-
pterea denunciatio dicitur à Juristis remedium
extraordinarium, quia attentò Jure civili scri-
pto regulariter procedi non potest in crimina-
libus, nisi ad instantiam Accusatoris, exceptis
quibusdam casibus in Jure permissis, ut tradit
Jul. Clar. lib. 5. receptar. sentent. q. 7. n. 1.

2. Dixi *attento jure civili scripto*: quia vigo-
re consuetudinis videtur denunciatio jam tran-
sisse in remedium ordinarium; cum sæcularis
etiam fiscus soleat constituere Advocatos, vel
Syndicos fiscales, qui quælibet crimina denun-
cient, ac deinde Iudices procedunt ex officio
suo. De Jure tamen Canonico dici debet denun-
ciatio simpliciter & absolutè remedium ordi-
narium, quia generaliter concessa est in
*cap. qualiter, & quando 24. circa finem, cap.
super his 16. de accusationib. c. licet Heli 31. de sim.*
&

& docet Azor. *p. 3. lib. 13. cap. 21. dub. 3.*

3. Quamvis tamen denunciator non se inscribat ad poenam, ut dictum est; illud Juris statutum est ad coercendam facilitatem calumniandi, quæ oriri poterat à sublatione inscriptionis, ut si postea in judicio nihil de criminibus denunciatis probatum fuerit, denunciator ab officio, & beneficio suspendatur, donec suam purgaverit innocentiam, scilicet, quod non calumniandi animo ad crimina proponenda processit, ut habet textus in *c. fin. de calumniat.*

4. Hæc dicta procedunt potissimum quoad denunciationem judicialem. Dividitur enim communiter à Canonistis denunciatio in quadrifariam, ut videre est apud Panor. in *c. novit. de Judiciis n. 33. in fine*, ut alia sit Evangelica, quæ etiam dicitur charitativa: alia judicialis; alia Canonica quæ videlicet per Sacros Canones est introducta; alia regularis qua proceditur in Religiosis Ordinibus contra Regulares juxta eorum Constitutiones, & Regulas. Sed quia ipsa Canonica, & Regularis, vel est judicialis, vel Evangelica; ideo congruentius dividi denunciatio universaliter potest, prout dividitur à Theologis, in Evangelicam, & Judicialem.

5. Denunciatio Evangelica est, qua crimen defertur ad Superiorem tamquam ad Patrem, ad privatam emendationem proximi delinquentis, ex charitate procedens: fierique illa

debet juxta ordinem institutum à Christo Domino *Matth. 18.* in illis verbis: *Si peccaverit in frater tuus &c.* Denunciatio judicialis (quæ potissimum huc spectat) est qua crimen deferatur ad Superiorem tanquam ad Judicem; fierique illa aliquando solet, vel civiliter, ut cum per ipsam privatum dumtaxat interesse aut satisfactio intenditur; vel criminaliter, ut cum intenditur publica vindicta, seu pœna ob utilitatem publicam, & in hoc sensu procedit illa judicialis denunciationis divisio, quam Doctores tradunt, ut alia sit judicialis denunciatio civilis, seu privata, alia criminalis, seu publica.

6. Quod attinet ad crimina, personas, & conditiones in denunciatione servandas, distinguendum est inter forū sæculare, & Ecclesiasticum. In foro sæculari admittitur de jure denunciatio judicialis publica delictorum ad idem forum pertinentium, quæ procedat ab Officialibus publicis ad hoc muneris deputatis, ex *l. ea quidem 7. C. de accusat.* Quinimo de consuetudine satis communiter recepta admittitur quoque procedens à quacumque persona privata, quia publicæ utilitatis est notitiam delictorum quocunq; modo ad Judicem pervenire, ne permaneant impunita, ut testatur *Clar. in cit. qu. 7. num. 2.* Denunciatio autem judicialis privata, per quam agitur ad interesse privatum denunciantis, admittitur de jure civili, si

V

proce-

procedat ab eo cuius interest, supposito quod agere sive accusare sit prohibitus, ut puta quia est servus, & conqueritur de Domino, quia est filius, & conqueritur de patre &c. ex l. 1. §. quod autem ff. de off. Præs. Urb. Abb. in c. novit. 1. de judic. n. 48. aliique communiter. Æquitatis enim est, ut qui via ordinaria exclusus est à suo jure prosequendo via saltem extraordinaria admittatur.

7. In foro Ecclesiastico denunciatio Evangelica, seu charitativa admittitur generatim, & indistinctè à quocumque fiat, quia omnibus generatim præceptum est à Christo Domino, ut quod in ipsos frater peccavit Ecclesiæ dicant, si ex privata monitione non resipuerit, Matth. 18. Denunciatio etiam judicialis in eodem foro admittitur à quocumque procedat, dummodo quis non sit publicus concubinarium, si præsertim fuerit propterea excommunicatus, aut dummodo non sit conspirator inimicus contra denunciatum, aut juramenti præstiti transgressor, aliisque criminibus irretitus: hi enim sicut ab accusando, & testificando, ita & à denunciando judicialiter repelluntur ex c. cum porteat 19. & seq. de accusat.

8. Item quod attinet ad qualitatem criminum, & personarum denunciandarum, ejusdem generis denunciatio in eodem foro non admittitur, nisi ubi crimen est Ecclesiastici, vel mixti

mixti fori, aut ubi persona denuncianda est specialiter subiecta Ecclesiæ, qualis est Clericus, vel ubi in foro sæculari deficit Judex, qui iustitiam administret, & sic de reliquis similibus, quæ videri possunt distinctè narrata apud Azor. p. 3. lib. 13. cap. 21. dub. 4.

9. Cum autem denunciatio sit præambula inquisitioni faciendæ per Judicem ex officio; inde fit, per ejusmodi denunciationem deferri non posse regulariter nisi crimen, quod in foro exteriori probari possit, & regulariter nisi de quo aliqua infamia orta sit: sive sermo sit de denunciatione facienda in foro Ecclesiastico, sive de facienda in foro sæculari. Frustra enim & cum solo famæ dispendio, adeoque injustè ad Judicem deferretur crimen ex ejus officio puniendum ubi nulla eidem suppeteret via illud cognoscendi, & prosequendi inquisitionem. Secus videtur asserendum pro denunciatione Evangelica, quæ cum non tendat ad pœnam, sed solum ad privatam emendationem denunciari, locum habere videtur, etiam ubi crimen pro foro exteriori probari non posset.

10. Quæstionis est utrum ante omnem & quamlibet denunciationem, præcedere semper necessario debeat monitio privatim facta? Ratio dubitandi est: quia in c. Qualiter & quando 24. circa finem de accusat. habetur, quod sicut accusationem legitima debet præcedere

inscriptio, & inquisitionem clamorosa insinuatio seu infamia, sic & denunciationem charitativa monitio prævenire.

11. Hanc quæstionem ex pluribus quos refert, resolvit Azor. *in cit. cap. 21. dub. 5.* per distinctionem multiplicem. Vel sermo est de denunciatione quæ fiat in foro sæculari, vel defacta in foro Ecclesiastico. Ad denunciationem judicalem primi generis sive generalem, sive specialem & privatam, docet non necessario prærequiri monitionem privatam: item nec ad denunciationem judicalem, quæ fiat in foro Ecclesiastico (quam Canonistæ & legistæ Canonicam appellant, hoc est per Canones inductam) si generalis sit: secus autem si sit specialis, pro qua cum communi sententia docet opus esse præcedenti monitione, sive hæc trina esse debeat, juxta sententiam Innoc. Host. & aliorum in *c. Novit. 13. de judic.* sive sufficiat esse binam, juxta sententiam Panor. in eod. *c. Novit. n. 5.* semel privatim & secreto *inter te & ipsum solum* secundo coram uno vel duobus testibus, juxta ordinem prærequisitum ad denunciationem Evangelicam.

T I T. III.

De Inquisitionibus.

1. T Ertius modus instituendi & prosequendi causas criminales est inquisitio, *criminis nempe ex officio a Judice competente legitimè facta investigatio*, prout describitur ab Host. in *Sum. de inquisitionib.* Dicitur *ex officio*, quibus verbis ab accusatione discernitur in qua Judex procedit ad instantiam Accusatoris, cum è converso in inquisitione nemine instante, sed ex vimuneris sui inquirat de crimine, ut sic ad plenam probationem sententiamq; perveniat, sive id faciat occasione denunciationis ab aliquo factæ, sive duntaxat ex vi famæ præcedentis.

2. Dicitur à *Judice competente*. Pro quo, ut inquisitio valida sit, opus est ut Judex non solum simplici jurisdictione fungatur, sed etiam jus gladii habeat seu merum imperium, de quo dictum est in *lib. præced. tit. de Judice* circa finem; ac præterea necesse est ut suæ jurisdictioni subiectum habeat Reum contra quem inquirit, & articulum super quo inquirit: alioquin inquisitio invalida est, quia extra territorium jus dicenti non paretur impune, *c. 2. de constit. in 6. & toto tit. C. si à non compet. Jud.* ac propterea inquisitio facta à Judice sæculari contra

Ecclesiasticam personam nulla est, quia Clerici nec civiliter nec criminaliter conveniri possunt coram Iudice sæculari, ut diximus in lib. 2. tit. de immunit. Ecclesiar. & docet Farinac. in praxi crimin. p. 1. lib. 1. tit. 1. q. 1. n. 55.

3. Modus hic procedendi, ex dispositione Juris Canonici, extendit se ad omnia crimina, utpote indistinctè concessus in cap. Qualiter & quando 24. de accusat. & cap. licet Heli 3. de Sim. At in foro sæculari, attento jure civili scripto, non potest regulariter Iudex ex officio inquirere super delictis, nemine accusante, nisi in casibus & delictis exceptis, quorum aliqua numerantur à Gloss. in l. 1. §. Ex publico ff. ad leg. Jul. de adulter. v. sine accusatore: quamvis attento jure consuetudinario communiter recepto procedatur etiam in eodem foro per inquisitionem ex officio in omnibus delictis, factaque illa sit remedium ordinarium, ut testatur Clar. lib. 5. §. Practica criminalis q. 3. n. 6.

4. Inquisitio universim sumpta dividi communiter solet à Canonistis in tres species. Prima est omnino generalis seu generalissima, per quam nullo particulari crimine, nullaque particulari persona expressa, generatim inquiretur ex mero officio Judicis, an committantur, nec ne crimina in aliqua communitate? an de ullo sit fama vel suspicio ullius criminis? Hoc genere inquisitionis utuntur Prælati & Superiores in
visita-

visitatione Provinciæ & locorum subsectorum.

Altera est *omnino specialis*, per quam super certo crimine inquiritur contra certam personam ut cum super homicidio facto inquiritur contra Titium, an illud commiserit. Tertia est *mixta*, id est partim specialis, partim generalis, qualis est quæ generalis est circa personam & specialis circa delictum, ut cum de particulari homicidio commisso inquiritur generaliter, quisnam illud commiserit? aut quæ est specialis circa personam & generalis circa delictum, ut cum inquiritur an Titus ullo se crimine maculaverit?

§. Quod attinet ad inquisitionem omnino generalem, recepta communiter à Doctoribus sententia est, fieri illam posse etiam si nulla præcedat infamia, nullumque indicium criminum commissorum, arg. desumpto ex *cap. 1. de off. Ordin. & cap. 1. §. si ne de censib. in 6.* ubi præcipitur generatim Prælati Ecclesiasticis & Superioribus, ut suo tempore faciat *visitationes & inquisitiones generales*, nulla habita mentione infamiæ præcedentis. Incommodum enim esset & Reip. perniciosum, si Prælati hoc remedium indistinctè non suppeteret ad purgandam Remp. moresque subditorum reformatos; cum præsertim per hoc genus inquisitionis nemini injuria fiat, utpote per quod contra neminem in particulari inquiratur. Utrū autē in eo casu teneantur aut possint subditi manifestare occulta delicta Superiori generaliter

liter inquirenti ad effectum illa puniendi, videri potest examinatum apud Authores, quos refert Less. lib. 2. de Just. c. 29. dub. 13. n. 109.

6. Quod spectat ad inquisitionem specialem, indubitati juris est, non posse illam unquam incipere à solo Judice, sed opus esse ut aliquid precedat, quod inquisitioni viam aperiat, Judicemque cogat ad procedendum ex officio. Primò enim constare ipsi debet de crimine an sit commissum: unde si vestigium aliquod ejusdem criminis relictum sit, quale relinquit homicidium, incendium, perfossio domus &c. debet prius Judex illud inspicere, aut curare ut inspicatur, Si autem nullum vestigium relictum sit, saltem opus est denunciatione vel querela ejusdem criminis.

7. Secundò ubi jam constat de delicto, antequam inquiretur contra certam personam, opus saltem est ut aliquod indicium militet contra ipsam, ut docet Clar. in loco supracitato q. 5. ex Innoc. & aliis. Sed neque vigore talis indicii potest Judex immediatè procedere ad inquirendum de veritate contra eandem personam, ad effectum illam puniendi, nisi contra ipsam fama publica loquatur originem habens à personis honestis fideque dignis, & non à malevolis vel improbis hominibus, ex c. Qualiter & quando 24. & c. Inquisitionis 21. §. Tertia. de accusat. Quare habito indicio, capiendæ sunt primū

num informationes an sit fama de illa persona, idque ea majori qua fieri potest circumspeditione atque prudentia, ne per illam ipsam inquisitionem de infamia, ejusdem personæ famam cæteroquin integram lædi contingat, atque inde nascantur injuriæ unde jura nascuntur, ut dicitur in *c. Qualiter 17. eod.*

8. Quod si hoc Juris ordine non servato procederet Judex, legitimè contra ipsum exciperet inquisitus, & appellationē interponens ea quæ interim à Judice fierent invalidaret: quamvis si præsens sit, & nihil excipiat cognoscens contra se nullatenus infamatum inquiri de veritate, processus validus sit per textum expressum in *cap. 1. & 2. eod. in 6.* quia scilicet in eo casu censetur renanciaſſe juri suo, quod est in ejus favorem introductum.

9. Hæc tamen doctrina de necessitate infamiæ præcedentis, intelligenda est regulariter & extra casus exceptos, quales numerantur plures à Doctoribus, ut videre est apud Less. *lib. 2. de Just. cap. 29. dub. 15. num. 124. & seqq.* Inter reliquos est, si inquirendum sit de criminibus, quæ sint maximè noxia Reip. & ex quibus impendat aliis periculum everſionis, ut puta de crimine hæresis, & apostasiæ, in quibus præcedente dumtaxat suspitione aliqua orta ex indicis non levibus, inquiritur etiam sine infamia, ut docet Navar. *in rubr. de Judiciis num.*

n. 93. & colligitur ex cap. *Excommunicamus* 13. §. *Adiicimus* in iis verbis *vel aliquos occulta conventicula celebrantes de hæret.* & l. *Apostatarum* 4. c. de *Apostatis* : nec non de crimine læsæ majestatis, per extrav. Henrici VII. Imperatoris, quæ incipit *Ad reprimendum*, & habetur post librum *Feudorum*, juncta ibid. *Glos. v. Inquisitionem* : & sic de similibus enormibus delictis, quæ tendunt in grave damnū spirituale vel temporale Reip.

10. Item casus exceptus est, ubi inquisitio non fit ad effectum puniendi delictum, sed solum ad impediendum malum, ut cum agitur de officiorum aut beneficiorum collatione, de matrimonio contrahendo &c. tunc enim etiam de delictis occultis inquiri potest, licet de illis nullus sit rumor; ita tamen ut eadem delicta permaneat quantum fieri potest occulta, & parcatur famæ inquisiti. Vide Navar. in loc. cit. n. 92.

11. Item alius casus est ubi publica criminis suspicio est contra aliquem, licet aliunde non infamatum: quia communis illa suspicio supplet vicem infamæ; ut ibid. docet Navar. n. 96. ut puta si Dominus inveniatur occisus, & ignoretur author, inquiritur contra servum ex l. 1. ff. ad S. C. *Silanianum* : aut ubi Judici vel per generalem inquisitionem, vel per confessionem Rei factam in judicio, vel per denunciationem publici Officialis patefactus est author criminis, etiamsi testis fortè peccaverit &

peri-

periendo illud crimen : quia ex quo crimen deductum est in publicam Judicis notitiam , procedit contra illud Judex particulariter inquirendo , ex eod. Navar. *ibid.* n. 87. In ejusmodi enim casibus intervenit notorium juris , quod plus est quam infamia , cum infamia non probet , sed tantum accuset , at notorium sive juris sive facti probet saltem semiplene. Vide Less. *in cit. cap. 29. dubit. 15.*

12. Ubi igitur de alicujus infamia 'satis constet , vel ubi aliqua ex iis circumstantiis interveniat , pro qua non est opus publica infamia præcedente , Judex illum interrogat de veritate criminis si est præsens , ut si fateatur , illum puniat ; si neget , ut inquisitionem contra eum formet : si est absens , præcipit ut citetur ad personaliter comparandum , etiam (si opus sit) per realem capturam : quia inquisitio specialis procedit dumtaxat contra præsentem , nisi se contumaciter absentaverit , per textum in *cap. Qualiter & quando 24. de accusat.* ubi insuper pro legitimo modo prosequendæ inquisitionis præcipitur , ut inquisito exponi debeant capitula de quibus erit inquirendum , ut facultatem habeat se ipsum defendendi , & non solum dicta sed etiam nomina testium sint ei publicanda , ut quid & à quo sit dictum appareat , necnon exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ , ne per suppressionem nominum præbeatur

beatatur audacia infamandi, per exceptionum autem exclusionem aperiatur occasio falsum deponendi.

13. Illud autem hac in re diligenter curandum est Judici, ut ad sententiam damnationis non perveniat, nisi contra inquisitum de veritate criminis dentur probationes luce meridiana clariores, ut pluries in superioribus indicatum est ex *l. Absentem 5. ff. de pœnis* & *l. fin. C. de probationib.* Quare nec de suspicionibus damnari debet inquisitus, nec de indiciis, quamvis cæteroquin inducentibus violentam præsumptionem: quia quamdiu sistitur intra terminos præsumptionis non habetur certitudo.

14. Hoc tamen intelligendum est de damnatione propriè dicta, per quam infligitur pœna crimini correspondens. Cæterum facultatem Judicis non excedit, etiam ante plenam probationem criminis, aliquo tormenti genere exercere Reum in subsidium probationis, ut videlicet eo tormento mediante ipse Reus, confitendo veritatem, suppleat quod requiritur ad complementum probationis, quale genus tormenti ad illum finem adhibiti vocari solet Tortura: quamvis etiam pro ipsa certi sint fines præstituti, ut neque in omni circumstantia, nec ex quolibet commissi criminis indicio adhiberi possit, ut constat ex toto tit. *ff. de questionib.* Primo enim ex *l. Edictū 8. ff. eod.* non adhibetur nisi in

in criminibus gravioribus, quorum poena fit mors, vel mutilatio, vel triremes & c. ne aliquin poena torturae major sit, quam poena, qua crimen ipsum (si probaretur) puniendum esset, ut accideret si adhiberetur in criminibus levioribus.

15. Secundò non adhibetur, nisi Reus torqueri possit: quia de jure aliqui prohibentur torqueri, ut puta ob ætatem impuberes, hoc est qui 14. annos non impleverunt, *l. de minore* 10. & *l. Ex libero* 15. ff. eod. ob debilitatem senes, ob periculum abortus mulieres prægnantes, ob privilegium viri illustres aut in dignitate constituti, & sic de reliquis, de quibus *Antonius Gomez. resolut. 10. 3. cap. 13. num. 3. & Clar. qu. 64.*

16. Tertio non potest subjici Reus torturae, nisi vel fuerit semiplene probatum ejus crimen, ut puta per depositionem unius testis omni exceptione majoris, qui deponat de proprio visu & c. vel saltem nisi sufficientia indicia militent contra ipsum: quia ex *c. cum in contemplatione* 6. de reg. jur. in ipso causae initio non est à questionibus (hoc est à tormentis) inchoandum.

17. Dixi *sufficientia indicia*. Juristæ enim quinque gradus indiciorum distinguunt, quorum aliqui sufficiunt, aliqui non sufficiunt ad torturam, ut videre est apud *Less. lib. 2. de Just.*

cap. 29. dub. 17. In primo gradu infimo sunt levia, probabilia tamen, quæ de authore criminis probabilem ingerunt suspicionem. In secundo gradu sunt probabiliora, quæ præsumptionem generant. In tertio sunt indicia gravia, quæ vocantur etiam indicia juris atq; legitima. In quarto sunt graviora, quæ semiplene probant. In quinto sunt indicia gravissima, quæ etiam appellantur indubitata.

18. Primi & secundi gradus indicia non sufficiunt ad torturam, sed solum ad informationes capiendas, & etiam ad realem capturam personæ; sufficiunt autem indicia gravia & graviora aliorum graduum: cujusmodi sunt fama publica aliquibus aliis adminiculis juncta, ut si accedat aliquis testis minus idoneus: confessio Rei extrajudicialis probata per duos testes omni exceptione majores: assertio duorum vel trium sociorum criminis, ubi suspicio non est illa ex malevolentia proficisci; dictum enim unius focii utpote testis minus idonei non sufficeret, nisi esset simul conjunctum cum infamia vel gravi suspicione; imo nec assertio vulnerati in ea usque ad mortem persistentis, ex *l. si quis 3. ff. ad S. C. Silanian.* tum quia non dixit juratus ut solent dicere testes, tum etiam quia præsumitur ex offensione aliqua vel errore dixisse.

19. Item fuga statim patrato scelere inita
con-

conjuncta cum fama vel suspitione communi,
ex l. *Lege Cornelia* 25. ff. eod. Inimicitia gravis
cum aliis indiciis ab ea pendentibus, ut si ante
minatus est, arma paravit, eoque tempore circa
illum locum visus est, quo homicidium est cō-
missum &c. Inconstantia & titubatio Rei dum
examinatur, spectata qualitate personæ & cau-
sæ. Si quis visus sit exire cum ense stricto ex ali-
quo loco, ubi reperiatur aliquis interfectus. Si
res sublata reperiatur apud Inquisitum, nec do-
cere possit unde eam habeat, supposito quod sit
persona vilis & malæ famæ. Demum si commis-
so aliquo gravi furto, vilis persona quæ ibi fre-
quenter versari solet, appareat repente dives &c.
& sic de reliquis similibus, quæ ex Gomez. to. 3. c.
13. & ex Clar. q. 21. refert. Less. in cit. c. 29. dub. 17: &
Azor. p. 3. lib. 13. cap. 26.

20. In ejusmodi autem casibus à Jure permis-
sis ita quæstio seu tortura adhibenda est, ut ei-
dem neq; semper neque numquam sit fides ha-
benda: nam ut dicitur in l. 1. §. *In causa tributo-*
rum ff. de quæstion. res est fragilis & periculosa, &
quæ veritatem fallat: nam plerique patientia sive
duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut
exprimi eis veritas nullo modo possit alii tanta sunt
impatientia, ut quovis mentiri, quam pati tormen-
ta velint & ita sit, ut etiam vario modo fateantur
ut non tantum se, verum etiam alios criminantur.
Inde factum est, ut ad damnandū inquisitū non
satis

fatis sit eundem in tormento fuisse confessum crimen, nisi etiam procul à tormento suam confessionem ratificet : quamvis si illam revocet, possit iterum, & etiam tertio quæstioni subijci, non autem ulterius ; quia, ne in actum tam odioso procedatur sine termino, si tertio tortus tertio etiam confessionem in tormento factam revocavit, damnari non potest, imo debet absolvi, ut docet *Gomez. in loco supra citato n. 27. & Jul. Clar. quæst. 21. num. 36. relatus ab Azor. in cit. cap. 26.*

21. Hactenus dicta de non damnando ex indiciis Reo, procedunt potissimum quoad damnationem, per quam imponatur pœna, quæ probato crimine imponetur. Cæterum si indicium aliquod gravissimum contra Reum detur, unde violentissima capiatur præsumptio ; tunc Reum illum puniri posse pœna aliqua extraordinaria minori, prout Judici videbitur & causa postulabit, receptum esse restatur *Clar. ibid. num. 40.* ubi etiam addit positum esse in arbitrio Judicis, Reum in eo casu vel gravi quæstioni subijcere, vel punire pœna aliqua extraordinaria minori. Item quod dictum est, neminem ex indiciis puniri debere pœna criminis ordinaria, intelligendum est extra particulares aliquos casus à legibus approbatos, quos enumerat *Less. in cit. cap. 29. dub. 17. in fine.*

22. Adde ex æquitate canonica expressa in

c. In-

Inquisitionis 21. §. 1. de accusationibus, inquisi-
tum atque convictum, non semper punien-
dum necessario esse illa poena canonica, qua pu-
niretur, si fuisset criminaliter accusatus atque
convictus. Distinguitur enim ibi, utrum cri-
men de quo aliquis inquisitus, & convictus est,
sit talis generis, ut impediat executionem sus-
cepti ordinis aut retentionem beneficii etiam
post peractam poenitentiam, quale est v. g. cri-
men homicidii utpote irregularitatem indu-
cens, aut simonia commissa in asssecutione Or-
dinis seu beneficii; vel utrum sit talis generis ut
post peractam poenitentiam non impediat Or-
dinis executionem aut retentionem beneficii.
In primò casu inquisitus & convictus punien-
dus est eadem poena canonica, qua puniretur, si
contra ipsum processum esset per criminalem
accusationem, videlicet depositione, cum sit
canonice inhabilis ad illud officium vel benefi-
cium. At in secundo casu potest judicantis dis-
cretio moderari poenam secundum personæ
merita & qualitatem excessus. Rationem af-
signat Panor. ibid. quia in iudicio inquisitionis
proceditur sine accusatore: cum ergo Reus in u-
no gravetur, æquum est in alio relevari, & sic
mitiorem poenam ei imponi.

23. Demum quod attinet ad inquisitionem
mixtam, quam diximus esse tertiam speciem in-
quisitionis, nihil tere difficultatis est, suppositis

iis

iis quæ dicta sunt tum circa inquisitionem generalem, tum circa specialem, ex quibus illa veluti componitur. Illud tamen in controversiam vertitur circa ipsam à Doctoribus-utrum de delicto particulari certo ac publico, cuius author ignoratur, licitum sit Judici generaliter inquirere contra personas, quis illud fecerit, quamvis cæteroquin de ejusdem criminis authore nulla sit infamia, nullum indicium?

24. In hac controversia quamvis aliqui Theologi (quos citat Less. in cit. c. 29. dub. 14. n. 113.) senserint id non esse licitum, eo argumento ducti, quod juxta Sacros Canones per inquisitionem non procedatur, nisi de authore sit fama, vel saltem indicia, ex c. *qualiter & quando* 24. c. *Inquisitionis* 21. & c. *Cum oporteat*. 19. de accusat. attamen recepta praxis in foro Ecclesiastico & seculari contrarium suadere videtur, dummodo inquiretur in genere, quis delictum fecerit? non autem in particulari, an illud fecerit Petrus, nisi de eo sit aliqua fama, vel indicia, de quo videtur sermo esse in citatis juribus. Huc etiam facit ratio qua probavimus, pro inquisitione omnino generali non esse opus infamia vel indiciis præcedentibus: quia videlicet nisi tales inquisitiones fierent, gravissima sequerentur in Remp. incommoda, & aliunde ex ejusmodi inquisitionibus nemini fit injuria, cum contra neminem in particulari inquiretur, atque ita

hanc

hanc sententiam docet *Innoc. in c. Bona 23. de c-
let. n. 5. Less. cit. cap. 29. dub. 14. Farinac. in pra-
xi crim. p. 1. lib. 1. de inquisit. tit. 1. q. 9. n. 18. alii-
que plures.*

25. Per ejusmodi autem inquisitiones via Ju-
dici aperitur ad inquisitionem specialem: nam
primo interrogat eos quos putat esse de crimi-
nis authore non ignaros, an sciant quis illud
commiserit? Quod si omnes dicant se nescire,
tunc interrogat eos generaliter de fama: an sit
aliquis de eo infamatus? & si ex ejusmodi in-
formationibus resultet suspicio vel indicium
probabile contra aliquem; tunc incipit speciali-
ter inquirere contra ipsum, sumendo speciales
informationes &c. ut tradit *Clar. in praxi crim.
§. fin. qu. 5. n. 5. & Azor. p. 3. lib. 13. cap. 26. post
principium.*

T I T. IV.

De exceptionibus criminum.

1. **D**Uobus potissimum modis opponi crimen
contra aliquem potest, & Judici manife-
stari primo, quasi per modum actionis: secun-
do, per modum exceptionis, seu ad se defenden-
dum repellendo Adversarii intentionem. Cum
igitur in præcedentibus titulis dictum fuerit de
primo modo opponendi qui per accusationem
seu

seu denunciationem instituitur; sequitur ut de altero breviter differamus.

2. Nomine exceptionis in genere quid intelligatur, patet ex dictis lib. præced. in speciali rubr. *de exceptionibus* ubi illam definivimus *Actionis vel intentionis exclusionem*. Exceptio igitur criminis tunc fieri dicenda est, quando quis crimen contra aliquem objicit ad repellendam ejus actionem vel intentionem, ut puta si aliquis contra te Testis aut Accusator accedat; tu autem illum repellas opponendo illi tale crimen, propter quod redditur inhabilis ad accusandum vel testificandum.

3. Ex hac natura exceptionis efficitur, quemlibet ad excipiendum de crimine admitti posse, etiam criminofum, qui cæteroquin sit inhabilis ad accusandum vel testificandum, ut colligitur ex *c. Omnibus* 2. 4. q. 6. quia nemini jus suum prosequenti obstat criminis exceptio, nisi aliunde ex causa aliqua sit suspectus, & ea quæ necessariæ defensionis sunt, nemini denegantur, *c. significaverunt* 11. *de exceptionib.*

4. Quod autem attinet ad particulares leges, quibus regulanda est exceptio de criminibus; illud præ reliquis attendi debet, utrum crimen deducatur in iudicium per exceptionem criminaliter; utrum civiliter, de qua divisione sermo est apud *Abb. in c. super his* 16. *de accusat.* n. 4. Primum contingeret, si de crimine exciperetur

retur ad vindictam publicam, & ut crimen puniatur poena debita & naturali. alterum, si exciperetur de crimine ad privatum commodum seu interesse excipientis. In primo casu exceptio illa vim quoque habet accusationis, quæ de natura sua tendit ad poenam seu vindictam publicam unde fit, quod sicut accusatio, ita & ejusmodi exceptio tractari non possit per procuratorem, ut desumitur à contrario sensu ex eod. *c. super his*; ac præterea cætera servanda sint, quæ in judicio accusationis servari debent cui talis exceptio, quæ ad puniendum tendit, æquiparatur, ut docet *Clar. in praxi crimin. §. fin. qu. 19. n. 2. & 3. & qu. 32. n. 22.*

5. In secundo casu sistitur intra limites puræ exceptionis, pro qua distinguendum etiam est, quare opponatur, & quando? ut distinguitur in eod. *c. super his*. Vel enim objicitur præcise, ut ab accusatione vel testificatione aliquis repellatur: vel opponitur, ut quis excludatur à promotione officii vel beneficii. Si opponitur solum ad repellendum accusatorem ab accusatione, vel Testem à testificatione tanquam criminisum inhabilem; tunc opus non est, ut ita excipiens se inscribat ad poenam pro casu, in quo non probaverit crimen exceptum, ex eod. *c. super his*; quinimo etiam postquam probatum fuerit idem crimen, non propterea ferri potest sententia condemnatoria criminalis contra

con-

convictum, quia de hoc non fuit actum : nisi per nobile Judicis officium contra eundem convictum alia inquisitio, aliusque processus instituatur. Huc faciunt ea quæ diximus *lib. preced. tit. de sententia & re judicata*, ubi visum est, sententiam ferri debere conformiter ad petitionem libelli, & ad genus actionis in ipso propositum, ex *l. ut fundus 18. ff. commun. dividun.*

6. Si autem exceptio criminis opponitur ut quis excludatur à promotione officii vel beneficii (ad quod genus exceptionis admittuntur omnes illi, quorum interest ne ille ad officium vel beneficium promoveatur, ut puta omnes subditi, seu Diocesani admittuntur ad excipiendum contra Electum in Episcopum, omnes Parochiani contra promovendum ad Ecclesiam Curatam, &c. quia cujuslibet interest habere Pastorem legitimis qualitatibus exornatum, ut notat. *Abb. in cit. c. Super his n. 10. & Host. ibid.*) si inquam ad excludendam ejusmodi promotionem exceptio criminis fiat; tunc iterum ex *eod. c. Super his* distinguendum est, utrum ea exceptio opponatur ante confirmationem, vel post confirmationem.

7. Si ante confirmationem, ut cum ille, contra quem excipitur, electus est, sed nondum ejus electio confirmata; tunc excipiens de crimine non se inscribit: at excipiens, post confirma-

tio.

tionem, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus; tunc ad extraordinariam pœnam secundum arbitrium Judicis discreti citra vinculum inscriptionis est excipiens adstringendus, si defecerit in probando. Ratio disparitatis indicatur ibidem: quia majoris damni est exceptio contra confirmatum, quam contra præcise Electum. Exceptio enim contra Confirmatum, cum probata fuerit, non solum impedit ipsum ab Ordinatione vel consecratione, sed etiam in consequentiam privat jure antecederet acquirit per confirmationem, propter connexionem utriusque, ut docet *Abb. ibid. num. 2.* At exceptio contra præcise Electum, ratione connexionis, privat dumtaxat jure antecederet acquirit per Electionem: majoris autem damni est privari jure per confirmationem, quam jure per Electionem acquirit, cum primum sit jus in re, alterum autem jus ad rem.

T I T. V.

De Simonia.

DICTUM est in præcedentibus titulis de causis in genere, quæ super criminibus in judicio proponuntur: consequens est ut de ipsis criminibus distinctius, sed tamen breviter videamus.

videamus, initio facto à gravioribus, quæ solum Deum principaliter offendunt, qualia sunt Simonia, hæresis, Apostasia &c. dicturi quoque postea de iis, quæ etiam hominibus læsionem inferunt, quia sunt homicidium, furtum, usura &c.

2. Inter delicta primi generis detestandæ pravitatis est Simonia, quæ nonnumquam in sacris Canonibus appellatur hæresis, ut in *c. fin. 1. q. 7. & c. Quotiens 5. de Simon.* quia Simoniacus vendendo rem spiritualement, & Sacram, vel speculative putat ipsam esse venalem, vel saltem ita operatur ac si putaret ipsam esse venalem, quod est vel esse hæreticum, vel ita operari ut operetur hæreticus.

3. Est enim Simonia *studiosa cupiditas servitutis emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum*, ut definitur communiter à Theologis, & Canonistis post *Glos. in 1. q. 1. ad initium*, eoque nomine appellatur à Simone Mago, qui primus in novo Testamento legitur huius sceleris reus extitisse, ut videre est in *cap. 8. Act. Apost.* Dicitur *studiosa voluntas*, hoc est ex electione & deliberatione. Dicitur *emendi vel vendendi*, per quæ verba intelligitur omnis contractus non gratuitus, idest quo res aliqua pretio æstimabilis detur tamquã compensatio pro re spirituali, sive detur pecunia, sive aliquod pecunia æstimabile, quod reduci solet vel ad munus

munus à manu, vel ad munus ab obsequio, vel ad munus à lingua, ex c. *Sunt nonnulli* 114. 1. *quest. 1.*

4. Simonia species multiplex est. Alia enim est Simonia mentalis, alia conventionalis, alia realis. Simonia mentalis de qua jura loquuntur & quæ Ecclesiasticis etiam pœnis subijci potest non est sola interna voluntas committendi simoniam, ut præcisa ab omni opere externo: actus enim pure internus humanis legibus non punitur, ex l. *Cogitationis* 18. ff. de pœnis, quæ est translata in Decretum à Gratiano cap. *Cogitationis* 14. de pœnit. dist. 1. sed est voluntas prorumpens in aliquem actum externum, non tamen de se manifestativum pravæ voluntatis, ut si quis rem spirituales velut ex iustitia debitam pro aliquo temporali det aut accipiat, non interveniente ulla conventionem vel pacto expresso, aut tacito: quæ intentio si exterius probari, aut legitime præsumi non possit, non habet Judicem humanum punitorem, sed solum Deum. Sumuntur hæc est c. *Tua nos*. 34. & c. *fin. de Sim.* Videri potest S. *Tho.* 2. 2. qu. 100.

5. Simonia conventionalis dicitur quoties intervenit pactum tacitum vel expressum verbis, aut aliis signis exterius manifestatum, nondum tamen executioni mandatum. Hæc simonia species, quoad contractum, de se perfecta

X

est,

est, licet quoad effectum vel usum nondum fueris consummata, eo simili modo quo *inst. de empt. & vendit.* §. 1. dicitur contracta atque perfecta emptio & venditio, simul atque de pretio convenit, quamvis nondum pretium numeratum sit, ac neque arrha data fuerit.

6. Demum simonia realis vocatur, quando pactum ipsum est executioni mandatum, per traditionem rei spiritualis, & per traditionem pretii temporalis pro ipsa; adeoque idem est ac Simonia conventionalis consummata. Quod si unius tantum rei sit facta traditio, puta vel solius rei spiritualis, vel solius pretii, nondum autem utriusque; in tali casu dicitur Simonia mixta, quia aliquid participat de Simonia conventionali, quatenus una traditio facta non est; & etiam aliquid participat de reali, quatenus alia traditio facta est.

7. Dividitur etiam simonia in eam quæ est juris Divini & naturalis, & in eam quæ est juris humani & Ecclesiastici. Simonia juris Divini & naturalis dicitur quando aliqua res de se spiritualis venditur aut emitur, ut puta si quis Sacramenta venderet, aut Calicem consecratum pluri ob benedictionem, & sic dereliquis. Simonia juris Ecclesiastici est, quæ malitiam simoniæ habet immediatè ex vi prohibitionis Ecclesiæ vetantis venditionem aut pactum onerosum circa talem rem intuitu religio-

igionis seu reverentiae debitae rebus sacris; ita
ut talis venditio talem malitiam non haberet,
seclusa Ecclesiae prohibitione, etiamsi res esset
etque sacra, sicut nunc est. Hujus generis esse
consetur permutatio beneficiorum facta sine
authoritate Superioris, utpote prohibita per Sa-
cros Canones intuitu religionis in *c. Quaesitum.*
s. de rerum permut. aliisque juribus, qualis per-
mutatio malitiam simoniae non haberet seclusa
Ecclesiae prohibitione, quia non est permutatio
temporalis cum spirituali, sed unius spiritualis
cum alio spirituali. Idem dic de venditione
quarundam rerum aliquid temporalitatis ha-
bentium, ratione cujus possent absque simo-
nia vendi, nisi hoc esset ab Ecclesia prohibi-
tum ex motivo religionis, quia annexam ha-
bent aliquam consecrationem vel spiritualita-
tem, qualia sunt Sacrum Oleum, vel Chrisma,
quae vendi prohibentur in *c. Non satis. 8. de Si-*
mon. & quaedam officia temporalia ordinata ad
temporalium rerum Ecclesiae administratio-
nem, quae cum saltem remotè ordinentur ad fi-
nem spiritualem, prohibentur pariter vendi in
c. Salvator. 8. & c. Si quis Episcopus 3. 1. 9. 3.

8. Ad idem genus simoniae juris Ecclesiasti-
ci, reducitur simonia illa quae dicitur *confiden-*
tialis, atque committitur, cum quis alicui re-
signat, vel aliter procurat beneficium, eligendo
illum, vel confirmando, vel instituendo, vel in

commendam dando &c. cum certa confidentia, seu cum pacto expresso, vel tacito acquirendi, seu recuperandi sibi, vel alteri idem beneficium pro aliquibus circumstantiis, ut si quis beneficium resignaret retento sibi vel alteri iure regressus, ingressus, vel accessus ad idem beneficium, aut reservata pensione annua, aliave parte fructuum sine legitima autoritate Superioris, de quibus supra diximus in *lib. 1. tit. de renuntiatio*. Hæc enim prohibita sunt tum à Trident. sess. 25. de refor. cap. 7. tum recentius à Pio IV. in Constit. 85. quæ incipit *Romanum Pontificem*, & à B. Pio V. in Const. 85. quæ incipit *Intolerabilis*

9. Ut igitur pro Institutionum brevitatem satis amplam paucis amplectamur, materia simoniæ est omnis res spiritualis, & sacra, quæ ordinata sit ad spirituale salutem, vel ex natura sua, vel ex institutione Divina, aut Ecclesiastica, unde prohibita sit vendi aut alio contractu oneroso permutari, ex motivo religionis. In tali genere rerum invendibilium sunt principaliter res supernaturales, sive tales essentialiter, quales sunt gratia, dona Spiritus Sancti, Sacramenta, ut est communis doctrina quæ sumitur ex c. eos qui 21. 1. q. 1. & c. si quis certo 39. de simon. sive supernaturales sint casualiter, qualia sunt Sacramentalia, seu sacra simoniæ pro administratione Sacramentorum

de Missæ sacrificio ab Ecclesia institutæ, ex c. cum
 in Ecclesia 9. eod. Sive tales sint consequenter, ut
 sunt omnes actus potestatis supernaturalis, sive
 Ordinis, sive jurisdictionis, cum supernatura-
 les sint tam parte principi, quam ex parte finis,
 ut colligitur ex S. Th. 2. 2. qu. 100. art. 3. & tra-
 dunt Canonistæ in c. consulere 38. de simon. ubi
 Abb. n. 3. atque etiam sumitur ex c. ad nostram
 11. eod. ubi generatim prohibetur ne pro mi-
 nisterio Ecclesiastico exercendo pretium exi-
 gatur.

10. Secundo loco sub materia simoniæ ve-
 niunt res spiritualibus annexæ. Et primo si sint
 concomitanter annexæ, ut sunt corporales illæ
 actiones, quæ per se, & necessario exercentur in
 administratione Sacramentorum, in recitatione
 Officii &c. juxta communem sententiam sunt
 materia simoniæ, & pro iis non potest quid-
 quam temporale dari tamquam pretium, &
 compensatio, ut docet S. Th. in 4. dist. 25. q. 3. art. 2.
 qu. 2. Suar. lib. 4. de sim. cap. 21. nu. 5. & seqq. Abb.
 in c. suam 29. de sim. num. 4. alique communi-
 ter. Dixi tamquam pretium, & compensatio: nam
 posse aliquid dari titulo necessariæ sustentatio-
 nis, & stipendii, docet S. Th. ab omnibus recep-
 tus 2. 2. qu. 100. art. 2. & ostendit praxis Ecclesiæ,
 atq; etiam colligi potest ex c. Clerici 10. 1. q. 2.

11. Item si res sint consequenter annexæ spiri-
 tualibus, cujusmodi sunt Ecclesiastica bene-
 ficia,

ficia, videlicet jura perpetua percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ propter aliquod spirituale ministerium, sunt etiam materia simoniæ, idque non solum quoad jus spirituale ordinatum ad præstanda spiritualia ministeria, quod est de Jure Divino invendibile; sed etiam quoad jus percipiendi redditus Ecclesiasticos, quod quamvis secundum se spectatum sit aliquid temporale, attamen quatenus titulo spirituali annexum est, quandam spiritualitatem participat, ideoque sine labe simoniæ pro illo pecunia, vel aliud temporale dari aut accipi non potest, ut constat ex c. *Tua nos 34. de sim. cap. fin. de pactis*, aliisque juribus, in quibus omnis pactio seu contractus onerosus circa beneficia prohibetur, atque præcipitur ut absolute, & simpliciter conferantur. Desumitur etiam ex c. *si quis objecerit 7. 1. q. 3.* ubi etiam ea adjicitur generalis ratio, quod *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit: neutrum invenditum derelinquit.* Quidquid demum sit, utrum ea beneficia sint materia simoniæ Juris Divini, & naturalis, an dumtaxat simoniæ Juris Ecclesiastici, quæ est quæstio Theologis, & Canonistis agitata, ut videre est apud Suar. *lib. 4. de simon. c. 24.*

12.. Item si res sint *antecedenter* annexæ spiritualibus, id est quæ secundum se antecedunt spiritualitatē, in quo genere sunt vasa sacra, vestes

res &c. sine simonia amplius vendi non possunt
habita ratione consecrationis aut benedictio-
nis, ita ut ejus intuitu majus pro ipsis pretium
exigatur. Utrum autem vendi saltem possint
solum ratione materiæ, & ita ut nulla pars pretii
pro consecratione aut benedictione solvatur,
est controversia inter Doctores, in qua plerique
Canonistæ asserunt, res ejusmodi, postquam se-
mel consecratæ aut benedictæ sunt, etiam ra-
tione solius materiæ, amplius vendi non posse,
ut testatur Suar. lib. 4. de sim. cap. 14. num. 5. Alii è-
contra, inter quos idem Suar. in eod. cap. 14. Ca-
strop. de sim. disp. 3. puncto 8. n. 2. aliique ab ipsis
relati, post D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 4. ad 1. 2. & 3. &
clarius in 4. dist. 25. qu. 3. art. 2. qu. 3. indicant, e-
jusmodi res spectato solo jure naturali, & seclu-
sa Ecclesiæ prohibitione, posse vendi secun-
dum se spectatas ratione materiæ, modo carius
non vendantur ratione consecrationis aut be-
nedictionis: ubi tamen addit D. Thom. quod si
aliquid ejusmodi vendendum esset hominibus
profanis, seu ad usum profanum, deberet pri-
us confringi. Dicunt seclusa Ecclesiæ prohibi-
tione, quia dantur aliqua antecederet annexa
spiritualibus, quorum venditio est expressè
prohibita ab Ecclesia, ut supra indicavimus in
hoc titulo n. 9.

13. Poenæ de Jure Canonico statutz contra
Simoniacos plurimæ sunt, quæ tamen nec ad

X 4

quam-

quamlibet simoniæ speciem extenduntur, nec semper incurruntur ipso facto, cum nonnunquam sint ferendæ per sententiam Judicis. Primo enim nulla pœna juris incurritur propter simoniam pure mentalem, ut indicavimus supra, & docent communiter Doctores ex c. *fin. de simon.* Idque etiamsi voluntas simoniaca in aliquem actum externum proruperit, non tamen de se manifestativum simoniacæ pravitatis juxta explicationem quam dedimus supra *num. 6* quamvis valde probabile sit posse tale factum per Ecclesiam puniri, ut docet *Suar. lib. 4. de sim. cap. 55. n. 10.*

14. Secundò, nec per Simoniam pure conventionalem incurritur ipso facto ulla pœna juris lata contra simoniacos, ut late probat idem *Suar. in eod. c. 55. a. n. 11.* quia jura ipso facto punientia Simoniam non utuntur verbis significantibus solas conventiones simoniacas, sed elationes, vel receptiones ex talibus conventionibus procedentes, ut videre est tum apud Gratianum in pluribus textibus *1. q. 1. nec non 1. q. 3.* tum in Decretalibus sub titulo *de sim.* tum præsertim in *extrav. 2. eod.* qui textus est præcipuus inter omnes, qui de pœnis simoniacorum loquuntur.

15. Tertiò, neque per simoniam mixtam, in qua soluta sit pecunia, donec traditum quoque sit spirituale, incurri ipso facto pœnas à

Jure

Jure latas contra simoniacos, docent passim Doctores, teste *Suar. eod. c. 55. n. 16. & Guttier. Canon. quæst. lib. 1. cap. 9. num. 8.* Utrum autem idem juris procedat quoque in simonia mixta, in qua spirituale collatum sit, nondum tamen pecunia promissa persoluta, controvertitur inter Doctores aliis asserentibus non incurrì ipso facto Ecclesiasticas pœnas à Jure latas, donec pretium quoque solutum sit; aliis contra sententibus in eo casu incurrì ipso facto eandem pœnas etiam ante pretii solutionem, ut videre est apud *Garz. de benef. p. 8. cap. 1. Suar. cap. 56. n. 25. Castrop. de sim. disp. 3. puncto 22. nu. 5.* ubi pluribus juribus hanc sententiam probat. Illud tamen extra controversiam est, in simonia confidentiali satis esse ad incurrendas Ecclesiasticas pœnas, quod beneficium ab uno sit datum & ab alio receptum in confidentiam, licet accipiens vicissim suam promissionem nondum impleverit, puta pensionem nondum solverit, ut patet ex supracitatis Bullis Pii IV. & B. Pii V. de quibus diximus n. 8.

16. Quod autem attinet in particulari ad ipsas Ecclesiasticas pœnas à Jure canonico latas contra Simoniacos, notandum est triplicem potissimum Simonix speciem pœnis ipso facto incurrendis puniri per Sacros Canones, quarum una est quæ committitur in collatione Ordinis,

dinis, altera quæ in collatione beneficii, tertia quæ in Religionis ingressu.

17. Primò itaque si simonia committatur in collatione Ordinis, incurritur ipso facto excommunicatio Sedi Apostolicæ reservata tam ab Ordinante quam ab Ordinato, imò & ab iis, qui quod illa fiat mediatores extiterint, seu procuraverint, ex *extrav. 2. de sim. inter comm.* Sub hac lege comprehendi quoque primam Tonsuram docet *Suar. cit. cap. 56. nu. 5. & Laim. lib. 4. Theol. mor. tract. 10. cap. ult. §. 7. n. 71.* aliique cum ipsis addit *Navar. lib. 5. conj. 59. de sim. Avila p. 3. de cens. disp. 5. dub. 9. & Laim. cit. loco*, etiam simoniam commissam in Reverendis seu dimissoriis censerì commissam in Ordine, ad quem ordinantur tamquam media.

18. Præterea simoniace Ordinans, spectato jure communi Decretalium est ipso facto suspensus à collatione omnium Ordinum saltem per triennium: Ordinatus autem per talem simoniam suspensus est ab Ordine sic suscepto, donec dispensationem super hoc per Sedem Apostolicam obtinere meruerit, ut patet ex *cap. penult. de sim. Dixi spectato jure communi decretalium.* Attentis etiam recentioribus juribus, amplius etiam extenditur pœna ista suspensionis. Nam quod attinet ad simoniace ordinantem, generaliter decernitur in *Constit. 91. Sixti V. quæ incipit Sanctum & salutare*, ut sit eo ipso

suspensus à quorumcumque Ordinum, atque adeo ipsius Tonsuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium, & ab ingressu Ecclesiæ interdictus existat, aliisque gravioribus pœnis pro tempore existentis Rom. Pontificis arbitrio puniatur. Quod autem attinet ad simoniace ordinatum, docent communiter Doctores ordinatum suspendi non solum ab Ordine sic suscepto, sed etiam ab aliis omnibus ordinibus, quos habet, quia in *extrav. 2. de sim. inter comm.* dicitur generaliter, quod omnes illi, qui simoniacè ordinati fuerint, à suorum sint Ordinum executione suspensi. Ita Suar. de cens. disp. 31. sect. 4. n. 33. Adde & tempus suspensionis ita ordinati prorogatum fuisse usque ad decennium sine spe dispensationis à B. Pio V. const. 5. quæ incipit *Cum primum*.

19. Alia etiam plura decreta sunt contra simoniam quæ committatur in collatione vel susceptione Ordinis, quæ videri possunt in cit. Bulla 5. B. Pii V. *Cum primum*, & in cit. Bulla 91. Sixti V. *Sanctum & salutare*, quam Bullam etiam Clemens VIII. in sua Const. 40. *Romanum*, reduxit ad terminos Sacrorum Canonum, & Constitutionis 7. Pii II. & Concilii Trid. attamen quoad pœnas simoniacorum illam confirmavit.

20. Altera species simoniæ specialiter punita per Sacros Canones pœnis ipso facto incur-

rendis, est quæ committitur circa beneficia. Primò igitur si quis simoniace conferat vel procuret alteri beneficium seu officium Ecclesiasticum, media electione, postulatione, confirmatione, provisione, seu quavis alia dispositione, est ipso facto excommunicatus excommunicatione reservata Summo Pontifici, quemadmodum excommunicatus etiam est, qui ita simoniace receperit beneficium aut officium Ecclesiasticum, necnon qui mediatores extiterint seu procuraverint, quod simonia committatur, ex cit. *extrav. 2. de sim.*

21. Præterea ex ead. *extrav.* si simoniace fiat provisio & collatio beneficii, est irrita & nulla, unde per ejusmodi provisionem jus nullatenus acquiritur, & sic recipiens beneficium non facit fructus suos, sed ad illorum omnium, quæ percepit, restitutionem sub animæ suæ periculo adstrictus est. Idque procedit etiam si simonia commissa fuerit ab aliquo tertio, & beneficium recipiens illam sciverit & non contradixerit, ut sumitur ex *c. sicut tuus 33. de sim.* Quod si contradixerit, & hoc non obstante, ante collationem beneficii sciat pecuniam datam esse, neque tunc potest acceptare beneficiū, quia ad illud effectus est inhabilis ut colligitur ex *c. penult. de elect.* Si demum neq; sciverit neq; contradixerit eo quod nullam suspicionem habuit de simonia à tertio commissa; tunc distinguendum est vel

vel enim ea simonia commissa fuit in odium beneficiarii, puta ad effectum ex beneficio posse privari debeat titulo simoniæ: vel ea simonia commissa fuit in favorem beneficiati, ab amico vel consanguineo. Si simonia commissa fuerit à tertio in odium beneficiati, qui illam penitus nesciens receperit beneficium, collatio beneficii valida est ex cit. *c. sicut tuis*, quia dolus & fraus nemini patrocinari debet: si autem amicus ignorante beneficiato pecuniam dederit, tunc beneficiatus simul ac id cognoscat, tenetur dimittere beneficium ejusque fructus, ut colligitur ex eod. *c. sicut tuis* & ex cit. *c. penult. de elect.* ubi etiam dicitur, non posse Episcopum dispensare super Prælatura, quæ per simoniam collata fuerit etiam ignorante beneficiato quamvis circa eum qui ignoranter recipit simplex beneficium per simoniacam pravitatem, post liberam resignationem, Episcopi dispensatio toleretur.

22. Quod attinet speciales pœnas, quibus particulariter punitur simonia confidentialis, videri potest in Bullis Pii IV. & B. Pii V. quas citavimus n. 3.

23. Tertia species simoniæ, quæ per Sacros Canones Ecclesiasticis pœnis ipso facto punitur, est quæ committitur in Religionis ingressu, de qua sermo est in *extravag. 1. de sim. inter comm.* Si enim pecunia aut aliud temporale detur, non

pro sustentatione ingredientis, pro qua est consuetudo dandi dotem in pluribus Monasteriis Monialium ubi praesertim Monasterium sit tenue, sed pro ipso Religionis ingressu, incurritur excommunicatio Sedi Apostolicæ reservata, tam à dantibus quàm à recipientibus: nisi tamen aliquid ab ingredientibus detur purè & spontè & plena liberalitate, omnique pactione cessante, in quo casu potest illud recipi licitè cum gratiarum actione juxta textum in *ead. extrav.* Quod si prædicta simoniaca exactio pretii temporalis pro Religionis ingressu committatur à Capitulo vel Conventu, incurritur ab eodem poena suspensionis reservata Sedi Apostolicæ, ex *ead. extrav.*

24. Præterea si quis ita fuerit simoniace in Religionem admissus, indiget dispensatione ad hoc ut possit in eodem Monasterio remanere, ut colligitur ex *ead. extrav.* quamvis cæterò quin ejus professio sit valida juxta omnes Doctores teste Suar. *lib. 4. de sim. cap. 57. n. 7.* Unde non habita dispensatione debet ex illo Monasterio expelli quod simoniace est ingressus, & in loco arctioris regulæ ad agendum perpetuam poenitentiam collocari, ut statuitur in *cap. Quoniam 40. de simon. & cap. de Regularibus 25. eod.* Utrum autem hæc poena quali relegationis à Monasterio sit poena lææ sententiæ vel

vel ferendæ, videri potest examinatum ab eod.
Suar. in cit. c. 57. n. 8.

25. Pro aliis Simonix speciebus, hoc est quæ neque committantur circa Ordines, neque circa beneficia, neque circa Religionis ingressum, docent plures Doctores apud eundem Suar. cap. 55. num. 5. ex parte materiæ nullas esse pœnas ipso jure latas seu quæ de facto incurrantur, sed dumtaxat esse ferendas à Judice pro criminis qualitate: quamvis non desint qui oppositum sentiant, prædictas scilicet pœnas excommunicationis &c. ipso facto incurri à quolibet simoniacò, inter quos ita sentientes citatur Garz. 8. p. de beneficiis cap. 1.

26. Circa pœnas à Judice contra simoniacos ferendas una certa regula præscribi non potest, cum ferendæ sint pro criminis qualitate. Generaliter tamen ex statuto Juris aliquæ pœnæ veniunt imponendæ, inter quas recensetur depositio ab officio, & beneficio ex cap. Cum super 2. de confessis cap. sicut 6. de sim. & cap. Erga simoniacos iii. 1. quest. 1. Item infamia, quæ pro quacunque gravi simonia imponi debet ex c. ult. 1. q. 3. Videri potest Host. in Sum. tit. de simon. §. qua pœna feriat.

27. Judex competens Simonix est solus Judex Ecclesiasticus, etiamsi laicus sit simoniacus, ut docet Glos. communiter recepta in c. cum sit 8. de foro compet. v. Malefactores; & ad illam

illam accusandam quilibet Catholicus admittitur, etiam servus contra Dominum, & quilibet criminofus, ex *c. si Dominus 3. & c. tanta est 7. de simon.* Quinimo in supracitata *extr. 2. de sim. inter comm.* omnibus generaliter dilrectius præcipitur in virtute Sanctæ Obedientiæ, ut eos omnes, quos simoniam ejusmodi commisisse, vel procurasse, aut in ea mediatores esse sciverint, Summo Pontifici, vel cui idem Pontifex duxerit committendum, per se, vel alios revelare quantocius non omittant.

28. Ut prædictus Judex Ecclesiasticus sententiam ferat contra Simoniacum requiritur sufficiens probatio criminis, quæ habetur non solum iis modis quibus alia crimina probari solent, puta per criminofæ confessionem, per testes, & per instrumenta authentica, sed etiam per signa evidentia, & conjecturas, juxta textum in *c. sicut 6. de sim.* quamvis cæteroquin in criminibus requirantur regulariter probationes luce meridiana clariores, ut alibi diximus ex *l. fin. C. de probat.* Hoc autem statutum est tum ob atrocitatem hujus criminis, in cujus odium admittuntur probationes per præsumptiones, sicut, & in crimine hæresis, ut notat Abb. in *eod. c. sicut n. 3.* tum etiam quia crimen simoniæ solet occulte committi, unde difficilis est probationis: in hujusmodi autem criminibus, ne impunita maneant, admittuntur probationes

bationes per conjecturas, & indicia evidentia,
ut tradit Redoan. tract. de sim. p. 4. cap. 6. n. 31.
& seqq.

29. Talibus conjecturis utendum etiam est,
si quando constet aliquid temporale datum es-
se, ut cognoscatur an illud datum fuerit gratui-
to, & liberaliter, an potius per modum pretii
pro re spirituali. In eo enim casu tria potissi-
mum attendenda sunt, per textum in cap. & s.
questiones 18. de sim. Primò qualitas personæ
dantis, & accipientis, ut à quo & cui, videlicet
an à paupere diviti, vel è converso, sive à divi-
te locupleti datum fuerit: de nobili enim, &
divite facilius præsumitur gratuita donatio, ad
quam præsumptionem etiam juvat vitæ inte-
gritas, amicitia &c. Secundò attendenda est
quantitas rei datæ, utrum scilicet res sit magni
vel minoris pretii, seu utrum sit magnum aut
parvum id, quod datum est, respectivè ad dan-
tem, & accipientem; quia si sit res modicæ
quantitatis, & valoris, quæ de se non sit satis
ad alliciendum, vel pervertendum animum
accipientis, præsumitur potius gratuito dona-
ta. Tertiò denique consideranda est circum-
stantia temporis sive occasio dationis: si enim
v. g. urgente necessitate aliquid temporale de-
tur, præsumitur datum potius ad subvenien-
dum necessitati, quàm ex voluntate simoniaca.
Ista tamen intelligenda sunt, ubi cæteroquin in
con-

contrarium non detur fortius aliquod argumentum probans rem datam esse animo simoniaci.

T I T. VI.

De Hæreticis, Schismaticis, & Apostatis.

1. Inter delicta quæ speciali modo Deum principaliter offendunt, numerantur quæque quæ præsentī hac rubrica concluduntur, de quibus singulis extant in 5. Decretalium distinctæ rubricæ.

2. Hæresis est voluntarius error intellectus, quem quis pertinaciter habet contra aliquam veritatem fidei Catholicæ, quam suscepit, seu professus est. Qui enim eandem fidem nunquam professus est, non dicitur propriè hæreticus, sed paganus, seu infidelis, aut Judæus. Quod præsertim intellige si neque fidem humanam unquam habuit in Christum. Talem errorem proprium hæresis contrahit non solum qui positivè dissentit articulo, quem cognoscit esse articulum fidei Catholicæ, sed etiam qui positivè dubitat de aliquo articulo, quem scit esse ab Ecclesia definitum, seu propositum judicans non esse certam illius veritatem: certitudo enim omnium articulorum fidei est de fide; unde qui talem certitudinem non admittit,

positive dubitando de veritate, hæreticus seu infidelis dicendus est, ex textu expresso in *cap. dubius 1. de hæretic.*

3. Schisma est divisio, per quam quis ab unitate Ecclesiæ se dividit, in quantum ea est Corpus mysticum constans ex universis fidelibus, & Romano Pontifice tamquam Capite, prout ex *S. I. hom. 2. 2. quest. 39. art. 1.* communiter explicant Doctores. Differt schisma ab hæresi in hoc, quod hæresis opponatur fidei directè, ejus veritatem negando; schisma autem directè repugnet charitati, scindendo unionem Ecclesiæ, quæ in charitate consistit. Hinc omnis hæreticus est eo ipso etiam schismaticus, utpote per erronea dogmata ab Ecclesia separatus; sed non convertitur, quia non omnis schismaticus est eo ipso hæreticus, ut notat *Glos. in c. inter hæresim 26. 24. q. 3. v. & schisma*: quia non eo ipso, quod quis separat se ab unione, seu obedientia Ecclesiæ, sectatur errorem contra fidem, saltem initio separationis ipsius, quamvis postea nullum schisma non aliquam sibi constringat hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur, ut dicitur in textu citati *c. inter hæresim*.

4. Apostasia in genere est quidam temerarius recessus à statu, quem quis professus fuerat, ac dividi solet in tres species. Alia enim est apostasia à statu fidei, ut si quis in totum recedat à fide Christiana, & fiat Judæus sive genti-

genti-

gentilis, cuius generis apostasia vocatur ab Host. *apostasia perfidia*. Alia est apostasia à statu obedientiae, per quam quis temerarie se subtrahit ab obedientia sui Superioris, & vocatur *apostasia inobedientia*. Alia est apostasia à statu Religionis, quæ contingit quando Religiosus absque licentia temerè recedit ab Ordine Religioso, & vocatur *apostasia irregularitatis*. Ad idem genus reducitur apostasia à Clericatu, quàm committeret ille, qui in Sacris constitutus abjiceret insignia status Clericalis, animo vivendi laicaliter.

5. Singula hæc gravissima crimina pluribus gravibus pœnis per sacros Canones puniuntur. Primò enim in hæresim lapsi incidunt ipso facto in excommunicationem majorem latæ sententiæ, ut constat ex *c. excommunicamus 13. de hæret.* ubi eadem pœna extenditur etiam ad receptatores, defensores, & fautores eorundem, aliisque pluribus juribus.

6. Secundò puniuntur hæretici pœna irregularitatis, seu inhabilitatis ad beneficia Ecclesiastica, & Officia publica, ut sumitur ex *c. 2. de hæretici eod. in 6.* Idq; procedit etiam si, postquàm errorè deprehenderint, ad unitatē fidei Catholicæ, abjurata hæresi, revertantur: nam etiā tunc adempta illis est omnis spes promotionis, & pro magno beneficio reputare debebunt, si mediante dispensatione permittantur in Ordine, quem

quem prius fortasse susceperant, stabilitate perpetua permanere, juxta textum in *c. saluberrimum* 21. 1. q. 7. Hæc eadem pœna irregularitatis lata pro hæreticis, extenditur quoque ad credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filios usque ad secundam generationem, ut in cit. *c. quicumque* 2. §. *hæretici de hæret. in 6.* Quæ extensio ad filios, declarata postea fuit à Bonif. VIII. in *cap. statutum* 15. *cod. tit. & lib.* ita ut complectatur dumtaxat primum & secundum gradum per paternam lineam; per maternam autem, solum primum comprehendat: idque intelligendum sit de filiis, & nepotibus hæreticorum, & aliorum hujusmodi, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos Ecclesiæ unitati, & pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam recepisse: quam ipsi, vel jam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni ejus in sistunt, vel parati fuerint ad recipiendam eandem.

7. Tertiò puniuntur hæretici, eorumque fautores si intra annum satisfacere contempserint, infamia juris ipso facto, *c. Excommunicamus* 13. §. *Credentes. de hæret. c. Infames.* 16. 6. q. 1. l. *Manicheos* 4. *novel. Credentes, & auth. Gazares. C. de hæret.* Inde enim fit, repelli ipsos quoque ipso jure ab omnibus honoribus & dignita-

gnita-

gnitatibus, & excludi ab omni actu legitimo, ut particulariter declaratur in *cit. c. Excommunicamus §. credentes*.

8. Ut autem corporalis saltem poena corripiat quem spiritualis non corrigit disciplina, ut sumitur ex *c. Vergentis 10. eod.* ideo per Sacros Canones statutum est ut si in hæresi manifestè deprehensi Clerici sint vel Religiosi, totius Ecclesiastici Ordinis prærogativa nudati, & sic omni officio & beneficio spoliati Ecclesiastico, sæcularis relinquuntur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendi : nisi continuo post deprehensionem erroris, ad fidei Catholicæ veritatem spontè recurrere, & errorem suum publicè consenserint abjurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laici quoque, nisi (prout dictum est) abjurata hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerint orthodoxam, sæcularis Judicis arbitrio relinquuntur, debitam recepturi pro qualitate facinoris ultionem. Sumuntur hæc ex textu expresso in *c. Ad abolendam 9. eod.*

9. Sed & bona damnatorum ipsis eorumque filiis ipso jure adempta esse intelliguntur, atque confiscata ; vel si Clerici fuerint applicanda Ecclesiis à quibus stipendia receperunt, *cit. cap. Vergentis, & cap. Cum secundum 19. eod. in 6.* junctis iis quæ traduntur ab *Abb. in cap. Excommunicamus. 13. eod.* Nec hujusmodi seve-

rita-

ritatis censuram orthodoxorum exheredatio
aliorum, quasi cujusdam miserationis prætex-
ta debet ullatenus impedire: tum quia secun-
dum legitimas sanctiones etiam Reis læsæ Ma-
jestatis puniuntur capite, bona confiscantur eo-
rum, filiis suis vita solummodo ex misericor-
dia conservata; longè autem gravius est ita æ-
ternam, quam temporalem lædere Majestatem:
tum præterea, quia in multis casibus, etiam se-
cundum Divinum judicium, filii pro patribus
temporaliter puniuntur, & juxta Canonicas
sanctiones quandoque fertur ultio non solum
in authores scelerum, sed etiam in progeniem
damnatorum, ut dicitur in textu ejusdem *cap.*
Vergentis.

10. Hoc juris adeo procedit, ut etiam si hæ-
retico ipso vivente super bonorum ipsius con-
fiscatione nihil fuerit (interveniente ipsius mor-
te) per sententiam declaratum ad eam nihilo-
minus post mortem ejusdem procedatur, ex c.
Accusatus 8. §. pen. eod. in 6.

11. In hac tamen rerum jactura, bonis do-
talibus parcitur uxorum Catholicarum: quam-
vis enim per quandam juris subrilitem, du-
rante matrimonio, visa fuerint illa transi-
isse in patrimonium mariti; attamen proprie
& naturaliter sub uxoris dominio permanse-
runt, ut habetur in textu expresso. *l. In rebus*
30. Cod. de jure dotium, & l. Quamvis 75. ff. eod.
ideo-

ideoque sub generali sententia per quam publicantur bona mariti propter hæresim damnati, bona dotalia uxoris cæteroquin innocentis atque Catholicæ non intelliguntur comprehensa, ut decrevit Innoc. IV. citatus à Bonif. VIII. in *c. Decrevit 14. de hæret. in 6.* ubi insuper declaratur, hanc dotis indemnitate procedere, nisi fortè mulieres ipsæ cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant.

12. Tanta autem est sceleris huius immanitas ut etiam hæreticorum cadavera poena prosequatur: carere enim debent Ecclesiastica sepultura, ita ut si quis ipsos, imo & credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum scienter tradere præsumpserit Ecclesiasticæ sepulturæ, usque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiæ subjaceat. Nec absolutionis beneficium mereatur, nisi propriis manibus publice extumulet, & projiciat huiusmodi corpora damnatorum. Et locus ille perpetua careat sepultura. Sumuntur hæc ex *c. 2. §. 1. de hæret. in 6.*

13. Una tamen via suppetit in hæresim lapsi evadendi hanc justam Sacrorum Canonum disciplinam, si videlicet errore deprehensos statim reincorporari curent Ecclesiæ unitati, quod tunc ab ipsis factum censetur, quando ad mandatum Ecclesiæ poenitentiam acceptaverint, eamque vel jam perfecerint aut prosecu-

doni ejus insistant, vel saltem parati fuerint ad recipiendam eandem, juxta textum in c. Statutum 15. eod. in 6.

14. Sed & hæc via iis intercluditur, qui post abjuratorem hæresis, deprehendantur in abjuratam hæresim recidisse, in quo casu dicuntur relapsi, eorumque pœna est, ut sæculari judicio sine ulla penitus audientia relinquantur, ex cap. Ad abolendam 9. §. Illos quoque. de hæret. quæquã eisdem, si postmodum pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint (humiliter perita) Sacramenta Pœnitentiæ, ac Eucharistiæ deneganda, juxta textum in c. super eo 4. eod. in 6.

15. Hæc relapsorum pœna iis principaliter competit, qui in hæresim relabuntur postquam semel confessi, aut plenè ac legitimè de hæresi convicti in judicio, eam abjuraverunt. Sed quid, si quis iterum in hæresim incidat, de qua prius extitit tantummodo suspectus, & propter eam suspicionem coactus fuit eam abjurare: numquid in eo casu puniendus erit pœna relapsorum? Distinguendum videtur: vel enim ea suspicio, propter quam coactus olim fuit abjurare, fuit gravis & vehemens; vel tantummodo levis & modica. Si gravis aut vehemens; censetur relapsus, ex c. Accusatus. 8. §. 1. de hæret. in 6. & relapsorum pœna punietur cit. c. Ad abolendam. §. Qui vero inventi. At si tantum

Y

fue-

fuerit levis & modica, quamvis ex hoc sit gravius puniendus quod est abjuramentum deprehendatur lapsus, quam si numquam abjurasset; attamen puniri non debet poena relapsorum, ex cit. c. *Accusatus*. §. *Si autem levis*.

16. Plura quoque alia in odium hæresis decreta sunt, tum quoad aliquas particulares poenas, de quibus inter reliqua videri potest Clem. 1. de hæret. tum quoad impediendum ne hujus criminis contagio serpat, inter quæ est prohibitio facta laicis in cap. 2. §. *Inhibemus*. eod. in 6. imo & Clericis in cap. *Cum quibus* 36. in fine, & ibi Gloss. v. certamen. 2. 4. q. 3. disputandi cum hæretico de fide, ne fallacia ejus argumenta incautos decipiant, quæ prohibitio utrum & quam exceptionem habeat videri potest apud Theologos; tum demum quoad judicium & processum contra hæreticos instituendum, circa quæ statuta sunt aliqua specialia præter ordinarias Juris regulas. Inter ea illud est, ut contra ipsos admittantur etiam Testes aliis jure inhabiles ad testimonium ferendum, ut habetur in cap. *In fidei* 5. c. *Accusatus*. 8. §. *Licet vero*. de hæret. in 6. quinimo ut omnibus præcepta sit illorum denunciatio, de qua videri potest *Suar. de fide disp.* 20. sect. 4. Item ut in negotio Inquisitionis hæreticæ pravitate procedi possit simpliciter & de plano, & absque advocatorum ac judiciorum strepitu, & figura,

12, c. ult. de hæret. in 6. & ut non sint publicani
da nomina testium & accusatorum, si ex publi-
catione eorum timeatur grave periculum eo-
rundem propter potentiam inquisiti. Videri
potest Farinac. in tract. de hæresi.

17. Quod attinet ad poenas schismaticorum,
similes illæ sunt hæreticorum poenis. Prima
est excommunicatio latæ sententiæ reservata
Summo Pontifici, ut sumitur ex Bulla Cœna,
& ex cap. Quoniam 14. in fine de Off. Ordin. Al-
tera pœna est inhabilitas ad beneficia & digni-
tates Ecclesiasticas, præsertim ad Episcopalem,
etiam post schismatis abjuramentum, ex cap.
Quia diligentia. 5. de elect. Quod si schismati-
cus aliquis per has poenas non resipuerit, ab o-
mni ministerio Ecclesiastico deponetur, adhi-
bito, si necesse fuerit, brachio sæculari ad ejus
insolentiam repellendam ut sumitur ex cit. cap.
Quoniam 5. fin. de off. Ord. cum omnium etiam
bonorum confiscatione, ex c. un. de schism. in 6.

18. Alia demum pœna est ut Ordinationes à
Schismaticis factæ, & ab Ordinatis ab eis, sint
irritæ, ex cap. 1. de schism. quod intellige quo-
ad executionem & usum, quia cæteroquin E-
piscopus schismaticus verè & validè quamvis
illicitè perficit ea quæ de jure Divino sunt pro-
pria Ordinis: unde Confirmatus aut Ordinatus
ab ipso characterem recipit supposito quod
servetur materia & forma Ecclesiæ, quamvis

non executionem & usum, ut sumitur ex S. Th. 2. 2. q. 39. art. 3. Secus accidit circa potestatem Jurisdictionis, quam neque licite neque valide Schismaticus exercere potest: unde in eod. c. 1. de schism. adjicitur ut qui dignitates Ecclesiasticas seu beneficia per schismaticos acceperint, careant impetratis. Alienationes quoque, quæ per eosdem schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine omni onere revertantur. Si quis autem contrariè præsumpserit, excommunicationi se noverit subjacere. Demum ibidem adjicitur ut illi qui spontè juramentum de tenendo schismate præstiterunt, à Sacris Ordinibus & dignitatibus sint suspensi.

19. Apostatæ demum etiam puniuntur tum pœna infamiae, tum excommunicationis, tum aliis pœnis juxta diversitatem Apostasie, de quibus videri potest Host. in Summa tit. de Apostatis §. Qualiter puniantur, & Panor. in c. 1. de Apostatis. Vide etiam Const. Urb. VIII. Sacra Congregatio, editam die 21. Sept. 1624.

T I T. VII.

De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis.

1. (Crimina quoque hoc titulo comprehensa numerantur inter ea, quæ ex genere suo prius

principaliter Deum respiciunt, ejusque honoris læsionem, quare merito hæc rubrica subne-
fitur præcedentibus.

2. Sortilegium in genere dicitur, quando aliquid eo fine fit, ut ejus eventu considerato, aliquid occultum innotescat, ut sumitur ex S. Th. 2. 2. q. 95. art. 8. ubi etiam ab eodem dividitur in tres species, ut aliud sit divinatorium, aliud consultorium, aliud divisorium.

3. Divinatorium est, dum per quasdam sortes exquiritur futurum occultum, quod naturaliter sciri non potest: in quo genere sunt artes illæ damnabiles Ariolorum, qui videlicet circa aras idolorum nefarias preces emittebant ut dæmonum responsa acciperent, Aruspicum qui exta pecudum inspiciebant ut ex eis futura prædicerent, & etiam dies horasque observabant ut quid per singula tempora fieri deberet enunciarent; Augurum qui volatus avium & voces aliaque ejusmodi signa rerum pro actionibus gerendis perscrutabantur; aliorumque similium, de quibus particulariter loquitur August. relatus in c. 1. 26. q. 3.

4. Omnia hæc divinatoria sortilegia vel hæresim aut idololatriam sapiunt; vel mixtam habent aliquam pestiferam societatem cum dæmone; vel saltem superstitiosa sunt: unde & ipsa sui natura mala sunt, & sub gravibus poenis Jure Canonico prohibita, ut videre est 26.

q. 5. per totam & c. 1. de Sortilegiis , inter quas numeratur ut & ipsi sortilegi , & qui eos observaverit, aut eorum philacteriis usus fuerit, hoc est chartis in quibus continentur incantationes, fit excommunicatus ; & si quis ejus criminis reus Clericus deprehendatur , fit degradandus ex c. Admoneant 15. 26. q. 7. Præterquam quod quilibet sortilegus reliquis etiam hæreticorum pœnis subiectus est , si ejus sortilegium hæresim sapiat, de qua re videri potest Abb. in c. 1. de sortileg. Host. in sum. eod. tit. §. Quæ sit pœna, & Farinacc. tract. de hæresi q. 181.

5. Consultorium est, quo exquiritur Divina voluntas , quid in hac vel illa re sit agendum, vel evitandum , per sortes. Cum autem sine necessitate , & prætermisiss ordinariis Divinæ Providentiæ mediis , ad specialem & extraordinariam Dei Providentiam recurrere , eumque per sortes consulere , ad tentationem Dei pertineat, ut docet S. Th. in cit. quest. 95. art. 8. ideo etiam hæ sortes sunt illicitæ & sub excommunicatione prohibitæ in c. Sortes 7. 26. q. 5. nisi tamen aliqua exerceatur speciali Dei jussu & instinctu & cum humili reverentia.

6. Divisorium denique est , cum per sortes quæritur quid cuique tribuendum sit , sive in rebus communibus , sive in honoribus ac dignitatibus, sive in publicis officiis &c. Hoc genus sortium in pluribus casibus permittitur, nisi

si ex aliqua particulari circumstantia vitietur, ut ex parte intentionis si quis expectet eventum non à Divina Providentia, sed ab astris, vel merè à fortuna &c. ex parte materiæ, si mittantur sortes super re aliena, aut si sortibus exponatur officiorum collatio, ubi habenda esset ratio majoris aptitudinis Personarum, unde in electionibus ad Prælaturas aliaque beneficia Ecclesiastica prohibitum generaliter est adhibere sortes, ut constat ex c. Ecclesia 2. de sortileg. ex parte modi, si quis fraudibus in sortitione utatur, aut aliquid illicitum & superstitiosum misceat, aut re aliqua sacra utatur, quod esset irreverentia contra Religionem. Videri potest Suar. tom. 1. de Relig. lib. 2. de superstitione cap. 12.

7. Maledici dicuntur quasi maledicentes, ut explicat Host. in Sum. tit. de maledicis §. Quot sint genera. Pessima criminis hujus species est blasphemia in Deum aut Sanctos prolata, de qua ejusque divisionibus latè tractant Theologi morales: inferiorem gradum obtinet maledicentia quæ relate ad homines exercetur, sive enunciativè affirmando malum de altero, sive optativè imprecando malum alicui, sive imperativè jubendo ut alicui malum inferatur.

8. Blasphemantes Deum, olim in Lege veteri afficiebantur pœna mortis & à toto populo lapidabantur, ut sumitur ex cap. 24. Levi-

tici vers. 16. Nunc de Jure Canonico expresso in c. 2. de Maledicis linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumentibus contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum & maxime Beata Virginem, decreta est publica pœnitentia præ foribus Ecclesiæ, pro ut describitur in *cod. c. 2.* quam pœnitentiam si blasphemus recipere ac peragere renuerit, Ecclesiæ ingressu interdicendus est, & Ecclesiastica privandus sepultura.

9. Infra blasphemantes, proximum malitia gradum tenent illi maledici, qui supremo Principi Ecclesiastico aut sæculari, seu Superiori suo maledixerint. Hujus criminis Rei ad eundem Principem aut Superiorem remittuntur arbitraria pœna, juxta sceleris modum, puniendi, ex c. 1. de Maled. & l. 1. C. si quis Imperat. maledixerit.

10. Sacrilegium dicitur, quidquid in sacris Deo rebus & personis injustè agitur, ex cap. Quam multoties 7. de reg. jur. unde communiter duplex sacrilegii genus numeratur, quorum unum committitur circa res sacras; aliud circa personas: ut puta sacrilegium primi generis est cum furtum aliquod rerum Ecclesiæ fit, aut aliter Ecclesia violatur, ad quod facit in 5. Decretalium tit. De raptoribus, incendiariis, & violatoribus Ecclesiarum, qui pluribus gravibus pœnis ibidem per Sacros Canones puniuntur.

untur. Sacrilegium autem alterius generis est cum quis in Clericum vel Religiosum violentas manus injicit diabolo suadente, quod crimen punitur excommunicatione reservata Summo Pontifici in *c. si quis suadente 27. quest.* 4. aut cum aliquod inhonestum committitur à persona vel cum persona Deo dicata, de quo sunt plures Canones in *can. 27. quest. 1.* Aliæ particulares sacrilegiorum species, eorumque poenæ videri possunt in *cap. Quisquis 21. 17. q. 4.* De tota autem materia sacrilegii vide *S. Tho. 2. 2. q. 99. a. 3.*

T I T. VIII.

De Homicidio voluntario vel casuali.

1. PRæcedentibus titulis actum est de iis criminum generibus quæ principaliter Deum respiciunt ejusque honoris læsionem : consequens est ut de iis breviter agamus quæ principaliter etiam tendunt ad læsionem proximi, initio facto ab homicidio, per quod proximus maximè læditur in naturalibus, cum per illud privetur vita corporali.

2. Nōmine homicidii generaliter sumpti intelligitur occisio hominis ab homine facta. Aliud autem est voluntarium, aliud casuale. Homicidium voluntarium est, quod ex voluntate

seu animo occidendi quoquo modo committitur, quod rursus subdividitur in voluntarium directè, & in voluntarium indirectè. Voluntarium directè est, quod quis committit expressè intendens & volens occidere hominem: voluntarium indirectè est, quod quis committit non intendens expressè actum ipsum occisionis, sed alium actum intendens ex quo per se & non per accidens sequitur mors, ut si quis præcisè intenderet verberationem, non autem mortem alterius, ex qua tamen verberatione sequatur mors, de quo casu agitur in *cap. fin. de homicid. in 6.*

3. Rursus homicidium voluntarium aliud est justum seu licitum, aliud injustum seu illicitum. Homicidium licitum est quod quis committit vel ad necessariam suæ vitæ defensionem cum moderamine inculpatae tutelæ, seu non excedendo limites justæ defensionis, quando alia evadendi via non suppetit, ut sumitur ex *cap. significasti 18. de homicid. & l. 2. 3. & 4. Cod. ad leg. Cornel. de sicariis*; vel quod committit autoritate legis aut jussu Superioris habentis jus gladii. Homicidium illicitum est, quod extra has circumstantias cum aliqua voluntarietate committitur.

4. Demum homicidium casuale dicitur, quod fit præter intentionem committentis. Quod si non sit ullo modo voluntarium, eo quod

quod nullatenus fuerit prævisum periculum, & adhibita fuerit sufficiens diligentia ad omne periculum avertendum, tunc dicitur homicidium merè casuale, atque moraliter non imputatur si sequatur ex actione quæ de se alias sit licita, & honesta, & quæ de se cum periculo homicidii non sit conjuncta, ut est casus in *cap. Dilectus* 13. *cap. ex litteris* 14. & *cap. Joannes* 23. de homicid. Si autem homicidium sequatur ex actione aliàs illicita, aut ad periculum alienæ mortis avertendum non fuerit adhibita sufficiens diligentia; tunc homicidium imputatur, ut est casus in *c. Tua nos* 19. de homicid. *cap. Presbyterum* 7. *ead. & in c. Clerico* 38. dist. 50. atque punitur etiam à Jure civili, sed mitius ut constat ex *l. 1. §. Sed si clavi ff. ad leg. Cornel. de sicar. & l. si putator* 31. ff. ad leg. *Aquiliam*. Huc etiam facit *reg. 19. de reg. jur. in 6. non est sine culpa qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.*

5. Poena homicidii voluntarii injusti de Jure civili fuit olim relegatio, & confiscatio bonorum; sed postea statuta fuit poena capitis, ex *l. Ejusdem* 3. §. *Legis Corneliae ff. ad leg. Cornel. de sicar. & ex §. Item lex Cornelia. Instit. de publicis judiciis.*

6. De Jure autem Canonico, ejusdem criminis poena est, primo ut homicida sit excommunicandus, ex *c. Itaq;* 20. 24. q. 3. Quod si homicida sit Clericus, deponendus est ab omni Ordine,

ac præterea prohibetur ne in Ecclesiis ullo unquam tempore lectiones legat, vel responsoria in Choro separatim cantet: sed in Psalmis apud Deum de commisso satagat veniam impetrare. Insuper in districto Claustro Monachorum vel Canoniorum regularium) si fieri potest) est recludendus, ita ut usque ad septennium vel quinquennium debeat ab Ecclesiarum introitu coerceri, juxta textum in *c. sicut dignum* 6. §. *fin. de homicid.* ubi Panor. num. 10. Quod si insuper beneficiatus sit, debet suis beneficiis spoliari, ut colligitur ex *c. Henricus 2. de Clericis pugnantis in duello.*

7. Prædictæ homicidarum poenæ extenduntur etiam ad eum, qui homicidium casuale committit quoad personam occisam, homicidium tamen intendit, ut si quis volens ex proposito occidere Titium per ignorantiam vel errorem occidat Caium, ut docet Bart. in *l. Per spiciendum* 11. §. *Delinquunt ff. de poenis.* Item extenduntur quoque ad eum, qui ita graviter aliquem vulneravit, ut certum esset ipsum ex eo vulnere vita excessurum, quamvis postea alius accesserit, qui alio vulnere eundem vita privavit: tunc enim uterq; percutiens tenetur de occiso, juxta *l. Ita vulneratus* 51. ff. *ad leg. Aquil.*

8. Quia autem homicidium, tam facto quam præcepto, sive consilio, aut defensione, non est dubium perpetrari, ut dicitur in *c. 2. in fine de Clericis*.

Cleric. pugnantis in duello; ideo non solum manu sua exequens homicidium, sed etiam mandans, consulens, immediate adjuvans, prædictis homicidii poenis subiectus est, ut sumitur ex *cit. sicut dignum* 6. §. *fin. de homicid.* iuncta *ibid. Glos. v. Consilium.*

9. Idem quoque juris servatur in eo, qui dat causam abortui, foetu jam animato, ut de jure civili constat ex *l. si quis 38. §. qui abortionis ff. de penis & l. penult. C. ad leg. Corn. de sicar.* iuncta *ibidem Glos. v. si quis necandi infantis*; de jure autem Canonico ex *c. sicut. 20. de homicid.* Alia ratio est ejus qui foetus inanimati causat abortum: cum enim ille proprie hominem non occidat, quamvis cæteroquin graviter delinquat, non punitur in sæculari foro poena mortis, sed alia mitiori, ut tradit *Farinac. in praxi crimin. quest. 122. num. 137.* sicut & in foro Ecclesiastico irregularitatem non contrahit, ex *cit. c. sicut. 20.*

10. Quod si contingat, aliquem causa odii vel explendæ libidinis, viro aut mulieri aliquid facere, vel potandum dare, ut non possit generare, aut cōcipere vel nasci soboles, quamvis verus homicida non sit, per quandam tamen Juris interpretationē, talis esse censetur, & ut homicida puniendus est, ex *c. si aliquis 5. de homicid.* quidquid sit utrum puniendus sit poena homicidii ordinaria, an alia mitiori, ut censet *Farinac.*

nac. in cit. quæst. n. 98. In eo tamen casu, eundem non fieri irregularem ac si hominem interfecisset, docet *Glos. in cit. c. si aliquis v. ut homicida.*

11. Dixi non fieri irregularem ac si hominem interfecisset. Sciendum enim est, præter penas in homicidium statutas de quibus hætenus dictum est, ex homicidio oriri plerumque in occisore impedimentum quoddam seu inhabilitatem de Jure Canonico statutam, ratione cujus promoveri nec ad Ordines, nec ad beneficia potest, ac speciali vocabulo dicitur irregularitas. Sed de hac re sermo erit infra in tit. de irregularitate.

T I T. IX.

De Furtis.

1. Post explicationem criminis, per quod læditur proximus in vita corporali, agendum hic est de criminibus, per quæ læditur in rebus suis videlicet de furtis, de quibus etiam est expressa rubrica in 5. Decretal.

2. Furti nomine generaliter intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ, invito Domino, ut habetur in 5. *furtum. Inst. de obligat. quæ ex delicto nascuntur.* Specialiter tamen, & strictius sumitur furtum pro usurpatione illicita, & fraudulosa rei alienæ invito Domino, ut in l. i. ff. de

ff. de furtis, & sic distinguitur à rapina, quo nomine venit illicita, & violenta usurpatio rei alienæ sciente, & vim patiente Domino, de qua sermo est in toto tit. *Inst. & ff. vi bonorum raptorum*.

3. Furtum apud Juristas aliud dicitur manifestum, aliud nec manifestum ex *l. furtorum 2. ff. de furtis*. Manifestum est quando fur apprehenditur cum re furtiva, priusquam eo loci eandem pertulerit, quo destinaverat illam perferre ac cum illa manere eo die, ex *l. 3. & 4. ff. eod.* Furtum nec manifestum est, quando fur non ita apprehenditur cum re furtiva *l. nec manifestum 8. ff. eod.*

4. Crimen furti graviter punitur ab utroque Jure. Primo enim à Jure civili statuta est contra illud poena pecuniaria si civiliter agatur, ut si furtum manifestum fuerit, præter rem furto ablatam, solvatur quadruplum; si autem fuerit nec manifestum, duplum, ex *§. conceptis, in fine, juncto §. ult. Instit. de obligat. quæ ex delicto nasc.* Item furti suo nomine damnatus est infamis, ex *l. athletas 4. §. fin. ff. de his qui notantur inf.* Demum quamvis ex *auth. sed novo jure C. de servis fugitiv.* pro furto cōtra quod criminaliter agatur nec poena mortis nec mutilationis infligenda sit, sed arbitraria poena pro criminis qualitate, attamen vel ex peculiari statuto, vel ex consuetudine pluribus in locis poena capitalis infli-

infligitur, si furtum sit magnum, vel sæpius iteratum, ut testatur, *Menoch. de arbitr. casu 295.*

5. De Jure autem Canonico fur non potest ad Sacros Ordines promoveri, nisi ramen delictum sponte confessus fuerit, & per restitutionem satisfecerit, nec super furto manifesta nota, vel infamia respersus fuerit, in quo casu, si aliàs idoneus sit, post peractam pœnitentiam, aut congruam partem pœnitentiæ, promoveri potest, juxta textum in *c. fin. de furtis.*

6. Quod si furtum commissum sit à Clerico, qui in eo crimine captus, sive deprehensus, & conjunctus sit, deponendus est, ut decernitur in *c. presbiter 12. dist. 81. & c. cum non ab homine 10. de judiciis*, ubi præterea statuitur, ut si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debeat: deinde contumacia crescente, anathematis mucrone feriri, idest solemniter excommunicari, postmodum si in profundum malorum veniens contempserit, per sæcularem comprimendus sit potestatem, ita ut ei deputetur exilium, vel alia legitima pœna inferatur.

7. Hæc autem intelligenda sunt de furtis extra gravem necessitatem commissis. Si quis enim ex tali necessitate furetur, mitius punitur, quam si nulla necessitate ductus furaretur, ex *c. si quis propter 3. de furtis.* Quod si necessitas sit extrema, puta quia aliter quam furando non poterat vitam sustentare; tunc nulli pœnæ sub-

jectus

actus est, ut colligitur ex c. *discipulos* 26. de con-
secr. dist. 5. Huc etiam facit dictum illud Jurista-
rum tempore extremæ necessitatis omnia sunt
communia, idest communicanda, ut explicat
Glos. in l. 2. v. *conferret ff. ad leg. Rhodiam de*
jactu.

T I T. X.

De Usuris.

1. Cum usura sit quædam species furti, titulo
de furtis congruenter subnectitur titulus
de usuris, quo nomine potissimum significa-
tur lucrum, seu acquisitio rei pretio æstimabi-
lis, quæ tamquam debita proveniat ex titulo
mutui, ut si quis mutuaret 100. cum obligatione
ut restituantur 110. illa 10. acquisita ex titulo
mutationis essent lucrum usurariû, ut constat
ex 14. q. 3. per totam, & ex pluribus juribus in De-
cretalibus de *usuris*. Nonnumquam etiam no-
mine usuræ significatur ipsa conventio, seu con-
tractus usurarius, quo quis paciscitur aut inten-
dit aliquod lucrum tamquam debitum supra
rem mutuataam ratione mutationis.

2. Usura in genere multipliciter dividitur.
Alia enim est usura realis; alia usura mentalis.
Usura realis est, quando expresse, vel tacite pa-
ctum intervenit, ut ratione mutationis solva-
tur aliquod lucrum ultra sortem, hoc est ultra
rem

rem mutuatam. Usura mentalis est, quando quis mutuatur actu externo cum intentione acquirendi ex mutuo aliquod lucrum tamquam debitum, quamvis de tali lucro nullum pactum interveniat sive expressum, sive tacitum.

3. Secundò dividitur usura in apertam, & palliatam. Usura aperta est, quando expressè, & propriè datur mutuum, ut ex eo lucrum injustum acquiratur. Usura palliata est, quando sub prætextu alterius contractus à mutatione distincti, sed eidem æquivalentis, intenditur aut acquiratur lucrum injustum ultra sortem, sicut contingeret v. g. si quis vendendo mercem, exigeret pretium supra justum ex titulo dilationis solutionis pretii, quæ dilatio est quasi quoddam virtuale mutuum, quia concedere spatium temporis ad solvendum pretium, perinde est ac pro eodem tempore idem pretium mutuare.

4. Usuram esse graviter prohibitam, patet ex toto tit. de usuris in Decretal. & 14. quæst. 4. per totam. Quinimo si quis pertinaciter affirmare præsumeret, exercere usuras non esse peccatum, subjectus esset pœnis hæreticorum, ex Clem. un. de usuris. Damnatae enim sunt etiam à Jure Divino in Sacris litteris expresso, ut explicat S. Thom. 2.2. quæst. 78. art. 1. & testatur textus in cap. quia in omnibus 3. c. c. seq. de usur. ubi dicitur crimen usurarium utriusque

Testa-

Testamenti pagina condemnari. Inde fit, ut ex nulla dispensatione acquiri unquam possint, licet in favorem causæ piæ aut alterius boni operis, ex *cit. c. super eo 4. de usur.*

5. Hæc autem intelligenda sunt non solum quoad lucrum pecuniarum, sed etiam quoad aliud quodlibet pretio æstimabile, & quoad quodlibet gravamen, & onus: nihil enim tale mutuario imponi potest præter id quod ipsi mutuo intrinsecum & proprium est. Unde non solum munus à manu, sed etiam munus ab obsequio, & munus à lingua est materia usuræ.

6. Ex his sequitur quod si debitor mutuarius aliquid oppigneret creditori, quod suapte natura fructiferum sit, puta possessionem aliquam; non potest creditor fructus ejusdem lucrari ultra sortem, sed si quos percepit vel percipere debuit, debet illos in partem sortis debitæ computare & si tot percepit quot sufficiunt ad adæquandam æstimationem sortis; censendum erit extinctum debitum, adeoque res oppignorata absolute restituenda erit debitori, ut constat ex *c. 1. & 2. de usur. & l. 1. & 2. C. de pignorat. act.*

7. Tres tamen casus in Jure Canonico inveniuntur ab hac regula excepti, in quibus fructus rei oppigneratæ percipi possunt à Creditore citra usuram, non computando eos in sortem. Primus est, si laicus aliquis injustè detineat
pos-

possessionem aliquam spectantem ad Ecclesiam, eamque oppigneret illi eidem Clerico, cui illa ipsa possessio assignata fuerat in beneficium, de quo casu sermo est in *c. 1. de usur.* Secundus casus est, si res oppignerata sit feudum, atque tradatur in pignus domino directo ejusdem feudi, de quo sermo est in *c. conquestus 8. eod. & c. 1. de feudis*, dummodo tamen interea idem dominus directus feudi non exigat à Vasso debitum aliàs obsequium, seu servitium, vel pensionem, ut cavetur in *eod. c. 1. de feudis*, de quo, aliisque pro isto casu servandis videri potest *Molina tr. 2. de just. disp. 323.*

8. Tertius demum casus est, si pro dote sibi promissa accipiat maritus à Socero possessionem fructiferam in pignus: potest enim tunc ejus fructus percipere donec dotem accipiat, nec cogitur eos in sortem computare, ut habeat unde possit sustinere onera matrimonii, ut statuitur in *c. salubriter 16. de usur.* Vide eundem *Mol. in cit. tr. 2. disp. 321. & 322.*

9. Utrum autem & quando possit citra usuram aliquid exigi supra sortem in mutuo, ratione lucri cessantis, vel ratione damni emergentis, aut propter periculum amittendæ sortis, videri potest apud morales Theologos.

10. Obligationes & pœnæ, quibus vel de jure naturali, vel de jure positivo subjacent Usurarii, plures sunt. Primò enim cum acceptio
usura-

usurarum injusta sit, & rapinæ similis, ex c. si quis usuram 10. 14. q. 4. & cum non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum c. 4. de reg. jur. in 6. tenentur omnes usurarii ad restitutionem usurarum ad quam compelluntur etiam Judæi c. Post miserabilem 12. & c. penul. de usur. Quod si contingat, nulla facta restitutione usurarium aliquem mori, obligatio restituendi transit ad ejus hæredes pro parte hæreditaria, juxta textum in c. Tua nos 9. eod. ubi Abb. n. 6.

11. Hæc obligatio restituendi adeo stricti juris est, ut etiam si debitor juraverit, se soluturum usuras, aut ipsas non repetiturum; attamen compellere possit usurarium ad relaxandum juramentum officio Judicis, per distinctionem Ecclesiasticam, & postea ad restituendas usuras, ut constat ex c. 1. de jurejurando, & c. Tuas 13. de usur.

12. Secundò usurarii pœna est, ut si Clericus fuerit, ab Officio & beneficio Ecclesiastico suspendatur postquam parere contempnit, ex c. Præterea 7. eod. vel etiam deponatur, ut colligitur ex c. 1. eod. & habetur expresse in c. Si quis oblitus 4. & c. Quoniam 8. 14. q. 4. Si autem Laicus sit, usque ad dignam satisfactionem, vinculo excommunicationis adstringatur, ex eod. c. Præterea.

13. Tertio usurarii manifesti patiuntur pœnam infamiæ, c. Infames 2. circa finem. 3. q. 7. &

& l. Improbum 20. Cod. ex quibus caus. infamia irrogatur. Præterea usurarius manifestus non est admittendus ad Communionem Altaris, seu ad perceptionem S. Eucharistiæ, nec Christiana (si in hoc peccato decesserit) sepultura tumulandus. Sed nec oblationes ejus quisquam accipere potest. Qui autem acceperit, vel eum Christianæ tradiderit sepulturæ, tenetur reddere quod accepit, & donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab officii sui manet executione suspensus, juxta textum in c. Quia in omnibus 3. de usur. & Clem. 1. de sepultur. ubi insuper decernitur ut qui scienter in Ecclesiastica sepultura sepelire præsumit prædictos usurarios manifestos, ipso facto excommunicationis sententiæ subjaceat. Item non est admittendus ad confessionem sive absolutionem suorum peccatorum, nec testamentum condere potest, nisi prius usuris satisfecerit, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstet idoneam cautionem, juxta modum expressè statutum in c. Quamquam de usur. in 6.

14. Demum omittis reliquis, quæ videri possunt apud Thesaur. in libro de pœnis Ecclesiasticis p. 2. tit. de Usurariis cap. 1. sancitum est in cap. 1. de usur. in 6. ut nec Collegium, nec alia Universitas, vel singularis persona cujuscunque sit dignitatis, conditionis aut status, alienigenas & alios non oriundos de terris ipsorum publi-

publice scēnebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis conducere, vel conductas habere, aut alias habitare permittant: sed huiusmodi usurarios manifestos omnes intra tres menses, de terris suis expellant, numquā aliquos tales de cætero admissuri: nemo illis ad scēnus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocumque concedat. Qui contra fecerint, si personæ fuerint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis; minores personæ singulares, excommunicationis; si autem Collegium seu alia Universitas, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Quam si per mensem animo sustinuerint indurato, terræ ipsorum (quamdiu in eis usurarii commorantur) ex tunc Ecclesiastico subjaceant interdicto. Cæterum si laici fuerint, per suos Ordinarios ab huiusmodi excessu (omni cessante privilegio) per censuram Ecclesiasticam compescantur.

15. Utrum crimen usuræ sit mixti fori, ita ut cognosci possit tum à Iudice sæculari, tum ab Ecclesiastico, disputatur inter Doctores.

De hac quæstione videri potest Gut-

tior. lib. 2. *Canonical. quæst.*

cap. 18.

TIT.

T I T. XI.

De adulteriis & stupro.

1. **A** Dulterium strictè sumptum est alieni thori violatio, atque committitur vel à conjugato cum conjugata, vel à conjugato cum soluta, vel à soluto cum conjugata, ut colligitur ex c. 2. 36. q. 1.

2. Poenæ contra adulteros statutz plures sunt. Olim in Lege veteri poena fuit lapidatio, ut significatur in cap. 8. Joan. De Jure Cæsareo decreta olim fuit adulteris, five viro, five mulieri, poena gladii, l. *quamvis* 30. §. *fin. C. ad leg. Jul. de adult. & §. Item lex, Jul. inst. de publ. Judiciis*, quamvis postea quoad fæminas correctæ fuerit illa lex, ut verberatz in Monasterium mittantur: ita ut intra biennium viro uxorem repetere liceret, secus autem postea, juxta *auth. sed hodie Cod. eod.* Hodie quid hac in re servandum sit, cognoscendum est ex particularibus statutis vel consuetudinibus regionum. Videri possunt Juristæ in tit. ff. *ad leg. Jul. de adulter.*

3. De Jure Canonico, adulteri tam masculi quàm fæminæ, si præsertim in delicto perseverent, excommunicantur, ut sumitur ex c. *intel-*
lexi

leximus 6. de adulter. & stupro. Mulieres autem etiam in Monasterium detruduntur, & si mariti nolint eas recipere, ibi perpetuam poenitentiam agere debent, cap. Gaudemus 19. de convers. conjug. Quod si adulterium commissum sit à Clerico, isque tale crimen confessus, aut de eo convictus fuerit à Judice Ecclesiastico, deponendus est ab Officio & beneficio, & in Monasterio ad agendam ibi poenitentiam, toto vitæ suæ tempore, collocandus c. si quis Clericus 10. dist. 31.

4. Præterea conjux innocens propter alterius adulterium agere potest ad separationem habitationis coram Judice Ecclesiastico, ad quem spectat hujus causæ cognitio ad eum finem instituta, ex cap. Tua. 4. de procuratorib. Secus esset si uterque conjux adulterii reus esset, in quo casu non debet matrimonialis habitatio separari ut constat ex cap. penult. & ult. de adulter. quia tunc paria crimina compensatione mutua tolluntur. Quod si maritus sit innocens, & sciat uxorem suam deliquisse, & absque poenitentia permanere in fornicatione, non solum potest, sed etiam tenetur se ab ejus cohabitatione dividere ad vitandum scandalum, ne videatur ipse connivere & patrocinari adulterio uxoris, quia patronus turpitudinis est, qui crimen celat uxoris c. 1. 32. 10. q. 1. & c. Si vir. 3. de adulter. & stupro.

Z

5. Si

5. Si igitur accidat sententiam divortii ferri à Judice, separatur habitatio matrimonialis: sed & insuper uxor adultera post eandem sententiam, amittit dotem, eamque vir innocens lucratur. *c. Plerumque 4. de donat. inter vir. & uxor.* quemadmodum & uxor innocens ob adulterium mariti lucratur donationem propter nuptias, teneturque maritus uxori dotem suam restituere, durante adhuc matrimonio, ut ex pluribus docet Sanch. *de Matrim. lib. 10. disp. 8. n. 11.* sumiturque etiam ex *c. 1. & 2. de donat. inter vir. & uxor.*

6. Quomodo autem de jure recentiori Tridentini Ordinarius procedere debeat in causa adulterii contra adulteros, videri potest in *sess. 24. de reform. matrim. c. 8.*

7. Stuprum strictè acceptum significat fornicationem commissam cum virgine, ut explicat Gratian. in *c. Lex. illa 2. 36. q. 1.* Quamvis nonnumquam latius sumatur etiam pro peccato commisso cum vidua integræ vitæ & honestè vivente, ut videre est in *l. inter liberas 6. ff. ad leg. Jul. de adult.*

8. De Jure Canonico, si quis Virginem seduxerit ac defloraverit, dotare eam debet, & habere uxorem. Quod si pater virginis dare noluerit, tenetur saltem reddere pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere conueverunt, *cap. 1. de adulter. & stupro.* Si autem ipse

ipse stuprator nolit illam accipere, corporali-
ter castigatus, excommunicatusque in Mona-
sterium, in quo agat pœnitentiam, retrudetur,
de quo nulla sit egrediendi sine Judicis permis-
sione licentia, c. 2. eod. Demum hoc grave cri-
men in Clerico satis esse, ut idem Clericus de-
ponatur, tradit Panor. in eod. c. 2. n. 4.

9. Alia spectantia ad hæc cæteraque delicta
carnalia, videri possunt apud Theologos mo-
rales.

T I T. XII.

De quibusdam peculiaribus Clericorum delictis.

1. PLures sunt tituli in 5. Decretalium, in qui-
bus agitur de quibusdam delictis, quæ
præsertim versantur circa susceptionem aut ad-
ministrationem Ordinum Ecclesiasticorum,
& propterea dici possunt peculiariora Clerico-
rum. Hujus generis delicta sunt, quæ præsentis
hoc titulo comprehendimus.

2. Primum ejusdem generis delictum est, si
quis Clericus depositus, vel excommunicatus,
vel interdictus, audeat in Ordine ministrare,
& de eo agitur in tit. de Clerico excomm. depos.
vel inter. ministr. ac multiplex contra illud pœ-
na decernitur. Prima pœna est: ut si Cleri-
cus depositus propter crimen, actum Ordinis

Z 2

aut

aut officii, à quo depositus est, exerceat, excommunicandus sit, *c. 1. eod.* idemque juris servandum sit, si Clericus degradatus, aut ab officio pro certis criminibus suspensus aliquid de ministerio sibi interdicto agere præsumperit, & postea ab Episcopo suo correptus, in incæpta præsumptione perduraverit. Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus minime emendare potuerit, Regis judicio, ad requisitionem Ecclesiæ, exilio damnetur, *c. 2. eod.*

3. Item in *cap. Clerici 3. eod.* statutum est ut si Clericus interdictus vel excommunicatus ante absolutionem Divina officia celebraverit, nisi monitus sine dilatione redierit perpetuæ depositionis sententiam pro ausu tantæ temeritatis incurrat, & etiam beneficiis omnibus spoliatur, ut habetur in *c. Fraternitati 6. eod.*

4. Ejusdem demum criminis poena est, ut si Clericus excommunicatus vel suspensus vel interdictus exerceat solemner sibi prohibitum actum Ordinis, saltem majoris, irregularitatem incurrat prout sumitur ex *c. 1. §. ult. de sent. excom. in 6. cap. 1. de sent. & re judic. in 6. §. ult. aliisque juribus*. Nisi tamen Divina celebraverit cum ignorantia probabili suspensionis suæ, ratione cujus excusaretur, non autem cum ignorantia crassa & supina aut erronea, quia hujus generis ignorantia non excusat, *c. Apostolica 9. de Cler. excom. deposito & c.*

5. Dixi

5. Dixi *actum Ordinis saltem majoris*, quia quoad Clericos minorum Ordinum utrum irregulares fiant ex eo quod censura ligati suorum Ordinum actus exercent, quæstio est inter Theologos & Canonistas, cujus probabilissima resolutio ea esse videtur, quam tradit Suar. *de cens. disp. 12. sect. 2. num. 10.* videlicet irregulares fieri si actum exercent solemniter, & ex proprio Officio tamquam Ministri ad id deputati, eo vestium genere, eoque tempore, loco, cæterisque circumstantiis, in quibus idem actus nonnisi per Clericum ordinatum exercentur: quia tunc apparet eundem Clericum operari ut Ministrum consecratum; secus autem si actum exercent, qualiter etiam à laico fieri possit & soleat. Unde concludit ibidem idem Doctor, raro vel numquam hanc irregularitatem incurri, quia vix aliquid, aut aliquo modo faciunt Clerici in solis minoribus Ordinibus constituti, quod laici facere non consueverint.

6. Supradicta procedunt de Clerico excommunicato excommunicatione majori: si enim aliquis solum ligatus excommunicatione minori, celebrat, quamvis graviter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit: & licet eligi prohibeatur, non prohibetur eligere, vel ea quæ ratione jurisdictionis sibi competunt, exercere, dummodo non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibi-

hibitionem Superioris, communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit: in quo casu est anathemate feriendus, *c. ult. de Cler. excom. depof. &c.*

7. Aliud Clericorum delictum esset, si in aliquo Ordine, quem nondum susceperunt, ministrarent, seu aliquod ejus ministerium exercerent qualiter non nisi per constitutum in eodem Ordine exerceri potest, de quo crimine sermo est in toto tit. *de Clerico non ordin. ministr.* Decernitur etiam ibi per Sacros Canones, ut si Clericus non ordinatus (quod idem communis Doctorum sententia extendit etiam ad laicos) aliquod Divinum Officium ita exercuerit, abjiciatur de Ecclesia, seu privetur communione fidelium, & ad altiores Ordines non ascendat, imo & ab Ordine jam suscepto suspendatur pro arbitrio Episcopi per biennium aut triennium, ut habetur in *cap. 1. & 2. de Cler. non ordin. ministr.* siue ea suspensio extendatur, quoad omnes Ordines jam susceptos, ut videtur sensisse Hostiensis, siue solum procedat quoad Ordinem proxime & postremo susceptum, ut videtur sentire Suarez. *de cens. disp. 42. sect. 4. num. 4.* Huc etiam facit Bulla 81. Clementis VIII. *Et si alijs*, ubi de eo qui cum non sit Sacerdos, Missam celebrat, aut Confessiones audit, statuitur ut Sacris Inquisitoribus aut locorum Ordinariis tradatur

ur degradandus, ac deinde Curiaē ſæculari puniendus.

8. Aliud quoque Clericorum crimen eſſet, ſi vel per ſaltum promoverentur, hoc eſt ſuperiorem Ordinem acciperent nondum accepto Ordine inferiori; vel ſi Ordinem furtivè ſuſciperent, hoc eſt ſine conſenſu proprii Episcopi, aut abſque prævio examine cum reliquis ordinandis ſe dolose conjungerent, unde poſt titulos explicatos ſequitur in 5. Decretal. tit. de Cleric. per ſaltum promo, & tit. de eo qui furtive Ordinem ſuſcepit.

9. Si quis igitur per ſaltum promoveatur, puta prætermiſſo Subdiaconatu Diaconus ordinetur, ejus Ordinatio valida eſt, ut docet Gloſ. communiter recepta in cap. un. diſt. 52. v. Subdiaconatus & ſupponitur in cap. un. de Cler. per ſaltum promo; Sed eſt illicita, & in ejus poenam ſuſpenderetur à ſuſcepti Ordinis executione, donec Ordo prætermiſſus ſuppleatur, poſt quem poterit Episcopus cum legitima cauſa ex miſericordia diſpenſare, itaut Ordinatus poſſit miniſtrare etiam in Ordine per ſaltum ſuſcepto, dummodo tamen in eodem non miniſtraverit tempore ſuſpenſionis, ut conſtat ex eod. cap. un. de Cler. per ſalt. prom. & ex Trid. ſeſſ. 23. de reſor. c. 14.

10. Quod attrinet ad poenam eorum qui furtive ſint Ordinati, diſtinguendum eſt ut diſtinguitur

guitur in c. 1. de eo qui Ord. furt. suscep. vel enim prohibitum illis erat ita furtive ordinari sub pœna excommunicationis ; vel nulla interminatio excommunicationis super hoc facta erat. Si primum, suspenduntur ab Ordine suscepto, & ad superiorem Ordinem prohibentur ascendere sine dispensatione Summi Pontificis: nisi tamen in aliquo Monasterio habitum Regularem susceperint, & in eo fuerint aliquanto tempore laudabiliter conversati: in quo casu poterit Episcopus misericorditer dispensare, ex cit. c. 1. & 3. eod. Si autem sententia excommunicationis lata non fuerat, tunc furtive ordinatus suspensus etiam erit à suscepti Ordinis executione, sed post peractam pœnitentiam dispensari poterit à proprio Episcopo, nisi alia impediunt, ex eod. cap. 1. Consonat etiam Trid. sess. 23. de ref. cap. 8. ubi decernitur ut si quis ab alieno Episcopo ordinetur absque testimonio Ordinarii circa ejus probitatem & mores, Ordinans à collatione Ordinum per annum, & Ordinatus à susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, sit suspensus.

T I T. XIII.

De Privilegiis & Excessibus privilegiatorum.

1. **A**lia criminum species breviter hic cognoscenda, est quæ committitur à privilegiatis qua talibus, atque consistit in abusu privilegiorum. Ad hujus intelligentiam, prælibandum aliquid est circa naturam & proprietates privilegiorum.

2. Privilegium generice sumptum est quasi quædam privata lex, ex *cap. Privilegia 4. dist. 3.* quia scilicet alicui privatæ personæ seu communitati vel loco concedit aliquid speciale contra, vel præter jus commune. Differt à dispensatione, quia nomine dispensationis solet intelligi concessio alicui facta contra jus commune in ordine ad unum aliquem actum exercendum, puta ad matrimonium contrahendum, quo actu posito, cessat dispensatio: de ratione autem privilegii propriè accepti est ut concedatur ad aliquid operandum vel non operandum ordinariè & stabiliter præter vel contra jus commune, ut satis indicat ipsum nomen legis, quæ per se significat quandam stabilitatem & permanentiam.

3. Privilegium ita explicatum solet multipliciter dividi. Primo enim aliud est privilegium

gium reale, aliud personale, ut sumitur ex *l. Privilegia*, 156. ff. de diver. reg. jur. Privilegium reale dicitur quod immediatè & directè conceditur rei vel officio, unde durat quamdiu durat ipsa res aut officium, & consequenter transit ad successorem in eadem re vel officio. Privilegium personale est quod immediatè & directè conceditur personæ, unde illam non egreditur & cum ea expirat, ut constat ex *cit. l. Privilegia*, & *l. Sordidorum* 13. Cod. de excusationib. munerum. lib. 10. Aliqui etiam assignant tertiam speciem privilegii, quam vocant privilegium mixtum, quo nomine significatur ab ipsis ea species privilegiorum, quæ conceduntur alicui certo generi personarum, puta Clericis, Religiosis, filiis familias &c. ita ut transeant etiam ad eos omnes, qui successivè idem genus personarum constituunt.

4. Alia privilegiorum divisio est in perpetua & temporalia. Perpetua dicuntur quæ conceduntur absolutè & sine temporis limitatione, unde de se durant quamdiu non fuerint revocata. Ad hoc genus reducuntur quæ sine temporis limitatione conceduntur personæ fictæ, nempe corpori mystico seu politico, puta alicui civitati, universitati, Collegio, Religioni, &c. & quæ conceduntur personis certi generis, quæ communitatem constituunt.

stituunt ; qualia privilegia diximus ab aliquibus vocari privilegia mixta : cum enim tales communitates & mystica corpora non deficient, neque deficit privilegium illis concessum. Temporalia autem privilegia sunt, quæ restrictè conceduntur ad certum tempus , qualia nonnumquam esse solent , quæ conceduntur singularibus personis in individuo.

5. Concedere privilegia ille omnis & solus potest qui potest legem ferre , & in materia suæ dispositioni subjecta , quamvis cæteroquin concessio privilegiorum non sit propriè actus jurisdictionis , sed meræ gratiosæ liberalitatis. Hinc privilegium concedi potest etiam non subdito, dummodo hic sit aliqua ratione inferior concedente: quamvis enim privilegium sit quædam privata lex , attamen quatenus privilegium est non obligat privilegiatum , & ideo relatè ad eundem non est necessaria in concedente jurisdictio.

6. Rursus sicut habens potestatem legislativam potest concedere privilegia , ita etiam potest privilegia revocare. Qua tamen in re distinguunt Doctores cum Panor. in cap. Novit 13. de Judic. nu. 23. & seqq. inter privilegium concessum, subdito, & inter privilegium concessum non subdito , quod privilegium concessum non subdito, & ab eo acceptatum, non potest à concedente revocari pro libito , quia

se habet tamquam gratuita donatio legitimè acquisita ; Princeps autem privare non potest non subditum rebus legitimè acquisitis. E converso privilegium concessum subdito potest ab ipso concedente revocari si sit privilegium gratuitum sistens in pura ratione privilegii, idest facultatis & licentiæ contra vel præter jus commune, quia quod Princeps per privilegium liberaverit subditum à præcepto legis, non facit quod non possit iterum illud idem præceptum eidem imponere, in quo æquivalenter consistit revocatio privilegii. Dixi *si sit privilegium gratuitum &c.* secus enim accidit si privilegium concessum sit per contractum onerosum aut lucrative, in quo casu pro libito revocari non potest, quia etiam Princeps tenetur servare pacta facta cum subditis. Videri potest Suar. *de leg. lib. 8. c. 37.*

7. Revocatio privilegii fieri potest, tacite vel expressè. Tacite fit, quando aliquid agitur vel statuitur à Principe, quod sit contrarium privilegio & sine privilegii derogatione vel abrogatione subsistere non possit : in quo casu si Princeps habeat notitiam privilegii, & hoc non obstante actum illum faciat incompatibilem cum privilegio, censentur virtualiter velle revocare privilegium, vel totaliter & in perpetuum si actus ille contrarius sit absolutè incompatibilis cum toto privilegio ejusque permanenti.

mentia; vel particulariter & ad aliquod tempus, si prædictus actus contrarius habeat dumtaxat partialiter & ad tempus limitatam contrarietatem. Dixi *Si Princeps habeat notitiam privilegii*. Si enim ignorantia privilegii interveniat, aut ea præsumi possit in Principe, tunc per actum privilegio contrarium non revocatur privilegiū, ut clarè sumitur ex c. 1. *de const. in 6.* ubi Bonif. VIII. declarat Rom. Pontificem non revocare tacite per suam legem ea quæ potest probabili- ter ignorare, nisi expressè caveatur in ipsa lege: quia videlicet cum tali ignorantia non conjun- gitur virtualis voluntas, quæ in incognitum ferri non potest.

§. Expressa revocatio privilegii est quando fit verbis expressis sive in specie & particulari, sive saltem per clausulas generales, ut cum dicitur v. g. *non obstantibus quibuscumque privilegiis &c.* quales clausulæ generales regulariter suf- ficiunt ad tollendum quodlibet particulare pri- vilegium, quia *in toto partem non est dubium contineri*, c. 80. *de reg. jur. in 6.* Dixi *regulariter*: quia sunt aliquæ limitationes in ordine ad ali- quas species privilegiorum, quæ non tolluntur per ejusmodi clausulas generales, sed debet il- lorum specialior mentio fieri. Talia esse cen- sentur privilegia quæ continentur in corpore Juris, adeoque non sunt tantum privilegia, sed etiam leges publicæ, & Canones, unde pro illo-

lorum derogatione opus esset clausula saltem in genere derogatoria legum aut Canonum, ut colligitur ex Glos. communiter recepta in auct. *Qua in provincia Cod. ubi de criminib. v. illic omni privilegio.* Item ejus generis sunt privilegia, quæ in sui tenore continent ut revocari non possunt, nisi fiat expressa eorum mentio de verbo ad verbum, aut aliquid simile. Ad idem demum genus reducuntur privilegia concessa per modum contractus, quæ non nisi ex gravissima causa revocantur, ubi eorum revocatio est in præjudicium tertii in jure acquiritur & justitiæ, quod præjudicium non præsumitur nisi exprimatur, ut docet Panor. in c. *Veniens 19. de prescrip. n. 12.*

9. Præter revocationem quæ se tenet ex parte Principis, amitti quoque potest privilegium per renunciationem, quæ ab habente privilegium fiat vel expressè vel tacitè, exceptis tamen iis privilegiis quæ concessa sunt in favorem totius Ordinis aut Communitatis, quibus renunciari non potest à persona privata, ut constat ex cap. *Si diligenti 12. de foro compet.* Item exceptis iis privilegiis, quæ continent etiam jus tertii, cui per talem renunciationem præjudicaretur, ut est exemplum in cap. *Cum tempore 5. de arbitris.*

10. Loquendo igitur de privilegiis renunciabilibus, illorum renunciatio fieri potest vel

ex

expresse vel tacite. Expresse fit quando quis habet formalem voluntatem satis expresse exterius declaratam abdicandi à se totum jus & facultatem privilegii : tacite autem cum quis aliquid facit aut omittit, cui actioni aut omissioni connexa sit vel ex natura rei, vel ex dispositione juris amissio privilegii.

II. Sub hoc genere tacite renunciationis includitur amissio illa privilegii, quæ habetur per non usum ejusdem privilegii : est enim sententia satis recepta, privilegium aliquod amitti per ejus non usum longo tempore, puta decennio, continuatum liberè etiam quando se obtulit occasio illo utendi, ut videre est apud *Innoc. Panor. Felin. & alios in c. Cum accessissent 8. de constit.* & apud Juristas cum *Bart. in l. falso Cod. de diver. rescr. & l. 1. ff. de nundin.* Quam tamen doctrinam non esse universaliter intelligendam de quolibet privilegio, sed solum de aliquibus, docet *Glos. penult in c. Ut privilegia 24. de privileg. Suar. de leg. lib. 8. cap. 34. n. 15. & seqq. Laym. lib. 1. Theol. mor. tract. 4. c. 23. n. 21. & 22.* Duplex enim datur privilegiorum species : aliqua sunt quæ præcisè dant facultatem ad aliquid, & non tendunt in ullius alterius gravamen, qualia sunt v. g. privilegia celebrandi ante auroram, absolvendi à casibus reservatis, comedendi carnes in diebus prohibitis &c. alia sunt quæ re-
 dundât in gravamen & onus aliorum, ut puta pri-
 vile-

vilegium imponendi tributum, exigendi decimas, visitandi Monasteria exempta &c. Privilegia primi generis censent non amitti per præcisum non usum, quibus etiam favet regula illa tradita à Panor. in cap. Joannes 7. de Cler. conjug. num. 9. quod quando lex non necessitat ad agendum, sed solum dat facultatem ad agendum; non tollitur per non usum, & quod in his quæ sunt meræ facultatis, non inducitur consuetudo, quam regulam probavit etiam Sacra Rota dec. 536. n. 4. p. 2. recent. At alterius generis privilegia, quæ tendunt in aliorum gravamen, docent amitti si quis illis longo tempore non utatur, etiam quando est occasio & facultas utendi, ad quod facit l. 1. ff. de num. din. juncta ibid. Gloss. v. tempore.

12. Ratio disparitatis est: quia circa privilegium aliis onerosum locum habet præscriptio: Æ enim, in quorum gravamen aut servitutem privilegium cederet, quamdiu privilegium non exercetur, sunt in quasi possessione suæ libertatis; unde si talis possessio continuetur usque ad spatium temporis, quod ad legitimam præscriptionem requiritur, robur acquirit ex titulo ejusdem præscriptionis. At circa privilegium purè facultativum, & nulli onerosum nullus est qui contra illud præscribat, quia sicut per tale privilegium nemo gravatur, ita per ejus non usum nemo dicitur reponi in quasi possessione.

sessione suæ libertatis; ubi autem nulla possessio est, ibi locū non habet ulla præscriptio, ut constat ex cap. *Sine possessione* 3. de reg. Jur. in 6. & l. *Sine* 25. ff. de usurpat. & usucap.

13. Quod dictum est de non usu privilegii, debet cum proportionē etiam intelligi de contrario usu: quia etiam in hoc videtur habere locum illa distinctio inter privilegia aliis onerosa & inter privilegia nemini onerosa; quod privilegia aliis onerosa amittantur per contrarium usum tanto tempore continuatum, quantum requiritur ad præscriptionem, puta si quis habens privilegium non solvendi tributa, solverit tamen longo tempore, puta decennio aut etiam longiori, quantum satis est ad præscriptionem; in eo casu amittat totaliter privilegium, quamvis quamdiu præscriptio impleta non fuerit amittat solum fructus privilegii quoad actus particulares titulo cujusdam tacitæ renunciationis, quam censetur facere privilegiarius pro eisdem actibus, supposito quod privilegio renunciare possit: privilegia autem, quæ nemini sint onerosa, nunquam totaliter amittantur per solum contrarium usum etiam longo tempore continuatum, quia circa ejus generis privilegia non habet locum præscriptio. Videri potest Suar. lib. 8. de legib. c. 35.

14. Alius modus amittendi privilegia est per eorundem abusum, nam ut dicitur in cap. *Uti ista*

ista 7. dist. 74. privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Nomine autem abusus propriè intelligitur defectus commissus in ipsomet usu privilegii, vel in his quæ illud concernunt, ut v. g. Si quis prætextu privilegii aliquid plus faciat, aut omittat, quam à privilegio concedatur, quod est abuti privilegio per excessum; aut si quis ex privilegio sumat occasionem peccandi; aut demum si quis pravis suis moribus directè auferat finem & fundamentum privilegii, ut est exemplum in Clerico beneficiato, cui concessum fuerit privilegium morandi alibi propter studium, & ille neglecto studio, aliis actionibus inutilibus occupetur.

15. In omnibus his aliisque similibus abusus privilegium amittitur, quamvis non semper eodem modo. Aliquando enim amittitur ex natura rei; quomodo docet Suar. *in cit. lib. 8. cap. 36. num. 7.* beneficiatum missum ad studia amittere privilegium percipiendi fructus in absentia, si nihil studeat. Aliquando autem propter abusum amittitur privilegium ex dispositione Juris positivi, vel per sententiam Judicis, vel etiam ipso facto, quemadmodum qui sub spe immunitatis homicidium, aut mutilationes membrorum in Ecclesia committere non veretur, ipso facto privatur privilegio Ecclesiasticæ immunitatis, ex *cap. fin. de*

mun. Eccles. Utrum autem hic & nunc in particularibus casibus amissio privilegii veniat ipso facto, an expectari debeat sententia Judicis, pendet ex verbis legis, quæ si dicat *privilegium metetur amittere*, aut *privetur privilegio &c.* aliave similia, signum est non amitti ipso facto: secus est si dicatur *noverit se privatum privilegio*, aut *amissio privilegii ipso facto incurratur &c.*

16. Ne abusus per excessum committatur in privilegiis, illud est diligenter servandum, ne privilegium extendatur ultra id quod in eo permittitur ac significatur juxta proprietatem verborum. Quia autem nonnumquam contingit, verba privilegiorum capacia esse strictioris aut amplioris significationis, ideoque nonnumquam dubitari posse quomodo hic & nunc fieri debeat talium verborum interpretatio; propterea statuuntur à Doctoribus aliquæ regulæ tum circa privilegia nullatenus derogantia juri communi aut alicujus tertii, quæ dicuntur purè favorabilia; tum circa privilegia magis rigorosa, quæ vel derogent juri communi, vel juri alicujus tertii, quæ vocantur privilegia odiosa.

17. Privilegia primi generis, quæ videlicet sint purè favorabilia, docent esse amplè interpretanda intra verborum proprietatem, quantum recta ratio atq; prudentia dictaverit. Ita desumitur ex *c. Olim. 16. de verb. signif. c. Odi*

15. *de reg. jur. in 6. & l. Beneficium 3. ff. de const. Princip.* Privilegia autem secundi generis, quæ scilicet sint derogatoria juris communis, aut præjudicium inferant tertiæ personæ contra jus quod ipsa jam habet acquisitum, utpote odiosa, docent esse potius restringenda, ut sumitur ex *cit. c. Odia 15. de reg. jur. in 6.* Videri potest *Suar. in cit. lib. 8. de leg. cap. 27. & 28.*

18. Particulares abusus privilegiorum, seu particulares excessus privilegiatorum à Sacris Canonibus damnati, videri possunt in *cap. Ad hac 5. c. Patentibus 10. c. Tuarum 11. c. Ex parte 27. aliisque juribus de privileg. nec non eod. tit. in 6. & Clem. & Extrav.*

T I T. XIV.

De Pœnis.

1. **P**ost titulos de criminibus congruenter sequitur rubrica de pœnis: decet enim pœnam esse comitem culpæ, ut quos Dei timor à peccato non retrahit, saltem pœna corripiat.
2. Nomen pœnæ dupliciter sumi potest. Aliquando enim sumitur in ampliori significatione pro quolibet damno, seu incommodo, quod alicui infligatur, etiamsi nulla ejus culpa præcesserit, ut colligitur ex *c. sine culpa 23. de reg. jur. in 6.* Aliquando autem sumitur in strictiori

riori significatione , & extenditur tantum ad ea coercionum genera , quæ alicui infliguntur propter culpam ab eo commissam , sub qua acceptione definitur in *l. aliud. 131. ff. de verb. signif. noxæ vindicta* , & delictorum coercitio , in *cap. autem Pœnitentia. 4. de pœnit. dist. 3. lætio* quæ punit , & vindicat quod quisque commisit.

3. Sicut autem varia sunt criminum genera variaque tribunalia , in quibus crimina puniuntur ; ita & variæ sunt pœnarum classes , ut de jure civili videri potest in toto tit. *ff. & Cod. de pœnis* , & de Jure Canonico *eod. toto tit. de pœnis* qui est in 5. Decretal. in 6. in Clem. & in Extravag.

4. Pœna Ecclesiastica , de qua nobis est specialiter agendum , intelligitur illa , quæ per potestatem Ecclesiasticam infligitur , atque dividitur in pœnam merè spirituales , & in pœnam temporalem. Pœna primi generis est , quæ principaliter animam punit , privans illam spiritualibus bonis , quamvis interdum in consequentiam privet etiam aliquibus corporalibus. Ad hoc genus reducuntur censuræ , privatio beneficiorum , aut vocis activæ aut passivæ , item inhabilitates &c. Pœna Ecclesiastica temporalis est quæ principaliter privat temporalibus bonis , eaque subdividitur in pecuniariam , & corporalem qualis est pœna carceris , verberatio ,

rio, exilium &c. adde, & poenam mortis, quæ non excedit Ecclesiasticam potestatem, ut colligitur ex *extrav. unam sanctam* 1. de major. & obed. inter comm. quamvis Ecclesia non soleat hanc potestatem exequi per Judices, & Ministros Ecclesiasticos, sed per laicos, & mediante illorum potestate: quinimo, ut piam Matrem decet, quando Ecclesia aliquem Clericum degradatum, vel etiam laicum tradit potestati sæculari, efficaciter pro eo intercedit, ut citra mortis periculum sententiam moderetur, ut dicitur in *c. novimus* 27. de verb. signif. & *c. Reos* 7. 23. q. 5.

5. Rursus poena Ecclesiastica alia est ferendæ sententiæ, alia latæ sententiæ. Poena ferendæ sententiæ intelligitur illa, quæ non incurritur nisi mediante sententia Judicis condemnatoria aut executoria. Poena latæ sententiæ est quæ incurritur ex ipso Jure, seu canone disponente, independentem à ministerio Judicis, seu absque alia sententia condemnatoria, vel executoria, quia ipsum jus trahit secum executionem. Utrum autem in particularibus casibus poena aliqua per legem statuta dicenda sit ferendæ aut latæ sententiæ, pendet ex verbis ipsius legis, quæ si aliquando ambigua sint, & omnibus expensis probabiliter dubitetur utrum contineant poenam latæ, vel ferendæ sententiæ, in tali casu ex pluribus, quos

refert, supponit Suar. *lib. 5. de leg. c. 1. p. 6. num. 3.* intelligenda esse ferendæ, quia in pœnali materia interpretatio fit in partem benigniorem, ut constat ex *cap. in pœnis. 49. de reg. jur. in 6. & l. interpretatione 42. ff. de pœnis.* Videri potest idem Suar. *in cit. c. 6.*

6. Quamvis tamen circa pœnam latæ sententiæ, ut incurratur, non requiratur sententia Judicis ipsam imponentis, cum imponatur per ipsam legem; quæri nihilominus potest utrum saltem requiratur sententia declaratoria criminis?

7. Respondent communiter Authores, quod si sermo sit de censuris impositis per Canonem latæ sententiæ, illæ incurruntur ipso facto absque ulla sententia declaratoria criminis, idem dic de irregularitatibus, & ita communiter servatur in praxi. Si autem sermo sit de pœnis à censura distinctis; vel illæ sunt pœnæ purè privativæ, & quæ nullum requirunt actum physicum hominis ad sui consummationem, seu executionem, quales sunt inhabilitates, privationes tituli, seu solius dominii civilis, privationes vocis activæ aut passivæ &c. vel sunt pœnæ quæ ad sui executionem indigent aliqua hominis actione, qualis est privatio bonorum civiliter, & naturaliter possessorum, pœna exilii &c.

8. Primi generis leges pœnales, quæ videli-

delicet ad sui executionem nullum requirunt actum physicum hominis, si contineant poenam latae sententiae, habent absolute suum effectum, etiam in delictis occultis ante omnem sententiam declaratoriam criminis, ut docent Doctores citati à Suar. *in cit. lib. 5. cap. 9. n. 2.* Unde si contingat v. g. ab aliqua persona committi delictum, quod per Sacros Canones inducat inhabilitatem, seu impedimentum dirimens ad matrimonium cum certa persona contrahendum, ante quamcunque sententiam declaratoriam criminis censetur absolute inducta eadem inhabilitas, & matrimonium iudicatur irritum, si ab eadem persona cum illa alia fuerit attentatum.

9. Quod attinet ad leges poenales alterius generis, quæ ad sui executionem aliquem requirunt actum physicum hominis, res est controversa inter Doctores, aliis asserentibus ipsas incurri, & effectum habere ante sententiam declaratoriam criminis, adeoque ante ipsam teneri delinquentem relinquere rem quam per legem privatur, quam sententiam tenet *Abb. in c. 1. de constit. n. 11. Felin.* alique plures citati à Suar. *cap. 8. n. 4.* Aliis contra asserentibus, ejusmodi leges poenales quamvis non requirant sententiam condemnatoriam, regulariter tamen requirere declaratoriam criminis, nisi tamen in ipsa lege poenali aliqua verba ad-

dantur, quæ satis explicent intentionem Legislatoris esse, ut inducatur absolutè pœna ante declaratoriam, aut nisi cæteroquin lex ipsa pœnalis esset inutilis, & inefficax. Huic sententiæ videtur favere Innoc. in c. cum nostris 6. de concess. prab. n. 1. aliique plures relati ab eod. Suar. ibid. n. 5. ubi concludit eandem esse probabiliorē: tum quia communis usus (ut ipse testatur) ita videtur tales leges interpretari; tum etiam quia non videtur deesse fundamentum in Jure: nam in c. cum secundum. 19. de hæret. in 6. decernitur ut bona hæreticorum sint ipso Jure confiscata, & tamen eorundem bonorum occupatio fieri non possit, nisi promulgata fuerit sententia criminis declaratoria.

T I T. XV.

De Sententia excommunicationis.

1. Inter reliquas pœnas, quæ per potestatem Ecclesiasticam infliguntur, potissimum locum habent censuræ, per quas privatur homo, quando per illas punitur, spiritualibus bonis. Est autem censura triplex, videlicet excommunicatio, suspensio, & interdictum, ut sumitur ex c. quarenti 20. de verbor. signif. de quibus singulis agendum est, inito facto ab excommuni-

A a

catio-

catione, quæ est præcipua censuræ species, *cap. corripiantur* 17.24. q.3.

2. Excommunicatio est censura Ecclesiastica separans Christianum, cui infligitur, à communione fidelium, ut colligitur ex *cap. omnis Christianus* 32. 11. *quæst.* 3. Ad hujus intelligentiam, sciendum est, communionem quam inter se fideles habent, triplicem esse, nempe purè internam, purè externam, & mixtam. Communicatio purè interna consistit in fide, charitate, gratia, aliisque supernaturalibus donis, quibus fideles Christo Domino tamquam Capiti uniuntur. Communicatio purè externa consistit in convictu purè externo, videlicet in colloquiis, contractibus, commerciis &c. Communicatio mixta consistit in usu, & administratione Sacramentorum tam activa quam passiva, in communibus suffragiis Ecclesiæ, in Divinis Officiis, & Ecclesiastica sepultura.

3. Communicatio itaque, cujus privatio per excommunicationem inducitur, propriè loquendo non est purè interna, quia hujus privatio vel nullatenus inducitur, vel supponitur antecederet inducta per culpam lethalem, in cujus pœnam excommunicatio feratur; sed est alia duplex species communicationis, purè externæ scilicet & mixtæ, unde est antiquus ille versiculus. *Os, orare. vale, communio, mensa negatur*, diverso tamen modo ac rigore pro

pro majori vel minori gravitate censuræ, ut ex dicendis patebit.

4. Duplex enim est excommunicationis species, quarum una dicitur excommunicatio major, alia excommunicatio minor, ut sumitur ex *cap. penult. de sentent. excomm.* Excommunicatio major vocari etiam solet anathema, quæ vox est Hebræorum propria, ut observat Hieron. ad Galat. 1. quamvis nonnumquam in Sacris Canonibus per anathema specialiter significetur excommunicatio major solemniter promulgata candelis accensis, & postea extinctis, aliisque cæremoniis ab Ecclesia institutis, de quibus sermo est in *c. debent 106. 11. q. 3.* quæ est pœna omnium, quæ ab Ecclesia infligantur, gravissima, ut sumitur ex *c. cum non ab homine 10. de judiciis.*

5. Inter utramque hanc excommunicationis speciem plures differentiæ interveniunt. Primò enim differunt quoad effectus: nam excommunicationis minoris duo effectus recensentur, primò quod taliter excommunicatus privetur usu passivo, seu susceptione Sacramentorum, *cap. penult. de sent. excomm.* & insuper illicitè conferat, quamvis validè, Ecclesiastica Sacramenta, *cap. si celebrat. ult. de Cler. excomm.* secundò quod sit inhabilis ad obtinenda beneficia, ita ut si eligatur, ejus electio sit irritanda, ex *eod. c. si celebrat.*

6. Effectus autem excommunicationis majoris plures sunt. Primò enim ita excommunicatus privatur usu activo, & passivo Sacramentorum, nempe ut neque possit administrare neque recipere Sacramenta, *c. latrores. 4. de Cler. excom. & c. cum illorum. 2. de sent. excom.* Secundò est privatus communibus Ecclesiæ suffragiis, seu subsidiis spiritualibus nomine Ecclesiæ factis, *c. à nobis 28. & c. sacris. 38. eod.* Tertiò prohibetur interesse divinis officiis quæ fiunt à Ministris Ecclesiæ ad ea deputatis, *cap. responsio. 43. eod. & cap. alma mater. 24. eod. in 6.* Quartò est inhabilis ad obtinenda beneficia, *c. postulastis. 7. de Cler. excom.* Quintò est privatus omni usu seu executione jurisdictionis Ecclesiasticæ, *c. Audivimus. 4. 24. q. 1. & c. ad probandum. 24. de sent. & re judic.*

7. Sextò est exclusus ab omni communione forenfi, ita ut exercere non possit officium publicum fori externi, & per exceptionem excommunicationis repelli possit in utroque foro, *c. Decernimus 8. de sent. excom. in 6. c. exceptionem 12. de exceptionib. & c. 1. eod. in 6.* Septimò est privatus omni communicatione civili & politica cum aliis fidelibus, ita ut excommunicato vitando non liceat taliter communicare, *cap. Nuper 29. & c. penult. de sent. excomm. aliisque juribus.* Octavò admitti non potest ad Ecclesiasticam sepulturam, saltem si sit excommunicatus

catus vitandus, ut cui non communicavimus vivo, neque communicemus defuncto, *cap. Sacris 12. de sepulturis*. Quod si contingat ipsum defuncto in Ecclesiastico cæmeterio tumulari, si ab aliorum corporibus discerni poterit, exhumari debet, & procul ab Ecclesiastica sepultura jactari. Plura alia spectantia ad hos aliosque similes excommunicationis majoris effectus, videri possunt apud Theologos.

8. Altera differentia inter majorem & minorem excommunicationem, est quod excommunicatio major, ut communiter fertur, nunquam infligitur nisi pro peccato mortali, *cap. Nullus 42. 11. q. 3. c. Ecce 18. 24. q. 3. & Trid. sess. 25. de refor. cap. 3.* At excommunicatio minor ferri etiam potest ob culpam venialem ut docet *Suar. de cens. disp. 4. sect. 4. n. 6.* Imo quamvis de jure ferri posset, & olim fortasse ferri soleret pro variis culpæ speciebus, nunc tamen usus est ut nunquam incurratur nisi à communicantibus cum excommunicato vitando; nisi tamen communicent in Divinis, aut in crimine criminoso, videlicet in eo crimine propter quod alius excommunicatus est, quia in istis casibus incurritur excommunicatio major, *cap. Significavit 18. c. si concubina 55. de sent. excomm. & c. Statuimus 3. eod. in 6.*

9. Excipiuntur tamen casus aliqui, in quibus aliquo modo communicantes extra Divina

& extra crimen criminofum cum excommunicatis, excufantur, qui cafus veteri illo verficulo continentur: *Utile, lex, humile, res ignorata, neceffe.* Per *utile* permittitur communicatio illa, quæ ad fpiritualem falutem excommunicari conducit, ut puta fi eidem falutaria confilia præbeantur, *cap. Cum voluntate 54. de fent. excomm.* Per particulam *lex* intelligitur hic lex matrimonialis, ex qua lege permittitur uxori communicare cum marito excommunicato, *ex cap. Quoniam multos 103. 11. quæft. 3.* Per particulam *humile* permittitur fubjectis communicare cum iis quibus fubjecti funt in iis rebus, in quibus funt fubjecti, fupposito quod illorum fubjectio fit ex natura rei conjuncta cum cohabitatio & cohabitatione, *ex eod. c. Quoniam multos, c. Si vere 34. de fent. excomm.* Per particulam *res ignorata* excufantur qui cum excommunicatis ignoranter communicant, *ex eod. c. Quoniam multos.* Per particulam *neceffe* permittitur communicatio cum excommunicato ob neceffitatem gravem tum ipfius excommunicati tum aliorum, fupposito quod eidem neceffitati provideri non poffit per non excommunicatum, *cit. c. Quoniam multos, c. Inter alia 31. c. cit. c. Si vere 34. de fent. excomm.*

10. Haftenus dicta de incurfu excommunicationis minoris propter communicationem cum excommunicatis, intelligenda funt relate

ad

ad excommunicatos vitandos. Quinam autem sint excommunicati vitandi controvertitur inter Doctores. Olim omnis excommunicatus erat vitandus, ut colligitur ex *c. Cum non ab homine* 14. *eod.* Postea in Concil. Constantiensi edita fuit constitutio *Ad evitanda scandala*, quæ refertur à *S. Antonino* 3. *p. tit. 25. cap. 3.* in qua statutum fuit ut nemo teneatur abstinere à communicatione cum excommunicato, nisi sit publicè denunciatus, aut nisi notoriè sacrilegas manus in Clericum injecerit. Huic constitutioni aliquam moderationem apposuit Concilium Basileense *sess. 20.* in fine sub tit. *de excommunicatis non vitandis*, ut scilicet non solum publicè denunciatus, & non solum notorius Clerici percussor, sed etiam quicumque notorius excommunicatus, quamvis non denunciatus, vitandus sit.

11. Hinc orta est controversia inter Doctores utrum servanda sit constitutio Concilii Constantiensis, an constitutio Basileensis? sunt qui sentiant pro Basileensi, quos refert Suar. *de cens. disp. 9. sect. 2. n. 4.* eamque Fagnan. *in cap. Quod à Prædecessore* 1. *de schismat. n. 53. & seqq.* censet fuisse confirmatam pro tota Ecclesia à Conc. Later. sub Leone X. Oppositum docent plures graves Doctores quos citat & sequitur idem Suar. *ibid. n. 5.* Castrop. *de cens. disp. 2. puncto 4. n. 5.* & Guttier. *Canon. quest. lib. 1. c. 1.* qui testan-

tur constitutionem Constantiensem esse usu receptam, & Ecclesiæ consuetudine, quæ est optima legum interpret. Ad id autem quod opponitur ex Concil. Later. sub Leone X. respondet Suar. in loco citato quod ibi non agebatur de lege ferenda aut observanda circa hoc pro universa Ecclesiâ, sed solum de Concordatis inter Pontificem & Gallos. Videri possunt Authores citati.

12. Illud tamen hac in re extra controversiam est, quod omnes excommunicati, quamvis sint tolerati, teneantur abstinere à communicatione cum aliis fidelibus. Ratio est ex ipsa Constit. Constantiensi: quia scilicet permissio communicationis cum excommunicatis toleratis, ubi illa locum habet, non est inducta in favorem ipsorum excommunicatorum, sed solum in favorem aliorum fidelium: quare pro ipsis excommunicatis perseverat jus antiquum, quo generaliter prohibetur communicatio cum excommunicatis.

13. Tertia etiam differentia inter maiorem, & minorem excommunicationem, est quod excommunicatio minor numquam ferri solet ab homine, hoc est per sententiam iudicis, sed solum fertur à jure, seu à lege illam imponente, idque non nisi pro casu communicationis cum excommunicato ut explicatum est: at excommunicatio major ferri solet tum ab homine, tum à Jure.

14. In-

14. Inter sententiam excommunicationis majoris latam ab homine, & inter latam à Jure, plures differentiæ sunt. Inter reliquas ea est, quod sententia excommunicationis lata à Jure est perpetua ex natura sua, & tamdiu durat, quamdiu lege aut consuetudine contraria non abrogatur; at sententia excommunicationis lata ab homine non incurritur, nisi quamdiu durat ejus, qui illam tulit, jurisdictio: quamvis si quis illam contraxerit antequam cessaret ea jurisdictio, permaneret illa ligatus etiam extincta eadem jurisdictione quamdiu non absolveretur.

15. Præterea sententia excommunicationis à Jure fertur pro delictis futuris, quamvis executionem non habeat nisi quando delicta patrata sunt, nullamque monitionem necessario prærequirit, quia ipsa lex gerit vices monitionis; at sententia excommunicationis ab homine fertur etiam pro delictis præteritis, ac non nisi præmissa trina monitione, aut saltem unica tribus æquivalente, posito scilicet triplici temporis interstitio, quorum primum pro prima monitione sit, secundum pro secunda, tertium pro tertia, c. *Sacro* 48. de sent. excomm. & c. *Constitutionem* 9. eod. in 6. Alioquin Judex, monitione non præmissa præsentibus personis idoneis, per quas (si necesse fuerit) possit probari, excommunicationis sententiam ferens interdicitur ab ingressu Ecclesiæ per mensem unum.

num, alia etiam poena mulctandus, si visum fuerit expedire, ex eod. cap. *Sacro*. Item in cap. 1. eod. in 6. præcipitur, ut quisquis excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, & causam excommunicationis expressè conscribat, propter quam excommunicatio proferatur. Exemplum autem huiusmodi scripturæ teneatur excommunicato tradere intra mensem si fuerit requisitus, super qua requisitione faciendum est publicum instrumentum, vel litteræ testimoniales conficiendæ sigillo autentico consignatæ. Quod si quis iudicum huiusmodi constitutionis temerarius extiterit violator, ab ingressu Ecclesiæ & Divinis officiis per mensem unum suspenditur. Quæ eadem servari quoque debent in ferendis sententiis suspensionis & interdicti.

16. Sententia excommunicationis ab homine ferri non potest nisi ab habente potestatem vel Ordinariam vel delegatam excommunicandi. Potestatem ordinariam habent qui sunt in officio seu Dignitate Ecclesiastica constituti, cui in perpetuum annexa est iurisdictio Ecclesiastica in foro externo. Potestatem delegatam habent, quibus illa competit ex speciali commissione, quæ de Jure ordinario fieri non potest laico, aut Clerico conjugato, aut mulieri, sed solum Clerico gaudenti Clericalibus privilegiis.

17. Quem-

17. Quemadmodum autem excommunicationem ferre non potest nisi Superior & habens in foro externo jurisdictionem Ecclesiasticam; ita nec excommunicatione ligari, nisi subditus ejusdem jurisdictionis Ecclesiasticæ, qui sit capax præcepti: Hinc excommunicari non possunt qui baptizati non sint, aut ex baptizatis qui nondum sint rationis compotes, aut qui deliquerint extra territorium Episcopi excommunicantis, ex c. 2. de constit. in 6. Superiores tamen Religiosorum ubilibet possunt suos subditos excommunicare, quia eorum jurisdictio non derivatur ex territorio in personas, sed spectat immediatè ipsas personas, ut notat Castrop. de cens. disp. 2. puncto 3. num. 3. Item Communitas seu Universitas qua talis excommunicari non potest, ne scilicet contingat aliquem innocentem in eadem communitate excommunicatione ligari, ut expressè decernitur in c. Romana 5. de sent. excomm. in 6. quamvis ceteroquin aliud obtineat in suspensione & interdicto, de quibus infra.

18. Excommunicatio semel incurfa non aliter tollitur quam per absolutionem, pro qua non est in jure ulla forma præscripta, nisi tamen danda sit absolutio judicialis, pro qua servandus est ritus statutus in cap. A nobis 28. de sent. excom. Ut autem absolutio validè præstetur, requiritur in absolvente potestas, quæ re-latè ad censuras ab homine specialiter latas re-

peritur in eo ipso qui tulit, nisi ei fuerit prohibitum, item in ejus successore, superiore pleno jure, ejusve delegato, ut colligitur ex *c. Pastoralis* 11. §. *Præterea de off. Jud. Ordin.* favetque *c. 1. de reg. jur. & l. Nihil tam naturale* 35. ff. *ead.* Dixi *nisi ei fuerit prohibitum*: quia in Jure Canonico plures sunt casus, in quibus Authori censuræ non permittitur absolutio, ut videre est in *c. Grave* 29. *de præb. cap. Tua nos* 19. *de sent. excomm.* aliisque juribus relatis à Castrop. *disp. 1. de cens. puncto* 11. §. 4. n. 4.

19. Quod autem attinet ad censuras à jure latus, distinguendum est: vel enim sunt censuræ reservatæ ipsi Authori, vel non sunt reservatæ. primi generis censuræ absolvi non possunt nisi ab eo cui reservatæ sunt, vel ab ejus successore, aut superiore pleno jure, ejusve delegato: alterius generis censuras relaxare potest relate ad suos subditos qui jurisdictionem Ecclesiasticam habet in foro externo, ut colligitur ex *c. Nuper* 29. *de sent. excomm.* ubi dicitur quod cum conditor Canonis absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.

20. In mortis tamen articulo omnes Sacerdotes (ne aliquis pereat), quoslibet poenitentes à quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt, ut expressè conceditur à Trid. *sess. 14. c. 7.* sumiturque etiam ex *c. Eos qui* 22. *de sent.*

excomm. in 6. ubi etiam decernitur ut si postea periculum cessaverit, teneatur absolutus se præsentrare ei à quo de jure fuerat absolvendus, recepturus humiliter mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicatus fuerat, & satisfactorius pro ut iustitia suadebit: alioquin in eandem sententiam ipso jure recideret.

21. Absolutio ab excommunicatione dari potest non solum viventibus, sed etiam mortuis, *ex c. A nobis 28. de sent. excomm.* Excommunicatus enim quamvis signa poenitentiae ante mortem dederit, & ab omnibus peccatis à Deo absolutus decesserit, si tamen absolutionem ab excommunicatione ante mortem non receperit; adhuc censetur censura ligatus in ordine ad privationem suffragiorum Ecclesiae, & Ecclesiasticae sepulturae: potest tamen in eo casu & debet ab Ecclesia absolvi juxta modum & ritum in *eod. c. A nobis* praescriptum.

22. Demum pro recta intelligentia Sacrorum Canonum, notandum est *ex c. penult. de sent. excomm.* nomen excommunicationis absolute & sine addito prolatum, semper intelligi debere de excommunicatione majori, quod est jus speciale in re praesenti, quia ceteroquin in aliis materiis poenalibus verba dubia solent plerumque intelligi de poena minori, juxta *cap. In poenis 49. de reg. jur. in 6. & l. Interpretatione 24. ff. de poenis.*

T I T. XVI.

De Suspensione.

1. **A**Lia censuræ Ecclesiasticæ species est suspensio, censura videlicet qua Minister Ecclesiæ ob culpam exercere prohibetur functiones Ecclesiasticas, aut aliqua Ecclesiastica potestate uti. Inde fit laicum non esse capacem suspensionis Ecclesiasticæ sed solum Clericum, quacumque dignitate præfulgeat, etiam Episcopali, quamvis cæteroquin jure cautum sit in *cap. Quia periculosum 4. de sent. excom. in 6.* ut sub generali sententia suspensionis, sicut & interdicti, latæ à Jure, non intelligantur compræhensi Episcopi & eorum Superiores, nisi specialiter exprimantur, quod ipsorum privilegium non extendi ad excommunicationem, docet ibid. *Glos. vers. suspensionis.* Inde etiam fit suspensionem ferri posse non tantum in particulares personas, sed etiam in Communitatem, puta in totum Capitulum, interdicendo illi usum alicujus Ecclesiasticæ potestatis, cujus cæteroquin munere fungi posset, ut constat ex *cap. un. Ne sede vacante in 6. & ex Trid. sess. 24. de refor. cap. 16.*

2. Triplex est suspensionis species; alia à beneficio; alia ab officio, quæ rursus subdividitur

tur in suspensionem ab officio Ordinis , quæ impedit Ordinis exercitium, & in suspensionem ab officio jurisdictionis , quæ prohibet jurisdictionis administrationem , alia ab officio simul & beneficio. Omnes istæ suspensionum species possunt esse vel totales vel partiales, prout privant vel in totum vel solum partialiter administratione officii aut beneficii , aut utriusque. Notant tamen Authores quod si suspensio absolute feratur , intelligi debeat de suspensione ab officio & beneficio simul , quia in tali casu non est unde generale nomen suspensionis limitari potius debeat ad unam suspensionis speciem, quam ad aliam.

3. Suspendio ferri potest vel perpetua hoc est absque temporis determinatione , vel temporalis hoc est pro certa dumtaxat temporis duratione , in quo tamen casu suspensio potius habet rationem cujusdam poenæ , quam censuræ medicinalis. Item ferri potest vel ab homine seu per sententiam hominis , vel à Jure seu per ipsum statutum legis.

4. Suspensionem à Jure ferre potest solus ille , qui potest legem ferre : suspensionem autem ab homine regulariter ferre non potest, nisi qui potest excommunicare, unde sicut ad ferendam excommunicationem , ita & ad ferendam suspensionem requiritur Ecclesiastica jurisdictio expedita in foro externo in eos qui suspendendi sunt.

5. For-

5. Forma ferendæ suspensionis non est in jure præscripta, sed sufficit ut verbis exprimatür ad eam declarandam accommodatis. Debet tamen in scriptis ferri expressa causa seu peccato propter quod fertur, & præcedente monitione, reliquisque servatis, quæ notavimus in *tit. præced. n. 15.*

6. Effectus suspensionis, præter supradicta impedimenta ab administratione Ordinis aut beneficii, est etiam irregularitas, quæ incurritur à suspensio, si solemniter exerceat actum aliquem proprium Ordinis à quo suspensus est, de quo tamen vide quæ diximus in *tit. 12. d. n. 4.*

7. Suspendio semel incurfa, si lata fuit solum ad certum tempus, elapfo eo tempore cessat absque alia absolutione, ut post *Gloss. in Clem. 1. de decimis v. donec* & in *c. Sacra de sent. excomm. v. per mensem*, aliosque Doctores, tradit *Suar. de cens. disp. 25. sect. 1. num. 3.* At si lata fuit indeterminate quoad tempus & per modum pœnæ medicinalis, non nisi per absolutionem tollitur, ut significat prior *Gloss. citata*, quæ absolutio, relate ad suspensionem ab homine specialiter latam, dari potest regulariter ab eo qui suspensionem tulit, aut ejus successore in dignitate, nisi eis fuerit prohibitum; relate autem ad suspensiones per modum pœnæ medicinalis à Jure generaliter latas, absolutio dari potest ab Episcopo, dummodo suspensus à contumacia

cia recesserit, & Summus Pontifex absolutionem sibi non reservaverit, ut desumitur ex cap. Nuper 29. de sent. excomm. ubi dicitur quod cum conditor Canonis absolutionem sibi non reservat, concedere videtur facultatem aliis relaxandi.

8. Quod si suspensio lata sit à Jure per modum puræ poenæ absque ulla temporis determinatione, utrum in eo casu possit Episcopus illam absolvere, est quæstio à Canonistis agitata, & varie à variis resoluta, ut videri potest apud Castrop. de Cens. disp. 4. puncto 9. n. 5. & 6. aliosque ab ipso relatos.

9. Quod autem attinet ad suspensionem latam expressè in perpetuum & absque spe restitutionis, quæ proprio nomine dicitur depositio, dicitur infra in speciali tit. de depositione & degradatione.

T I T. XVII.

De Ecclesiastica Interdicto.

1. Tertia Ecclesiasticæ censuræ species est Interdictum, quo nomine venit Ecclesiastica illa censura, per quam prohibetur participatio certorum Sacramentorum, nec non officiorum Divinorum & Ecclesiasticæ sepulturæ, quatenus ea sunt bona quædam spiritualia à fidelibus

delibus participanda, quæ interdicti explicatio desumitur ex cap. *Quod in te* n. de pœnitentiis & remissionib. & ex c. *Non est vobis* n. de sponsalib. Ubi notandum quod sub diverso respectu potest quis per diversas censuras eodem bonorum genere privari: interdictum enim privat prædictis rebus Sacris, quatenus Sacræ sunt & à fidelibus participabiles: excommunicatio iisdem privat, quatenus includunt aliquam communicationem cum aliis fidelibus: suspensio demum, quatenus sunt actus potestatis aut ministerii Ecclesiastici. Unde ulterius infertur, quod quamvis suspensio ferri possit solum in Clericos; at interdictum esse potest commune Clericis & laicis; sicut & excommunicatio.

2. Interdictum aliud est locale, aliud personale, aliud mixtum. Interdictum locale est, quo interdicatur locus, seu quod immediatè terminatur ad locum. Personale est quo interdicatur aliqua persona vel communitas personarum, seu quod immediatè terminatur ad personam aliquam vel communitatem personarum. Mixtum denique est quo immediatè interdiciuntur locus & personæ.

3. Inter interdictum purè locale & interdictum personale, illud inter reliqua discrimen est, quod interdictum personale, utpote immediatè afficiens personas, sequitur personas ipsas, quæ propterea quocumque se conferant,

rant, sunt ubilibet interdictæ. At interdictum purè locale, cum immediatè solum locum afficiat, & nonnisi ex loco redundet in personas, non afficit personas nisi pro ut existentes in loco interdicto, unde extra locum interdictum non prohibentur interesse Divinis: exceptis tamen iis personis, quæ causam dederunt illi interdicto locali, quia ejusmodi personæ specialiter puniuntur etiam interdicto personali, unde nec in loco interdicto nec alibi possunt interesse Divinis, ut deciditur in c. Si sententia 16. de sent. excomm. in 6.

4. Rursus interdictum aliud est generale, aliud speciale, quæ divisio locum habet tum in interdicto locali, tum in interdicto personali, sumiturque ex c. Cum in partibus 17. de verb. significat. Interdictum generale est, quod fertur in regnum, civitatem, populum, seu communitatem: speciale seu particulare est, quo specialis locus, puta hæc vel illa Ecclesia, aut aliqua determinata persona interdicatur. Demum omissis aliis divisionibus faciliioribus, dividitur interdictum, sicut etiam suspensio & excommunicatio, in id quod est à Jure, & in id quod est ab homine, quæ divisio satis patet ex supradict.

5 Interdictum ferri potest ab eo, à quo ferri potest excommunicatio atque suspensio, regulariter loquendo. Requiritur autem pro eo ferendo gravis causa seu grave delictum, & si fer-

ri

debeat ob contumaciam & per modum poenae medicinalis requiritur ut scripto feratur, & cum iis conditionibus quas indicavimus in tit. 15. huius libri n. 15. ex c. 1. de sent. excom. in 6.

6. Pro interdicto locali, regula est, illud esse amplae interpretationis, tum quoad extensionem locorum, tum etiam quoad extensionem personarum in loco interdicto commorantium. Sub interdicto igitur generali locali cui v. g. civitas supponatur, non tantum comprehenditur locus intra muros civitatis conclusus sed etiam ejus suburbia & aedificia continentia, quemadmodum & interdicta Ecclesia, censentur etiam interdictae ejus Cappellae, & Coemeterium contiguum, ut expressè statuitur in c. si civitas 17. de sent. excomm. in 6. quia videlicet alioquin interdictum redderetur frustraneum. Item praedictum interdictum vim quoque habet in locis, quae ceteroquin exempta sint à jurisdictione interdicentis, puta si intra civitatem interdictam aut in ejus suburbiis sit aliqua Ecclesia Regularium aut aliorum, supra quos Episcopus jurisdictionem non habeat, adhuc tamen interdictum ad eandem Ecclesiam extenditur ut definitum etiam est à Trid. sess. 25. de Regularib. & Monialib. c. 12.

7. Fit etiam ampla interpretatio quoad extensionem personarum, unde interdictum locale servare tenentur omnes tam saeculares, quam

quam Regulares, etiam exempti tam exteri, quā incolæ: quia ejusmodi interdictum non tam est prohibitio personis facta, quam quædam inhabilitas atque privatio Divinorum cui locus subiectus est. Idque adeo procedit, ut plures apud Castrop. *de Cens. disp. 5. puncto 2. n. 7.* tradiderint, etiam illum, qui interdictum tulit, teneri ad illud servandum.

8. Idem fere procedit in interdicto personali, quod si generale ferri contingat, ample est interpretandum, & extendendum ad omnes personas, quæ sint pars illius communitalis seu universitalis, quæ interdicto Ecclesiastico supposita est, etiam si sint personæ innocentes, & etiam si incorporentur eidem communitati post latam sententiam interdicti: à qua tamen generali regula eximendi sunt Episcopi, qui sub generali sententia interdicti personalis non includuntur, nisi de ipsis fiat expressa mentio; ut supra diximus in *tit. 16. de suspensione n. 1. ex cap. Quia periculosum 4. de sent. excomm. in 6.*

9. Ejusmodi personarum extensio locum habet, quando cæteroquin propria verborum significatio illam admittit: secus est si persona aliqua propriè non comprehendatur sub ea expressione nominis quo communitas interdictitur. Hinc si interdicatur Clerus, non intelligitur (nisi aliud sit expressum) interdictus populus: nec etiam e converso, juxta textum in *c. Si sen-*

sententia 16. eod. in 6. quia nomine populi intelliguntur tantum sæculares, seu laici.

10. Effectus interdicti plures à Doctoribus numerantur. Primus est privatio activa & passiva Sacramentorum, exceptis tantum iis quæ expressè per Sacros Canones excipiuntur. Sub hoc excepto genere recenseri potest Sacramentum Baptismi & Sacramentum Confirmationis: utrumque enim conferri licitè posse tempore interdicti tam adultis quam parvulis deciditur in *cap. Quoniam 19. de sent. excomm. in 6.* dummodo tamen, extra casum necessitatis, non conferatur à persona specialiter interdicta sive per proprium particulare interdictum sive per generale, cui dedit causam.

11. Sacramentum etiam Pœnitentiæ quod tempore interdicti localis olim poterat tantum ministrari morientibus & peregrinis, *cap. Quod in te 11. de pœnit. & remiss. de jure recentiori statuto in cap. Alma mater ult. de sent. excomm. in 6.* potest omnibus tam sanis quàm infirmis ministrari, dummodo excommunicati non sint, aut culpabilem causam interdicto non dederint; in quo casu antequam ad Pœnitentiam admittantur, debent prius (si id facere valent) satisfacere, vel de satisfaciendo idoneam dare cautionem &c. juxta modum statutum in *eod. c. Alma mater.*

12. Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum

tem-

tempore generalis interdicti ministrari potest tantum iis qui sunt in gravi mortis periculo, ex cap. Permittimus 57. de sent. excomm. qui tamen, si sint specialiter interdicti, debent prius condignam satisfactionem exhibere, aut de satisfaciendo cautionem præstare, vel si neutrum possint, debent jurare se cum primum possint satisfacturos: & ad satisfactionem huiusmodi per ipsos, vel per eos, qui facere ipsam debent & possunt præstandam, daturus consilium & auxilium, ac juxta posse suum fideliter laboraturos, ut colligitur ex cit. c. Alma.

13: Quod attinet ad celebrationem Missarum, olim in interdicto locali concedebatur celebratio Missæ semel tantum in hebdomada ad conficiendam Sacram Eucharistiam pro infirmis, Campanis tamen non pulsatis, voce submissa, januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, cit. c. Permittimus. postea extensa fuit illa concessio in cit. c. Alma mater, ubi conceditur facultas singulis diebus Missas celebrandi in Ecclesiis & Monasteriis, servando tamen easdem conditiones, nempe Campanis non pulsatis &c. Hæc tamen extensio concessionis intelligenda est pro interdicto locali generali, non autem de interdicto locali speciali: ut docet Glos. in eod. c. Alma v. Ecclesiis: quare in interdicto locali speciali servandum est jus antiquum.

14. Prz-

14. Prædictæ conditiones, cum quibus celebrari potest Missa tempore interdicti, suspenduntur in quatuor solemnitatibus, nempe Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. in quibus diebus conceditur ut pulsentur campanæ, & januis apertis alta voce Divina Officia solemniter celebrentur, excommunicatis exclusis, sed interdictis admissis: sic tamen quod illi, propter quorum excessum interdictum hujusmodi est prolatum, Altari nullatenus appropinquent, ex eod. cap. *Alma Mater*. Quibus diebus additum postea fuit etiam festum Sanctissimi Corporis Domini cum sua octava à Martino V. in Constit. 12. quæ incipit *Ineffabile Sacramentum*.

15. Sacramentum extremæ Unctionis conferri non potest tempore interdicti ex textu cap. *Quod in te* 11. de pœnit. & remissionib. Item neque Sacramentum Ordinis, propter generalem regulam supra indicatam, quod omnium Sacramentorum collatio & perceptio tempore interdicti sit prohibita, exceptis tantum iis quæ expressè per Sacros Canones excipiuntur: nulli autem in Jure Canonico invenitur Sacramentum Ordinis exceptum.

16. De Sacramento Matrimonii utrum in loco interdicto, vel à personis generaliter interdictis administrari aut recipi possit, controversatur inter Doctores. Negat. Suar. de cens.

disp.

disp. 33. sect. 1. n. 50. & seqq. Affirmat Panorm. in cap. Non est 11. de Sponsal. n. 8. Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 8. num. 2. alique ab ipso citati, qui videri possunt. Specialiter tamen interdicti remouentur speciali titulo à matrimonio contrahendo si contumaces existant, quia tunc ponunt obicem gratiæ per Sacramentum recipiendæ.

17. Alter effectus interdicti est privatio Divinorum Officiorum, quorum nomine comprehenditur tum Missæ celebratio, de qua paulo ante dictum est; tum etiam publicæ Orationes ab Ecclesia factæ, exercitium & actus pendentes ab Ordine Sacro, aliaque similia. Eiusmodi Divina Officia quatenus liceant tempore interdicti localis generalis, januis clausis &c. videri potest in cit. c. Alma Mater.

18. Tertius effectus interdicti est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ quamdiu durat tempus interdicti, cit. c. Quod in te 11. de pœnit. & remission. exceptis tamen iis Clericis qui specialiter interdicti non sint, & generale interdictum locale servaverint: iis enim conceditur ut cum silentio sepeliri possint in Cœmeterio Ecclesiæ sine campanarum pulsatione & cessantibus omnibus solemnitatibus cum silentio.

19. Circa pœnas violantium interdictum, statutum est, ut si Clerici actus proprios sui Ordinis, à cuius exercitio interdicti sunt, exercent,

B b

ceant,

ceant, irregularitatem ipso facto incurrant, de quo vide quæ diximus in tit. 12. *hujus libri num. 4.* Præterea violantes interdictum locale redduntur inhabiles ad electionem tam activam, quam passivam, *cap. Is qui 18. §. Is vero de sent. excomm. in 6. & c. 1. de postulat. Prælat.* Rursus Regulares etiam exempti non servantes interdictum, quod ab Ecclesia Cathedrali seu Parochiali loci in quo sunt, servari vident, aut sciunt, ipso facto in sententiam excommunicationis incurrunt, ex *Clem. 1. de sent. excomm.* Demum ex *Clem. 1. de Sepultur.* etiam excommunicationem incurrunt violantes interdictum, (quamvis cæteroquin exempti sint), quoad Ecclesiasticam Sepulturam, sepeliendo in casibus non permissis aliquem interdictum, vel in loco interdicto, ac præterea ex *c. Episcoporum 8. de privileg. in 6.* suspenduntur ab ingressu Ecclesiæ, donec competenter satisfecerint ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserunt.

20. Quod attinet ad laicos interdictum violantes, statutum est in *Clem. Gravis 2. de sentent. excomm.* ut si Dominus alicujus loci interdicto suppositi compellat Clericum in loco interdicto celebrare Divina, vel pulsu campanæ, aut voce præconis evocari faciat ad Divina populos interdictos, aut impediat ne de Ecclesiis egrediantur excommunicati, aut interdicti, exi-

re iussi ab iis ad quos pertinet : si excommuni-
catus excommunicatione reservata Summo
Pontifici , quam etiam excommunicationem
incurrunt ipsimet excommunicati , aut inter-
dicti , qui in ipsis Ecclesiis nominatim à cele-
brantibus , ut exeant , moniti remanere
præsumperint. Aliæ diversorum generum
violations interditi , quæ committantur à
laicis , puniendæ sunt Iudicis arbitrio , spectata
criminis qualitate.

21. Interdictum latum & incursum pluribus
modis cessare potest. Primò enim si positum
fuit pro limitato tempore , aut sub certa con-
ditione , eo tempore elapso & conditione ap-
posita cessat , ut docet Gloss. in cap. Non est vo-
lus 11. de Sponsalib. v. donec , & ibi Panor. nu. 7.
Ut autem cesset antequam tempus illud elap-
sum sit , aut apposita sit conditio , opus est ab-
solutione seu dispensatione , quæ dari non po-
test , nisi ab eo qui interdictum tulit , aut ejus
Superiore pleno jure.

22. Quod si interdictum latum sit absque
ulla determinatione temporis & absque ulla
conditione , ut communiter ferri solet , quan-
do imponitur ad contumaciam coercen-
dam ; tunc recedente etiam contumacia & satis-
factione præstita , non propterea cessat interdi-
ctum , sed opus est absolutione , ut colligitur ex
cap. Quamquam 4. de censib. in 6. ubi latis cen-

suris excommunicationis & interdicti contra exigentes tributa ab Ecclesiasticis personis, precipit Summus Pontifex ne ab excommunicatione huiusmodi absolutionem, vel ab interdicto relaxationem obtineant, donec exacta plenè restituerint, & de transgressione satisfecerint competenter. Supponit ergo Pontifex, impositum interdictum ad frangendam contumaciam, absolutione indigere ad hoc ut cesset, quamvis contumacia jam cessaverit.

23. Absolutio ab interdicto locali non reservato, dari non potest nisi ab eo qui in illum locum jurisdictionem habeat Episcopalem: requiritur enim ad talem actum absolutionis Ecclesiastica jurisdictio fori contentiosi, quæ cum Episcopali potestate conjungitur, ut docet Suar. *de cens. disp.* 38. *sect.* 2. *n.* 5. Absolutio etiam ab interdicto generali personali propter eandem rationem haberi non potest tum quoad totam communitatem interdictam, tum quoad particulares ejus personas, nisi ab eo, qui in eandem communitatem illa jurisdictione fungatur. Demum interdictum personale speciale, si non sit reservatum, absolvi posse non solum ab Episcopo, sed etiam ab inferioribus Confessariis, supposito quod habeant privilegium absolvendi à censuris, docent plures, quos citat Castrop. *de cens. disp.* 5. *puncto* 7. *§.* 2. *n.* 7.

plures

ontra
præ-
cario-
dicto
né re-
com-
positum
m, ab-
amvis
refer-
um lo-
re
nis Ec-
cum
docet
tio et
propter
a quo-
tum
eo, qui
ctione
le spe-
Te non
oribus
rivile-
s, quos
n. 7.
plures

lures etiam negant, quos habes ibid. ab eodem
aratos.

T I T. XVIII.

De Depositione, & Degradatione.

Spirituales pœnæ, de quibus hætenus in præcedentibus titulis dictum est, sunt plemque pœnæ medicinales, utpote imponi solent ad contumaciam concernendam, unde de natura sua non sunt perpetuæ, sed tunc demum per absolutionem cessant, quando Reus satisfactione præstita resipuerit. Præter ejusmodi pœnas, aliud quoque penes potestatem Ecclesiasticam est spiritualis pœnæ genus, quod in perpetuum imponitur absque spe remissionis, ac propterea non includitur sub ratione censuræ, sub quo genere continetur depositio ac degradatio, de quibus in hoc titulo agendum est, ut spectantia ad pœnas Ecclesiasticas absolvamus.

2. Depositio igitur pœnalis, ut hic accipitur, est de dignitate vel beneficio, aut etiam ab usu Ordinis perpetua deturbatio seu privatio, respectivè pro ut est vel depositio à beneficio, vel ab Ordine, vel ab utroque, ut communiter esse solet quando à Jure fertur sententia depositionis, ut notavit Conink. *tom. 2. disp. 16. n. 5.*

Bb 3

3. Di-

3. Dixi *ab usu Ordinis* : neque enim privat Ordine ipso, qui per indelebilem characterē est impressus in anima, ut est concors Theologorū sententia in 4. dist. 25. teste Suar. *de cens. disp. 30. sect. 1. num. 7.* Inde fit Clericum ita depositum non propterea esse eo ipso privatum privilegio Clericali, ut etiam sumitur ex cap. *Cum non ab homine* 10. *de judiciis*, ubi Clericus criminofus prius deponendus dicitur; postea, si incorrigibilis fuerit, excommunicandus, deinde contumacia crescente, anathematizandus; postremo, si in profundum malorum veniens contempserit, cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat, tradendus potestati seculari: quod statutum satis indicat, Clericum per solam depositionem non amisisse privilegium Clericale. Quod tamen intellige, nisi in ipsa sententia depositionis expressē adjuncta fuerit in specialem poenam privatio ejusdem privilegii, ut notavit etiam Abb. in c. *At si Clerici* 4. §. *de adulteriis* n. 2.

4. Hæc specialis poena privationis privilegii adjungi solet cum infligitur poena degradationis, per quam Clericus, quatenus fieri potest, extra gradum, & statum Clericorum ejicitur, dum non solum deponitur ab omni usu Ordinis & beneficio, sed etiam Clericalibus privilegiis per solemnem sententiam sine spe restitutionis exuitur.

5. Est autem degradatio duplex, ut sumitur

ex cap. 2. de pœnis in 6. Una *verbalis*, quæ est ipsa sententia Judicis lata contra Clericum, e-
 umque puniens prædicta depositione & privi-
 legiorum amissione, quæ sententia præmitti
 solet antequam Clericus actualiter spoliatur
 Ecclesiasticis insignibus & indumentis cum cæ-
 remonia solemnī, Curiaque seculari tradi-
 tur; unce etiam appellatur depositio verba-
 lis respectiva, quia videlicet est ordinata ad
 Clericum ita actualiter spoliandum. Alia est
 degradatio *actualis*, sive *realis*, aut *solemnis*, ut
 appellatur à Triden. sess. 13. de reform. cap. 4.
 eoque nomine intelligitur degradationis ver-
 balis executio solemniter facta, prædicta vide-
 licet spoliatio Ecclesiasticorum insignium, &
 indumentorum cum cæremonia solemnī, Cu-
 riaque seculari traditio.

6. Quæ solemnitas servanda sit pro utraque
 specie degradationis describitur in cit. cap. 2. de
 pœnis in 6., ex quo requiritur pro degradatio-
 ne verbali, ut proprius Episcopus assistentibus
 sibi aliis sex Episcopis si degradandus sit Pres-
 byter; tribus autem, si degradandus sit Diaco-
 nus aut Subdiaconus cap. Si autem 5. 15. quest. 7.
 sententiam in Reum pronunciet: quæ aliorum
 Episcoporum assistentia non requiritur si
 degradandus sit Clericus in minoribus dum-
 taxat constitutus, sed requiritur & sufficit cum
 Episcopo præsentia Capituli, ut docet Glos. re-

cepta in cit. c. 2. v. *praesentia*. Adde ex Trid. in *cij. cap. 4.* illum eundem numerum sive sex sive trium Episcoporum assistentium suppleri posse per totidem infulatos Abbates, si in civitate aut dioecesi reperiri & commodè interesse possint; alioquin per alias personas in Ecclesiastica dignitate constitutas, quæ ætate graves, ac Juris scientia commendabiles existant.

7. Facta degradatione verbali, accedit Episcopus ad degradationem actualem etiam sine aliis Episcopis, aut Prælati, ut colligitur ex *cit. cap. 2.* & sub ea forma, quæ ibidem fusè describitur, Clericalibus vestibus, & ornamentis, quasi militiæ spiritualis insignibus Reum spoliatur coram Iudice sæculari, cui postea eum tradit ut in suum forum jurisdictionemque recipiat, cum intercessione tamen serio facta, ut citra mortis periculum sententiam contra eum moderari velit, ut habetur in *c. Novimus 27. de verb. signif.*

8. Hæc actualis degradatio est actus ex Ecclesiæ institutione annexus Ordini Episcopali, unde non nisi per Episcopum consecratum exerceri potest, ut sumitur ex Glos. recepta in *cap. Transmissam 15. de elect. v. de talibus*, & traditur etiam Abb. in *c. Non potest 3. de sent. & re jud. n. 3.* Suar. de *cens. disp. 30. sect. 1. n. 18.* alique communiter. Secus procedit in degradatione

ver-

verbali, quæ solum est actus jurisdictionis, unde ab Episcopo committi potest facienda per suum Generalem Vicarium in spiritualibus, ut constat ex Trid. sess. 13. de refor. c. 4.

9. Quod attinet ad crimina, quibus per Sacros Canones poena depositionis infligitur, constat ex præcedentibus titulis de variis criminum speciebus, ac videri ulterius potest apud Barb. de off. Episc. alleg. 110. n. 20. aliosque ab ipso citatos. Crimina autem propter quæ Clericus etiam actualiter degradatur, Curiaque seculari traditur, tria sunt in Jure antiquiori specialiter expressa, ut tradit Gloss. in c. Ad abolendam 9. de hæret. v. relinquatur. Primum est crimen hæresis, ut in eod. cap. Ad abolendam & cap. Excommunicamus 13. §. Dammati, eod. quod maximè procedit in hæretico relapso & incorrigibili. Alterum est crimen falsi, id est falsificandi litteras Apostolicas, de quo in cap. Ad falsarium 7. de crimine falsi. nisi Summus Pontifex ex gratia poenam illam moderetur, ut in c. Novimus 27. §. ult. de verb. signif. Tertium est, calumnia & contumelia gravis proprio Episcopo illata, cap. Si quis Sacerdotum 17. n. q. 1. Quod tamen Doctores moderantur, ut intelligatur, si ille incorrigibilis sit, teste Suar. in cit. disp. 30. sect. 2. n. 4., quod etiam docet Gloss. in c. Cum non ab homine 10. de Judicis v. postmodum, & Panor. in c. At si Clerici 4. eod. n. 27.

Bb 5

10. His

10. His particularibus criminum speciebus addi quoque potest sodomia frequentata ut notat Laym. *Theol. mor. lib. 1. tract. 5. part. 3. cap. 5. ex Const. 72. B. Pii V.* quæ incipit : *Horrendum illud.* Crimen Missam celebrandi , aut Confessiones audiendi in eo qui non est Sacerdos , ex *Const. 81. Clem. VIII. Et si alias.* Sollicitatio mulierum in Confessione , si delicti qualitas postulet , ex *const. 34. Greg. XV. Universi.* Denique generaliter omne crimen enorme , quod sit dignum poena mortis in laico , ubi per Ecclesiasticas poenas corrigi non possit , satis esse ut Clericus propter illud sæculari potestati tradatur , ut colligitur ex *cit. cap. Cum non ab homine 10. de iudic. & notat Panor. in cit. cap. An si Clerici 4. eod. n. 39. & seqq. Laym. in cit. c. 5. n. 6.* aliique apud ipsum.

T I T. XIX.

De Irregularitate.

1. **A**bsolutis iis , quæ pertinent ad Censuras , aliasque Ecclesiasticas poenas , reliquum est ut de irregularitate breviter videamus , quæ quamvis poena aut censura non sit , attamen in pluribus censuras imitatur.

2. Est itaque irregularitas impedimentum Canonicum primo & per se impediens Ecclesiasti-

fiastici Ordinis susceptionem & usum ; secun-
dario autem & consequenter assequutionem
beneficii , quia cum beneficium detur propter
officium ex *cap. fin. de rescr. in 6.* ex quo quis est
inhabilis ad officium seu ministerium Ecclesia-
sticum , inhabilis quoque censendus est ad be-
neficium.

3. Alia totalis est , alia partialis. Irregula-
ritas totalis est quæ inhabilem reddit ad om-
nem Ordinem suscipiendum , & ad cujuslibet
suscepti Ordinis exercitium , eaque est quæ so-
let intelligi nomine irregularitatis simpliciter
dictæ. Partialis autem dicitur quæ privat so-
lum ascensu ad Superiorem Ordinem , aut non
omni Ordinis ministerio , sed aliquo tantum ,
qualis frequenter est , quæ provenit Clerico
jam ordinato propter aliquem supervenientem
defectum seu deformitatem , quæ inhabilem
dumtaxat reddit respectu illius ministerii , quod
ob talem defectum exerceri ritè nequit , juxta
regulam traditam ab Abb. in *c. 1. de Cler. agrot.*
n. 2. & seqq. ut puta si Sacerdoti pollex , vel me-
dieras palmæ cum duobus digitis abscindatur ,
in quo casu inhabilis fit ad sacrificandum , non
item ad alia Sacerdotis officia , ex *eod. cap. 2. de*
Cler. agrot. aut si Diacono oculus eruat , in quo
casu inhabilis fit ad Sacerdotium , quamvis in
suo Ordine ministrare non prohibeatur , ut su-
mitur ex *c. fin. dist. 55.*

4. Secundò alia est irregularitas perpetua, alia temporalis. Perpetua est quæ per solam dispensationem tollitur: temporalis, quæ lapsu temporis cessat, qualis est irregularitas proveniens ex defectu ætatis, quæ adveniente ætate legitima cessat.

5. Tertiò demum alia est irregularitas proveniens ex delicto: alia quæ provenit ex alio defectu citra delictum. Neutra ex his irregularitatibus propriè pœna est, nam etiam ea, quæ ex delicto provenit, non est propriè instituta ad puniendum delictum, sed ob honorem Ecclesiastici status, qui in Ministris suis certas qualitates exigit cum quibusdam delictis non compatibles. Quælibet autem istarum irregularitatum, plures alias sub se continet, ut ex dicendis patebit.

6. Irregularitas numquam fertur per sententiam ab homine, sed dumtaxat per statutum Juris, & nonnisi pro casibus expressis in Jure, ut colligitur ex c. *Is qui* 18. de sent. excom. in 6. ubi declaratur quod celebrans in Ecclesia polluta, quamvis temerariè agat, irregularitatis tamen laqueum non incurrit, quia id non est expressum in Jure. Inde conficitur, à nemine infra Summum Pontificem, cujus est condere generale Jus, irregularitatem induci posse, ut probat Suar. de cens. disp. 40. sect. 4. n. 11.

7. Subjectum capax irregularitatis est qui-

cum-

cumque per se & juxta Christi Domini institutionem est capax Sacramenti Ordinis, excepto Summo Pontifice qui suis legibus non obligatur quoad vim coactivam ad quam pertinet irregularitas: quicumque enim est capax suspensionis Ordinis, potest eadem privari (quod per irregularitatem fit), juxta illud commune proloquium, privatio & habitus circa idem versantur. Hinc sequitur foeminam five ratione sexus, five ratione cujuscumque supervenientis defectus aut criminis, dici non posse irregularem, quia ex institutione Divina non est capax Sacramenti Ordinis. Ex eadem quoque ratione homo non baptizatus est incapax irregularitatis, cum sit incapax Ordinis ex institutione Divina, c. 1. & c. Veniens 3. de Presbyt. non baptiz. Utrum autem & quomodo possit quis post susceptum baptismum censeri irregularis propter culpam aut defectum contractum ante baptismum, indicabitur infra.

8. Quæ autem spectant ad particulares causas, propter quas irregularitas de Jure Canonico contrahitur, ad quinque potissimum capita reduci possunt, unde totidem resultant species particularium irregularitatum, nempe primò ut alia sit irregularitas ex defectu Sacramenti, alia ex defectu animæ, alia ex defectu corporis, alia ex defectu lenitatis, alia ex delicto.

Bb 7

9. Ir-

9. Irregularitas ex defectu Sacramenti illa dicitur quæ provenit ex bigamia, quæ est matrimonii duplicatio, diciturque defectus Sacramenti, quia cum Sacramentum Matrimonii institutum sit ad repræsentandam unionem Christi Domini cum Ecclesia per Incarnationis mysterium, quæ unio fuit Unius cum Una, eaque Virgine seu ab alio non assumpta; bigamia deficit in hac repræsentatione, cum sit vel conjunctio unius cum pluribus, vel conjunctio cum assumpta ab alio, ut explicatur in c. *Debitum* 5. de bigam.

10. Hoc genus irregularitatis, præsertim resultans ex bigamia propriè dicta, ex Apostolica traditione manavit, ut sumitur ex 1. ad *Timoth.* 3. ibi: *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum.* Et infra: *Diaconi sint unius uxoris viri,* quibus verbis vetat Apostolus ne is, qui plusquam unam uxorem habuit, ad Sacros Ordines promoveatur, ut universa intellexit Ecclesia, & expressè declaratur in cap. 2. & 3. de bigam.

11. Dixi præsertim resultans ex bigamia propriè dicta. Triplex enim communiter à Doctoribus assignatur bigamiae species. Prima est propria, alia interpretativa, alia similitudinaria. Bigamia propria est si vir cum duabus legitimis uxoribus matrimonium consummavit. Quod si cum duabus matrimonium contraxit, sed

sed vel cum neutra consummavit, vel tantum cum una; in eo casu non efficitur bigamus & irregularis, propter rationem assignatam ab Innocentio III. in *cap. Debitum 5. de bigam.* quia conjugium, quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud conjugium designandum, quod inter Christum & Ecclesiam per Incarnationis mysterium est contractum.

12. Bigamia interpretativa est quæ contrahitur ex unico matrimonio, quod tamen secundum quandam Juris interpretationem duplex matrimonium includit, & prædictum defectum Sacramenti, ac propterea ex statuto Sacrorum Canonum irregularitatem inducit. Ejusmodi est cum quis unam uxorem ducit, quæ prius fuit ab alio cognita, ut sumitur ex *cit. cap. Debitum & cap. Curandum 10. dist. 34.* quia videlicet tale matrimonium deficit in significando conjugio Christi Ecclesiam Virginem sibi copulantis. Idem Juris est, si quis propriam uxorem cognoscat postquam illa adulterium commisit, etiam si tempore contracti Matrimonii virgo eadem fuerit, ut habetur in *c. Si laici 13. dist. 34.* Secus accidit, si quis aliquam ducat prius à se ipso corruptam; tunc enim bigamus & irregularis non efficitur, ut ex pluribus relatis docet Sanch. *lib. 7. de matrim. disp. 84. n. 14. & Suar. de cens. disp. 49. sect. 3. num. 6.*

G

¶ 7. quamvis Doctores non desint qui oppositam sentiant, ut videre est apud Sanch. *ibid.* n. 13.

13. Utrum autem ad hoc genus bigamiae interpretativae reducendum sit & irregularitatem inducat duplex matrimonium, quorum unum validum sit, alterum invalidum propter impedimentum dirimens, vel quorum utrumque propter ejusdem generis impedimentum sit invalidum, est quaestio à Theologis & Canonistis agitata, de qua videri potest Sanch. *in cit. disp.* 84. Castrop. *de censur. disp.* 6. *puncto* 8. n. 7. & *seqq.* Suar. *sect. 2. disp.* 49. *de censur. n.* 3. & *seqq.* aliique ab ipsis citati.

14. Haftenus dicta de irregularitate proveniente ex bigamia sive propria sive interpretativa, extendenda quoque sunt ad bigamiam contractam ante baptismum, ut puta si quis ante baptismum duo matrimonia contraxerit, aut unum cum ab alio cognita; aut etiam si unum matrimonium celebraverit ante baptismum, alterum post baptismum, ut sumitur ex *cap. si quis viduam* 14. *dist.* 34. c. *Acutius* 3. & *cap. una* 5. *dist.* 26. Quod tamen intelligendum est, non ita ut bigamus etiam ante baptismum censendus sit irregularis, cum irregularitas utpote de jure canonico statuta non extendatur ad hominem non baptizatum, ut supra notavimus in hoc tit. n. 7. sed ita ut irregularitas quodammo-
do

do cum baptismo, vel post illum incipiat. Ratio autem est quæ in citatis textibus indicatur: quia videlicet in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest; in conjugio autem non culpa, sed lex est, ut etiam secundum primævam sui institutionem significet conjunctionē Christi cum Ecclesia, ut colligitur ex Apostolo *ad Ephes. 5.* docetque August. aliique Patres apud Laym. *lib. 1. Theol. mor. tract. 5. par. 5. cap. 6. n. 8. & lib. 5. tract. 10. par. 3. c. 6. n. 2.* à qua significatione deficit duplicatio matrimonii sive propria sive interpretativa.

15. Bigamia demum similitudinaria appellatur, quando intercedit non duplex matrimonium carnale, sed unum spirituale per votum solemne continentie, & aliud carnale, quamvis hoc sit attentatum dumtaxat, utpote invalidum post votum solemne castitatis. Cum autem duplex tantum sit votum ejusmodi solemne, nempe quod emittitur in professione Religiosa, & quod includitur in susceptione Ordinis Sacri: ideo duplex hujus bigamie species numerari potest, quarum una committeretur à Religioso qui post professionem emissam matrimonium attentatum contraheret & consummaret; altera autem quæ committeretur à Clerico in Sacris constituto, qui post susceptum Sacrum Ordinem uxorem duceret & cognosceret.

16. Ex

16. Ex priori hujus bigamiae specie irregularitatem contrahi, constat ex *cap. Quotquot. 24. & cap. Monacho 32. 27. quest. 1.* utrum autem contrahatur etiam ex altera specie bigamiae, à Clerico videlicet post Sacrum Ordinem matrimonium attentante, est disputatum inter Doctores, de quo videri potest *Suar. de cens. disp. 49. sect. 4. n. 3. & seqq. Castrop. de cens. disp. 6. p. n. 8. n. 12.* aliique ab ipsis citati.

17. Effectus irregularitatis à bigamia non tantum propria sed etiā interpretativa provenientis, prāter prādictam inhabilitatem ad Ordines & beneficia, is quoque est ut bigamus nudatus maneat omni privilegio Clericali, ut habetur in *c. un. de bigam. in 6. juncta ibid. Glos. v. bigamos.* Quare nec possunt Clericalem habitum & tonsuram deferre, nec ministeria minorum Ordinum ex officio exercere, ut etiam sumitur ex *cap. un. de Cler. conjug. in 6. juncta ibid. Glos. v. unicis. & v. Virginibus & ex Trid. sess. 23. de refor. c. 17.*

18. Secunda species irregularitatis est quae provenit ex defectu animae, qualis est vel ignorantia, vel carentia boni nominis seu infamia, vel carentia libertatis. Ignorantia si tanta sit ut ministerium Ordinis exercere non sinat, constituit hominem irregularem, ut sumitur ex *c. Illiteratos 2. dist. 36.* ubi pariformiter arcentur ab Ordinibus suscipiendis illiterati, ac aliqua parte

parte corporis vitiati, quos in omnium sententia irregulares esse paulò infra exponetur.

19. Infamia etiam irregularitatem inducit, ut tradit communis sententia ex *cap. Infames* 16. 6. *quest. 1. c. c. Infamibus penul. de reg. Jur. in* 6. five sit infamia juris five infamia facti; rursus five infamia oriatur ex delicto proprio; five ex delicto parentum, qui crimen læsæ majestatis ac perduellionis admiserint, *l. quisquis 5. § filii. C. ad leg. Jul. Majest.* aut in hæresim lapsi sint, de quo diximus supra in tit. *de hæreticis*, aut S. R. E. Cardinalem hostiliter fuerint prosequuti, *c. Felicis de pœnis in 6.* five demum oriatur ex vili conditione personæ seu officii quod exercet: quia ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, *l. de pretio 8. ff. de publician. in rem actione.* Quænam autem sint crimina quibus infamia annexa est, videri potest apud Layman. *lib. 1. Theol. mor. tr. 5. par. 5. c. 4.*

20. Defectus quoque libertatis, quo laborat servus five mancipium, irregularem constituit, ut sumitur ex pluribus textibus *dist. 54.* & ex toto tit. *de servis non ordinandis*: debet enim esse immunis ab aliis, qui Divinæ militiæ est aggregandus, ut dicitur in *cap. Nullus 1. dist. 54.* Idque procedit etiam si quis fuerit manumissus à Domino, retento tamen obsequio, ut in *cap. Quicumque 5. ead. dist.* quod intellige de retentione obsequii temporalis Clericali Ordini repug-

repugnantis: secus enim esset si retineretur tantummodo ministerium Ordinibus non repugnans, ut supponi videtur in *cap. Nullus 4. de servis non ordinand.* Quod si contra factum sit, tam Ordinans servum quam servus ordinatus subjectus est poenis, de quibus sermo est in *c. Ex antiquis 9. c. si servus 19.* aliisque pluribus *cit. dist.* Alter quoque defectus libertatis est obligatio ad reddendam rationem alicujus administrationis seu officii sæcularis, qualem habent Thesaurarii, Depositarii, Procuratores, Actores, Executores, Curatores pupillorum &c. qui omnes irregulares sunt quamdiu onera illa non deposuerint, & administrationis rationem non reddiderint, ex *c. un. de oblig. ad ratioc.*

21. Ad idem genus irregularitatis ex animæ defectu resultantis reduci potest ea, quæ provenit ex amentia, non tantum si hæc perpetua sit, sed etiam si fuit ad tempus, ita ut amentis etiam post recuperatam sanitatem ordinari non possit sine dispensatione, quemadmodum neq; qui aliquando afflictione diabolica vexatus est, ex *c. Maritum 3. dist. 33.* si tamen amentia provenerit ex propria organorum læsione, non autem ex aliqua febre vehementi, qua cessante statim cessaverit amentia, vel advertit Suar. *de cens. disp. 51. sect. 1. nu. 4.*

22. Tertia species irregularitatis est quæ nascitur ex defectu corporis, quo carere debent qui

qui Ecclesiasticis officiis mancipantur, ubi præsertim defectus sit talis generis, ut vel congruum impediatur exercitium Ordinis, vel notabilem deformitatem aut horrorem afferat, ut constat ex toto tit. de corpore vitiatis. Inde fit, ab Ordinum susceptione repelli cui brachium vel manus deest, *c. Exposuisti 6. de corp. vitiat.* aut cui digitus abest ad frangendam vel elevandam Hostiam necessarius *c. ult. eod.* aut qui alterutro oculo privatus est, ac præsertim sinistro quem Canonicum appellant. *c. ult. dist. 55.* aut qui hermaphroditus sit, non solum si æque participet utrumque sexum, in quo casu docent communiter Theologi illum esse etiam incapacem characteris Ordinis, ut testatur Suar. *de cens. disp. 51. sect. 2. n. 1.* sed etiam si in eo prævaleat sexus virilis ut ex communi sententia docet ibid. idem Suar.

23. Hæc doctrina fortiori jure procedit, si quis parte corporis, propria se voluntate mutilavit, quia tunc ipsa voluntas est vindicanda, quæ sibi causa fuit ferrum injicere ut dicitur in *c. Qui partem 6. dist. 55.* Qua in re hanc generalem regulam tradit Suar. *in loco cit. n. 6.* ut toties mutilatio voluntate propria facta sive membri alicujus principalis, sive partis ejus, sive deformans, sive non deformans, irregularitatem inducat; quoties tanta est, quæ per se

se & seclusa inadvertentia sine peccato mortali fieri non possit.

24. Inde fit irregularem esse, qui vel ex indignatione, vel fortasse ex indiscreto zelo conservandæ castitatis se ipsum absciderit aut abscindi permiserit, ut constat ex *c. si quis 4. & c. Hi qui se 5. dist. 55. & c. Ex parte 3. de corp. vitiat.* quod tamen non procedit in eo, qui vel ita natus est, vel qui sectus est in cunabulis, vel ex consilio medicorum, ut habetur in *c. Eunuchus 8. & c. Si quis 9. dist. 55. & c. Ex parte 3. & 5. de corpore vitiat.*

25. Ad hanc eandem classem irregularitatum provenientium ex defectu corporis, reduci potest irregularitas, quæ contrahitur ex defectu natalium, quam contrahunt omnes illegitimè nati, ex *c. 1. & ult. de filiis presbyteror. aliisque juribus.* De hoc tamen vide quæ diximus *lib. 1. tit. 12. n. 26. & seq. Castrop. de cens. disp. 6. pun. 9. Suar. de cens. disp. 50. per totum.*

26. Quarta classis irregularitatum est quæ fundatur in defectu levitatis, quam habere debent Ecclesiasticæ personæ, ut ejus ministerio ritè fungantur qui mitis fuit & humilis corde. Talem irregularitatem incurrit iudex ferens sententiam sanguinis effectu securo, ejusque Assessor, nec non consilium directè vel indirectè homicidio præstans, ut sumitur ex *cap. Ex litteris 10. de excessib. Prælator.* Item accusator in

cau-

causa sanguinis, nisi tamen quis accuset malefactorem suum duasque conditiones in accusatione servet: primò ut petat emendam sibi fieri, & provideri ne contra eum talia de cætero præsumantur: secundò ut expressè proteſtetur quod ad vindictam seu pœnam sanguinis non intendit, quia his conditionibus servatis irregularitas non incurritur, ut statuitur in *c. 2. de homicid. in 6.* Item hanc irregularitatem contrahunt testes in causa sanguinis effectu secuto, Curiales & Ministri justitiæ ut sunt tabelliones, procuratores, sollicitatores & etiam inferiores ministri, qui vel denunciant vel scribunt sententiã, vel aliquod simile munus exhibent: est enim hac in re generalis regula irregulares fieri qui quovis verbo vel facto cooperantur ad homicidium, ut sumitur ex *c. si quis viduam 9. cum aliis dist. 50.*

27. Idem juris est de militantibus in bello. Circa quod tamen distinguendum est utrum bellum sit justum vel injustum. Si injustum est, & in eo homicidia seu mutilationes fiant, omnes milites fiunt irregulares, etiamsi propriis manibus sanguinem non fundant, ut ex communi docet Suar. *de cens. disp. 47. sect. 5. n. i.* favetque *c. Quod in dubiis 5. de pœnis* & *c. si quis 4. dist. 51.* Si autem bellum justum est, iterũ distinguendũ est utrum sit aggressivũ vel parè defensivum

sivum si sit aggressivum, quotquot occidunt vel mutilant, sunt irregulares; secus autem alii qui propriis manibus sanguinem non fundant, ut colligitur ex *c. Petitio 24. de homicid.* ubi sermo est de bello quod ab exordiis defensivum fuit, sed postea terminavit in aggressivum, quia fideles exiverunt de castro & persecuti sunt inimicos. Quod si bellum sistat intra limites puræ defensionis, tunc locum non esse irregularitatis, docet Suar. in *cit. disp. 47. de cens. sect. 6. num. 1. & 2.*

28. Quinta demum classis irregularitatum est quæ nascitur ex delicto, cujus generis est primo hæresis, de qua vide quæ diximus in hoc libro 4. tit. 6. n. 6. Secundò est iniqua administratio Ordinis sive suscepti, sive nondum suscepti, nec non in qua Ordinis susceptio, ut explicavimus *eod. lib. tit. 12.* quibus adde ex *c. 2. de apost. crimen* ministri assistentis ex officio ei qui rebaptizat, ex quo irregularis efficitur quoad ascensum ad superiores Ordines, unde communis sententia infert irregularem quoque fieri ipsum rebaptizantem, ut testatur Castrop. *de cens. disp. 6. pun. 16. n. 1.* Ipsum etiam qui culpabiliter rebaptizari se finit, irregularem fieri constat ex *cap. Confirmandum 66. dist. 50.* videri potest Suar. *de cens. disp. 42. sect. 1.*

29. Tertiò est crimen homicidii, seu mutilationis voluntariæ, sive facto, sive præcepto aut

con-

consilio perpetrata, ut constat ex pluribus iuribus de homicid. & dist. 50. nec non ex Trid. sess. 14. de reform. cap. 7. & Clem. un. de homicid. ubi etiam aliud juris esse declaratur, si furiosus, aut infans seu dormiens, hominem mutilet vel occidat, quemadmodum & si quis mortem aliter vitare non valens, suum occidat vel mutilet invasorem: in his enim casibus irregularitas non contrahitur.

30. Quod si homicidium neque voluntarium sit, neque necessarium, sed casuale, sive fortuitum; distinguendum est utrum sequatur ex actione quæ de se alias illicita sit atque prohibita propter periculum homicidii: vel utrum sequatur ex actione licita. Si homicidium ex primi generis actione sequitur, puta ex illicito ludo &c. homicida est irregularis, etiamsi directa voluntate non intenderit homicidium, ut est casus in cap. Continebatur 8. & cap. sicut 20. de homicid. ad quod etiam facit c. 19. de reg. jur. in 6. non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet se immiscet.

31. Si autem homicidium sequitur ex actione licita, & quæ de se cum periculo homicidii non sit conjuncta, iterum distinguendum est, utrum adhibita fuerit sufficiens diligentia ad omne etiam extrinsecum homicidii periculum avertendum; nec ne? in primo enim casu irregularitas non incurritur, ut est casus in cap. Jo-

annes 23. c. quidam 25. c. Dilectus 13. aliisque iuribus de homicid. Incurritur in secundo, ut est exemplum in c. Presbyterum 7. eod. Unde fit quod laicus exercens artem medicinæ vel chirurgiæ, si alicui præter intentionem mortem causavit, non sine culpa, quia omnem debitam diligentiam non adhibuit, vel quia imperitus fuit, irregularis est, de quo in cap. Ad aures 7. de etat. & qual. & Ord. præficiend. Religiosus tamen, & Clericus majorum Ordinum, etiam adhibita omni diligentia, irregularis, efficitur, ut in c. Sententiam 9. ne Cler. vel Monach. & c. Tua 19. de homicid. Atque hæc pro Institutionum Canoniarum brevitate dicta sint satis

AD MAJOREM
DEI
GLORIAM.

Modus scribendi, atque legendi citationes Textuum in utroque Jure.

PRomajori Tyronum commoditate, ac facilitate, placet hic breviter recensere allegationes Textuum præcipuas, quibus utuntur in utroque Jure periti, ut illas facile possint tum apud Authores legere, tum ipsi per se in suis exemplaribus scribere.

Modus scribendi atque legendi citationes Textuum in Jure Canonico.

Recolendo quæ fusè declarata sunt in tit. promissiali §. 3. à num. 6. partes, quibus componitur Corpus Juris Canonici, sunt Decretum Gratiani, Decretales, Sextus, Clementinae, & Extravagantes. Decretum in tres partes est divisum. Prima pars continet 101. distinctiones, in plura capita, seu Canones subdivisas. Solent ii Canones citari per verba ipsorum initialia, appposito numero distinctionis sub qua continentur: unde si quando Textus aliquis ita allegetur, signum est ipsum reperiri in hac prima parte Decreti. Modus autem ejusmodi citationes breviandi est, scribere dumtaxat litteram *d* quæ significat distinctionem, vel syllabam *dist.* appposito numero distinctionis; & ante verba initialia Textus scribere dumtaxat *c.* parvum, quod significat caput seu Canonem v. g. *c. consuetudo dist. 8. hoc est capite,* quod incipit *Consuetudo distinctione octava.*

Secunda pars Decreti triginta sex Causas complectitur, quarum singulæ in quæstiones dividuntur, & quælibet quæstio in capita: inter quas quæstio tertia Causæ trigesimæ tertiæ continet tractatum de Pœnitentia divisum in septem distinctiones subdivisas in capita. Hu-

jus partis Canones , seu Capita allegantur citando numerum causæ , & quæstionis , & præterea verba initialia eorundem capitum. v. g. 17. q. 1. c. *Ananias* , quæ citatio ita legitur : *decima septima* (hoc est , *causa decima septima* , sollet enim relinqui vox *causa* brevitatis causa , & solus numerus causæ allegari) *quæstione prima* , *capite Ananias* , hoc est cujus initium est *Ananias*. Si autem Textus reperiatur in tractatu de Pœnitentia ita citatur : *de pœnit. dist. 2. cap. cum sanctam*.

Tertia pars Decreti continet tractatum de consecratione in quinque distinctiones distributum subdivisas in Canones seu capita. Modus allegandi eosdem Canones est , citare tractatum de consecratione , numerum distinctionis , & initium capitis , v. g. *de consecr. dist. 4. c. ostenditur*.

Decretales sunt altera pars componens corpus Juris Canonici compilata ex autoritate Gregorii IX. divisa in quinque libros, quorum quilibet plures sub se titulos habet in capita subdivisos. Ejus Textus citantur per verba ipsorum initialia , appposito titulo sub quo reperiuntur. v. g. c. *querelam* , *de jurejur.* hoc est , *capite* , cujus initium est *querelam* sub titulo *de jurejurando*. Quia autem aliquando contingit , sub eodem titulo plures Canones reperiri per eadem verba incipientes , ut cognoscatur in citatione

natione de quo illorum sermo sit, solent antiquiores Canonistæ post verba initialia capituli apponere expressè Italica voce *il primo*, seu *il secondo* &c. v. g. *c. bona memoria il secondo de postul. Pralator.* quo significatur, citatum caput esse secundum inter ea quæ incipiunt *Bona memoria* sub titulo *de postulatione Pralatorum*. Eundem stylum servant in citationibus aliarum partium Juris Canonici, si quando contingat sub eod. titulo plura capita reperiri per eadem verba incipientia. Plures tamen ex recentioribus Canonistis, ut ea confusio vitetur, simulque ut facilius citata capita inveniantur, post verba initialia capituli, solent apponere numerum, quo in ordine reperitur idem caput sub citato titulo, v. g. *c. bona memoria 4. de postulatione Pralator.* quem stylum servavimus plerumque etiam nos in toto hoc Opere, etiam ubi initium capituli citati non est commune pluribus capitibus.

Sextus Decretalium est tertia pars componens Corpus Juris Canonici, divisa etiam in quinque libros, quorum quilibet plures sub se titulos habet desumptos ex Decretalibus Gregorii. Hujus partis Canones citantur etiam per voces initiales capituli, addendo titulum, & præterea particulam *in 6.* v. g. *c. Inquisitores de heret. in 6.* hoc est, capita cujus initium est *Inquisitores*, sub tit. *de hereticis*, in sexto Decretali.

Cc 3

Cleg

Clementinæ sunt quarta pars Corporis Juris Canonici. Ejus Canones ita v. g. citantur : *Clem. nolentes, de haret.* hoc est, *Clementina* cujus initium est *Nolentes*, sub titulo *de hareticis*.

Ultima pars Corporis Juris Canonici est liber Extravagantium, in duas partes subdivisus, quarum una continet Extravagantes Joannis XXII. altera autem Extravagantes communes. Ejus textus solent v. g. hoc modo allegari : *Extrav. ad Apostolatus, de concess. præb.* inter *Extrav. Joar.* hoc est *Extravaganti*, cujus initium est *ad Apostolatus*, sub titulo *de concessione præbenda*, inter *Extravagantes Joannis* vigesimi secundi : *Extrav. si Religiosus, de elect.* inter *comm.* hoc est, *extravaganti* cujus initium est *Si Religiosus*, sub titulo *de electione*, inter *communes* extravagantes.

Olim Canonistis solemne fuit, ut si quando allegare deberent aliquem Canonem non inclusum in Decreto Gratiani, adderent particulam *Extra* : v. g. *c. quia propter, extra de elect.* quo significabant Canonem illum esse extra Decretum: nunc tamen stylus iste communiter non servatur, nisi aliquando ubi citandus sit aliquis textus, qui nondum sit inclusus in corpore Juris. Legistæ tamen modum illum adhuc servant, ubi citatur ab ipsis aliquis textus Canonicus, quo significare intendunt citatum textum esse extra Corpus sui Juris, scilicet *Civilis*. De-

Demum pro omnibus prædictarum partium citationibus notandum est, si aliquando contingat, Canonem aliquem esse aliquantulum prolixiorum, ac propterea in paragraphos dividi, tunc ad facilius inveniendum textum, so- lere citari etiam paragraphum hoc signo §. per verba ejus initialia. v. g. c. *quia propter*, §. *illud autem*, *de elect.* Quod idem servatur etiam in citationibus legum civilium.

*Modus scribendi atque legendi citationes textuum
in Jure Civili.*

Recolendo etiam quæ fusè à nobis explicata sunt in tit. præmiali §. 2. à num. 7. prima partium componentium Corpus Juris Civilis est Digestum subdivisum in Digestum vetus, Infortiatum & Digestum novum. Digestum breviate scribitur vel per litteram majorem D, vel per græcam litteram π (quæ est initialis in voce græca Pandectæ, quo nomine vocatur etiam Digestum), vel frequentius per has duas litteras ff. Lex breviate scribitur per litteram l. Si itaque citanda sit lex in Digesto contenta, solet v. g. ita allegari: *l. quod si, ff. de rei vindicat.* hoc est, *lege, quod si, Digestis de rei vindicatione*, & significatur eam legem reperiri in libris Digestorum sub titulo *De rei vindicatione*.

Codex est altera pars Corporis Juris Civilis, atque dividitur in 12. libros, ita tamen ut primi 9. libri positi simul sint in proprio volumine, reliqui autem tres ultimi positi sint post Institutiones. Codex breviate scribitur per majorem litteram C. Ejus leges contentæ in aliquo priorum novem librorum hoc modo v. g. allegari solent: *l. invitus*, C. de procurator. hoc est, lege, cujus initium est *Invitus*, Codice hoc est in volumine Codicis, sub titulo *De procuratoribus*. Si autem alleganda sit lex contenta in aliquo trium ultimorum librorum, solet etiam addi numerus libri: v. g. *l. frustra*, Cod. de re militari lib. 12.

In libris Codicis inveniuntur nonnumquam translatae aliquæ particulae Authenticorum, & illæ sunt quæ propriè dicuntur authenticæ. Illarum allegatio hujusmodi est: *auth. Sed Judex*, C. de Episc. & Cler. hoc est, *authentica* cujus initium est *Sed Judex*, in volumine Codicis, sub titulo *De Episcopis & Clericis*.

Alia pars Juris Civilis est volumen Authenticorum, divisum in novem Collationes. Ejus textus citantur per prima verba paragraphi addendo titulum ipsius Authentici. v. g. §. *Deinceps*, *Auth. de nuptiis*, hoc est *paragrapho*, cujus initium est *Deinceps*, *Authentico*, hoc est in volumine Authenticorum, sub titulo *De nuptiis*.

Alia pars Juris Civilis est liber feudorum. E-

jus

ius leges solent v.g. hoc modo citari: *in lib. feud. de natura feudi, c. vel l. natura*, hoc in libro feudorum sub titulo *De natura feudi, capite, vel lege*, quæ incipit, *natura*.

Alia demum Juris Civilis pars sunt Institutiones Justiniani. Ejus leges citantur etiam per prima verba paragraphi, addendo titulum Institutionum, v.g. hoc modo: *Instit. de rer. divis. §. Item ea*, hoc est, in Institutionibus Justiniani, titulo *De rerum divisione*, paragrapho cujus initium est,
Item ea.

F I N I S.

IN-

INDEX RERUM

Prior numerus indicat paginam, alter numerum marginalem

A.

Abbas. Quis & quotuplex. 169. 14. & seqq. An habeat potestatem conferendi minores Ordines. 171. 20.

Abolitio. Quid & quotuplex. 444. 13. Qualiter concedatur. 445. 15. & seqq.

Accusatio & Accusator. Quid sit accusatio. 437. 3. Qui accusare possint, aut non possint. 438 5. & seqq. Quem 440. 8. Modus procedendi in iudicio criminali accusatorio 441. 9. & seqq. Qua poena puniatur accusator si sit contumax. 442. 11. si non probaverit crimen obiectum. 447. 19.

Acolythus. Unde dicatur, ejusque officium. 94. 3.

Adoptio. Quod impediuntum inducat ad matrimonium. 245. 27. & seqq.

Adulterium. Quid. 528. 1. Ejus poena, ibid. 2. & seqq.

Advocatus. Qualis esse debeat. 304. 2. Quis esse possit 305. 3.

Aetas. Requisita ad beneficia 117. 25.

Affinitas. Quid sit, ejusque gradus 252. 37.

Altare. Quotuplex, ejusque consecratio 267. 11. Execratio ibid. 12.

Apostasia, & Apostata. Quotuplex 499. 4. Ejus poena 508. 19.

Appet-

I N D E X.

Appellatio. Quid 401. 1. Quis appellare possit 402. 3. & 4. A quo 403. 5. & seqq. Ad quem 406. 10. & 11. Contra quam sententiam 407. 12. & seqq. Tempus, & forma appellandi 410. 17. & seqq. Prosequendi appellationem 412. 21. & seqq. Apostoli appellationis, quid 412. 20. Effectus appellationis 413. 24. & seqq.

Arbiter. Quis dicatur 421. 2. Quis assumi possit 422. 5. & seq. super qua causa 424. 7. Effectus laudi, seu sententiae arbitri 425. 9. & seqq. Quo pacto potestas Arbitri finiatur 428. 16. & seq.

Archidiaconus. De jure communi est primus Vicarius Episcopi 75. 4. Ejus potestas. ibid. & seqq.

Archiepiscopus. Unde dicatur 39. 3. Ejus iurisdictio supra Episcopos suffraganeos, eorumque subditos, & res. 50. 10. & seqq.

Archipresbyter. Est de jure communi Vicarius Episcopi 78. 9. Quotuplex sit. ibid. 10. Ejus potestas. ibid. & seqq.

Ashlum. Vide Immunitas Ecclesiastica.

B.

Baptismus. Ejus materia, & forma. 180. 6. & seq. Subjectum 182. 8. Minister 183. 10. & seq. Patrinus. Vide Patrinus.

Beneficium Ecclesiasticum. Quid & quotuplex. 97. 3. & seqq. Quas qualitates in promovendo requi-

I N D E X.

quirat 102. 2. & seq. Quomodo conferri debe-
at ab inferiori Collatore 133. 4. & seqq. Intra
quantum tempus. 135. 9. Qua sint beneficia re-
servata Papæ 123. 3. & seq. Vide Renunciatio, &
Permutatio.

Bigamia. Quid, & quotuplex 590. 9. & seqq.

C.

CÆlibatus. Est annexus Ordinibus Sacris in
Ecclesia latina 88. 5. & seqq. Quid in graea.
90. 8.

Calumniator. In accusatione qua poena puniatur.
447. 19.

Cardinales S. R. E. Eorumque gradus, & Ordo.
34. 4.

Censura. Quotuplex sit 553. 1.

Chorepiscopus. Unde dicatur, ejusque institutio,
& sublatio 58. 20.

Citatio. Quid, & quotuplex 317. 2. & seq. Requi-
sita ad eandem 318. 5. & seq. Ejus effectus 320. 8.
& seq.

Clericus. Quis sit, & unde dicatur 33. 2. Clericus
conjugatus privatur beneficio Ecclesiastico, &
etiam pensione Clericali 93. 2. An gaudeat im-
munitate Ecclesiastica 283. 20. Clericus excom-
municatus depositus, interdictus ministrans
qualiter puniatur 531. 2. & seqq. Item per sal-
tū promotus aut furtive 535. 8. & seqq.

Coact.

I N D E X.

- Coadjutor.** Quando, & quomodo dari possit Episcopo 57.19.
- Cœmeterium.** Quid, ejusque consecratio, & pol-
lucio 269.14. Vide sepulchrum, & sepultura.
- Cognatio.** Quid & quotuplex 244.25. & seq.
Cognitionis naturalis linea, & gradus 247.30.
& seqq.
- Compater.** Vide Patrinus.
- Concilium.** Quid & quotuplex 22.1. & seqq. Con-
ciliorum generalium catalogus 24.7. & seqq.
- Confessio Rei judicialis, & extrajudicialis, quid,
& qualiter probet** 366.2. & seqq.
- Confessio Sacramentalis.** Ejus materia 200.6. In-
tegritas 201.7. & seqq. Sigillum 206.17.
- Confirmatio Electionis à quo petenda sit** 66.1. Ejus
effectus 68.3. & seqq.
- Confirmatio Sacramentum.** Ejus materia, & for-
ma 187.3. Minister ibid. 4. & seq. Subjectum
189.6. Effectus 190.8. Patrinus in Confirmatio-
ne ibid. 9.
- Consecratio Altaris** 267.11. Ecclesia 264.8. Epi-
scopi, quando, & quomodo fiat. 69.6. & seq. Intra
quod tempus suscipi debeat 121.30.
- Contestatio litis.** Quid sit, & quomodo fiat 354.1.
& seqq. Ejus effectus 357.6. & seqq.
- Contritio.** Quid & quotuplex 199.4.
- Contumacia.** Qualiter puniatur 320.8. & seqq.

Dd

D.

N D E X

D.

DEgradatio. Quid & quotuplex 582. 4. & seq.
Ejus forma 583. 6. & seq. Propter qua crimina fiat 586. 9. & 10.

Denunciatio. Quid sit, & quotuplex 454. 1. & seqq.
Qua crimina denuncianda, qua persona, & cum quibus conditionibus 457. 6. & seqq.

Depositio. Quid sit 581.

Diaconus. Unde dicatur. & ejus officium 91. 1. & seqq.

Dignitas. Quid sit, & in quo differat à Personatu, & officio 105. 7.

Divortium. Ex qua causa fieri possit 260. 52. Effectus divortii facti ex auctoritate Judicis propter adulterium 530. 5.

E.

ECclesia. Quid pro ejus constructione servandum sit 263. 4. & seqq. Ejus consecratio 264. 8.

Pollutio, & reconciliatio 265. 9. & seqq.

Electio, & Elector. Quibus modis Electio fiat 59. 1. & seqq. Electio per Inspirationem 61. 4. Per compromissum. ibid. Per scrutinium ibid. 3. & seqq.

In quo differat à postulatione 63. 8. & seq. Decretum Electionis 65. 11. Quibus competat potestas eligendi 59. 2. & seq. Elector absens, quando vocandus, & quid si contemnatur 62. 6. Quando

I N D E X.

do, & quomodo possit per procuratorem eligere
ibid. 7.

Episcopus. Unde dicatur 38. 2. Qua sit, & quatu-
plex ejus potestas 45. 1. & seqq. Ejus Electio.
Vide Electio. Ejus confirmatio, & Consecratio.
Vide Confirmatio Electionis, & Consecratio.
Ejus potestas post Confirmationem, ante Con-
secrationem 68. 3. & seqq. Qua beneficia con-
ferre possit 133. 3. Et quomodo ibid. 4. & seq.

Eucharistia. Ejus materia, & forma 192. 3. & seq.
Minister 194. 5. Subiectum ibid. 6. Obligatio it-
lam sumendi 197. 10.

Exceptio. Quid sit, & quoduplex 330. 2. & seq. In
qua iudicii parte proponi possit 332. 5. & seqq.
Exceptio litis finita quamvis sit 334. 9. Exceptio
criminum, quid 476. 2. Qualiter regulanda
ibid. 4. & seqq.

Excommunicatio. Quid & quoduplex, ejusque ef-
fectus 554. 2. & seqq. Excommunicatio ab ho-
mine, a quo ferri possit, & contra quem 562.
16. & 17. Quomodo semel incurfa tollatur 563. 18.
& seq.

Exorcista. Unde vocetur, & ejus officium 95. 4.

F.

Filius. An possit esse beneficiatus in Ecclesia Pa-
terna 119. 28.

Furtum. Quid 518. 2. Ejus poena 519. 4. seq.

D d 2

H.

INDEX.

H.

Hæresis, & Hereticus. Quis dicatur. 498. 2.
Qualiter puniatur 500. 5. & seq. Hereticus
relapsus quis dicatur, ejusque poena 505. 14. & 15.
Homicidium. Quid, & quoduplex 513. 2. & seq.
Ejus poena 515. 5. & seq. Quando irregularita-
tem inducat 30. & seq.

I.

Illegitimus. Est inhabilis ad beneficia 118. 26. Qui-
nam per subsequens matrimonium legitimetur
ibid. 27. Dispensatio super illegitimitate pro ha-
bendo beneficio, à quo petenda sit 119. 28.
Immunitas Ecclesiastica. Quoduplex 272. 2. Im-
munitatis localis privilegia 273. 3. & seq. Im-
munitatis realis 278. 12. & seq. Immunitatis
personalis 280. 16. & seq. In quibus casibus non
procedat 283. 21. & seq.
Inquisitio. Quid 461. 1. Quoduplex 462. 4. Ejus for-
ma 463. 5. & seq.
Institutio. De beneficio patronato ad quem perti-
neat 142. 11.
Instrumentum. Quid, & quoduplex 384. 1. & seq.
Ejus effectus 386. 5.
Interdictum Ecclesiasticum. Quid & quoduplex
569. 1. & seq. Ad qua loca, aut personas ex-
tendatur 572. 6. & seq. Ejus effectus 574. 10. &
seq.

INDEX.

- seq. Poena violentum interdictum 577. 19. &
 20. Quibus modis cesset 579. 21. & seq.
 Interdictum unde vi Quid 344. 4.
 Irregularitas. Quid & quotuplex 586. 2. & seq.
 Propter quas causas contrahatur 589. 8. & seq.
 Iudex. Ordinarius, & Delegatus in quo differ-
 rant 295. 3. & seq. Ejus officium nobile, & mer-
 cenarium, quid 301. 12.
 Judicium. Quid 290. 2. Quotuplex 292. 7. & seq.
 Concurfus Judicii petitorii, & possessorii 349.
 11. Judicium criminale 436. 2.
 Juramentum calumnia. Quid 359. 8. Juramen-
 tum judiciale quid, & quotuplex 393. 19.
 Jus. Quid, & quotuplex 2. 3. & seq. Jus in re, jus
 ad rem 2. 4. Jus civile 7. 5 & seq. Jus Canonicum
 13. 1. & seq.
 Juspatronatus. Quid sit, & quotuplex, & qua-
 liter acquiratur 137. 2. & seq. Habens juspa-
 tronatus, quid servare debeat pro actu presen-
 tandi 139. 6. & seq. An variare possit 140. 7. &
 142. 11. & 12. Juspatronatus qualiter amitti pos-
 sit 144. 13. & seq.

L.

- L. Aicus. Quis sit, & unde dicatur 33. 2.
 Laudum. vide Arbiter.
 Lector. Unde dictus, & quod ejus officium 95. 5.
 Legatus Romani Pontificis. Quis, & quotuplex

I N D E X.

36.5. & seq. An possit conferre beneficia vacan-
tia in sua provincia 131. 1. & seq.
Lex Diocesana, & lex jurisdictionalis in quo dif-
ferant 46. 3.
Libellus judicialis. Quid sit, & quotuplex 324. 1.
& 2. Ejus forma 325. 3. & seq. An emendari
vel mutari possit 328. 8. & 9. Ejus effectus 329.
10. Libellus accusatorius 437. 4.

M.

Maledicentia, & Maledicus quis, & quotu-
plex 511. 7. & seq. Ejus poena ibid.
Matrimonium. Ejus materia, & forma 232. 4. Im-
pedimentum quid & quotuplex 241. 19. & seq.
Impedimenta dirimentia quanam sint 242. 20.
& seq.
Mutua petitio. Quid sit 337. 1. Super quibus causis
procedat ibid. 2. & seq. Quibus legibus regu-
landa 339. 5. & seq. Quo tempore proponenda
342. 10.

N.

Novitius, & Novitiatus. vide Religio. Nun-
cius Summi Pontificis 36. 6.

O.

Officium. Quid sit, & in quo differat a Digni-
tate, & Personatu 99. 7.

Ordo.

INDEX.

Ordo. Quid sit. Ejus materia, forma, & effectus 215. 2. & seq. Minister 219. 10. & seq. Leges in ejus collatione servanda 220. 11. & seq.
Ostiararius. Unde dicatur, ejusque officium 95. 6.

P.

Pactum. Quid & quotuplex 430. 2. & 3.

Pallium. Quid sit 72. 2. Intra quod tempus peti debeat ibid. 3. Ejus concessio, & usus quantum extendatur 73. 4. & seq.

Papa. Est Doctor, & Legislator Ecclesia 34. 3. Pro ejus electione sunt aliqua specialia 66. 12. Ejus est Episcopus confirmare ibid. 1. Possesse omnia beneficia conferre 123. 2. Habet plura beneficia sibi reservata, & qua illa sint ibid. 3. & seq.

Patriarcha. Unde vocetur 39. 4. Quatuor Patriarcharum institutio 41. 6. & seq. Eorundem Provincia ibid. Eorum potestas, & jurisdictio supra Archiepiscopos, eorumque Suffraganeos 54. 16. & 17.

Patrinus. In Baptismo quis esse possit 184. 14. Quam cognationem spiritualem contrahat 185. 16. Patrinus in Confirmatione 190. 9.

Patronus. vide Jus patronatus.

Peculium Clericorum 288. 8.

Pensio. Quid sit, & quotuplex 160. 24. & 25. Quis possit illam imponere 161. 27. & seq.

De 4

Per-

I N D E X

Permutatio beneficiorum. Quibus legibus regulanda 156. 16. & seq. Quis illam approbare possit 158. 21. & 22.

Personatus. Quid sit, & in quo differat à Dignitate, & Officio 99. 7.

Petitio mutua. vide *Mutua petitio.*

Pœna. Quid, & quotuplex 548. 2. & seq. Pœna lata sententiæ an incurratur ante sententiæ declaratoriam 551. 6. & seq. Pœna talionis quid sit 447. 19.

Pœnitentia. Ejus forma, & quasi materia 198. 2. & seq. Minister 204. 13. & seq. Obligatio eam suscipiendi 207. 19.

Postulatio. Quid sit 64. 9. Quem numerum suffragiorum requirat etiam in concursu Electionis ibid. 10.

Præsumptio. Quid & quotuplex 388. 10. & seq. Effectus & vis 390. 14. & seq.

Presbyter. Unde dicatur 85. 1. Ejus officium, & qualitates animæ, & corporis 86. 2. & seq.

Privilegium. Quid & quotuplex 537. 2. & seq. A quo concedi possit 539. 5. A quo revocari, & quomodo ibid. 6. & seq. An, & quando revocetur per non usum, aut per contrarium usum 543. 11. & seq. Abusus privilegii, ejusque pœna 545. 14. & 15. Interpretatio privilegii 547. 16. & 17.

Probatio. Quid sit 361. 2. Quotuplex ibid. Ejus qualitas 363. 5. & seq.

Procurator. Ejus officium 305. 4. A quo constitui possit

I N D E X.

possit 308.7. Quis constitui 309.8. Super qua causa ibid.9. Procuratorium mandatum, ejusque effectus 310.10. & seq. Qualiter ejus officium expiret 313.14. & seq.

Professio Religiosa. Quid, & quotuplex 166.6. & seq. Quid pro validitate requiratur 167.8. & seq.

Purgatio Canonica. Quid 451.23. In quo casu indicenda 449.21. Ejus forma 452.24.

Purgatio vulgaris prohibita, quid 451.23.

R.

Regula Cancellaria, in quibus aliqua beneficia reservantur Summo Pontifici 126.7. & seq.

Religio, & Religiosus status. In quo consistat 163.2.

Religionum differentia 164.3. **Novitatus** 165.4. & seq. **Professio.** vide Professio Religiosa.

Renunciatio beneficii. Quid & quotuplex 150.2. & seq. Quis possit illam admittere 151.5. & seq. **Renunciatio cum accessu, regressu,** & ingressu, quid sit 154.12.

Restitutio in integrum. Quibus concedatur 415.1. & seq. Quo tempore, & quomodo, & coram quo petenda 417.4. & seq. Ejus effectus 420.8. & 9.

S.

Sacramentum. Quid sit, & ex quibus constituitur 174.1. & seq. Quotuplex sit 176.4.

Sacrilegium. Quid & quotuplex 512.10. Ejus poena ibid.

Schisma, & Schismaticus quis dicatur 499.3. Ejus poena 507.17. & seq. Scien-

I N D E X.

- Scientia.* Quam requiratur in promovendis ad beneficia 114. 20. & seq.
- Sententia,* & res judicata. Quid & quotuplex 394. 1. & 2. Qualiter fieri debeat 395. 3. & seq. Ejus effectus 397. 7. & seq. Executio 399. 12. 13.
- Sepulcrum,* & Sepultura. Ejus Electio 270. 16. Quibus danda in loco Sacro 271. 17.
- Simonia.* Quid et quotuplex. 480. 3. et seq. Ejus materia 484. 9. et seq. Poena 487. 13. et seq. Judex competens 495. 27.
- Sortilegium,* et sortilegus, quis et quotuplex 509. 2. et seq. Ejus poena ibid.
- Spoliatus.* Quis dicatur, et quomodo ante reliqua restituendus 343. 2. et seq.
- Sponsalia.* Quid sint, et qualiter contrahantur 233. 6. et seq. Qualiter dissolvantur 236. 11. et seq. Eorum effectus 238. 15. et seq.
- Spurius.* Quis dicatur 118. 26. Non legitimatur per subsequens matrimonium ibid. 27.
- Stuprum.* Quid sit, et qualiter puniatur 530. 7. et 8.
- Subdiaconus.* Unde dicatur, et ejus officium 92. 5.
- Subditus ratione beneficii,* vel originis, vel domicilii, quis dicatur pro susceptione Ordinum 226. 23. et seq.
- Suspensio.* Quid sit, et quotuplex, 566. 1. et 2. Ejus forma, effectus, et cessatio 568. 5. et seq.

T.

- T**estis. Quis esse possit aut non possit 370. 2. et seq. Modus recipiendi Testes 376. 14. et seq. Quid requira-

I N D E X.

quiratur ut plene probent 380.20. et seq. An exa-
minari possint ante litem contestatam 358.7.

Tonsura prima. Utrum sit Ordo 95.7. et 217.7.

Tortura. Quid 468.14. Super quo crimine, et con-
tra quem adhiberi permessa ibid. Quae sint indi-
cia sufficientia ad torturam 469.17. et seq.

Transactio. Quid 32.6. Qui transigere possint
433.7. De qua re ibid. 8. et 9. Effectus transa-
ctionis 434.10.

V.

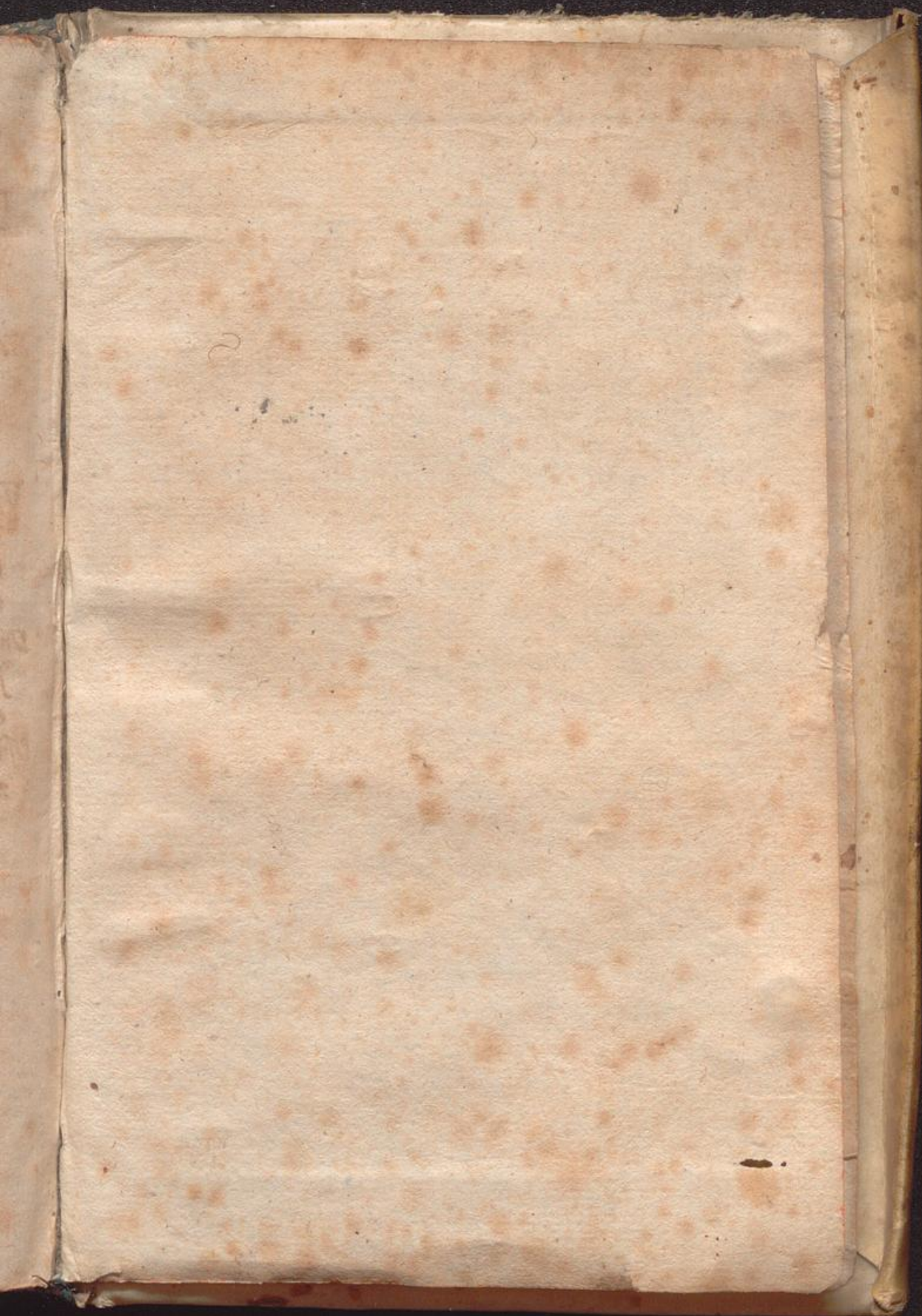
Vicarius Episcopi. Quotuplex 74.2. Vicarius ge-
neralis, ejusque officium 80.14. Cujus qualita-
tis esse debeat 83.17. Qualiter revocari possit
ibid. 18. et seq. Vicarius Capitularis 84.20.

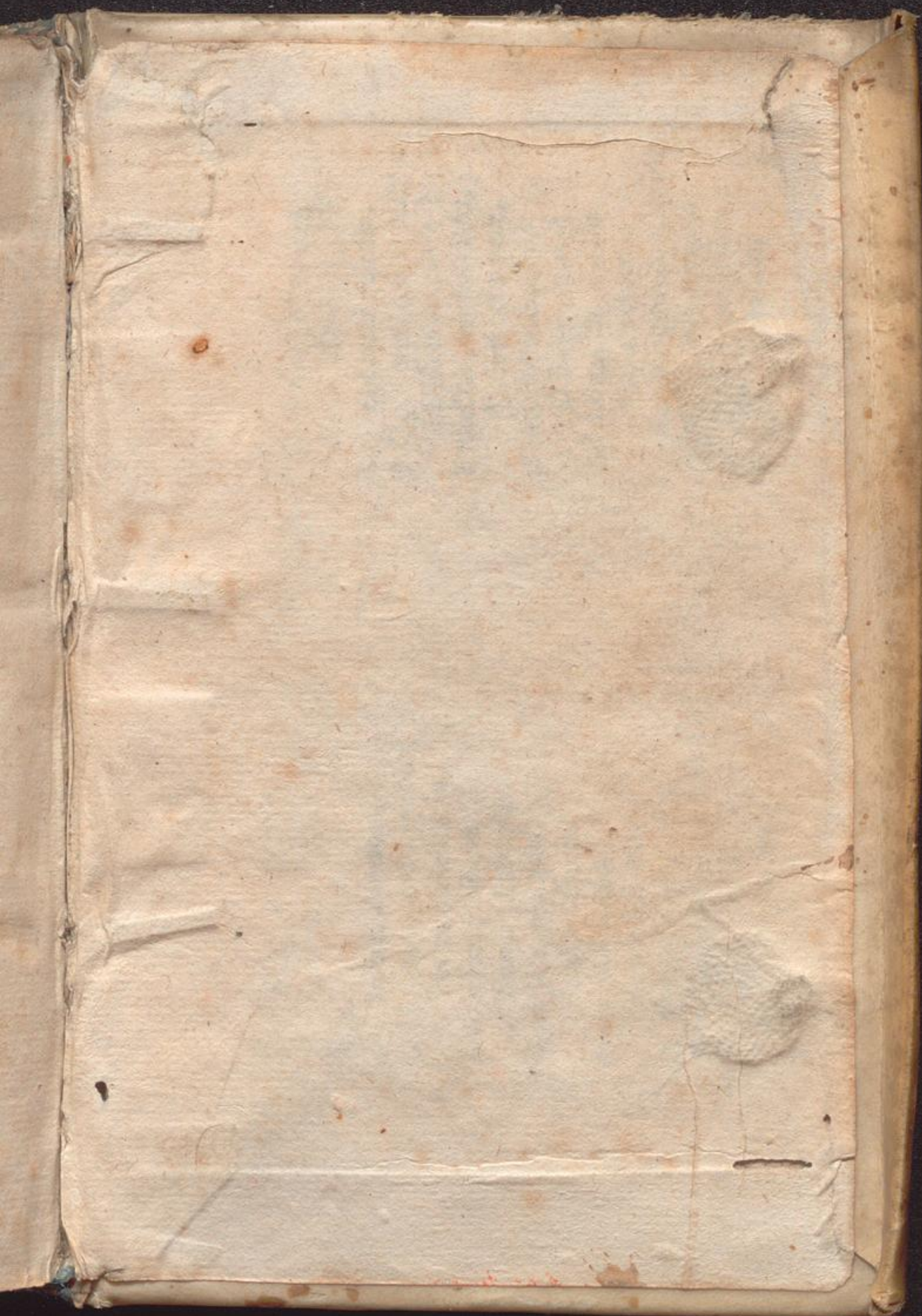
Unctio extrema, ejus materia, forma, Minister,
subjectum, et effectus 109.3. et seq. Obligatio
eam sumendi 214.9.

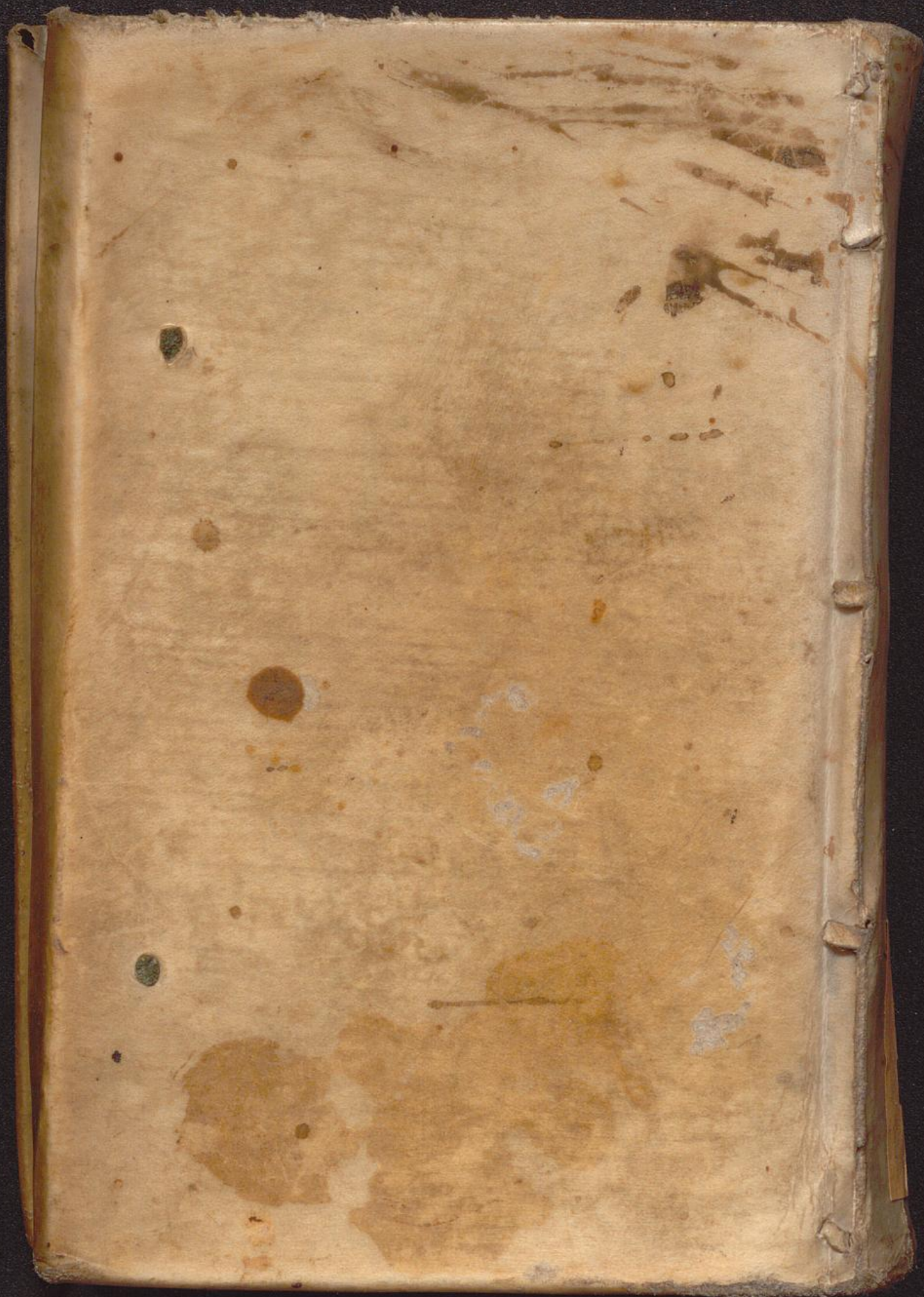
Usura. Quid et quotuplex 521.1. et seq. Obligatio-
nes, et poena usurarii 524.10. et seq.

F I N I S.

Th
4809